

LIKUNNAN JA URHEILUN JULKINEN

TUKI JA RAKENTEET SUOMESSA,
RUOTSISSA, NORJASSA JA TANSKASSA

Wilhelm Stenbacka,
Jarmo Mäkinen, Jari Lämsä,
Maarit Nieminen

KIHUn julkaisusarja, nro 62
ISBN 978-952-5676-99-0 (pdf)
ISSN 2489-8317 (pdf)

Wilhelm Stenbacka, Jarmo Mäkinen, Jari Lämsä, Maarit Nieminen

LIIKUNNAN JA URHEILUN JULKINEN TUKI JA RAKENTEET SUOMESSA, RUOTSISSA, NORJASSA JA TANSKASSA

Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus KIHU

KIHUn julkaisusarja, nro 62

Copyright © Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus KIHU, 2018

ISBN 978-952-5676-99-0 (pdf)

ISSN 2489-8317 (pdf)

Kaikki oikeudet pidätetään. Tämän julkaisun tai sen osan jäljentäminen ilman tekijän kirjallista lupaa painamalla, monistamalla, äänittämällä tai muulla tavoin on tekijänoikeuslain mukaisesti kielletty.

Jyväskylä 2018

SAATTEEKSI

Tähän raporttiin on kerätty tietopaketti, joka kertoo liikunnan ja urheilun rahoituksesta ja rakenteellisista tekijöistä sekä liikuntapoliittisista tavoitteista Pohjoismaissa. Sen tarkoitus on palvella urheilujärjestöjä, opetus- ja kulttuuriministeriötä sekä mediaa, joista on säännöllisesti otettu yhteyttä KIHUun muita Pohjoismaita koskevilla kysymyksillä. Varsin usein kysymykset ovat koskeneet vuositasolla kerättäviä lukuja ja määriä, joita on haluttu vertailla Suomeen. Lukujen haaliminen monista alkuperäiskielellä olevista eri lähteistä on kuitenkin ollut kovin työlästä ja käytännössä mahdotonta automatisoida. Saatuamme harjoittelijaksi kielipohjaltaan tehtävään sopivan Wilhelm Stenbackan asetimme hänen harjoittelujaksonsa tavoitteeksi pohjoismaisten lukujen päivittämisen sekä näitä koskevien lähteiden systemaattisen kartoittamisen KIHUn sisäiseen käyttöön. Saimme kuitenkin sekä määrällisesti että laadullisesti paljon enemmän kuin odotimme, ja tahdomme tämän vuoksi julkaista työn tulokset KIHUn julkaisusarjassa laajemmin jaettavaksi.

SISÄLLYS

1	TIIVISTELMÄ	7
2	JOHDANTO	11
3	RAHAPELIMARKKINAT POHJOISMAISSA	15
3.1	Rahapelilainsäädäntö	15
3.1.1	Suomi	17
3.1.2	Ruotsi	20
3.1.3	Norja	22
3.1.4	Tanska	23
3.1.5	Rahapelilainsäädäntö - yhteenveto	25
3.2	Rahapelimarkkinoiden pohjoismaiset toimijat	27
3.2.1	Suomi	28
3.2.2	Ruotsi	30
3.2.3	Norja	32
3.2.4	Tanska	34
3.2.5	Rahapelimarkkinoiden toimijat - Yhteenveto	37
3.3	Rahapelimarkkinoiden yhteys liikunnan rahoitukseen	38
3.3.1	Suomi	38
3.3.2	Ruotsi	40
3.3.3	Norja	42
3.3.4	Tanska	44
3.3.5	Yhteenveto	45
4	LIIKUNTA- JA URHEILUJÄRJESTELMÄT POHJOISMAISSA	49
4.1	Suomi	49
4.2	Ruotsi	52
4.3	Norja	55
4.4	Tanska	57
5	LIIKUNTAPOLIITTISET SUUNTAVIIVAT 2020-LUVULLE	63
5.1	Suomi	63
5.2	Ruotsi	65
5.3	Norja	67
5.4	Tanska	69
6	VALTIOVALLAN LIIKUNNAN RAHOITUS POHJOISMAISSA	73
6.1	Valtion ja urheilun välinen tukiperuste	73
6.1.1	Suomi	73
6.1.2	Ruotsi	74
6.1.3	Norja	75
6.1.4	Tanska	76

6.2	Valtion liikunta- ja urheilubudjetit 2010-luvulla	77
6.3	Valtion liikuntabudjetin jakautuminen Pohjoismaissa.....	82
6.3.1	Suomi	82
6.3.2	Ruotsi	84
6.3.3	Norja	86
6.3.4	Tanska	88
6.4	Yhteenveto – Valtion liikuntabudjetit	90
7	KUNTASEKTORIN LIIKUNNAN RAHOITUS POHJOISMAISSA	93
7.1	Kuntasektorin asema liikunnan ja urheilun tukijana	93
7.1.1	Suomi	93
7.1.2	Ruotsi	94
7.1.3	Norja	95
7.1.4	Tanska	97
7.2	Kuntasektorin liikunnalle ja urheilulle osoittama tuki	99
7.2.1	Liikunnan ja urheilun käyttömenot	102
7.2.2	Investoinnit liikuntaan ja urheiluun	104
7.2.3	Kuntien avustukset urheiluseuratoiminnalle	105
7.2.4	Kunnalliset kokonaisvaltaiset panostukset liikuntaan 2010-luvulla	107
8	HUIPPU-URHEILU POHJOISMAISSA	111
8.1	Huippu-urheilun määritelmät	111
8.2	Huippu-urheilun intressiorganisaatiot.....	112
8.2.1	Suomi	113
8.2.2	Ruotsi	115
8.2.3	Norja	117
8.2.4	Tanska	119
8.2.5	Yhteenveto.....	122
9	HUIPPU-URHEILUN JULKISEN TUEN OSA-ALUEET	126
9.1	Lajien ja lajiliittojen huippu-urheilutuki	126
9.1.1	Suomi	126
9.1.2	Ruotsi	127
9.1.3	Norja	129
9.1.4	Tanska	130
9.1.5	Yhteenveto.....	133
9.2	Huippu-urheilijan tukeminen Pohjoismaissa.....	138
10	JULKINEN TUKI LIIKUNNALLE JA URHEILULLE POHJOISMAISSA	145
11	LIITTEET.....	151

TIIVISTELMÄ

1 TIIVISTELMÄ

Raportissa selvitetään ja vertaillaan liikuntamäärärahojen rahoitus pohjaa, liikunta- ja urheilujärjestelmien rakenteita, kansallisen liikuntapolitiikan tavoitteita, valtion ja kuntien liikunnan rahoituksen määrää sekä huippu-urheilutukien sisältöjä Suomessa, Norjassa, Ruotsissa ja Tanskassa. Tässä tiivistelmässä voidaan esittää vain osa laajan selvityksen tuloksista. Lisäksi voi tarkastella raportin runsaita 'tiivistetaulukoita', joihin on koottu lukujen olennainen sisältö. Kunkin luvun loppuun on koottu myös online -viitteet, jotka johdattavat raporttiin syvällisemmin perehtyvän lukijan lukujen ja tietojen lähteisiin.

Liikunnan ja urheilun valtiollinen rahoitus nojaa vahvasti rahapeliyhtiöiden voittovaroihin kaikissa Pohjoismaissa. Lisäksi niiden kaikkien rahapelimarkkinoilla on valtio-omisteinen rahapeliyhtiö olennaisesti läsnä. Tätä pohjoismaista rahapelimallia ovat haastaneet Euroopan Unioni, teknologinen kehitys ja rahapelitoiminnan kansainvälistyminen. Maat ovat vastanneet haasteisiin eri tavoin: Tanska on päätenyt liberalisoimaan rahapelilainsäädäntöään kaupalliseen suuntaan, Suomi ja Norja ovat tiukentaneet lainsäädäntöään turvaten valtion omistamien yhtiöiden monopoliasemaa ja tämän myötä kansalaistoiminnan julkista rahoitusta. Ruotsi on kamppailut EU-lainsäädännön ja kaupallisten rahapelimarkkinoiden vahvistumisen kanssa ja on päätenyt seuraamaan lähiaikoina Tanskaa ja liberalisoimaan osan rahapelimarkkinoistaan.

Pohjoismaissa on tehty erilaisia ratkaisuja siinä, miten rahapelimarkkinat on kytketty liikunnan valtiolliseen rahoitukseen. Suomessa rahapelimarkkinoiden tuotot ovat tiiviisti valtion ohjauksessa, sillä kaikki luvallisten rahapelimarkkinoiden voitot tilitetään valtiolle, joka ohjaa ne edelleen avustuksina edunsaajille. On huomattavaa, että Suomen valtio vastaanotti noin kaksinkertaisen määrän rahapelituloja verrattuna Norjaan ja Ruotsiin ja yli kuusinkertaisen määrän verrattuna Tanskaan. Toisaalta Suomessa liikunta vastaanottaa Pohjoismaista pienimmän osuuden näistä valtion vastaanottamista rahapelituloista. Norjassa järjestelmä on Suomen kaltainen, mutta ulottuu koskemaan ainoastaan valtio-omisteista Norsk Tipping A/S-yhtiötä, joka operoi noin 66 prosentin markkinaosuudella Norjassa. Tanskan rahapelimarkkinat ovat markkinavetoisimmat Pohjoismaista ja valtion budjettiin liittyvä rahapeliyhtiö omaa pienimmän markkinaosuuden, mistä johtuen Tanskan valtion vastaanottama rahapelivoittosumma on pohjoismaisessa vertailussa verrattain pieni. Norjassa ja Suomessa valtion liikuntamäärärahat jakaa ministeriö, ja budjetit ovat käytännössä täysin riippuvaisia valtion rahapeliyhtiöiden tuloksista. Ruotsissa vastaava järjestely purettiin ja valtion liikunnalle myöntämät varat käyvät läpi normaalin budjettiprosessin eikä liikuntabudjetti ole missään riippuvuussuhteessa Svenska Spelin tulokseen. Myös Tanskassa liikuntabudjetti käy läpi parlamentaarisen budjettiprosessin, mutta liikuntabudjetti on osittain kytketty rahapeliyhtiöiden tulokseen.

Kaikissa Pohjoismaissa rahapelien voittovarat siirretään budjettiin tai annetaan ministeriölle edelleen jaettavaksi. Maat poikkeavat kuitenkin toisistaan siinä, millä tarkkuudella valtio ohjaa, ohjeistaa ja osallistuu liikuntamäärärahojen käyttöä koskeviin kysymyksiin. Ruotsissa ja Norjassa maiden liikunta- ja urheilupolitiikkaa johtaa käytännössä maan urheiluliike ja valtion rooli jää lähinnä tarkkailun ja arvioinnin tasolle. Näissä maissa valtio jättää urheiluliikkeelle myös yksityiskohtaisemman liikuntamäärärahojen edelleen jaon niiden oman rakenteen sisällä.

Tanskassa Kulttuuriministeriö harjoittaa puolestaan tarkkaa kontrollia liikuntasektorin toimijoihin nähden ylläpitämällä kehyssojimus-käytäntöä, joka määrittelee tarkasti kunkin edunsaajaorganisaation teh-

tävät ja velvollisuudet. Kehyssopimus luo sinänsä pitkäjänteisyyttä Tanskan liikuntapolitiikkaan, mutta myös vankistaa olemassa olevia rakenteita ja valtion kontrollia liikuntaorganisaatioista. Lisäksi osa valtakunnallisista liikuntaorganisaatioista luokitellaan julkisiksi, itsenäisiksi instituutioiksi, jolloin ne ovat osin kulttuuriministeriön kontrollin ja päätösvallan alaisia. Vaikka liikuntaa järjestävät organisaatiot (DIF, DGI sekä DFIF) ovat muiden Pohjoismaiden tapaan kansalaistoimintalähtöisiä kolmannen sektorin organisaatioita, saa Tanskan liikuntajärjestelmä vahvan valtiovaikutteisen leiman maan urheilujärjestelmän tukiorganisaatioiden valtionkytkösten myötä. Kokonaisuus voitaneen tiivistää siten, että maan kolmannen sektorin urheiluliike koordinoi paikallista ja alueellista urheilua ja liikuntaa, mutta valtio koordinoi maan urheilua valtakunnallisella ja kansainvälisellä tasolla.

Suomessa urheiluliikkeen hajanaisuus on tuottanut asetelman, missä valtio omaa Tanskan tapaan vahvan aseman suhteessa kansalaisyhteiskuntaan. Opetus- ja kulttuuriministeriö rahoittaa suoraan liikunnan määrärahoista 126:tta liikuntaa edistävää järjestöä, 55 lajiliittoa mukaan lukien. Tanskaan verrattuna Suomen valtion rooli liikunta- ja urheilupolitiikassa on kuitenkin jäsentymätön ja ohjaus tapahtuu käytännössä vain rahan jaon välityksellä. Ainakaan virallisessa puheessa valtio ei johda urheilujärjestöjä. Tästä kulmasta katsottuna suomalainen malli sijoittuu urheiluliike- ja valtiomallin välimaastoon.

Tarkasteltaessa valtion ja kuntien rahoitusta yhdessä on havaittavissa, että kunnat kantavat valtiota suuremman vastuun liikunnan ja urheilun rahoittamisesta kaikissa Pohjoismaissa. Ruotsin julkinen liikuntarahoitus on Pohjoismaista kuntapainotteisinta, kun vastaavasti Norjassa valtio kantaa suhteellisesti suurimman vastuun. Tanskassa (16 %) ja Suomessa (17 %) liikunnan valtio- ja kuntarahoitteisuudet ovat lähellä toisiaan. Ruotsissa liikuntatoimeen koskeva päätöksenteko ja resursointi on viety lähimmäs paikallistasoa, mikä heijastaa myös kuntien korkeaa rahoitusosuutta (88 %). Sen sijaan Norjassa liikuntapolitiikkaa johdetaan huomattavasti keskitetympin valtakunnanlaajuisesti NIF:n ja Kulttuuriministeriön toimesta, joka näkyy valtion verrattain suurena (28 %) osuutena julkisesta liikuntarahoituksesta.

Absoluuttisessa tarkastelussa valtio ja kunnat rahoittavat liikuntaa Ruotsissa eniten, noin 1,85 miljardilla eurolla vuonna 2016. Toiseksi suurimman tuen liikunnalle osoittaa Norja (1,01 mrd €), kolmanneksi suurimman Suomi (0,914 mrd €) ja pienimmän Tanska (0,793 mrd €). Asukaskohtaisessa tarkastelussa Norja nousee ykkössijalle käyttäen julkista rahaa liikuntaan 194 euroa vuonna 2016. Ruotsin vastaava summa on lähes yhtä korkea, 185 euroa vuonna 2016. Suomessa asukaskohtainen tuki jää jonkin verran alemmaksi, ollen 166 euroa. Tanska jää jo huomattavasti Norjan ja Ruotsin tasosta 139 euron keskimääräisellä panostuksellaan yhden asukkaan liikuntaan.

Suomen ja Ruotsin liikuntamäärärahat ovat kasvaneet merkittävästi 2010-luvulla. Ruotsissa asukaskohtaisten määrärahojen kasvu on ollut 30 prosenttia ja Suomessa 28 prosenttia. Ero on selkeä Norjan (+3%) ja Tanskan (+1 %) kasvulukuihin vastaavalla ajanjaksolla. Voidaan sanoa, että Suomi ja Ruotsi ovat kirineet Norjan etumatkaa kiinni asukaskohtaisissa liikuntamäärärahoissa, mutta Tanskan osalta on havaittavissa liikunnan resursoinnin polkemista paikallaan ja jopa taantumista verrattaessa muihin Pohjoismaihin.

Huippu-urheilu muodostaa vain pienen osuuden liikuntamäärärahoista Pohjoismaissa. Liikunnan edistämisen pääpaino on koko väestön liikunnan harrastamisen edistämisessä ja liikuntaedellytysten luomisessa koko väestöä varten. Huippu-urheiluksi luettavien toimintojen tulokannassa on melko suuri liikkumavara. Tässä raportissa on sovellettu tiukempaa tulkintaa ja tarkasteltu vain suoraan lajeille ja huippu-urheilijoille kohdistettuja tukia. Näin tarkasteluna huippu-urheilun osuus kaikesta liikuntaan ja urheiluun osoitetusta julkisesta rahasta on 2010-luvulla liikkunut Pohjoismaissa vajaan prosentin ja kah-

den prosentin välillä. Norjan absoluuttinen (19 M €) ja asukaskohtainen (3,64 €) panostus huippu-urheiluun on Pohjoismaiden korkein vuonna 2016. Ruotsissa julkinen huippu-urheilun tuki on hiipunut vuoden 2010 noin 18 miljoonasta eurosta noin 15,5 miljoonaan euroon vuonna 2016. Huippu-urheilun rahoitus asukasta kohden (1,54 €) on Ruotsissa Pohjoismaiden pienin. Ruotsissa toteutettiin vuosina 2009-2012 huippu-urheilun rahoituksen tehostettu panostus, jonka jälkeen huippu-urheilun tuki on tasaisesti laskenut. Lisäksi Ruotsissa siirryttiin samoina vuosina aiemmasta kahden huippu-urheilunorganisaation (RF ja SOK) huippu-urheiluohjelman tukemisesta järjestelmään, missä RF vastaanottaa ja delegoi eteenpäin kaiken huippu-urheilutoimintaan tarkoitetun tuen, jolloin SOK on joutunut toteuttamaan huippu-urheiluohjelmaansa pitkälti omavaraisesti viime vuosina.

Suomi on kasvattanut huippu-urheilun osuutta julkisista liikuntaresursseista merkittävästi 2010-luvulla. Tätä ennen huippu-urheilun julkinen rahoitus oli tuntuvasti pienempi kuin muissa Pohjoismaissa. Huippu-urheiluyksikön perustaminen, lajikohtaisten tukien kasvattaminen, urheiluakatemiaohjelman rakentaminen ja resursointi johtivat Suomen julkisrahoitteisen huippu-urheilubudjetin merkittävään kasvuun. Kasvusta huolimatta Suomen huippu-urheilun julkinen rahoitus on absoluuttisesti tarkasteltuna edelleen pienin (11,6 M €) ja asukasta kohden tarkasteltuna toiseksi pienin (2,11 €) vertailumaiden joukossa vuonna 2016. Tämä on kuitenkin lähes yhtä paljon kuin Tanskalla, jonka absoluuttinen tuki huippu-urheilulle oli 12,4 miljoonaa euroa vuonna 2016. Tanskassa Team Danmarkin huippu-urheilutuki on elänyt riippuvaisena Danske Spilin rahapelivoitoista, mutta sen osuutta rahapeliuotoista on rahapelivoittojakoissa kasvatettu pitkin 2010-lukua. Absoluuttisesti tarkasteltuna Tanskan huippu-urheilutuki on pyörinyt noin 12 miljoonan euron tienoilla 2010-luvulla ja täten jäänyt selkeästi Norjan lukemista.

JOHDANTO

2 JOHDANTO

Huippu-urheilussa saavutettua menestystä tai menestymättömyyttä peilataan usein huippu-urheiluun sijoitettuihin rahamääriin. Julkisen sektorin tukemalta huippu-urheilulta odotetaan tuottoa eli menestystä arvokilpailumitalien muodossa. Liikuntakulttuurin tai huippu-urheilun nykytilaa pohdiskelevissa kirjoituksissa menestys tai menestymättömyys perustellaan usein ilmiön taloudellisen tuen määrällä. Suomen resursseja ja menestystä verrataan muihin Pohjoismaihin. Raportissa Suomen urheilun julkisen rahoituksen 2010-luvun kehitystä verrataan pohjoismaiseen kehitykseen. Sen perusteella voidaan arvioida suomalaisen huippu-urheilun taloudellisia toimintaedellytyksiä muihin Pohjoismaihin verrattuna, ainakin julkisen rahoituksen osalta.

Raportissa tarkastellaan Suomea, Ruotsia, Tanskaa ja Norjaa. Islantia ei tähän tarkasteluun ole otettu mukaan. Raportissa ei myöskään tarkastella erikseen Pohjoismaisten valtioiden itsehallinnollisten osien, eli Ahvenanmaan, Färsaarten, Grönlannin tai Huippuvuorien, mahdollisia erivapauksia tai omia järjestelmiä. Autonomiset alueet ovat toteuttaneet niin rahapolitiikkaa kuin liikuntapolitiikkaa omista lähtökohdistaan käsin ja niiden järjestelmät voivat täten poiketa emämaiden järjestelmistä merkittävästi. Raportti on keskittynyt vertailemaan Suomea, Ruotsia, Norjaa ja Tanskaa, sillä maat ovat väestömäärän, talousjärjestelmän ja kulttuurin osilta vertailukelpoisia kokonaisuuksia.

Raportissa keskeisiä käsitteitä ovat julkinen, yksityinen sekä kolmas sektori. Julkinen sektori tarkoittaa julkisvallan toimijoita, eli yksinkertaisimmillaan valtiota ja kuntaa. Julkinen rahoitus viittaa täten joko valtion tai kunnan rahoitukseen. Yksityinen sektori viittaa yksityisessä omistuksessa oleviin elinkeinoelämän toimijoihin, eli käytännössä yrityksiin ja yhtiöihin. Kolmas sektori on liikunnalle ja urheilulle olennainen käsite. Se viittaa kansalaisyhteiskuntaan, eli vapaaehtoistoimijoihin ja voittoa tavoittelemattomiin toimijoihin. Siihen kuuluu valtaosa urheiluseuroista ja liikuntajärjestöistä muiden yhteiskunnallisten järjestöjen ohella. Kolmannen sektorin toimija on käsitteenä läheinen kansalaistoiminnan, kansalaisyhteiskunnan, kansanliikkeen sekä Ruotsissa paljon käytetyn aatteellisen toimijan (*ideell aktör*) kanssa. Edellä mainittuja käsitteitä käytetään tässä raportissa pitkälti synonyymeinä. Yksinkertaisuuden takia raportti käsittelee liikuntakulttuurin toimijoita joko julkisen, yksityisen tai kolmannen sektorin toimijoina edellä esitettyjen käsitetulkintojen mukaisesti.

Raportissa tärkeitä käsitteitä ovat myös liikunta ja urheilu. Liikunta on suomenkielinen käsite, joka viittaa fyysiseen aktiivisuuteen, jota harrastetaan vapaaehtoisesti aktiivisuuden tuottamisen takia. Liikuntaa voi olla tavoitteellinen harjoittelu, kuntoilu, pelailu, leikki sekä askareen tai matkan taittamisen aikaansaama fyysinen aktiivisuus. Urheilu on puolestaan liikuntaa tietyin erityisedellytyksin. Urheiluksi käsitetään sellainen liikunta, joka sisältää jonkinlaisen kilpailemisen tai tavoitteellisuuden elementin.

Liikunta ja urheilu ovat suomen kielen käsitteitä eikä niitä voida suoraan siirtää ruotsin, norjan tai tanskan kieleen. Skandinaavisten kielten lähin käsite on *idrott/idrett/idraet*, joka sisällöllisesti tarkasteltuna sijoittuu liikunnan ja urheilun käsitteiden väliin. Esimerkiksi Norjassa *idrett*-käsite viittaa kaikkeen organisoituun liikuntaan, joita edustavat esimerkiksi urheiluseurasidonnainen liikunta tai ohjattu ryhmäliikunta. Omaehtoinen liikunta, kuten kuntoilu tai organisoimattoman liikunnan ulkopuolinen toiminta kuuluvat Norjassa *fysisk aktivitet*-käsitteen alle, joka on liikuntaa laajempi käsite. Tässä raportissa on liikunnan ja urheilun rakenteiden tarkastelussa huomioitu ne rakenteet ja rahoituskanavat, jotka sisältyvät Pohjoismaiden kansalliseen liikuntapolitiikkaan. Kaikissa maissa kansallinen liikuntapolitiikka sisältää

huippu-urheilun, kilpaurheilun ja urheiluseuratoiminnan. Maiden välillä esiintyy eroja omatoimisen liikunnan ja ulkoilun (*friluftsliv*) sijoittamisesta, mutta pääsääntöisesti nämä kuuluvat kansalliseen liikuntapolitiikkaan, jolloin niiden tarkastelu sisältyy tämän raportin kehukseen. Pohjoismaiden välillä esiintyvät määritelmäerot ovat kokonaisuudessaan kuitenkin varsin marginaalisia, jolloin niistä ei aiheudu merkittäviä haasteita pohjoismaisen liikunnan ja urheilun rakenteiden ja rahoituksen vertailuun.

Neljän eri maan vertaileminen keskenään tuottaa haasteita monesta näkökulmasta. Ensinnäkin kukin maa on samankaltaisuudesta huolimatta omanlaisensa kokonaisuus. Yhteiskunnallinen hallinto, verotus, talouselämä ja liikuntakulttuuri on kussakin maassa järjestetty omalla tavallaan. Kansalaisten liikunta-aktiivisuudessa sekä ostovoimassa esiintyy niin ikään vaihtelua. Liikunnan ja urheilun rahoitus ja toimijoiden välinen vastuunjako on toteutettu eri tavoin eri maissa, mikä hankaloittaa varsinkin valtion ja kuntien liikunnan ja urheilun rahoituksen välistä vertailua eri maiden kesken. Liikuntabudjetin sisällön kokonaisvaltainen ymmärtäminen ja tulkinta vaativat kunkin Pohjoismaan kohdalla laajaa ymmärrystä maan liikuntakulttuurin toimijoiden, eli valtion, kunnan, liikuntajärjestön, urheiluseuran, yrityssectän ja lopulta vielä liikkujan tai kuluttajan roolista ja toimintaympäristöstä liikuntakulttuurin sisällä.

Pohjoismaista rahamääräistä vertailua hankaloittaa luonnollisesti myös maiden neljä eri valuuttaa. Kaikki rahasummat on raportissa esitetty euromääräisinä. Valuuttakäännökset euroiksi on tehty kunkin tarkasteluvuoden keskimääräisen valuuttakurssin mukaan (Verohallinto 2018). Koska erityisesti Tanskan ja Ruotsin kruunujen arvot ovat heilahdelleet suhteessa euroon 2010-luvulla, eivät raportissa esitetyt summat heijasta ainoastaan muutoksia maiden rahapelimarkkinoissa tai liikuntamäärärahoissa, vaan myös valuuttakurssien heilahteluja. Heilahteluista huolimatta euromääräiset summat valaisevat pohjoismaisen urheilurahoituksen nykytilaa ja 2010-luvulla tapahtunutta muutosta. Toinen huomionarvoinen seikka liittyy kansalliseen ostovoimaan ja hintatasoon. Vaikka Pohjoismaat kuuluvat i vauraisiin länsimaihin, on Norjan bruttokansantuote per capita selkeästi muita maita korkeampi, jonka myötä Norjan hintataso ja väestön ostovoima on muita Pohjoismaita korkeampi. Tämä tarkoittaa esimerkiksi valtion liikuntabudjetteja tarkasteltaessa sitä, että vaikka Norjan valtion euromääräinen liikuntabudjetti per capita vaikuttaa ensisilmäyksellä merkittävästi muita Pohjoismaita korkeammalta, ei Norjassa yhden euron reaaliarvo ole yhtä korkea kuin esimerkiksi Suomessa. Tässä raportissa ei kuitenkaan ole lähdetty tekemään ostovoimakertoimiin perustuvia raha-arvojen korjauksia, sillä tavoitteena on vertailla Pohjoismaiden liikunta- ja urheilun julkista resursointia absoluuttisin ja per capita-luvuin, joka jo havainnollistaa maiden yhdenmu-kaisuksia ja eroavaisuuksia.

Raportti rakentuu siten, että ensin käydään luvussa kaksi läpi pohjoismaisen urheilun rahoituksen perusta, eli rahapelilainsäädäntö ja rahapelimarkkinat. Tämän jälkeen tarkastellaan sitä, miten ja millä perustein rahapelivoittovarat ohjataan yhteiskunnallista toimintaa tukevaksi rahoitukseksi. Varsinaista pohjoismaista liikunnan ja urheilun rahoitusta tarkastellaan vasta tämän jälkeen, kun rahoituksen kanavat ja periaatteet on esitetty kattavasti. Pohjoismaiset liikunta- ja urheilujärjestelmät esitetään luvussa viisi. Luku kuusi keskittyy luotaamaan neljän Pohjoismaan voimassaolevia liikuntapoliittisia suuntaviivoja strategisten dokumenttien ja tavoitteiden muodossa.

Seitsemännessä pääluvussa tarkastellaan ja vertaillaan Pohjoismaiden valtioiden liikunta- ja urheilumäärärahoja. Liikuntabudjettien kokonaissummien muutos esitetään kattavasti koko 2010-luvulta. Kunkin Pohjoismaan valtion liikunta- ja urheilubudjetin sisältöön paneudutaan vuoden 2017 osalta valtioiden liikunnan ja urheilun rahoituksen painopisteiden paljastamiseksi. Kahdeksas pääluku keskittyy esittele-

mään julkisen sektorin toisen osatekijän, eli kuntasektorin liikunnan ja urheilun rahoitusta. Seitsemännen ja kahdeksannen luvun perusteella voidaan arvioida ja vertailla Pohjoismaiden liikunnan ja urheilun julkista rahoitusta.

Urheilun kokonaisvaltaisen rahoituksen tarkastelun jälkeen esitetään kunkin Pohjoismaan huippu-urheilun asemaa kansallisessa liikuntakulttuurin kentässä. Yhdeksännessä pääluvussa esitetään huippu-urheilun eriävät määritelmät sekä huippu-urheilun organisatorinen toimijakenttä kussakin neljässä Pohjoismaassa. Kymmenennessä pääluvussa esitetään julkisen huippu-urheilutuen osa-alueet ja painopisteet. Pohjoismaita vertaillaan huippu-urheilun resursoinnin jakautumisesta lajitukien ja henkilökohtaisten urheilijatukien osalta. Julkisen huippu-urheilurahoituksen kohteiden analyysin perusteella voidaan arvioida, kuinka keskitettyjä ja priorisoituja huippu-urheilujärjestelmiä Pohjoismaissa ylläpidetään.

Raportti etenee teemakohtaisesti yleisestä kohti yksittäistä, rahapelitoiminnasta kohti huippu-urheilun julkista rahoitusta. Jokaista käsiteltävää teemaa hahmotetaan ensiksi esittelemällä kunkin Pohjoismaan yksilöllinen malli ja tämän jälkeen Pohjoismaita vertaillaan teemakohtaisesti havainnollistavien taulukoiden ja kuvioiden avulla. Kaikissa vertailussa on ensisijaisesti keskitytty hahmottamaan Suomea ja suomalaisen urheilun tilaa suhteessa muihin Pohjoismaihin. Raportin lopuksi esitetään vielä yhdennessätoista luvussa yhteenveto liikunnan ja urheilun kokonaisvaltaisesta julkisesta rahoituksesta ja huippu-urheilun asemasta kyseisessä kokonaisuudessa. Lopuksi tehdään vielä kokonaisvaltainen arviointi pohjoismaisista liikunnan ja urheilun rahoitusrakenteista sekä huippu-urheilun asemasta osana näitä rahoitusrakenteita. Johtopäätöksissä arvioidaan Suomen liikunnan ja urheilun kokonaisvaltaisen julkisen rahoituksen nykytilaa vahvuuksineen sekä heikkouksineen suhteessa vertailun muihin Pohjoismaihin.

ONLINE -VIITTEET TIETOIHIIN JA LUKUIHIIN:

Verohallinto. 2018. Valuuttakurssit. <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/49083/valuuttakurssi/>.

RAHAPELIMARKKINAT
POHJOISMAISSA

3 RAHAPELIMARKKINAT POHJOISMAISSA

Pohjoismaisen liikuntakulttuurin julkinen rahoitus on perinteisesti ollut tiiviisti yhteydessä kansallisiin rahapelimarkkinoihin. Yleishyödyllistä toimintaa on länsimaissa pitkälti rahoitettu juuri rahapelimarkkinoiden tuottamalla ylijäämällä. Pohjoismaiset valtiot ovat enemmän tai vähemmän tiukin lainsäädännöllisin keinoin valvoneet rahapelimarkkinoita ja sitoneet rahapelimarkkinoiden toimijat valtion kansallisiin budjetteihin. 2010-luvulla myös Pohjoisissa on keskusteltu monopolimarkkinoiden avaamisesta kilpailulle ja Tanska sekä Ruotsi ovat myös tehneet tämän suuntaisia toimenpiteitä.

3.1 Rahapelilainsäädäntö

Viimeiset vuosikymmenet ovat mullistaneet eurooppalaisia rahapelimarkkinoita pääasiassa kahta kautta. Ensinnäkin Euroopan Unioni (EU), ja kansainväliset vapaakauppasopimukset ovat asettaneet paineita liberalisoida rahapelimarkkinoita, sillä tiukasti valvotut monopolijärjestelmät sotivat EU:n vapaan liikkuvuuden ja vapaan kaupankäynnin periaatteita vastaan. Toiseksi teknologinen kehitys on mahdollistanut rahapelitoiminnan siirtymisen digitaalisille, verkkopohjaisille alustoille, jolloin kansalliset rajat ja lainsäädännöt eivät enää kykene hallinnoimaan rahapelitoiminnan harjoittajia ja pelaajia yhtä tehokkaasti kuin aiemmin. Juuri teknologian mahdollistamat internet- ja mobiiliformaatissa toteutettavat rahapeli-muodot ovat muokanneet rahapelimarkkinoita merkittävästi ja aiheuttaneet eriarvoisuutta jäsenmaiden kansallisten rahapelisäädösten välillä (Euroopan Komissio 2012).

Osassa Euroopan Unionin jäsenmaita on voimassa vahva rahapelimonopoli, jossa valtiollinen peliyhtiö tai muu toimija valtion myöntämällä yksinoikeudella harjoittaa rahapelitoimintaa, myös online-formaatissa. Yhä useammassa unionin jäsenmaassa on kuitenkin otettu käyttöön toimilupaperusteinen malli, jossa toimija voi toimiluvan nojalla harjoittaa rahapelitoimintaa kyseisen jäsenmaan rahapelimarkkinoilla (Euroopan Komissio 2012).

EU:n kilpailulainsäädäntö pyrkii lähtökohtaisesti edistämään tervettä, vapaata ja tehokasta kilpailua unionin sisämarkkinoilla. Tavoitteena on valvoa ja edistää kuluttajien etua Euroopan unionin alueella. (EU-lainsäädäntö: EUR-lex 2017.) Euroopan Unioni tulkitsee kaiken taloudellisen toiminnan yritystoiminnaksi, silloin kun se sisältää liiketoiminnan elementit, oli sen harjoittajana yksityinen yritys, yleishyödyllinen yhteisö tai julkisvalta. Kaikki liiketoimintaa harjoittavat rahapelitoimijat ovat kansainvälisessä viitekehyksessä yrityksiin rinnastettavia toimijoita, olivat ne sitten valtiollisessa, yksityisessä tai voittoa tavoittelemattoman yhteisön omistuksessa. Kaikki EU:n alueella harjoitettava rahapelitoiminta on täten sen alueella yritys- ja liiketoimintaa valvovan Euroopan Komission silmin kaupallista yritystoimintaa, jolloin kaiken EU:n alueella tapahtuvan rahapelitoiminnan on noudatettava EU:n asettamia yritystoiminnan sisämarkkinaperiaatteita ja -sääntöjä. (Euroopan Komissio 2012.) EU:n keskeisimpiä yritystoiminnan ja kilpailulainsäädännön tavoitteita ovat kartellien ja yritysten välisten sopimusten kitkeminen, jäsenvaltioiden harjoittama yritysten valtiontukipolitiikka sekä kansallisten monopolijärjestelmien avaaminen kilpailulle (EU-lainsäädäntö: EUR-lex 2017). Norja, joka ei ole EU:n jäsenmaa on kuitenkin Euroopan Talousalueen, ETA:n jäsen, jolloin EU:n sisämarkkinoita koskevat kauppa- ja yritystoiminnan säännöt sitovat norjalaista rahapelisäätelyä samalla tavalla kuin muitakin Pohjoismaita.

Euroopan Unioni ei ole erikseen säätänyt unioninlaajuista, sektorikohtaista rahapelilainsäädäntöä. Tämä mahdollistaa EU:n jäsenvaltioille rahapelitoiminnan sääntelyn oman maan rajojen sisällä, mutta kansal-

listen sääntelykehysten on noudatettava EU:n sisämarkkinaperiaatteita ja -sääntöjä. Euroopan Komissio valvoo kansallisia rahapelijärjestelmiä ja rikkomuksia viedään tarvittaessa EU-tuomioistuimen ratkaistavaksi. Euroopan Komissio on tiivistänyt EU:n vastuun ja tavoitteen rahapeleihin liittyvien toimien kohdalla seuraavasti ”a) kansallisten sääntelypuitteiden EU:n lainsäädännön mukaisuus, b) hallintoyhteistyön parantaminen ja sääntöjen noudattamisen tehostaminen, c) kuluttajien, kansalaisten, alaikäisten ja haavoittuvien väestöryhmien suojeleminen, d) petosten ja rahanpesun torjunta sekä e) urheilun rehellisyyden suojeleminen ja sopupelien estäminen”. (Euroopan Komissio 2012.) Esimerkiksi verkossa tapahtuva online-pelaaminen ylittää kansainvälisiä valtiorajoja, jolloin Euroopan komissio on antanut jäsenvaltioilleen suuntaviivoja online-rahapelaamisen sääntelyä koskien. Euroopan Komissio on liittynyt online-pelaamiseen riskejä liittyen muun muassa addiktioon, taloudelliseen petokseen, rahanpesuun, yksityisyyden ja tietoturvan riskeihin sekä vedonlyöntivilppiin, ja näiden ongelmakohtien kitkemiseksi se myös sallii rajoituksia jäsenmaiden kansallisissa rahapelisääntelyissä. (Euroopan Komissio 2012.)

Rahapelipalvelujen tarjoaminen ja käyttö ovat taloudellista toimintaa, joiden kuuluu olla vapaata jäsenmaiden välillä Euroopan Unionin sisällä. Rahapelitoimijoiden ja mahdollisten pelaajien toiminnan rajoittaminen on lähtökohtaisesti Euroopan Union periaatteiden vastaista. (Euroopan Komissio 2012.) Suomessa valtioneuvosto on kuitenkin tulkinnut rahapelitoiminnan olevan luonteeltaan erityislaatuista toimintaa, jolloin EU:n jäsenmaiden erilaisten kulttuurien ja perinteiden perusteella EU:n jäsenvaltioilla on harkintavaltaa rahapelimarkkinoiden sääntelemisen suhteen (Valtioneuvosto 2016). Jäsenvaltioiden on mahdollista rajoittaa kaikkea tai tiettyntyyppistä sähköisesti välitettävää rahapelipalvelujen rajat ylittävää tarjontaa, mikäli sen avulla voidaan suojata tiettyjä julkisen edun mukaisia päämääriä (Euroopan Komissio 2012).

Edellä mainittu rajoitus tarkoittaa nimenomaan yksityisten kansainvälisten rahapeliyhtiöiden verkkopohjaista rahapelitoimintaa. Rahapelitoiminnan kohdalla markkinoiden rajoittamisen tunnustettuja ja hyväksytyjä päämääriä ovat erityisesti kuluttajien suojeleminen, ongelmapelaamisen ehkäiseminen, alaikäisten suojeleminen sekä rikollisuuden ja petosten torjunta (Valtioneuvosto 2016). Rahapelitoimintaa rajoittavan jäsenmaan on kuitenkin osoitettava rajoituksen yhteys julkisen edun päämäärään sekä rajoituksen välttämättömyys päämäärän saavuttamiseksi (Euroopan Komissio 2012). Esimerkiksi Suomessa vahvan valtiollisessa omistuksessa olevan Veikkauksen rahapelimonopolin laillisuus perustuu Euroopan Komission silmin yksinoikeusjärjestelmän johdonmukaiseen rahapelihaittojen kitkemiseen ja ehkäisemiseen toimenpiteisiin (Valtioneuvosto 2016).

Myös rahapelitoiminnan markkinointi on julkisen hyödyn nimissä tarkasti säänneltyä Euroopan talousalueella. Rahapelitoiminnan markkinointi on sallittua, mikäli sen avulla voidaan kanavoida mahdollinen ongelmapelaaminen vastuullisen pelaamisen alustalle. Luvanvaraisen rahapelitoimijan markkinoinnilta edellytetään myös niin sanotusti houkuttelevan vaihtoehdon luomista riskialttiin pelitoiminnan rinnalle. Luvanvarainen rahapelitoimija ei kuitenkaan saa harjoittaa sellaista rahapelimarkkinointia, jonka voi tulkitä edesauttavan pelaamisen lieveilmiöiden syntymistä tai kohdistuu alaikäisille. (Valtioneuvosto 2016.)

EU:n jäsenmaan rahapelipolitiikka voi toisin sanoen toteutua kansallisen rahapelimonopolin muodossa, mikäli se kiistattomasti vähentää rahapelitoiminnasta aiheutuvia haittoja kuluttajille, eli pelaajille. Valtion tiukka rahapelisääntely on siis perusteltavissa, mikäli tämän voi todistaa olevan liberaalia rahapelimarkkinaa hyödyllisempää ja vastuullisempaa julkisen edun ja kuluttajan näkökulmasta. Sen sijaan varojen kerääminen yleishyödylliseen tarkoitukseen ei EU-tuomioistuimen mukaan voi olla rahapelimarkkinoiden rajoittavan politiikan pääasiallinen tarkoitus, joskin se voi olla sen liitännäisseuraus (Valtioneuvosto

2016). Yleishyödyllisten toimijoiden, kuten urheilu- ja liikuntajärjestöjen riippuvuus rahapelivoittovarojen aikaansaamasta julkisesta rahoituksesta ei siis riitä perusteeksi rajoittaa kansallisia rahapelimarkkinoita EU:n alueella.

Tiukasti säänneltyjä rahapelimarkkinoita on kansainvälisesti jo pitkään kritisoitu. Rajoitusten nähdään ensinnäkin olevan Euroopan Unionin ihmisten ja palveluiden vapaan liikkuvuuden normin vastaisia. Eurooppalainen kaupallisten rahapeli- ja vedonlyöntitoimijoiden järjestö EGBA (2017b) esittää kaksi pääargumenttia rahapelilainsäädännön liberalisoinnin puolesta. 1) Online markkinoiden kehitys ja vapautus eivät järjestön mukaan vaaranna jäsenvaltioiden verotuloja tai perinteisten rahapelitoimintojen tuottavuutta merkittävästi, eivätkä täten riskeeraa ruohonjuuritason kansalaistoiminnan rahoituksen jatkuvuutta. 2) Uusien näkyvyys- ja sponsorointikanavien myötä online-rahapelimarkkinat voisivat luoda uusia ja erilaisia kanavia pitkin lisäarvoa esimerkiksi urheilun ja liikunnan sektorin toimijoille. (EGBA 2017b.) Vaikka suomalainen, ruotsalainen ja norjalainen laki lähtökohtaisesti kieltää luvattomien, yksityisten peliyhtiöiden toiminnan, operoivat peliyhtiöt kuitenkin verkkopohjaisesti EU-direktiivien mukaisesti. Suurin osa Pohjoismaissa ja Euroopassa menestyvistä yksityisistä peliyhtiöistä omaa kotipaikan ja toimiluvan jossakin EU-maassa (yleisimmät ovat Malta, Iso-Britannia sekä Gibraltar), joka mahdollistaa niiden toiminnan koko unionin alueella (Lotterienpektionen 2016).

3.1.1 Suomi

Tässä alaluvussa tarkastellaan tarkemmin suomalaista rahapelilainsäädäntöä. Suomalaisen rahapelimarkkinan yksinoikeusjärjestelmän juuret ulottuvat pitkälle 1900-luvulle. Aina vuoden 2016 loppuun saakka yksinoikeus raha-arpajais toimintaan, veikkaus- sekä vedonlyöntitoimintaan myönnettiin valtio-omisteiselle Veikkaus Oy:lle; yksinoikeus rahapeliautomaatti- ja pelikasinotoimintaan myönnettiin Raha-automaattiyhdistykselle (RAY) ja yksinoikeus hevosurheiluun liittyvään pelitoimintaan myönnettiin Fintoto Oy:lle. Näiden kolmen rahapelitoiminnan yksinoikeuksien haltijat tulouttivat pelitoiminnasta kerätyjä voittoja valtiolle yleishyödyllisen toiminnan rahoittamista varten. Veikkaus Oy voittovaroineen liittyi opetusministeriöön ja sen myötä liikunnan, taiteen, tieteen ja nuorisotyön edistämiseen. RAY liittyi sosiaali- ja terveysministeriöön ja sen kautta esimerkiksi mielenterveys, kuntoutus ja sosiaalityöhön. Fintoto Oy voittovaroineen puolestaan liittyi maa- ja metsätalousministeriöön ja sen hevosurheilu ja hevoskasvatuspolitiikkaan (kts. esim. Kuuluvainen ym. 2012, 10-12).

Tässä alaluvussa noudatetaan arpajaislain (1047/2001) käsitteiden määritelmiä. Rahapelit viittaavat sellaisiin peliformaatteihin, jossa pelaaja voi voittaa rahaa pelipanostaan vastaan. Muita arpajaislain alaisia peli- ja arpajaisformaatteja ovat muun muassa tavara-arpajaiset, tavarapelit, taitopelit, viihdeautomaatit, tavara-automaatit jne., jotka eivät mahdollista rahallisten tai rahaan rinnastettavissa olevien palkintojen voittamista. Muuta kuin rahapelitoimintaa käsittävä pelitoiminta ei kuulu tämän raportin kohdealueeseen, joten se jää tarkastelun ulkopuolelle. Mainittakoon kuitenkin, että kyseinen pelitoiminta käsittää muun muassa säätiöiden ja yhteisöjen varainkeruuna toimeenpanemaa pelitoimintaa, kuten huvipuis-topelejä, viihdepeliautomaatteja ja yleisötapahtumien tavara-arpajaisia. (Arpajaislaki 1047/2001.) Suomalaisen liikunnan ja urheilun näkökulmasta olennaista on juuri rahapelitoiminta ja rahapelimarkkinoita sääntelevät säädökset.

Rahapelitoimintaa on Suomessa perinteisesti säännelty lailla. Ensimmäinen arpajaislaki astui voimaan 1965 ja sitä on aika ajoin uudistettu ja päivitetty siitä lähtien (Kuuluvainen ym. 2012, 10-11). Nykyinen arpajaislaki (1047/2001) astui voimaan 2001 ja edellinen muutos siihen tehtiin heinäkuussa 2017. Ar-

pajaislaki määrää Suomessa toteutettavan rahapelitoiminnan säännöistä, valvonnasta sekä toimintaan liittyvien tahojen vastuualueista. Veikkauksen toimintaa ohjaa arpajaislain ohella Laki valtion yhtiöomistuksesta ja omistajaohjauksesta 1368/2007.

Arpajaislain perusteella rahapelimarkkinoiden vastaava viranomainen on valtioneuvoston sisäministeriö. Rahapelimarkkinoita valvoo puolestaan sisäministeriön alainen Poliisihallitus. Yksinoikeudella rahapeli-toimintaa Suomessa harjoittava Veikkaus Oy ei myöskään saa harjoittaa muuta liiketoimintaa kuin raha-pelitoimintaa. Sataprosenttisesti valtion omistuksessa olevana osakeyhtiönä Veikkaus Oy on velvollinen osoittamaan ja tulouttamaan kaikki voittovaransa osakkeenomistajalle, eli Suomen valtiolle. Veikkauksella ei lähtökohtaisesti ole valtuuksia päättää, miten sen tuottamia voittovaroja käytetään, siitä säädetään erikseen arpajaislaissa §17. (Arpajaislaki 1047/2001.)

2010-luvulla kolme monopoliasemassa olevaa rahapeli-toimijaa (Veikkaus, RAY sekä Fintoto) on sittemmin sulautettu fuusion myötä yhdeksi valtio-omisteiseksi osakeyhtiöksi, Veikkaus Oy:ksi, jolla on 1.1.2017 alkaen arpajaislain 1047/2001 pykälän §11 valtuuttamana täysi yksinoikeus rahapeli-toiminnan harjoittamiseen Suomessa. Rahapeli-toimijoiden fuusio oli seurausta parlamentaarisen selvitystyön johdopäätöksestä, että fuusio on tehokkain tapa ensinnäkin säilyttää suomalainen rahapeli-toiminnan monopolijärjestelmä sekä toiseksi vastata alati kovenevaan kilpailuun. (Sisäministeriö 2015.) Pitkälti valtiojoh-toisesti tuettu ja toteutettu rahapeli-toimijoiden fuusio kertoo valtion tahtotilasta sitoa yleishyödyllisen toiminnan rahoitus rahapelimarkkinoihin jatkossakin. Fuusio ei myöskään merkittävästi muuttanut raha-pelivoittovarojen jakosuhteita edunsaajien kesken, joskin arpajaislakiin lisättiin pykälät vuosittaista raha-pelivoittovarojen jako-osuuksista (Arpajaislaki 1047/2001). Nykyisen Veikkaus Oy:n rahapeli-voittovaroja hyödynnetään valtion yleishyödyllisen toiminnan rahoitukseen hyvin pitkälti samojen periaatteiden mukaisesti kuin aiemmassa järjestelmässä silloisen Veikkauksen, RAY:n ja Fintoton rahapeli-voittovaroja.

Veikkauksen, RAY:n ja Fintoton fuusio vahvisti suomalaista rahapeli-monopolia, pitkälti vastoin yleistä kehityskulkua Euroopassa, jossa yhä useampi valtio on lakkauttanut monopolijärjestelmänsä toimilupaperusteisen järjestelmän tieltä. Euroopan Komissio nimittäin hyväksyi 2013 suomalaisen rahapelimarkki-noiden monopoliin perustuvan mallin:

”Komissio katsoi, että Suomessa oli säädetty tarvittavasta rakenteesta sen varmistamiseksi, että mono-polin toimintaan sovelletaan rahapelialan valvotun kasvun politiikkaa, jolla pyritään kanavoimaan peli-himo valvottuihin toimintoihin ja että monopoli ei palveluja tarjotessaan ja markkinoidessaan yllytä eikä rohkaise kuluttajia osallistumaan rahapeleihin.” (Valtioneuvosto: Hallituksen esitys 132/2016).

Suomen rahapeli-toiminnan monopoli kieltää yksityisten rahapeli-toimijoiden markkinointia ja toimintaa. Yhtiöt eivät saa markkinoida tai mainostaa Suomen maaperällä (esimerkiksi lehti-ilmoitukset, ulkomai-nonta, näkyvyys sponsoriyhteistyön kautta sekä televisio- tai radiomainonta sellaisilla kanavilla, joiden ohjelmia lähetetään Suomesta), eikä heidän pelejään voi pelata suomalaisissa fyysisissä pelipisteissä. Online-rahapeli-toimintaan tämä rajoitus ei ulotu. Rajoitukset ja kielto koskevat nimenomaan rahapeli-toiminnan ylläpitäjää. Kielto ei myöskään ulotu rajoittamaan peliyhtiöiden omien sivujen sisältöä, sosiaa-lisen median kanavia tai ulkomailta lähetettävän televisio-ohjelman mainontaa (esimerkiksi Discovery Channel tai MTV). Pelaajaa, eli kuluttajaa, ei suomalaisessa rahapelilainsäädännössä rajoiteta. Yksityisen rahapeli-yhtiön pelin pelaamista verkossa ei ole siis kriminalisoitu Suomessa.

Suomalainen rahapelimarkkina on eurooppalaisessa viitekehyksessä yksi tiukimmin säänneltyjä yhdessä Norjan kanssa. Yksinoikeusjärjestelmä on Suomessa pikemminkin tiukentunut kuin liberalisoitunut. Veikkauksen monopoli on myös vankasti kansan suosiossa, sillä Yleisradion taloustutkimuksella teetettävän kyselyn mukaan kaksi kolmasosaa suomalaisista kannattaa kansallista rahapelimonopolijärjestelmää. Ainoastaan yksi viidesosa suomalaisista avaisi mieluummin rahapelimarkkinat kansainväliselle, kaupalliselle kilpailulle. (Yleisradio 2017.) Kritiikkiä Suomen yksinoikeusjärjestelmää kohtaan kuitenkin esitetään säännöllisesti. Monopolijärjestelmää pidetään vanhanaikaisena ja epäedullisena kuluttajille. Lisäksi sitä on pidetty laittomana, sillä Euroopan Komission direktiivien vastaisesti Veikkauksen on nähty painottavan lähinnä rahapelitoiminnan yhteyttä yleishyödyllisen toiminnan rahoittamiseen, joka ei ole rahapelimarkkinoiden rajoittamiseen oikeuttava peruste. Vastaavasti Veikkauksen rahapelimarkkinoiden yksinoikeus ei kritiikin mukaan ole julkisen edun näkökulmasta tehokkaampi pelaamisen haittailmiöiden kitkemiseen kuin avoin lisenssiperusteinen rahapelimarkkina (kts. esim. Pursiainen & Kultti 2017, Johnslots.com 2017).

ONLINE -VIITTEET TIETOIHIIN JA LUKUIHIIN:

Arpajaislaki 1047/2001. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20011047>. Viitattu 5.9.2017

EU-lainsäädäntö, EUR-lex. Kilpailulainsäädäntö.

<http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/competition.html?locale=fi>. Viitattu 5.9.2017.

Euroopan Komissio. 2012. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. 23.10.2012 COM 596 final. EUR-Lex - 52012DC0596.

Johnslots.com. 2017. Onko rahapelimonopolin aika ohi?

<https://www.johnslots.com/fi/news/onko-rahapelimonopolien-aika-ohi/>. Viitattu 5.9.2017.

Kuuluvainen, A., Koponen, A., Oikarinen, E., Ranki, A., Ryömä, A., Laihin, P. & Lehtonen, A. 2012. Suomen rahapelimarkkinat. Turun kaupakorkeakoulu, CCR tutkimuspalvelut E2/2012.

Lotteriinspektionen. 2016. Lotteriinspektionen 2016.

<https://www.lotteriinspektionen.se/globalassets/dokument/informationsdokument/tryckta-publikationer/lotteriinspektionen-2016.pdf>.

Pursiainen, H. & Kultti, K. 2017. Kultaiset kahleet – 10 askelta kohti vapaampaa kansalaisyhteiskuntaa. Ajatuspaja Libera.

http://www.libera.fi/wp-content/uploads/2017/03/Kultaiset_kahleet_Libera_0417.pdf.

Valtioneuvosto. 2016. Hallituksen esitys 132/2016, 2.2. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi arpajaislain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta.

<http://www.finlex.fi/sv/esitykset/he/2016/20160132#idp451045472>. Viitattu 4.9.2017.

Sisäministeriö. 2015. Selvitys Suomen rahapelijärjestelmän vaihtoehtoisista ratkaisumalleista. Sisäministeriön julkaisu 12/2015.

<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/78959/Selvitys%20Suomen%20rahapelij%C3%A4rjestelm%C3%A4n%20vaihtoehtoisista%20ratkaisumalleista.pdf>.

Yleisradio. 2017. Suomalainen lottokansa kannattaa valtiollista rahapelimonopolia – ”Kyllä pelaamisessa pitää joku järki olla”. Artikkelijulkaisu 2.1.2017. <https://yle.fi/uutiset/3-9381340>. Viitattu 29.8.2017.

3.1.2 Ruotsi

Ruotsalainen rahapelijärjestelmä perustuu vielä toistaiseksi monopolijärjestelmään. Länsinaapurimme rahapelimarkkinat ovat kuitenkin tällä hetkellä murrostilassa, sillä monopolijärjestelmä ei tehokkaasti sulje ulkomaisia toimijoita markkinoilta ja tämä on pakottanut Ruotsia uudistamaan rahapelilainsäädäntöään.

Rahapelimarkkinoita sääntelevät keskeiset lait ovat Ruotsin arpajaislaki, *Lotterilagen* 1994:1000, sekä kasinolaki, *Kasinolagen* 1999:355. Valtiollisen yksinoikeuden omaavia rahapeliyhtiöitä on kaksi, kaikenlaisia rahapeli-toimintaa paitsi hevosurheiluun liittyvää totalisaattoritoimintaa harjoittava *AB Svenska Spel* sekä hevosurheilun rahapeli-toimintaa harjoittava *AB Trav och Galopp, ATG*. Svenska Spel on sataprosenttisesti valtion omistama osakeyhtiö ja tulouttaa valtio-omisteisena kaikki tuottonsa valtion sanelemiin kohteisiin, josta valtaosan valtion budjettiin. Hevosalan järjestöjen omistama ATG puolestaan tulouttaa tuottonsa hevosurheilun ja hevoskasvatuksen edistämiseen Ruotsissa. Yksinoikeuden myötä valtio valvoo ATG:n toimintaa. Valtion valvontaviranomainen, *Lotteriinspektionen*, myöntää yksinoikeustoimiluvat yleensä kolmen vuoden ajaksi, Svenska Spelin nykyinen yksinoikeus on voimassa vuoden 2018 loppuun asti (Regeringen 2015).

Yksinoikeusjärjestelmien ohella muillakin tahoilla on lupa järjestää joitakin rahapelejä. Yleishyödylliset järjestöt voivat luvanvaraisesti järjestää arpajais- ja bingo-toimintaa kiinteässä toimeenpanopisteessä sekä internetin välityksellä. Yleishyödyllisten järjestöjen tuotot on käytettävä arpajaisluvan edellyttämällä tavalla yleishyödylliseen toimintaan. Myös tietyissä tapahtumissa sekä ravintoloissa on luvanvaraisesti sallittua järjestää korttipeli-, ruletti- sekä noppapeli-toimintaa. Toimiluvan anominen edellä mainitun kaltaiseen toimintaan on mahdollista valtio-omisteisen Svenska Spelin lisäksi yleishyödyllisillä järjestöillä sekä myös liiketoimintaa harjoittavilla yrityksillä, esimerkiksi ravintoloilla. Pieniä kertaluontoisia arpajaisia ja bingoja on yleishyödyllisten järjestöjen toimesta mahdollista järjestää tapahtumien yhteydessä ilman lupaa, esimerkiksi urheilukilpailujen yhteydessä.

ATG:lle on myönnetty yksinoikeus hevosurheiluun liittyvän vedonlyönnin järjestämiseen Ruotsissa. Svenska Spel omaa yksinoikeuden vedonlyöntitoimintaan (poissulkien hevosurheilun vedonlyönnin) ja kaikkeen rahapeliautomaattitoimintaan, jonka lisäksi se toimii myös arpajais- ja bingo-pelien markkinoilla. (*Lotterilagen* 1994:1000.) Kasinolaki sallii kasinotoimintaa (kiinteää ja internetpohjaista) vain ja ainoastaan valtio-omisteisen yhtiön harjoittamana. Ruotsissa kasinotoimintaa harjoittaa Svenska Spelin tytäryhtiö Casino Cosmopol A/B. Kasinolaki myös määrittää kasinojoen lukumäärän maksimissaan kuuteen yksikköön Ruotsin maaperällä. (*Kasinolagen* 1999:355.)

Rahapeli-toiminta on Ruotsissa valtion ja hallituksen valtiovarainministeriön (*Finansdepartementet*) vastuulla. Valtiovarainministeriön alaisena rahapelimarkkinoiden viranomaisena toimii Lotteriinspektionen. Se paitsi valvoo rahapelimarkkinoita ja niiden toimijoita myös käsittelee ja myöntää rahapeli-toimilupia valtiollisen monopolin yhtiöille Svenska Spelille (kasino-, rahapeliautomaatti- sekä vedonlyöntipelit) ja ATG:lle sekä yleishyödyllisten järjestöjen kansallisille (vähintään kahdessa läänissä toimiville) arpajais- ja bingo-peleille. Yhden läänin sisällä toimeenpantavien arpajais- ja bingo-pelien luvat myöntää lääninhallitus ja yhden kunnan alueella kunnan vastaava toimielin. (*Lotterilagen* 1994:1000.) Tämän tehtäväjaon perusteella toimilupa-asioita kaikelle verkkopohjaiselle pelitoiminnalle käsittelee Lotteriinspektionen.

Siinä missä kaupallisten rahapeli-yhtiöiden toiminnan markkinointi on kielletty Suomen ja Norjan lainsäädännöissä on Ruotsin arpajaislain sisältö rahapelimarkkinoinnin osalta epämääräisempää. Ruotsissa

voimassa oleva markkinointilaki (*Marknadsföringslagen* 2008:486) määrää suuntaviivat kaikelle yhteiskunnassa harjoitettavalle markkinointitoiminnalle. Lisäksi arpajaislaki määrää rahapelien markkinointitoimenpiteiden vastuullisuudesta ja kohtuullisuudesta. Lotterilagenin (1994:1000, §38) mukaan on kiellettyä ansaitsemistarkoituksessa edistää Ruotsissa luvatonta tai ulkomaista pelitoimintaa. On siis kiellettyä markkinoida Ruotsissa luvatonta rahapeliä, eli käytännössä kaikkia kaupallisten ja kansainvälisten peliyhtiöiden pelejä. Tämä edistämiskielto ei kuitenkaan tehokkaasti rajoita luvattoman rahapelitoiminnan markkinointia Ruotsissa (Lotteriinspektionen 2016), sillä kansainväliset peliyhtiöt kykenevät mainostamaan rajoituksetta sellaisia kanavia pitkin, joiden virallinen kotipaikka on muualla kuin Ruotsissa. Esimerkiksi muutamat kansalliset televisiokanavat ovat kansainvälisessä omistuksessa, jolloin ulkomaisien peliyhtiöiden mainokset pyörivät jatkuvasti Ruotsin televisiossa. Toisin kuin suomalaisten tai norjalaisten, ei ruotsalaisten pelaajien pelaamista kansainvälisten peliyhtiöiden onlinesivustoilla rajoiteta.

Ruotsissa arpajaislakia (1994:1000) ja kasinolakia (1999:355) on äskettäin muutettu ja uusimmat lakien päivitykset ovat tulleet voimaan 1. elokuuta 2017. Ne eivät kuitenkaan vielä ole muuttaneet rahapelilainsäädäntöä merkittävästi. Lähtötilanteessa on kuitenkin odotettavissa muutoksia Ruotsin rahapelimarkkinoilla. Valtiovarainministeriön rahapelitoiminnan tulevaisuutta selvittäneen raportin (*Statens offentliga utredningar* 2017a; 2017b) perusteella ollaan siirtymässä monopolista oligopolinomaiseen tilanteeseen. Tietty osuus rahapelimarkkinoista on tulevaisuudessa edelleen turvattu eksklusiivisesti valtiollisille ja kolmannen sektorin yleishyödyllisiä päämääriä ajaville organisaatioille. Osa markkinasta on puolestaan vapautettava lisenssiperusteisesti kaupallisille toimijoille. Vapaa pelimarkkina organisointaneen veronalaiseksi rahapelimarkkinaksi. ATG:n monopoli hevosurheiluun liittyvään vedonlyöntiin lakkauttaneen, jolloin hevosurheilun vedonlyönti avataan markkinoille. Svenska Spelin monopolin arvioidaan pysyvän voimassa noin 80 prosentissa sen nykyisestä liiketoiminnasta. Yhtiön tuottavuuden valtiolle arvioidaan pysyvän tulevaisuudessa vähintään nykyisellä tasolla. Yleishyödyllisten toimijoiden tilanne pysynee melko samanlaisena, eli ne saavat luvanvaraisesti jatkossakin harjoittaa tiettyjä toimintoja verovapaasti. Mikään ei estä edellä mainittuja toimijoita (ATG:ta, Svenska Speliä tai yleishyödyllisiä järjestöjä) myöskään astumasta lisenssijärjestelmän alaiselle kaupalliselle markkinalle, mutta tällä markkina-alueella niillä ei tuleolemaan verovapautta tai muita etuja muihin kaupallisiin toimijoihin nähden. (*Statens offentliga utredningar* 2017a, 21-45.)

Tulevaisuudessa Ruotsissa avataan joitakin rahapelityyppejä lisenssimarkkinoille. Vedonlyönti niin online- kuin offline-pohjaisina kaikissa muodoissaan (urheiluviedonlyönti, hevosvedonlyönti jne.) avattaneen markkinoille. Myös online-rahapelitoiminta (tarkalleen ottaen onlinecasino, onlinebingo ja tietokonesimulaatioperusteiset rahapeliautomaatit) avattaneen selvityksen suosituksen mukaan lisenssimarkkinoille. Sen sijaan kiinteä kasinotoiminta, lotto- ja arpajaistoiminta sekä fyysinen rahapeliautomaattitoiminta säilytetään suljettuna markkinana, samoin kuin kiinteä bingotoiminta. Tämän markkina-alueen rajoitusten ylläpitämistä perustellaan yleishyödyllisten toimijoiden riippuvuudella rahapelituloista sekä kansalaisedun näkökulmalla (*Statens offentliga utredningar* 2017a, 315-456.) Ruotsalainen rahapelitoiminta on siis Tanskan mallin mukaisesti ottamassa askeleita liberaalimpaan ja kaupallisempaan suuntaan.

ONLINE -VIITTEET TIETOIHIIN JA LUKUIHIIN:

Kasinolagen. 1999. Svensk författningssamling 1999:355.

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/kasinolag-1999355_sfs-1999-355.

Lotterilagen. 1994. Svensk författningssamling 1994:1000.

http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lotterilag-19941000_sfs-1994-1000.

Marknadsföringslagen. 2008. Svensk författningssamling 2008:486.

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/marknadsforingslag-2008486_sfs-2008-486.

Regeringen. 2015. Regeringsbeslut III 7. Ansökan från AB Svenska Spel om tillstånd att anordna lotteri och vadhallning.

https://www.lotteriinspektionen.se/globalassets/dokument/lagar--villkor/villkor/svenska-spels-tillstand-lotteri-och-vadhallning-fi2015_03636.pdf.

Statens offentliga utredningar. 2017a. En omreglerad spelmarknad. Betänkande av Spellicensutredningen. Svergies regering:

SoU 2017:30. Del 1. <http://www.regeringen.se/4969b7/contentassets/29291777554d47e49e717171e4eb5f83/en-omreglerad-spelmarknad-del-1-av-2-kapitel-1-21-sou-201730>.

Statens offentliga utredningar. 2017b. En omreglerad spelmarknad. Betänkande av Spellicensutredningen. Svergies regering:

SoU 2017:30. Del 2. <http://www.regeringen.se/4969b8/contentassets/29291777554d47e49e717171e4eb5f83/en-omreglerad-spelmarknad-del-2-av-2-kapitel-22-31-och-bilagor-1-8-sou-201730>.

3.1.3 Norja

Norjan rahapelimarkkinat ovat Suomen ohella tiukimmin rajoitetut Pohjoismaissa. Norjassakin rahapelitoiminta on organisoitu yleishyödyllistä toimintaa edistävän monopolijärjestelmän muotoon. Monopoliasemassa olevia rahapeliyhtiöitä toimii Norjassa kaksi. *Norsk Tipping* on sataprosenttisesti valtion omistama peliyhtiö, jolla on yksinoikeus raha-arpajaisen, loton, kenon, urheiluedonlyönnin ja internet-pohjaisten rahapelien toimeenpanoon. Hevosalan järjestöjen perustama itsenäinen *Norsk Rikstoto*-säätiö puolestaan ylläpitää yksinoikeudella hevosurheiluun liittyvää rahapelitoimintaa, vastaten Suomessa 1.1.2017 asti toiminutta Fintoto Oy:tä. Kansainväliset säännöt sitovat norjalaista rahapelilainsäädäntöä käytännössä yhtä tiukasti kuin muitakin Pohjoismaita, sillä vaikka Norja ei kuulu Euroopan Unioniin, sen mukanaolo Euroopan talousalueessa liittyy sen rahapelilainsäädännön Euroopan Komission säännöstöön.

Valtiollisen *Norsk Tippingin* ja *Rikstoton* ohella yleishyödyllisillä yhteisöillä, kuten aatteellisilla organisaatioilla on mahdollisuus toimiluvanvaraisesti harjoittaa arpajais- ja bingotoimintaa varainhankintana oman yleishyödyllisen toiminnan mahdollistamiseksi. Yleishyödyllinen organisaatio voi toteuttaa kyseisen arpajais- tai bingotoiminnan toimeksiannolla yksityisen toimijalle. Tällöin sekä yleishyödyllisen tahon, että yksityisen toimeenpanijan on omattava toimintaan oikeuttava arpajaislupa. Norjalaisessa järjestelmässä siis valtaosa rahapelimarkkinasta on suljettu monopolijärjestelmän alaiseksi, jolla saa toimia vain ja ainoastaan *Norsk Tipping (Lov om pengespill)* tai *Norsk Rikstoto (Lov om veddemål ved totalisator)*. Avoin toimilupaperusteinen markkina koskee arpajais- ja bingotoimintaa, ja siellä toimimista varten vaaditaan lisenssi, joka voidaan myöntää ainoastaan yleishyödyllistä toimintaa harjoittavalle taholle (*Lov om lotteri*) varainkeruuta varten. Lisenssiaperusteisella markkinalla toimii esimerkiksi poliittisia puolueita, kansalaisjärjestöjä ja urheiluseuroja. (Lotteriinspektionen 2017.)

Norjan rahapelimarkkinoista vastaava viranomainen on hallituksen kulttuuriministeriö, *Kulturdepartementet*. Kulttuuriministeriön alla toimii hallinto- ja valvontaorganisaatio *Lotteri- og stiftelsestilsynet*, jonka lakiperusteinen tehtävä on valvoa maan luvanvaraisia peliyhtiöitä, *Norsk Tippingiä* ja *Norsk Rikstotoa* sekä myöntää arpajaisluvut arpajais- ja bingomarkkinalle pyrkiville yleishyödyllisille yhteisöille (*Lotteri- og stift*

telsetilsyn – lovforskrift 2000:1366). Norsk Tipping on valtio-omisteisina osakeyhtiöinä velvollinen tulouttamaan kaikki liikevoittonsa osakkeenomistajalle, eli Norjan valtiolle. Norsk Rikstoto tulouttaa puolestaan tuottonsa hevosurheilun edistämiseen Norjassa. Yleishyödylliset tahot saavat käyttää pelitoimintansa liikevoitot oman toimintansa rahoittamiseen.

Norjassa rahapelimarkkinajärjestelmä on pysynyt melko muuttumattomana 2010-luvulla. Norjassa on Suomen tapaan käyty keskustelua rahapelijärjestelmän avaamisesta lisenssiperusteiseksi, mutta Suomen tapaan Norjakin on päätenyt johtopäätökseen, että valtiollinen yksinoikeusjärjestelmä on paras vaihtoehto (Valtioneuvoston esitys 132/2016). Norjassa yksityiset kansainväliset rahapeliyhtiöt ovat Suomen tapaan olleet kiivaasti tapetilla, ja niiden toimintaa on rajoitettu pitkälti Suomea vastaavalla tavalla. Norjassa ainoastaan Norsk Tippingillä ja Norsk Rikstotolla on lupa järjestää verkkopohjaisia rahapelejä. Norjassakaan yksityisillä rahapeliyhtiöillä ei ole lupaa mainostaa toimintaansa tai tehdä sellaisia yhteistyösopimuksia, joiden kautta ne saavat kansallista näkyvyyttä Norjassa. Norjalaisilta pelaajilta ei ole, kuten ei suomalaisiltakaan pelaajilta, kielletty pelaamista ulkomaisten peliyhtiöiden verkkoalustoilla. (Lotteri- og stiftelsetilsynet 2017.) Norjan valtio on Suomen valtion tapaan tiukentanut otettaan kansallisista rahapelimarkkinoista 2010-luvulla ja lähitulevaisuus ei näytä muuttavan tilannetta ainakaan liberaalimpaan suuntaan. Valtiolliset rahapeliyhtiöt ovat jopa kasvattaneet osuuksiaan Norjan rahapelimarkkinoilla 2010-luvulla, sillä yleishyödyllisten toimijoiden toimilupien määrä ja markkinaosuudet ovat pienentyneet vuosittain kuluvan vuosikymmenen aikana (Lotteri- og stiftelsetilsynet 2015).

ONLINE -VIITTEET TIETOIHIN JA LUKUIHIN:

Lotteriinspektionen. 2017. Spelmarknadens utveckling 2016 - I Sverige och internationellt.

<https://www.lotteriinspektionen.se/globalassets/dokument/informationsdokument/spelmarknadens-utveckling-i-sverige-och-internationellt-2016-trycksak.pdf>.

Lotteri- og stiftelsetilsyn – lovforskrift 2000:1366. Forskrift om lotteritilsynet og lotteriregisteret m.m. FOR-2000-12-21-1366.

<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2000-12-21-1366>.

Lotteri- og stiftelsetilsynet. 2015. Norsk pengespel 2015 – Gaming in Norway.

Lotteri- og stiftelsetilsynet. 2017. Pengespill på nett.

<https://lottstift.no/nb/pengespill/pengespill-pa-nett/>. Viitattu 6.9.2017.

Lov om pengespill 1992. 2017. Lov om pengespill m.v. (pengespillloven) LOV-1992-08-28-103.

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-08-28-103?q=Pengespil>.

Lov om veddemål ved totalisator 1927. 2017. Lov om veddemål ved totalisator (totalisatorloven) LOV-1927-07-01-3.

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1927-07-01-3>.

Lov om lotterier 1995. 2017. Lov om lotterier m.v. (lotteriloven) LOV-1995-02-24-11.

https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1995-02-24-11/KAPITTEL_1#%C2%A73.

3.1.4 Tanska

Pohjoismaisten rahapelimarkkinoiden liberaalein maa on Tanska. Tässä alaluvussa ei tarkastella sen kuningaskuntaan kuuluvien Grönlannin ja Färsaarten järjestelmiä, sillä niillä on tietyt erivapaudet samoin kuin Ahvenanmaalla Suomessa.

Tanskan rahapelimarkkinat toimivat pitkään muiden Pohjoismaiden tapaan tiukan monopolijärjestelmän alla. Hajautunut ja vanhanaikainen rahapelilainsäädäntö ei kuitenkaan vastannut enää 2000-luvulla muuttuneita toimintaympäristöjä, joten Tanska joutui muokkaamaan rahapelilainsäädäntöään merkittävästi. Tanska vapautti osan rahapelimarkkinoista kaupallisille rahapeliyhtiöille 2012. Osa markkinoista jäi edelleen yksinoikeusjärjestelmän piiriin. Tanskassakin rahapelimarkkinoiden yksinoikeuden haltijoiden toiminta oli pitkään tiiviissä yhteydessä valtion kansalaistoiminnan rahoitukseen. (Kuuluvainen ym. 2012, 55-58.) Vuosi 2012 oli muutenkin Tanskan rahapelimarkkinoille merkittävä, sillä monopolijärjestelmästä osittaiseen lisenssijärjestelmään siirtymisen ohessa myös uusi rahapelimarkkinoita valvova viranomaisen, *Spillemyndigheden*, aloitti silloin toimintansa.

Tanskalaista rahapelijärjestelmää on ohjannut maan rahapelilaki, *spilleloven*. Spilleloven määrittelee erilaiset peliformaatit, säännöt rahapelimarkkinoilla toimimiselle, rahapelimarkkinoilla sallitut toimijat sekä avoimen lisenssimarkkinan toimintasäännöt. (Spilleloven 2016.) Suljetut monopolimarkkinat koskevat Tanskassa nykyään lotto- ja arpajaistoimintaa, erityistä *Klasselotteriet*-arpajaistoimintaa sekä hevos- ja koiraurheilun vedonlyöntiä. Avoimet, veronalaiset ja lisenssiperusteiset rahapelimarkkinat puolestaan koskevat urheiluvedonlyöntiä (ei hevos- tai koiraurheilua), internet- sekä kivijalkapohjaista kasinotoimintaa ja rahapeliautomaattitoimintaa.

Tanskan rahapelimarkkinoita valvoo Spillemyndigheden, joka on hallituksen veroministeriön alainen viranomaisen. Rahapelimarkkinoiden muita keskeisiä toimijoita ovat Tanskan verohallinto, oikeusministeriö sekä poliisi. Valvontatehtävien ohella Spillemyndigheden myös vastaa rahapelimarkkinoiden toimilupa-asioista. Spillemyndighedenin asema sekä toimintasäännöt ovat lakiperusteisia (*Lov om spillemyndigheden* 2011). Spillemyndigheden ylläpitää myös listaa rahapelitoimijoista, joille on myönnetty lisenssi toimia Tanskan rahapelimarkkinoilla.

Monopolimarkkinoilla on neljä sallittua toimijaa: *Danske Spil A/S* on 80 % valtion ja 20 % tanskalaisten liikunnan keskusjärjestöjen (DIF 10 % ja DGI 10%) omistama peliyhtiö. Danske Spil omaa monopoliaseman hevos- ja koiraurheilun vedonlyöntiin, lotto- sekä bingotoimintaan Tanskassa. Danske Spil toteuttaa toimintaansa monopolimarkkinoilla tarkalleen ottaen tytäryhtiönsä *Danske Lotteri Spil A/S* välityksellä. Sataprosenttisesti valtio-omisteinen *Danske Klasselotteriet* omaa yksinoikeuden *Klasselotteriet*-nimisten arpajaisten toimittamiseen. (Spilleloven 2016.) Danske Spil A/S sekä Danske Klasselotteriet tulouttavat kaikki liikevoittonsa Tanskan valtiolle. Näiden ohella yksinoikeusasema on myönnetty myös *Klasselotterietin* tapaisille *Varelotteriet*- ja *Landbrugslotteriet*-nimisille itsenäisille, oikeusministeriön valvomille pelitoimijoille, jotka arpajaistoiminnalla keräävät varoja yleishyödylliseen tarkoitukseen humanitäärisen, sosiaalisen ja kulttuurisen toiminnan edistämiseen (*Varelotteriet*) ja maataloustoiminnan edistämiseen (*Landbrugslotteriet*). Neljästä monopolimarkkinoilla toimivasta rahapelien toimeenpanijasta Danske Spil A/S on merkittävin ja suurin toimija Tanskan rahapelimarkkinoilla, ja myös olennainen toimija urheilun ja liikunnan näkökulmasta (Spillemyndigheden 2017a).

Tanskassa on Norjan tapaan yleishyödyllisillä yhteisöillä mahdollisuus anoa lupa arpajaistoimintaa varten, vaikka arpajaistoiminta kuuluukin yksinoikeusjärjestelmän piiriin. Kyseinen arpajaislupa on myönnettävissä pienimuotoisia, kertaluontoisia arpajaisia varten. Edellä mainittuja arpajaislupia käsittelevä viranomaisen Spillemyndigheden myönsi 685 lupaa 2016 aikana. Mikäli arpajaisten vuosituotto on alle 20 000 Tanskan kruunua (noin 2 700 euroa) riittää sen laillista toimeenpanoa varten pelkkä ilmoitta-

minen viranomaisille. Näitä pienimuotoisimpia arpajaisia ilmoitettiin Spillemyndighedenille 2016 vajaa tuhat kappaletta. (Spillemyndigheden 2017a.)

Vapaat lisenssiperusteiset rahapelimarkkinat ovat periaatteessa auki kaikille toimijoille. Rahapeliteimijan on toimiakseen markkinoilla anottava Spillemyndigheden:ltä lupaa, maksettava vuosittainen lisenssimaksu sekä toimeenpantava pelitoimintaa vastuullisesti ja lisenssin määräämällä tavalla. Myös rahapelien markkinoimista varten edellytetään Tanskassa lupa. Lisenssi myönnetään peliformaatista riippuen kolmesta viiteen vuoteen. Veronalaisilla rahapelimarkkinoilla saavat myös toimia monopolimarkkinoiden toimijat, kuten Danske Spil A/S, mutta avoimilla lisenssimarkkinoilla nekin joutuvat toimimaan muiden yritysten tavoin, eli anoa toimilupaa sekä maksaa voittoveroa. (Spilleloven 2016.) Tanskassa Spillemyndighedenin tulkinnan mukaan rahapeliteimija toimii Tanskan markkinoilla, mikäli se 1) ylläpitää tanskankielistä kotisivustoa tai pelisivustoa, 2) mahdollistaa pelaamisen Tanskan valuutalla, eli kruunulla, 3) koti- tai pelisivusto tarjoaa tanskankielistä asiakaspalvelua, 4) tarjoaa Tanskassa tavanomaisia maksutapoja tai 5) suuntaa markkinointitoimenpiteitä Tanskaan (Spillemyndigheden 2017b).

Tanskan rahapelijärjestelmä on Pohjoismaisessa tarkastelussa varsin liberaali, mutta eurooppalaisessa viitekehelyksessä se edustaa yleistynyttä yksinoikeusjärjestelmän ja vapaan lisenssimarkkinan välimallia. Tanskan rahapelimarkkinoiden voidaan ennustaa kulkevan lähivuosina kohti entistä liberaalimpaa suuntaa. Lähivuosina vapautettaneen hevos- ja koiraurheiluedonlyönti sekä onlinebingo-toiminta suljetuilta yksinoikeusmarkkinoilta avoimille lisenssimarkkinoille, mahdollisesti jo vuoden 2018 aikana. Tämä kaaventanee ennusteiden mukaan aavistuksen verran Danske Spilin, eli keskeisen valtiollisen yleishyödyllisen toiminnan (esimerkiksi liikunnan ja urheilun) rahoittajan, tuottoa. Uudistuksen ei kuitenkaan arvioida merkittävästi mullistavan rahapelimarkkinoita lähivuosina. (Skatteministeriet 2017.)

ONLINE -VIITTEET TIETOIHIN JA LUKUIHIN:

Lov om spillemyndigheden. 2011. Bekendtgørelse nr. 1121:2011.
<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=139356>.

Skatteministeriet. 2017. Aftale om ændring af spillelovgivningen mellem regeringen, Socialdemokratiet, Dansk Folkeparti, Radikale Venstre og Socialistisk Folkeparti.

Spilleloven. 2016. Bekendtgørelse af lov om spil LBK 1494 af 06/12/2016.
<https://www.retsinformation.dk/Forms/r0710.aspx?id=183646>.

Spillemyndigheden 2017a. Årsberetning 2016. Odense.

Spillemyndigheden. 2017b. Ulovligt spil of reklame. <https://spillemyndigheden.dk/ulovligt-spil-og-reklame>. Viitattu 6.9.2017.

3.1.5 Rahapelilainsäädäntö - yhteenveto

Rahapeliteimintaa säädellään tarkasti kaikissa Pohjoismaissa. Yhteisenä piirteenä voidaan pitää kansallisten rahapelimarkkinoiden yhteyttä jokaisen Pohjoismaan kansalaistoimintaan. Euroopan Unioni, teknologinen kehitys ja rahapeliteiminnan kansainvälistyminen ovat haastaneet pohjoismaisia rahapelijärjestelmiä, varsinkin kansallisia monopolijärjestelmiä. Maat ovat vastanneet haasteisiin eri tavoin: Tanska päätyi liberalisoimaan rahapelilainsäädäntöään kaupalliseen suuntaan, Suomi ja Norja tiukentamaan lainsä-

däntöään turvaten monopoliasemat ja tämän myötä kansalaistoiminnan julkisen rahoituksen. Ruotsi on kamppailut EU-lainsäädännön ja kaupallisten rahapelimarkkinoiden vahvistumisen kanssa ja on päätenyt seuraamaan lähiaikoina Tanskaa ja liberalisoimaan osan rahapelimarkkinoistaan. Taulukossa 1 on esitetty pohjoismaisten rahapelilainsäädäntöjen keskeisimmät suuntaviivat, yhtäläisyydet ja eroavaisuudet.

TAULUKKO 1. Tiivistelmä Pohjoismaiden rahapelijärjestelmistä ja rahapelilainsäädännöistä.

	FIN	SWE	DEN	NOR
Rahapelilaki	Arpajaislaki (1047/2001)	Lotterilag (1994:1000), Kasinolag (1999:355)	Spilleloven (LBK nr 1494/2016)	Lov om pengespill (LOV-1992-08-28-103) Lov om veddemål ved totalisator (LOV-1927-07-01-3) Lov om lotterier (LOV-1995-02-24-11)
Rahapeli-markkinoiden vastaava viranomainen	Hallituksen sisäministeriö	Hallituksen valtiovarainministeriö ja sen alainen Lotteriinspektionen	Hallituksen veroministeriö ja sen alainen Spillemyndigheden	Hallituksen kulttuuriministeriö ja sen alainen Lotteri- og stiftelsestilsynet.
Rahapelilu-pa-asioita käsittelevä taho	Poliisihallitus/paikallinen poliisilaitos (riippuen toiminnan laajuudesta).	Lotteriinspektionen vastaa valtakunnallisista arpajaisluvista ja lääninhallitukset/kunnat paikallisista arpajaisluvista.	Spillemyndigheden	Lotteri- og stiftelsestilsynet
Rahapeli-markkinat 2017	Suljetut monopolimarkkinat. 100 % valtio-omisteisella Veikkaus OY:llä monopolii kaikkeen rahapelitoimintaan. Yleishyödyllisillä toimijoilla mahdollisuus anoa lupaa arpajaistoimintaa varten, jossa ei ole rahapalkintoja.	Rajoitetut pelimarkkinat: 100 % valtio-omisteinen 1) Svenska Spel omaa monopolin kasino-, rahapeliautomaatti- sekä vedonlyöntitoimintaan (ei koske hevosurheilun vedonlyöntiä). 2) Hevosalan järjestöjen omistama ATG omaa monopolin hevosurheilun vedonlyöntiin. 3) Yleishyödylliset järjestöt voivat luvanvaraisesti harjoittaa bingo- ja arpajaistoimintaa, samoin kuin myös Svenska spel.	Erikseen suljetut markkinat sekä avoimet lisenssiin perustuvat pelimarkkinat. Suljettu markkina käsittää a) arpajaistoiminnan, pääosin 1) Danske Spil A/S:n (80 % valtio-omisteinen) sekä 2) Det Danske Klasselotteri A/S:n (100 % valtio-omisteinen) hallussa, mutta myös 3) yleishyödyllisillä organisaatioilla mahdollisuus anoa lupaa toimia suljetulla arpajaismarkkinalla. Danske Spil A/S: llä monopolii harjoittaa hevos- ja koiraurheiluun liittyvää vedonlyöntiä, bingo- sekä lottotoimintaa. Avoin lisenssimarkkina käsittää online & offline urheiluedonlyöntiä (ei hevos/koira), online & offline kasinotoimintaa sekä rahapeliautomaattitoimintaa.	Suljetut monopolimarkkinat. 100% valtio-omisteisella 1) Norsk Tipping:llä raha-arpajaisten, loton, kenon, urheiluedonlyönnin ja nettipohjaisten rahapeliin monopolii. 2) Itsenäisellä säätiöllä Norsk Rikstoto:lla hevosurheiluun liittyvän rahapeliin monopolii. 3) Yleishyödylliset järjestöt voivat luvanvaraisesti harjoittaa arpajais- ja bingotoimintaa myös yksityisten toimijoiden toimittamana.
Kenelle avoin rahapelijärjestelmä?	Valtio-omisteinen rahapeliyhtiö	Valtio-omisteinen rahapeliyhtiö, kolmannen sektorin järjestöt, hevosalan järjestöt	Suljettu markkina: Valtio-omisteinen rahapeliyhtiö, kolmannen sektorin järjestöt. Avoin markkina: Kaikki	Valtio-omisteiset rahapeliyhtiöt, kolmannen sektorin järjestöt

	FIN	SWE	DEN	NOR
Rajoitukset	<p>Palvelun tarjoaja: Ainoastaan valtio-omisteinen rahapeliyhtiö Veikkaus Oy saa tarjota ja markkinoida pelipalveluita.</p> <p>Pelaaja: Ei rajoituksia.</p>	<p>Palvelun tarjoaja: Ainoastaan luvanvarainen monopoliyhtiö tai luvanvarainen yleishyödyllinen järjestö saa tarjota ja markkinoida pelipalveluita.</p> <p>Pelaaja: Ei rajoituksia.</p>	<p>Palvelun tarjoaja: Toimiluvan omaava toimija saa tarjota ja markkinoida sellaisia pelipalveluita, joihin kyseinen toimilupa oikeuttaa.</p> <p>Pelaaja: Ei rajoituksia.</p>	<p>Palvelun tarjoaja: Ainoastaan valtio-omisteinen monopoliyhtiö tai luvanvarainen yleishyödyllinen järjestö saa tarjota ja markkinoida pelipalveluita.</p> <p>Pelaaja: Ei rajoituksia.</p>
Rahapeli-markkinoiden ajankohtaiset kehityssuunnat	<p>Veikkauksen, Fintoton ja Ray:n yhdistyminen 1.1.2017 Veikkaus OY:ksi vahvisti rahapelimarkkinoiden monopolia. Ei välittömiä muutoksia rahapelimarkkinoiden lainsäädäntöön odotettavissa lähivuosina.</p>	<p>Siirrytään lähivuosina todennäköisesti Tanskan mallia muistuttavasti osittain suljettuun ja osittain avoimeen, lisenssiperusteiseen rahapelimarkkinaan: Kaikki lotto-, ja arpajais- sekä fyysinen kasino-, bingo- ja rahapeli-automaattitoiminta pysyy valtio-omisteisen Svenska Spelin ja yleishyödyllisten järjestöjen yksinoikeutena. Avoimet lisenssimarkkinat tulevat käsittämään kaiken vedonlyönnin (myös hevosurheilun) sekä online-rahapelitoiminnan. ATG:n monopoli poistetaan. Svenska Spelin monopoli pysyy voimassa noin 80 %:ssa sen liikevaihdosta. Kolmannen sektorin yhdistysten tilanne pysynee melko samanlaisena.</p>	<p>Tanskan pelimarkkinat ovat Pohjoismaisista liberaaleimmat. Lähivuosina liberalisoitaneen hevos- ja koiraurheiluedonlyönti ja onlinebingo-toiminta suljetulta yleishyödylliseltä markkina-alueelta avoimille lisenssimarkkinoille, mahdollisesti jo 2018. Ei mullistavia rahapelimarkkinoita koskevia muutoksia kuitenkaan odotettavissa lähivuosina.</p>	<p>Norjassa ei ole muutettu rahapelijärjestelmää juurikaan 2010-luvulla eikä suurta muutosta ole lähivuosinakaan odotettavissa. Valtio-omisteisten yhtiöiden merkitys Norjan rahapelimarkkinoilla on viime vuosina kasvanut, samalla kun yleishyödyllisten järjestöjen määrä ja liikevaihto rahapelimarkkinoilla on pienentynyt.</p>

3.2 Rahapelimarkkinoiden pohjoismaiset toimijat

Rahapelitoiminnan ympärillä toimii nykyään kansainvälisesti valtavat markkinat. Rahapelitoiminta on luonteeltaan yhä kansainvälisempää ja kaupallisempaa. Perinteisten lottojen ja arpajaisien ohella verkopohjaiset kasino- ja vedonlyöntitoiminnat ovat kasvaneet merkittävästi 2000-luvulla. Rahapelimarkkinoiden taloudellisia lukuja tutkittaessa on huomioitava erilaiset käsitteet. Tässä raportissa noudatetaan osaksi rahapelimarkkinoita tutkineiden Kuuluvaisen ym. (2012, 6-7) määrittelemiä käsitteitä. Liikevaihto viittaa yrityksen vuotuisen yhteenlaskettujen myyntituottojen summaan kirjanpitolain mukaisesti laskettuna. Rahapeliyhtiön tapauksessa liikevaihto koostuu kaikista pelaajien peleihin sijoittamista pelipalokista sekä muista tuloista. GGR (gross gaming revenue) viittaa rahapelitoimijan bruttotuloihin, eli siihen summaan, joka rahapelitoimijalle jää jäljelle, kun liikevaihdosta vähennetään pelaajille maksettavat voittosumat. (Kuuluvainen ym. 2012, 6-7.) GGR:stä voidaan myös käyttää termiä pelikate.

Kun rahapeli-toimijan pelikatteesta edelleen vähennetään kaikki ulkoiset ja sisäiset kustannukset, kuten esimerkiksi mahdolliset verot, henkilöstökulut ja markkinointikulut, saadaan rahapeli-toimijan liikevoitto tai nettotulot, jotka käytännössä tarkoittavat sitä rahallista tulosta, jonka rahapeli-toimija toiminnallaan saa aikaan. Juuri rahapeli-toiminnan vuotuiset liikevoitot ovat mielenkiintoisia urheilun sekä muun kansalaistoiminnan näkökulmasta, sillä pohjoismainen malli, missä urheilun julkiset avustukset perustuvat pitkälti rahapeli-toiminnan tuottamaan ylijäämään, asettaa urheilun ja liikunnan sektorin riippuvaiseksi rahapeli-yhtiöiden nettotuloksista.

Maailmanlaajuisen rahapeli-markkinan tuottaman pelikatteen on arvioitu nousseen reilusta kahdestasadasta miljardista Yhdysvaltain dollarista vuosituhaten vaihteessa noin neljäänsataan viiteenkymmeneen miljardiin dollariin vuoteen 2016 mennessä. Rahapeli-toiminnan on maailmanlaajuisesti arvioitu kasvavan jatkuvasti tulevaisuudessakin. (Statista 2017.). Eurooppalainen rahapeli- ja vedonlyöntijärjestö EGBA (European Gambling & Betting Association) arvioi H2 Gambling Capital- konsultti-yhtiön tilastoihin viitaten maailmanlaajuisen online-rahapeli-markkinoiden pelikatteeksi 34,6 miljardia euroa, josta 16,5 miljardia euroa (47,6 %) sijoittuu Eurooppaan. Sähköisen, eli verkkopohjaisen, rahapeli-toiminnan arvioidaan käsittäneen 17,5 prosenttia kaikesta rahapeli-toiminnasta vuonna 2015, mutta kasvattavan osuutensa jo 22 prosenttiin vuoteen 2020 mennessä. (EGBA 2017a.)

ONLINE -VIITTEET TIETOIHIIN JA LUKUIHIIN:

EGBA. 2017a. European Gambling & Betting Association. Factsheet, Market Reality. http://www.egba.eu/media/FACTSHEET_MARKET-REALITY3.pdf. Viitattu 4.9.2017.

EGBA. 2017b. European Gambling & Betting Association. Factsheet, Sports Funding. http://www.egba.eu/media/FACTSHEET_SPORTSFUNDING1.pdf. Viitattu 4.9.2017.

Kuuluvainen, A., Koponen, A., Oikarinen, E., Ranki, A., Ryömä, A., Laihin, P. & Lehtonen, A. 2012. Suomen rahapeli-markkinat. Turun kauppakorkeakoulu, CCR tutkimuspalvelut E2/2012.

Statista. 2017. Global gambling market gross gaming yield (GGY) from 2001 to 2019 (in billion U.S. dollars). <https://www.statista.com/statistics/253416/global-gambling-market-gross-win/>. Viitattu 8.9.2017.

3.2.1 Suomi

Suomessa luvanvaraiset rahapeli-markkinat jakoutuivat 1.1.2017 asti kolmen valtiollisen monopoli-ase- man omaavan rahapeli-yhtiön toimintoihin. Silloinen Veikkaus Oy harjoitti vedonlyönti-, arpajais-, ja lot- totoimintaa, raha-automaattiyhdistys RAY harjoitti rahapeliautomaatti- sekä kasinotoimintaa ja Fintoto Oy hevosurheiluun liittyvää vedonlyöntitoimintaa (Veikkaus harjoitti myös pienimuotoisempaa hevosur- heilun rahapeli-toimintaa 2011 asti). Veikkauksen voittovaroja käytettiin opetus- ja kulttuuriministeriön alaisiin avustuskohteisiin, RAY:n voittovaroja sosiaali- ja terveysministeriön alaisiin avustuskohteisiin ja Fintoto Oy:n voittovaroja hevosurheilun ja -kasvatukseen edistämiseen maa- ja metsätalousministeriön kautta. Suomalaisen liikunnan ja urheilun valtionavustukset perustuivat juuri entisen Veikkauksen voit- tovaroihin. Rahapeli-yhtiöiden fuusio uudeksi Veikkaus Oy:ksi 1.1.2017 ei merkittävästi muuttanut valtion avustuskäytäntöjä, samat ministeriöt vastaavat edelleen samoista avustuskokonaisuuksista.

Suomalaisten luvanvaraisten rahapelitoimijoiden toiminnan ja rahapelimarkkinoiden rahamääräinen kehitys on esitetty taulukossa 2. Taulukossa ei ole kyetty vertailemaan yksinoikeusjärjestelmän rahapeliyhtiöiden toimintaa suhteessa kansainvälisiin, kaupallisiin peliyhtiöihin, sillä vertailu olisi ollut epäkäytännöllinen luotettavien tilastojen puutteessa. Taulukosta voidaan kuitenkin huomata, että Veikkauksen tuottojen ja liikevoiton kasvu on ollut 2010-luvulla merkittävää.

TAULUKKO 2. Suomalaisten rahapelitoimijoiden tunnuslukuja 2010-luvulla.

Pelitoiminnan tuotto (milj. €)	Veikkaus	RAY	Fintoto	Monopoli-peliyhtiöt yht.
2010	1 690 €	675 €	201 €	2 566 €
2012	1 776 €	775 €	249 €	2 800 €
2014	1 959 €	776 €	231 €	2 966 €
2016	2 205 €	809 €	235 €	3 249 €
Muutos 2010-2016	+30 %	+20 %	+17 %	+27 %
Pelikate (milj. €)	Veikkaus	RAY	Fintoto	Monopoli-peliyhtiöt yht.
2010	802 €	673 €	50 €	1 525 €
2012	826 €	773 €	68 €	1 667 €
2014	863 €	775 €	64 €	1 702 €
2016	918 €	808 €	64 €	1 790 €
Muutos 2010-2016	+14 %	+20 %	+28 %	+17 %
Liikevoitto (milj. €)	Veikkaus	RAY	Fintoto	Monopoli-peliyhtiöt yht.
2010	501 €	382 €	43 €	926 €
2012	498 €	408 €	53 €	959 €
2014	519 €	410 €	33 €	962 €
2016	582 €	423 €	31 €	1 036 €
Muutos 2010-2016	+16 %	+11 %	-28 %	+12 %
Markkinaosuus *pelikatteesta	Veikkaus	RAY	Fintoto	Monopoli-peliyhtiöt yht.
2010	53 %	44 %	3 %	100 %
2012	50 %	46 %	4 %	100 %
2014	51 %	46 %	4 %	100 %
2016	51 %	45 %	4 %	100 %
Muutos 2010-2016	-2 %	+1 %	+1 %	0 %
	Lähde: Veikkaus tilinpäätökset ja vuosiraportit 2010-luvulla	Lähde: RAY tilinpäätökset ja vuosiraportit 2010-luvulla	Lähde: Hippos ry tilinpäätökset ja vuosiraportit 2010, 2012, 2014. Fintoto Oy tilinpäätös 2016.	

Jo ennestään suurimman toimijana suomalaisilla rahapelimarkkinoilla ollut Veikkaus kasvatti markkinaosuuttaan rahapelitoiminnan kokonaistuotoista 66:sta prosentista 68:n prosenttiin vuosina 2010-2016. Tämä kehitys on ollut suotuisa suomalaiselle liikunnalle ja urheilulle, jonka julkiset valtionavustukset olivat 1.1.2017 asti riippuvaisia Veikkauksen liikevoitosta. Myös RAY:n toiminta kasvoi jonkun verran 2010-luvulla. Hevospelien tuottavuus on toisaalta laskenut 2010-luvulla, samalla kun niiden osuus rahapelimarkkinoista on hivenen laskenut. Kokonaisuudessaan suomalaiset rahapeliyhtiöt Veikkaus, RAY ja Fintoto keräsivät rahapelituottoja yli kolme miljardia euroa vuonna 2016.

Suomessa ei ole tehty luotettavaa tilastointia suomalaisten pelaamisesta ulkomaisten rahapeli-toimijoiden pelisivustoilla. Laajassa Terveysten ja hyvinvoinninlaitoksen väestön pelikäyttäytymistä selvittäneessä tutkimuksessa (Salonen & Raisamo 2015) 24 prosenttia väestöstä ilmoittaa pelanneensa pelejä internetissä. Vastaavasti yksityistä vedonlyöntiä tai korttipeliä ilmoittaa pelanneensa 4,5 prosenttia väestöstä. Ulkomaisten yhtiöiden nettipokeria olivat pelanneet 1,6 prosenttia ja muita ulkomaisia nettirahapelejä 2,2 prosenttia väestöstä. (Salonen & Raisamo 2015.) Tämän tutkimuksen perusteella niiden suomalaisten määrä, jotka käyttävät ulkomaisten, Suomessa luvottomien rahapeliyhtiöiden palveluja, on pieni. Eurooppalainen rahapeliyhtiöiden järjestö EGBA (2017c) arvioi luvottoman, harmaan rahapelimarkkinan osuudeksi Suomessa jopa 30 prosenttia kokonaisrahapelimarkkinoista, joka on reilusti muita arvioita suurempi. Mediassa esiintyneet arviot ovat olleet huomattavasti maltillisempia, niissä on arvioitu ulkomaisten rahapeliyhtiöiden rahapelituotoiksi 100-300 miljoonaa euroa (Peluuri 2017) tai markkinaosuudeksi 7-8 prosenttia (Maaseudun tulevaisuus 2015).

ONLINE -VIITTEET TIETOIHIIN JA LUKUIHIIN:

EGBA. 2017c. European Gambling & Betting Association. Interactive map.
<http://www.egba.eu/facts-and-figures/interactive-map/?location=no>. Viitattu 8.9.2017.

Maaseudun tulevaisuus. 2015. Kansainvälinen paine ajaa peliyhtiöt yhteen.
<http://www.maaseuduntulevaisuus.fi/mielipiteet/kolumnit/kansainvalinen-paine-ajaa-pelilyhti%C3%B6it%C3%A4-yhteen-1.103437>. Viitattu 8.9.2017.

Peluuri.fi. 2017. Rahapelaaminen Suomessa
<https://peluuri.fi/fi/tietopankki/yleista-tietoa-rahapelaamisesta-ja-peliongelma/rahapelaaminen-suomessa>. Viitattu 8.9.2017.

Salonen, A. & Raisamo, S. 2015. Suomalaisten rahapelaaminen 2015. Rahapelaaminen, rahapeli-ongelmat ja rahapelaamiseen liittyvät asenteet ja mielipiteet 15–74-vuotiailla. THL – Raportti 16/2015.

Veikkaus. 2017. Vuosikertomusarkisto.
<https://www.veikkaus.fi/fi/yritys#!/yritystietoa/veikkaus-numeroina/vuosikertomusarkisto>. Viitattu 8.9.2017.

3.2.2 Ruotsi

Taulukossa kolme on esitetty ruotsalaisten rahapeli-toimijoiden kehitys 2010-luvulla. Rahasummat ovat peräisin rahapeli-toimijoiden vuosiraporteista 2010-luvulla. Yleishyödyllisten järjestöjen rahapelien kohdalla summat ovat peräisin Lotteriinspektionenin arvioista vuosittaisten rahapelituottojen ja liikevoittojen laajuuksista. Raporttien summat on käännetty Ruotsin kruunuista euroiksi jokaisen vuoden valuuttakurssin keskiarvon mukaisesti.

TAULUKKO 3. Ruotsalaisten rahapelite toimijoiden tunnuslukuja 2010-luvulla.

Pelitoiminnan tuotto (milj. €)	Svenska Spel	ATG	Yleishyödylliset järjestöt	Yksityiset luvanvaraiset ravintolacasinot	Luvanvaraiset peliyhtiöt yht.	Luvattomat toimijat
2010	2 774 €	1 343 €	640 €	54 €	4 809 €	Ei luotettavaa arviota
2012	3 163 €	1 427 €	754 €	57 €	5 400 €	
2014	2 809 €	1 344 €	730 €	49 €	4 933 €	
2016	2 762 €	1 402 €	720 €	51 €	4 935 €	
Muutos 2010-2016	0 %	+4 %	+13 %	-5 %	+3 %	
Pelikate (milj. €)	Svenska Spel	ATG	Yleishyödylliset järjestöt	Yksityiset luvanvaraiset ravintolacasinot	Luvanvaraiset peliyhtiöt yht.	Luvattomat toimijat
2010	1 009 €	400 €	345 €	23 €	1 777 €	315 €
2012	1 128 €	425 €	409 €	24 €	1 986 €	372 €
2014	983 €	402 €	401 €	21 €	1 808 €	453 €
2016	950 €	428 €	408 €	22 €	1 808 €	539 €
Muutos 2010-2016	-6 %	+7 %	+18 %	-2 %	+2 %	+71 %
Liikevoitto (milj. €)	Svenska Spel	ATG	Yleishyödylliset järjestöt	Yksityiset luvanvaraiset ravintolacasinot	Luvanvaraiset peliyhtiöt yht.	Luvattomat toimijat
2010	503 €	320 €	Ei luotettavaa arviota			
2012	584 €	339 €				
2014	517 €	329 €				
2016	512 €	338 €				
Muutos 2010-2016	+2 %	+6 %				
Markkinaosuus *pelikatteesta	Svenska Spel	ATG	Yleishyödylliset järjestöt	Yksityiset luvanvaraiset ravintolacasinot	Luvanvaraiset peliyhtiöt yht.	Luvattomat toimijat
2010	48 %	19 %	17 %	1 %	85 %	15 %
2012	48 %	18 %	17 %	1 %	84 %	16 %
2014	43 %	18 %	18 %	1 %	80 %	20 %
2016	40 %	18 %	17 %	1 %	77 %	23 %
Muutos 2010-2016	-8 %	-1 %	0 %	-1 %	-8 %	+8 %
	Lähde: AB Svenska Spel tilinpäätökset ja vuosiraportit 2010-luvulla	Lähde: AB Trav och Galopp tilinpäätökset ja vuosiraportit 2010-luvulla	Lähde: Lotteriinspektionen 2017b. Statistik 2010-2016.			

Ruotsin rahapelimarkkinoiden 2012 silmämääräisesti suuria lukuja selittää kyseisenä vuonna ruotsin kruunun poikkeuksellisen vahva kurssi verrattuna euroon. Kruunumääräisessä tarkastelussa vuosi 2012 oli kuitenkin tarkasteluajanjakson tuottavin vuosi ruotsalaisille luvanvaraisille rahapelite toimijoille. Luvanvaraisten rahapelimarkkinoiden tuottavuus on kuitenkin Ruotsissa polkenut paikallaan 2010-luvulla. Tämä on huomionarvoinen seikka, sillä siinä missä Suomen nykyisen Veikkauksen edeltäjät kasvattivat pelitoimintojensa tuottoa 2010-2016 aikana 27 prosenttia, eivät ruotsalaiset luvanvaraiset peliyhtiöt kasvattaneet tuottojaan kuin kolme prosenttia. Yksi selitys löytyy siitä, että luvattomat, kansainväliset peliyhtiöt ovat kasvattaneet tarkasteluajanjakson aikana Ruotsissa pelikatteitaan 71 prosenttia ja vuosittain haukanneet markkinaosuuksia luvanvaraisilta peliyhtiöiltä. Pelikatteita vertailtaessa yksityisen, luvat-

toman pelimarkkinan osuus on kasvanut 2010-luvulla viidestätoista prosentista vajaaseen neljäsosaan Ruotsin rahapelimarkkinoista. Ruotsin suurin yksittäinen rahapeliyhtiö, valtio-omisteinen Svenska Spel ei pohjoismaisten vastineiden (Veikkauksen, Norsk Tippingin tai Danske Spilin) tapaan ole kyennyt merkittävästi kasvattamaan tuottojaan tai pelikatettaan 2010-luvun aikana ja se on jopa menettänyt markkinaosuuttaan tarkasteluajanjakson aikana. Luvattomien toimijoiden osuus on siis merkittävästi suurempi Ruotsissa kuin Suomessa tai Norjassa, mikä osaltaan selittää Ruotsin päätöstä reagoida ja muokata rahapelilainsäädäntöään edellisessä luvussa esitetyn mukaisesti.

Merkittävimmät yleishyödyllisten järjestöjen rahapelit ovat Ruotsissa Folkspelin *Bingolotto* sekä Postkodföreningenin *Postkodlotteriet*. Muita olennaisia yleishyödyllisten tarkoitusten rahapeli-toimijoita ovat esimerkiksi *IOG_NTO*, *A-lotterierna*, *SVEBICO* sekä *Ideella Spel*.

ONLINE -VIITTEET TIETOIHIIN JA LUKUIHIIN:

ATG. 2017. Ekonomiska rapporter. Årsredovisningar samt bokslutskommunikationer 2010-2016. Saatavilla: <https://www.atg.se/om-atg/finansiell-information>. Viitattu 19.9.2017.

Lotteriinspektionen. 2015. Spelarmarknaden i siffror 2014. https://www.lotteriinspektionen.se/globalassets/dokument/informationsdokument/tryckta-publikationer/spelmarknaden-i-siffror2014_ny.pdf.

Lotteriinspektionen. 2016, Lotteriinspektionen 2016. <https://www.lotteriinspektionen.se/globalassets/dokument/informationsdokument/tryckta-publikationer/lotteriinspektionen-2016.pdf>.

Lotteriinspektionen. 2017. Spelarmarknadens utveckling i Sverige och internationellt. <https://www.lotteriinspektionen.se/globalassets/dokument/informationsdokument/spelmarknadens-utveckling-i-sverige-och-internationellt-2016-trycksak.pdf>.

Lotteriinspektionen. 2017b. Statistik 2010-2016. <https://www.lotteriinspektionen.se/om-oss/statistik/>. Viitattu 20.9.2017.

Svenska Spel. 2017. Ekonomiska rapporter. Årsredovisningar samt bokslutskommunikationer 2010-2016. Saatavilla: <https://om.svenskaspel.se/bolagsstyrning/finansiell-information/>. Viitattu 20.9.2017.

3.2.3 Norja

Norjan rahapelilainsäädäntö on Pohjoismaista eniten Suomen kaltainen. Valtiollinen kontrolli on Suomen tapaan tiukkaa Norjassa, minkä seurauksena rahapelimarkkinoiden vahvimmat toimijat ovat monopoliasemassa olevat peliyhtiöt Norsk Tipping sekä Norsk Rikstoto. Norjan rahapelimarkkinoiden kehitys ja niiden toimijoiden väliset taloudelliset voimasuhteet on esitetty taulukossa 4. Taulukon summat on esitetty euromääräisinä ja valuuttakäännökset on tehty kunkin vuoden keskimääräisen valuuttakurssin mukaisesti. Norjan kruunu on 2010-luvulla heikentynyt suhteessa euroon, joten Norjan rahapelimarkkinoiden kasvu on euromääräisin lukemin tarkasteltuna maltillisempi kuin kruunumääräisesti tarkasteltuna.

TAULUKKO 4. Norjalaisten rahapelitoimijoiden tunnuslukuja 2010-luvulla.

Pelitoiminnan tuotto (milj. €)	Norsk Tipping	Norsk Rikstoto	Yleishyödylliset järjestöt	Luvanvaraiset peliyhtiöt yht.	Luvattomat toimijat
2010	1 843 €	458 €	791 €	3 092 €	Ei luotettavaa arviota
2012	2 575 €	519 €	741 €	3 834 €	
2014	3 221 €	437 €	633 €	4 291 €	
2016	3 447 €	418 €	517 €	4 382 €	
Muutos 2010-2016	+87 %	-9 %	-35 %	+42 %	
Pelikate (milj. €)	Norsk Tipping	Norsk Rikstoto	Yleishyödylliset järjestöt	Luvanvaraiset peliyhtiöt yht.	Luvattomat toimijat
2010	698 €	151 €	232 €	1 080 €	125 €
2012	843 €	169 €	200 €	1 213 €	134 €
2014	805 €	142 €	165 €	1 112 €	156 €
2016	827 €	134 €	129 €	1 090 €	172 €
Muutos 2010-2016	+18 %	-11 %	-44 %	+1 %	+38 %
Liikevoitto (milj. €)	Norsk Tipping	Norsk Rikstoto	Yleishyödylliset järjestöt	Luvanvaraiset peliyhtiöt yht.	Luvattomat toimijat
2010	434 €	73 €	70 €	577 €	Ei luotettavaa arviota
2012	527 €	80 €	62 €	669 €	
2014	495 €	70 €	52 €	617 €	
2016	536 €	60 €	46 € (2015)	642 €	
Muutos 2010-2016	+24 %	-18 %	-34 %	+11 %	
Markkinaosuus *pelikatteesta	Norsk Tipping	Norsk Rikstoto	Yleishyödylliset järjestöt	Luvanvaraiset peliyhtiöt yht.	Luvattomat toimijat
2010	58 %	12 %	19 %	90 %	10 %
2012	63 %	13 %	15 %	90 %	10 %
2014	64 %	11 %	13 %	88 %	12 %
2016	66 %	11 %	10 %	86 %	14 %
Muutos 2010-2016	+8 %	-1 %	-9 %	-4 %	+4 %
	Lähde: Norsk Tipping tilinpäätökset ja vuosiraportit 2010-luvulla	Lähde: Norsk Rikstoto vuosiraportit 2010-luvulla	Lähteet: Lotteri- og stiftelsestilsynet 2017a, b.		Lähde: Lotteri- og stiftelsestilsynet 2017c, Regjeringsen 2017.

Norjalaiset rahapelimarkkinat ovat kasvattaneet kokonaistuottoaan peräti 42 prosenttia 2010-luvulla, mikä on eniten Pohjoismaista. Kehitys ei kuitenkaan näy pelikatteen kohdalla, jonka perusteella kehitys on lähes polkenut paikallaan. Olennaista on huomata valtiollisen peliyhtiön Norsk Tippingin suuri kasvu koko tarkasteluajanjakson aikana. Samaan aikaan Norjan hevospeliyhtiö Norsk Rikstoto sekä yleishyödyllisten järjestöjen ylläpitämät bingo- ja arpajaispelitoiminnot ovat taantuneet. Norjan tapauksessa tämä kehitys on jatkunut koko 2000-luvun ajan. Norsk Tipping on jatkuvasti kasvattanut tuottoaan, pelikatetaan ja markkinaosuuttaan, erityisesti yleishyödyllisten toimijoiden pelitoiminnan kustannuksella.

Nykyään Norsk Tipping omaa noin kahden kolmasosan osuuden, Norsk Rikstoto noin 15 prosentin osuuden ja yleishyödylliset toimijat noin kymmenen prosentin osuuden Norjan rahapelimarkkinoista. Norjassa laittomat kansainväliset rahapeliyhtiöt omaavat Suomen tapaan arvioiden mukaan melko pienen, reilun kymmenyksen, osuuden rahapelimarkkinoista. Luvattomat rahapeliyhtiöt ovat kuitenkin kasvat-

taneet markkinaosuuksiaan sekä pelikatteitaan Norjassakin 2010-luvulla. Norjan rahapeliviranomaisen arviot kansainvälisten peliyhtiöiden toiminnasta Norjassa ovat kuitenkin karkeita estimaatteja, eivätkä tarkkoja laskelmia. Norjan rahapelimarkkinoiden muutos on 2010-luvulla pitkälti muistuttanut Suomen rahapelimarkkinoiden muutosta: Valtio-omisteiset rahapeliyhtiö porskuttavat vahvasti, hevosurheilun vedonlyönti on suhteellisesti taantunut ja perinteiset pelimuodot, kuten arpajaiset menettävät markkinoita verkkopohjaisille peliformaateille. Kansainväliset rahapeliyhtiöt ovat läsnä rahapelimarkkinoilla ja ovat kasvaneet lievästi tarkasteluajanjakson aikana, mutta eivät vielä ole uhanneet valtiollisten yksinoikeusyhtiöiden otetta rahapelimarkkinoista.

ONLINE -VIITTEET TIETOIHIN JA LUKUIHIN:

Lotteri- og stiftelsestilsynet. 2017a. Publikasjonsarkiv Lotteritilsynet. Norsk pengespel 2010, 2012, 2014, 2015. Saatavilla: <https://lottstift.no/nb/lotteri-og-bingo/publikasjonsarkiv-lotteritilsynet/>.

Lotteri- og stiftelsestilsynet. 2017b. Bingostatistikk. 2016. Saatavilla: <https://lottstift.no/nb/lotteri-og-bingo/bingostatistikk/>.

Lotteri- og stiftelsestilsynet. 2017c. Pengespelsstatistikk. Saatavilla: <https://lottstift.no/pengespel/pengespelstatistikk/>.

Norsk rikstoto. 2017. Om oss. Årsmeldingar 2010-2016. Saatavilla: <https://www.rikstoto.no/Hjem/OmRikstoto/>. Viitattu 20.9.2017.

Norsk Tipping. 2017. Norsk Tippings års- og samfunnsrapporter 2010-2016. Saatavilla: <https://www.norsk-tipping.no/selskapet/om-norsk-tipping/arsrapporter>. Viitattu 20.9.2017.

Regjeringen. 2017. Meld. St. 12 (2016–2017) – Kapitel 3: Pengespel- og lotterimarknaden i Noreg i dag. Saatavilla: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-12-20162017/id2524078/sec3#fn3>.

3.2.4 Tanska

Tanskan rahapelimarkkinat ovat maan rahapelilainsäädännön uudistamisen 1.1.2012 myötä Pohjoismaista liberaaleimmat ja myös monimutkaisimmat. Maan lotto-, bingo sekä totopelimarkkinat ovat suljetut ja niillä saavat toimia ainoastaan 80 prosenttisesti valtio-omisteinen Danske Spil A/S:n tytäryhtiö Danske Lotterispil A/S, sataprosenttisesti valtio-omisteinen Klasseotteriet A/S sekä luvanvaraisesti yleishyödyllistä toimintaa harjoittavat järjestöt. Tanskan lisenssiperusteisiksi avatut kaupalliset rahapelimarkkinat käsittävät urheiluedonlyönnin, casinotoiminnan, online-pokerin sekä rahapeliautomaattitoiminnan. Avoimet lisenssimarkkinat ovat veronalaisia (rahapeliverokanta 20 %) ja ne ovat avoimia kaupallisten rahapeliyhtiöiden lisäksi myös edellä mainituille rajoitetun markkinan toimijoille, jotka noudattavat lisenssimarkkinoilla samoja sääntöjä kuin yksityisetkin toimijat.

Danske Spil -konserni, joka siis on 80-prosenttisesti valtio-omisteinen, toimii sekä suljetuilla että avoimilla markkinoilla. Sen tytäryhtiöistä ja toiminnoista ainoastaan suljetun markkinan yksinoikeustytäryhtiö Danske Lotteri Spil tulouttaa tuottojaan valtion yleishyödyllisen toiminnan budjettiin ja on näin olennainen tanskalaisen liikunnan ja urheilun valtiollisen tuen näkökulmasta. Taulukossa viisi on esitetty tanskalaisten rahapelimarkkinoiden kehitystä 2010-luvulla, joskin 2011 vuoden lukemiin on suhtauduttava varauksella, sillä Tanska oli juuri tuolloin uudistamassa rahapelilainsäädäntöään. Tanskalaista vertailua helpottaa myös Tanskan kruunun stabiili kurssi suhteessa euroon koko tarkasteluajanjakson ajan.

TAULUKKO 5. Tanskalaisten rahapelitoimijoiden tunnuslukuja 2010-luvulla.

Pelitoiminnan tuotto (milj. €)	Danske Lotteri Spil A/S	Klasselotteriet A/S	Muut suljetun markkinan toimijat	Rajoitetut rahapelimarkkinat yht.	Danske Spil A/S muut	Avoimet lisenssimarkkinat yht.
2011	985 €	95 €	Ei luotettavaa arviota		193 €	Ei luotettavaa arviota
2012	Ei ilmoitettu 2012 jälkeen	95 €	Ei ilmoitettu 2012 jälkeen			
2014		99 €				
2016		100 €				
Muutos 2012-2016		+5 %				
Pelikate (milj. €)	Danske Lotteri Spil A/S	Klasselotteriet A/S	Muut suljetun markkinan toimijat	Rajoitetut rahapelimarkkinat yht.	Danske Spil A/S muut	Avoimet lisenssimarkkinat yht.
2011	489 €	32 €	75 €	596 €	35 €	283 €
2012	373 €	31 €	46 €	451 €	180 €	566 €
2014	339 €	34 €	46 €	419 €	261 €	622 €
2016	360 €	33 €	48 €	441 €	298 €	748 €
Muutos 2012-2016	-4 %	+5 %	+3 %	-2 %	+66 %	+32 %
Liikevoitto (milj. €)	Danske Lotteri Spil A/S	Klasselotteriet A/S	Muut suljetun markkinan toimijat	Rajoitetut rahapelimarkkinat yht.	Danske Spil A/S muut	Avoimet lisenssimarkkinat yht.
2011	202 €	14 €	Ei luotettavaa arviota		5 €	Ei luotettavaa arviota
2012	189 €	13 €	Ei ilmoitettu 2012 jälkeen		226 €	
2014	166 €	14 €				
2016	181 €	13 €				
Muutos 2012-2016	-4 %	+2 %			+3 %	
Markkinaosuus *pelikatteesta	Danske Lotteri Spil A/S	Klasselotteriet A/S	Muut suljetun markkinan toimijat	Rajoitetut rahapelimarkkinat yht.	Danske Spil A/S muut	Avoimet lisenssimarkkinat yht.
2011	56 %	4 %	9 %	68 %	4 %	32 %
2012	37 %	3 %	5 %	44 %	18 %	56 %
2014	33 %	3 %	4 %	40 %	25 %	60 %
2016	30 %	3 %	4 %	37 %	25 %	63 %
Muutos 2012-2016	-25 %	-1 %	-5 %	-31 %	+21 %	+31 %
	Lähde: Danske Spil tilinpäätökset ja vuosiraportit 2010-luvulla	Lähde: Klasselotteriet vuosiraportit 2010-luvulla	Lähteet: Spillemyndigheden vuosikertomukset 2012, 2014, 2016.	Lähteet: Spillemyndigheden vuosikertomukset 2012, 2014, 2016.	Lähde: Danske Spil tilinpäätökset ja vuosiraportit 2010-luvulla.	Lähteet: Spillemyndigheden vuosikertomukset 2012, 2014, 2016.

Taulukossa Danske Spilin tiedot on esitetty erikseen tytäryhtiö Danske Lotteri Spilin ja muiden toimintojen osalta, sillä nämä kaksi konsernin osaa toimii eri markkinoilla ja eri säännöin. Tämän myötä vertailu suljetun ja avoimen rahapelimarkkinan avulla näyttyy selkeämpänä. Taulukossa on esitetty kehitys vuosilta 2011-2016, sillä Tanskan rahapelimarkkinoista on tarjolla huomattavasti tarkempia laskelmia vuodelta 2011 kuin 2010. 2011 vuoden laskelmissa ei kuitenkaan ole huomioitu tuolloin vielä luvattomien kansainvälisten peliyhtiöiden onlinerahapelitoiminnan ulottuvuuksia tai markkinaosuuksia. 2011 vuoden lukemia tarkasteltaessa on myös huomioitava, että tuolloin vedonlyönti oli vielä Danske Spilin

yksinoikeus. Vuoden 2012 lakimuutoksen myötä Tanskan rahapelimarkkinoiden suljettu markkina on ka-
ventunut suhteessa avoimeen lisenssimarkkinaan.

Taulukon viisi lukemat kertovat siitä, että Tanskan rahapelimarkkinoiden kokonaisvolyymi on kasvanut tarkasteluajanjakson aikana. Suljetun rahapelimarkkinan pelikatteet ovat aavistuksen verran laskeneet 2012-2016 välillä, mutta tämä koskee ainoastaan juuri rajoitettuja peliformaatteja, kuten lottoarpajaisia ja hevosvedonlyöntiä. Suljetun rahapelimarkkinan toimijat, kuten Danske Spil operoi samaan aikaan myös avoimen markkinan alueella esimerkiksi vedonlyönnin ja rahapeliautomaattitoiminnan osalta, joten lakiuudistus ei ole mitenkään romuttanut valtiollisten peliyhtiöiden asemaa tai liiketoimintaa Tanskassa. Markkinoiden osittaisen liberalisoinnin myötä rahapelimarkkinoiden (laillisten toimijoiden osalta) kokonaisvolyymi on kasvanut noin 17 prosenttia ja varsinkin avoimet markkinat ovat kasvaneet merkittävästi (32 %). Tämä kertonee siitä, että yksityiset peliyhtiöt ovat onnistuneet pääsemään Tanskan rahapelimarkkinoille ja tanskalaiset ovat myös aktiivisesti pelanneet online-rahapelejä laillisia kanavia pitkin. Se kertoo toisaalta myös siitä, että perinteiset rahapeli muodot, kuten arpajaiset ja lottopelit ovat menettäneet markkinaosuuksia vedonlyönnille, rahapeliautomaattitoiminnalle ja erityisesti nykyään luvanvaraisesti pelattaville verkkopohjaisille kasino- ja vedonlyöntipelimuodoille.

Markkinaosuuksien muutoksia tarkastellessa voidaan huomata valtio-omisteisen Klasselotterietin ja yleishyödyllisten järjestöjen arpajaisten taantuneen Tanskassa 2010-luvulla. Danske Spilin pelitoiminnasta suljetun markkinan hevosvedonlyönti-, arpajais- ja lottopelit ovat taantuneet voimakkaasti, mutta yhtiö on samaan aikaan kasvattanut markkinaosuuttaan avoimilla markkinoilla vahvasti. Vaikka Danske Spil konsernin markkinaosuus on kaventunut lievästi 2010-luvulla, on se kokonaisuudessaan kasvattanut pelikatettaan vuosittain. Danske Spilin kehityksen pääpiirteet ovat kuitenkin liikunnan ja urheilun näkökulmasta ristiriitaiset, sillä suljetun markkinan Danske Lotteri Spilin tuotot ovat olennaisia juuri valtion yleishyödyllisten järjestöjen rahoituksen näkökulmasta.

ONLINE -VIITTEET TIETOIHIN JA LUKUIHIN:

Danish Online Gambling Association. 2015. Infographic on The Danish Gambling Market 2008 - 2014. Saatavilla: <https://doga.squarespace.com/blog/2015/8/5/infographic-of-danish-gambling-market>. Viitattu 22.9.2017.

Danske Spil. 2017. *Rapporter*. Årsrapport 2010, 2011, 2012, 2014, 2016. Saatavilla: <https://om.danskespil.dk/koncern#Rapporter>.

Klasselotteriet. 2017. *Regnskaber og vedtægter for Klasselotteriet. Klasselotteriets årsregnskab 2011-2012, 2012-2013, 2014-2015, 2016-2017*. Saatavilla: <https://www.klasselotteriet.dk/lotteri/Regnskaber-og-vedtaegter>.

SKAT. 2010. *Lov 202: Bill for a Regulation of Gaming Act*. Saatavilla: <http://skat.dk/skat.aspx?oid=1905223>.

Spillemyndigheden. *Årsberetning og -rapport. Årsberetning 2012, 2014, 2016*. Saatavilla: <https://spillemyndigheden.dk/%C3%A5rsberetning-og-rapport>.

3.2.5 Rahapelimarkkinoiden toimijat - Yhteenveto

Edellä on esitetty yhteenveto kunkin Pohjoismaan rahapelimarkkinoiden kehityksestä 2010-luvulla. Suomessa ja Norjassa on tiukennettu rahapelimonopolia, Tanskassa liberalisoitu ja avattu rahapelimarkkinoita, kun taas Ruotsissa ollaan seuraamassa tanskalaista mallia ja liberalisoimassa rahapelimarkkinoita lähivuosina. Yhteistä maille on kuitenkin rahapelimarkkinoiden yhteys kansalliseen liikunnan ja urheilun rahoitusjärjestelmään sekä valtio-omisteisen rahapeliyhtiön olennainen läsnäolo rahapelimarkkinoilla.

Taulukossa kuusi on esitetty vertailu Pohjoismaiden rahapelimarkkinoiden kokonaiskoosta sekä valtion liikunta- ja urheilurahoitukselle olennaisen rahapeliyhtiön osuudesta kansallisista rahapelimarkkinoista. Taulukossa on vertailtu pelikatteita, sillä se mahdollistaa tehokkaimman vertailun ja myös kertoo siitä, kuinka paljon pelitoiminta käytännössä tuottaa. Toisin sanoen, vertailu kertoo kuinka paljon maan kansalaiset häviävät rahaa rahapelimarkkinoille tai -yhtiöille kokonaisuudessaan. Taulukossa on myös esitetty kunkin maan kohdalla arvio kuinka suuri rajoitetun ja mahdollisen avoimen rahapelimarkkinan osuus on rahapelimarkkinoiden kokonaispelikatteesta.

TAULUKKO 6. Pohjoismaiden rahapelimarkkinoiden ja urheilulle olennaisten rahapeliyhtiöiden vertailu.

	FIN	SWE	DEN		NOR
Rahapelimarkkinoiden kokonaispelikate 2016 (milj. €)	1 790 €	2 347 €	1 189 €		1 262 €
Rajoitetun rahapelimarkkinan markkinaosuus 2016	92-93%	77 %	44 %		86 %
Avoimen rahapelimarkkinan markkinaosuus 2016	Ei ole	Ei ole	56 %		Ei ole
Luvattomien toimijoiden markkinaosuus 2016	7-8%	23 %	Lisenssijärjestelmän myötä marginaalinen ilmiö		14 %
Urheilun valtionrahoituksen kannalta olennainen peliyhtiö	Veikkaus Oy (rahapeliyhtiöiden fuusiota edeltänyt Veikkaus-yhtiö)	Svenska Spel	Danske Lotteri Spil A/S (2012-16)	Klasse-lotteriet A/S (2012-16)	Norsk Tipping
Urheilun valtionrahoituksen kannalta olennaisen peliyhtiön kokonaispelikate 2016 (milj. €)	918 €	950 €	360 €	33 €	827 €
Urheilun valtionrahoituksen kannalta olennaisen peliyhtiön pelikatteen muutos 2010-luvulla	+14 %	-6 %	-4 %	+5 %	+18 %
Urheilun valtionrahoituksen kannalta olennaisen peliyhtiön markkinaosuus 2016	noin 47 %	40 %	30 %	3 %	66 %
Urheilun valtionrahoituksen kannalta olennaisen peliyhtiön markkinaosuuden muutos 2010-luvulla	-2 %	-8 %	-7 %	-1 %	+8 %

3.3 Rahapelimarkkinoiden yhteys liikunnan rahoitukseen

Pohjoismaista kansalaistoimintaa, joksi liikunta ja urheilu luetaan, on perinteisesti pidetty kansallisesti yleishyödyllisenä toimintana. Liikuntaa ja urheilua on tästä syystä tuettu valtiollisin varoin samoin kuin esimerkiksi tiedettä, taidetta ja kulttuuria. Yhteistä Pohjoismaiselle liikunnan ja urheilun valtionrahoitukselle on sen yhteys kansalliseen rahapelitoimintaan. Maat eroavat kuitenkin toisistaan jonkin verran siinä, miten ja millä perustein kansallisten rahapelimarkkinoiden tuottamat voittovarat muunnetaan liikunnan ja urheilun valtionavustuksiksi. Suomessa ja Norjassa yleishyödyllisen toiminnan rahoitus perustuu vuosittain rahapelivoittovarojen kokonaissummaan, kun taas Ruotsissa ja Tanskassa yleishyödyllisen toiminnan rahoitus kulkee valtion budjettikäsittelyn läpi eikä sen vuosittainen kokonaissumma ole täten suorassa yhteydessä rahapelivoittovarojen vuosittaiseen kokonaissummaan.

3.3.1 Suomi

Suomessa nykyinen Veikkaus Oy on sataprosenttisesti valtion omistama osakeyhtiö, jonka voitto on arpajaislain § 19 perusteella tilitettävä valtion viranomaisille sen yleishyödyllisen toiminnan avustamista varten. Veikkaus ei vaikuta tuottojen jakoon mitenkään, sillä jako on täysin jokaisen asianmukaisen ministeriön tehtävä. Arpajaislain § 17 määrää Veikkaus Oy:n rahapelivoittovarojen jaosta seuraavasti:

1. 53 % osoitetaan opetus- ja kulttuuriministeriölle urheilun ja liikuntakasvatuksen, tieteen, taiteen sekä nuorisotyön edistämiseen.
2. 43 % osoitetaan sosiaali- ja terveysministeriölle terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen.
3. 4 % osoitetaan maa- ja metsätalousministeriölle hevoskasvatuksen ja hevosurheilun edistämiseen. (Arpajaislaki 1047/2001.)

Arpajaislain nykyinen jakosuhdelaki astui voimaan Veikkauksen, Fintoton ja RAY:n yhdistymisen myötä vuoden 2017 alusta. Se noudattaa kuitenkin pitkälti samoja jakosuhteita aiemman järjestelmän kanssa, jolloin silloisen Veikkauksen voittovarat osoitettiin opetus- ja kulttuuriministeriölle, RAY:n voittovarat sosiaali- ja terveysministeriölle ja Fintoton voittovarat maa- metsätalousministeriölle. Arpajaislain § 18 mukaan valtion talousarvioon laitetaan valtioneuvoston kyseisen vuoden arvio Veikkauksen nettoliikevoitosta. Tämä summa jaetaan edellä mainittujen § 17 kiintiöiden mukaisesti asianmukaisille viranomaisille: liikunnan kohdalla opetus- ja kulttuuriministeriölle. Asianmukaiset ministeriöt maksavat aikanaan vastaanottamansa rahapelivoittovarat eteenpäin edunsaajille. Suomalaisen yleishyödyllisen toiminnan valtionrahoitus on siis peräisin valtion budjetista, mutta ei perustu verotuloihin. Arpajaislain § 17 määrää edelleen opetus- ja kulttuuriministeriön 53 prosentin osan jaosta seuraavasti:

1. 25 % urheilun ja liikuntakasvatuksen edistämiseen.
2. 17,5 % tieteen edistämiseen.
3. 38,5 % taiteen edistämiseen.
4. 9 % nuorisotyön edistämiseen.
5. 10 % kohdissa 1-4 säädettyihin tarkoituksiin valtion talousarviossa vuosittain tarkemmin päätettävällä tavalla. (Arpajaislaki 1047/2001.)

Tämä tarkoittaa sitä, että valtio osoittaa vuosittainminimissään 13,25 prosenttia monopoliasemassa olevan rahapeliyhtiön voittovaroista liikunnalle ja urheilulle. Opetus- ja kulttuuriministeriön vuosittain tarkemmin määriteltävä 10 prosentin osuus nostaa liikunnan ja urheilun vuosittaisen avustussumman teoreettisen liikkumavaran 13,25-18,55 prosenttiin nykyisen Veikkaus Oy:n voittovaroista.

Rahapelivoittovaroja tuloutettiin 2016 valtion kolmelle eri ministeriölle 1,0318 mrd. euroa (Fintoto, RAY ja Veikkaus vuosiraportit 2016). Valtion vuoden 2017 talousarviossa opetus- ja kulttuuriministeriön osuudeksi rahapelivoittovaroista asetettiin 546 milj. euroa. Opetus- ja kulttuuriministeriö osoitti edelleen valtion talousarviossa valtion liikuntatoimelle (Valtion talousarvio 2017 29:90) 154 milj. euroa rahapelivoittovaroista urheilun ja liikuntakasvatukseen edistämiseen vuodelle 2017. Liikunnan ja urheilun osuudeksi rahapelivoittovaroista muodostui täten 14,9 prosenttia. Valtion liikuntatoimen rahoitusta vahvistettiin vielä rahapelivoittovarojen ulkopuolisella noin kahdeksantoista miljoonan euron veroperusteisella summalla, joka osoitettiin lähinnä Liikkuva koulu -hankkeeseen, Olympiastadionin korjaukseen sekä liikunnan koulutuskeskuksiin. (Valtion talousarvio 2017 29:90). Vuodenvaihteen 2016/2017 väestölukuun perustuen Suomen valtion rahapelivoittovaraperusteinen liikunta- ja urheilubudjetti 2017 on 31 euroa asukasta kohden. .

Suomalainen liikunta- ja urheilu hyötyy valtion rahapeliyhtiöistä myös jossain määrin muilla tavoin. Veikkaus OY ilmoittaa sponsoroineensa erinäisiä kohteita 2016 aikana 6,4 miljoonalla eurolla (Veikkaus numeroina 2017), josta suurin osa lienee kohdistunut urheiluun. Veikkauksen sponsorointi on tosin liiketoiminnan perusteiden mukaisesti vastikkeellista, eikä sitä kuulu tulkita avustukseksi tai tueksi. Veikkauksen tunnetuin yhteistyökumppanuus on jalkapallon pääsarjan yhteistyö, jonka perusteella sarjaa nimitetäänkin Veikkausliigaksi. Pohjoismaisessa vertailussa suomalaisen liikunnan ja urheilun hyöty rahapelimarkkinoista kanavoituu kuitenkin suppeammin valtiollisen liikuntatoimen rahoituksen kautta.

ONLINE -VIITTEET TIETOIHIN JA LUKUIHIN:

Arpajaislaki 1047/2001. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20011047>. Viitattu 5.9.2017.

Suomen virallinen tilasto (SVT). 2017. Väestörakenne [verkkójulkaisu]. ISSN=1797-5379. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 25.9.2017].
Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/vaerak/index.html>.

Valtion talousarvio 2017. http://budjetti.vm.fi/indox/tae//2017/aky_2017.jsp. Viitattu 25.9.2017.

Veikkaus. 2017. Vuosikertomusarkisto. <https://www.veikkaus.fi/fi/yritys#!/yritystietoa/veikkaus-numeroina/vuosikertomusarkisto>. Viitattu 8.9.2017.

Veikkaus numeroina. 2017. Markkinointikulut 2016. Saatavilla: <https://www.veikkaus.fi/fi/yritys#!/yritystietoa/veikkaus-numeroina>. Viitattu 25.9.2017.

3.3.2 Ruotsi

Ruotsissa liikunta ja urheilu ovat muista Pohjoismaista poiketen puhtaasti parlamentaarisen päätöksenteon alaisia resursointikohteita. Aiemmin ruotsalaista urheilua tuettiin muiden Pohjoismaiden tapaan osittain Svenska Spelin rahapelivoittovaroin, mutta tästä järjestelmästä siirryttiin nykyiseen budjettilähtöiseen malliin 2010-2011. Tämä tarkoittaa sitä, ettei Ruotsin valtion liikuntabudjetti ole riippuvainen rahapelimarkkinoiden tai Svenska Spelin vuosittain tuottaman ylijäämän summasta. Toki Svenska Spel valtio-omisteisena tuottaa varoja valtion käyttöä varten, mutta mitään suoranaista yhteyttä sillä ei ole valtion menoeristä juuri liikunnan momenttiin.

Rahapelituotot sisällytettiin alun perin osaksi Ruotsin valtion pitkälti budjettiperusteista liikuntabudjettia 1990-luvulla kompensationsa urheiluliikkeelle kilpailutapahtumissa toteutusta vedonlyönnistä. Tämän jälkeen Svenska Spelin voittovaroja korvamerkittiin eri lähteistä eri kohteisiin valtion liikuntabudjetissa 1990- ja 2000-luvuilla. Vuonna 2004 ruotsalaiselle urheiluliikkeelle korvamerkittiin propositio Svenska Spelin vuosittaisista valtion kassaan siirrettävistä voittovaroista. Lasten ja nuorten liikkumisen edistämiseen tarkoitettut Handslaget (2004-2007) ja Idrottslyftet (2007 -) hankkeet rahoitettiin aina vuoteen 2010 asti Svenska Spelin tuotoista 500 miljoonalla kruunulla (reilut 50 miljoonaa euroa) vuosittain. Svenska Spel rahoitti enimmillään lähes kolme neljänestä Ruotsin valtion liikuntaan osoitettavista määrärahoista (2008 ja 2009). Ruotsissa siirryttiin urheilun budjettiperusteiseen rahoitukseen parlamentarisella päätöksellä korvata urheiluliikkeen riippuvuus Svenska Spelin voittovaroista tasapainoisella ja ennakoitavalla valtionbudjettiin sisältyvällä tukimomentilla. (Centrum för idrottsforskning 2011.) Ruotsissa valtiollisen rahapeliyhtiön tuottojen siirtäminen suoraan valtionkassaan ilman Suomen tai Norjan tapaista yleishyödyllisen resursoinnin korvamerkintää ei ole olennainen asia EU-lainsäädännön rahapelimonopolin hyväksyttävyyden kannalta (Hettne 2012, 63).

Ruotsalainen liikunta kamppailee valtion resursseista muiden edunsaajien kanssa täysin parlamentaarisilla, poliittisilla foorumeilla. Ruotsin valtion liikuntabudjetti on muita Pohjoismaita myös huomattavasti ylimalkaisempi, sillä valtio ainoastaan osoittaa liikunnan kokonaismäärärahat budjetissaan (Statsbudget 2017, 13:1). Ruotsin valtio valtuuttaa maan liikunnan keskusjärjestön, Riksidrottsförbundetin, suorittamaan varsinaisen liikunnan määrärahojen jaon vuosittain.

Ruotsin valtio osoitti liikunnalle määrärahoja 2017 budjetissaan noin 204 miljoonaa euroa. Ruotsin valtio julkaisee budjetissaan myös ennakoarvion muutaman seuraavan vuoden määrärahojen summasta, joka helpottaa esimerkiksi ruotsalaisen urheilujärjestelmän kehittämisen suunnitelmia. (Statsbudget 2017, 13:1.) Asukaskohtaisesti Ruotsin valtion liikuntabudjetti 2017 muodostui täten 20 euron kokoiseksi.

Ruotsissa ei siis voi suoraan laskea, kuinka suuren osan maan liikuntabudjetti saa rahapelituloista, sillä maan talousarviossa ei eritellä mihin kohteisiin käytetään verotuloja ja mihin kohteisiin käytetään muihin tulonlähteisiin perustuvia varoja. On kuitenkin mahdollista vertailla Ruotsin valtion liikuntabudjetin kokoa maan rahapelimarkkinoiden tuottamaan ylijäämään. Liikunnan osuus vastaisi noin 40 prosentin osuutta valtion kassaan tilitetyistä rahapelivoittovaroista (=Svenska Spelin voittovaroista). Koko rahapelimarkkinoiden voittovarioihin suhteutettuna maan liikuntabudjetti vastaa karkeasti arvioituna noin 16 prosentin osuutta. Tässä vertailussa Ruotsi on hyvin lähellä Suomen valtion liikuntabudjettia, johon nykylainsäädännön mukaan päätyy 13,25-18,55 prosentin osuus rahapelimarkkinoiden kokonaisylijäämästä.

Svenska Spel osallistuu tosin ruotsalaisen urheilun rahoitukseen muiden ohjelmien kautta. Se toimii usean palloilulajin maajoukkueen pääyhteistyökumppanina. Sponsorointitoiminta on luonteeltaan vastikkeellista liiketoimintaa, eikä sitä voi käsittää avustukseksi. Svenska Spel sponsoroi ruotsalaista urheilua 2016 yhteensä noin 25 miljoonalla eurolla. Lisäksi sen rahoittama huippu-urheilustipendirahasto, elitidrottsstipendium, tuki ruotsalaisia huippu-urheilijoita reilulla puolella miljoonalla eurolla. Ruotsalais-ta ruohonjuuritason urheiluseuratoimintaa tuettiin reilulla kuudella miljoonalla eurolla Svenska Spelin *gräsrot*-ohjelman kautta. Yhteensä Svenska Spel rahoitti ruotsalaista urheilua suoraan 2016 noin 32 miljoonalla eurolla. (Svenska Spel 2017.)

Yleishyödylliset järjestöt omasivat Ruotsin rahapelimarkkinoista 2016 noin 17 prosentin osuuden reilun 400 euron pelikatteella. Nämä yleishyödylliset järjestöt edustivat koko ruotsalaisen yhteiskunnan kolmatta sektoria, esimerkiksi poliittisia puolueita, terveysjärjestöjä, urheilujärjestöjä ja -seuroja sekä muita vapaa-ajan sektorin aatteellisia toimijoita. Liikunnan ja urheilun osuutta kaikkien yleishyödyllisten järjestöjen rahapelivoitoista on mahdoton arvioida tarkasti, sillä toimijoita on paljon ja useat rahapelit, kuten Folkspel, on monen eri tahon omistuksessa. Kolme merkittävintä yleishyödyllisen sektorin urheiluun liittyvää rahapelitoimijaa olivat Folkspel (yli 70 % tuotosta Riksidrottsförbundetille), Sportalliansen sekä Idrottens Spel. (Folkspel 2016; Lotteriinspektionen 2017.) Nämä tilittivät ruotsalaiselle urheilulle 2016 arviolta reilut 16 miljoonaa euroa rahapelien tuottamasta ylijäämästä. Näiden rahapelituottojen ohella myös noin 70-prosenttisesti sponsoritulovarainen Ruotsin Olympiakomitea keräsi sponsorituloina hevospeliyhtiö ATG:lta noin kuusisataatuhatta euroa ja terveysjärjestöjen omistamalta Postkodlotteriet-rahapelitoimijalta reilun miljoonan tulot (Sveriges Olympiska kommitté 2017b). Kaiken kaikkiaan rahapelimarkkinat siis tukevat tai sponsorivat ruotsalaista urheilua noin 50 miljoonalla eurolla, mikäli Svenska Spelin epäsuoraa kontribuutiota valtion liikuntabudjetille ei lasketa mukaan.

ONLINE -VIITTEET TIETOIHIN JA LUKUIHIN:

Centrum för idrottsforskning. 2011. Uppföljning av statens stöd till idrotten 2010. Saatavilla:

<http://centrumforidrottsforskning.se/wp-content/uploads/2014/03/Statens-stod-till-idrotten-2010.pdf>.

Folkspel. 2016. Folkspels Ideella Förening – Årsredovisning 2015–2016.

https://www.folkspel.se/globalassets/folkspelse/dokument/arsredovisningar/folkspel_redovisning_2015-16.pdf.

Hettne, J. 2012. Statens roll på den svenska spelmarknaden – ett EU-perspektiv. Rapport för riksrevisionen.

<http://www.riksrevisionen.se/PageFiles/16135/Bilaga%209%20R%C3%A4ttsutl%C3%A5st%C3%A5nde%20om%20spelmarknaden.pdf>.

Lotteriinspektionen. 2017. Spelarmarknadens utveckling i Sverige och internationellt. <https://www.lotteriinspektionen.se/globalassets/dokument/informationsdokument/spelmarknadens-utveckling-i-sverige-och-internationellt-2016-trycksak.pdf>.

Svenska Spel. 2017. Årsredovisning 2016.

https://om.svenskaspel.se/AnnualReport/2016/globalassets/pdfs/svs-ar-2016_sve.pdf.

Statsbudget. 2017. Prop. 2016/17:1 utgiftsområde 17. Kultur, medier, trossamfund och fritid.

Sveriges Olympiska kommitté. 2017b. Verksamhetsberättelse 2016.

http://sok.se/download/18.4a37074715dea6034af9b9eb/1503563061313/2016_SOKVerksamhetsberattelse.pdf.

3.3.3 Norja

Norjassa yleishyödyllisen toiminnan rahoitus on Suomen tapaan vahvasti yhteydessä rahapelivoittovaroihin. Painavimman vastuun yleishyödyllisen toiminnan rahoituksesta kantaa sataprosenttisesti valtio-omisteinen Norsk Tipping, joka hallitsee tällä hetkellä noin kahta kolmasosaa Norjan rahapelimarkkinoista (kts. taulukko 4). Urheilulle ja liikunnalle olennaisia rahapeliteimijöitä ovat Norsk Tippingin ohella ne yleishyödylliset järjestöt, jotka viranomaisten luvalla harjoittavat rahapeliteimintää varainkeruuna. Näiden organisaatioiden joukossa on esimerkiksi lukemattomia urheiluseuroja.

Norjalainen liikunta ja urheilu hyötyvät Norsk Tippingin rahapelivoittovaroista merkittävästi. Valtio-omisteisena osakeyhtiönä peliyhtiö on velvollinen maksamaan kaikki liikevoitot takaisin yhteiskunnalle (Norsk Tipping års- och samfunnsrapport 2016). Liikunnan ja urheilun rahoitus ei Norjassa ole peräisin valtion budjetista, koska niitä rahoitetaan kulttuuriministeriön määräyksellä suoraan rahapelivoittovaroista. Virallisesti Norsk Tippingin voittovarot eivät siis ole osa valtion budjettia, vaan ne maksetaan suoraan edunsaajille rahapeliluvan jakosuhdelain (*Tippenökkelen*) mukaisesti. Virallisena jakajana toimii kuningas. (Lov om pengespill 1992.) Liikunnan osalta rahapeliteuotot maksetaan Norjan valtakunnalliselle liikunnan keskusjärjestölle, NIF:lle, joka suorittaa varsinaisen valtion liikunnan määrärahojen jaon. Norjan valtion budjettiin tosin kuuluu epäsuora urheilun tukeminen *samfunns- og frivillighetsformål*-momenteissa, esimerkiksi urheilutapahtumien vapaaehtoistoiminnan tuen ja yhteisöjen liikuntapaikkarakentamisen tai -yläpidon verovapauskompensaation muodoissa (Statsbudjett 2017, 22).

Norsk Tippingin tuottamat voittovarot eivät ole kyseisen yhtiön ainoa tapa tukea norjalaista liikuntaa ja urheilua. Norsk Tippingin pelaaja voi halutessaan *Grasrot*-ohjelman (=ruohonjuuri) kautta lahjoittaa 5 prosenttia pelipanoksestaan haluamalleen ohjelmaan rekisteröityneelle seuralle tai yhdistykselle. Seurat tai yhdistykset voivat olla esimerkiksi urheiluseuroja, kulttuurikerhoja, paikallisyhdistyksiä tai muita kansalaisjärjestöjä. Vuonna 2015 *Grasrot*-ohjelma kohdistui 61-prosenttisesti paikallisille urheiluseuroille ja tuotti näille yhteensä 27 miljoonaa euroa. (Norsk Tipping års- och samfunnsrapport 2016). Norsk Tipping on myös yksi norjalaisen huippu-urheilun merkittävistä tukijoista, sillä se sponsoroi vuonna 2016 lajiliittoja ja paikallisia urheiluseuroja reilulla kymmenellä miljoonalla eurolla (Norsk Tipping års- och samfunnsrapport 2016). Liiketoiminnan edellytysten mukaisesti kyseistä sponsorointitoimintaa ei voi käsitellä avustustoiminnaksi.

Norjan hallitus ja sen kulttuuriministeriö määrittelee maan rahapelivoittovarojen jaon suuntaviivat ja liikuntapolitiikan tavoitteet (Kulturdepartementet 2015, 17-20, 25). Rahapelivoittovarot kulkevat rahapeliteimijöiltä valtion viranomaisen, Lotteri og stiftelsetillsynenin, valvonnassa suoraan edunsaajille kolmen rahapelilain määräämällä tavalla (Norsk Tippingiä koskeva *lov om pengespill*, Rikstotoa koskeva *lov om totalisering*, yleishyödyllisiä toimijöitä koskeva *lov om lotterier*). Yleishyödylliset toimijat voivat käyttää varoja oman toiminnan edistämiseen, kun taas Norsk Rikstoto on monopoliaseman ehtojen perusteella velvollinen käyttämään voittonsa norjalaisen hevosurheilun edistämiseen. Norsk Tippingin voittovaroista vähennetään ensin pelaajien valtuuttamat *Grasrot*-tuet, joita ei lueta varsinaisesti rahapelivoittovaroiksi. Samalla sijoitetaan varoja Norsk Tippingin rahoittamiin rahapeliongelmien ehkäisyn hankkeisiin. Näiden vähennysten jälkeen jäävät voittovarot ovat Norsk Tippingin varsinaisia jaettavia rahapeliteiminnan voittovaroja, joista puhutaan Norjassa nimellä *Tippenökkelen*. Rahapelilain (*lov om pengespill*) perusteella niiden jakosuhteet määräytyvät seuraavasti: Ensimmäin osoitetaan 6,4 prosenttia terveystoimintoihin ja kuntoutuskoh-teisiin. Jäljelle jäävästä 93,6 prosentista jaetaan kulttuuriministeriön määräyksen mukaisesti 1) 64 pro-

senttia urheiluun ja liikuntaan, 2) 18 prosenttia kulttuuriin, 3) 18 prosenttia muuhun kuin urheiluun tai liikuntaan liittyvään yleishyödylliseen toimintaan. (Lov om pengespill.) Tämän myötä Norjan valtakunnallinen urheilu- ja liikuntabudjetti (Grasrot-tukea lukuun ottamatta) muodostaa 59,9 prosenttia (93,6 % x 64 %) Tippenökkelen-summasta.

Rahapelimarkkinat tuottivat Norjassa kokonaisuudessaan noin 610 miljoonaa euroa yhteiskunnalle, ja näistä Norsk Tipping vastasi 76 prosentista, Norsk Rikstoto 10 prosentista ja kolmannen sektorin toimijat 14 prosentista. Kokonaisuutena rahapelimarkkinoiden vuonna 2015 tuottamasta 610 miljoonasta eurosta yhteensä 313 miljoonaa euroa, eli 51 prosenttia päätyi liikunnan ja urheilun edistämiseen. (Norsk Pengespel 2015.) Norsk Tipping tilitti vuonna 2016 voitoistaan 522 miljoonaa euroa yhteiskunnan erinäisiin kohteisiin ja näistä 467 miljoonaa euroa jaettiin Tippenökkelenin kautta. Rahapelilain määrittelemän Tippenökkelenin 59,9 prosentin kiintiön perusteella norjalainen liikunta vastaanotti Norsk Tippingin 2016 voittovaroista täten 280 miljoonaa euroa. Edellä mainittu 280 miljoonaa euroa tarkoittaa käytännössä Norjan valtion liikuntabudjettiin osoitettavaa rahapelivoittovarojen summaa. Norsk Tipping osallistui maan kansallisen urheilun ja liikunnan tukemiseen sponsorointi- ja Grasrot-ohjelmat mukaan lukien noin 315-320 miljoonalla eurolla.

Rahapelimarkkinoiden kokonaisuudessaan vuonna 2015 liikunnalle ja urheilulle tuottama 313 miljoonan euron ylijäämä (Norsk Pengespel 2015) tarkoittaa asukasta kohden noin 60 euron vuosittaista summaa (Statistikkbanken 2017a). Norjan valtion liikuntabudjetin asukaskohtainen summa on tätä aavistuksen pienempi, sillä se muodostui vuonna 2017 kulttuuriministeriön budjetissa noin 54 euron suuruiseksi per capita (Kulturdepartementet 2017, Statistikkbanken 2017b). Valtion liikuntabudjetin osuus Norjan rahapelimarkkinoiden kokonaistuotosta on karkeasti arvioituna 40 prosentin luokkaa, kun vastaava osuus Suomessa on arpajaislain (1047/2001) perusteella vain 13,25 – 18,55 prosenttia.

ONLINE -VIITTEET TIETOIHIN JA LUKUIHIN:

Kulturdepartementet. 2015. Prop. 1 S. Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak). For budsjettåret 2016.

Kulturdepartementet. 2016. Budjett 2017. kapitel 315.

Kulturdepartementet. 2017. Fordeling av spillemidler til idrettsformål (Hovedfordelingen). 2017. Saatavilla: https://www.regjeringen.no/contentassets/bea6418f69404de4ba0baa79192fbcbb/hovedfordelingen_2017.pdf

Lotteri- og stiftelsestilsynet. 2015. Norsk pengespel 2015 – Gaming in Norway.

Lov om pengespill 1992. 2017. Lov om pengespill m.v. (pengespillloven) LOV-1992-08-28-103. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-08-28-103?q=Pengespil>.

Norsk Tipping. 2017. Norsk Tippings års- og samfunnsrapporter 2010-2016. Saatavilla: <https://www.norsk-tipping.no/selskapet/om-norsk-tipping/arsrapporter>. Viitattu 20.9.2017.

SSB. 2017a. Statistisk sentralbyrå - Statistikkbanken. Befolkningstal 1.1.2016.

SSB. 2017b. Statistisk sentralbyrå - Statistikkbanken. Befolkningstal 1.1.2017.

Statsbudjett 2017. Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak). For budsjettåret 2017.

3.3.4 Tanska

Tanskassa valtion yleishyödyllisen toiminnan rahapelitaustainen rahoitus perustuu kahden rahapeliyhtiön voittovaroihin: 80-prosenttisesti valtio-omisteisen Danske Spilin tytäryhtiö Danske Lotterispilin sekä Det Danske Klasselotterietin voittovaroihin. Tanskan valtion urheilubudjetti ei kuitenkaan Suomen tai Norjan tapaan ole sidottu ainoastaan maan rahapeliyhtiöiden vuotuisen tulokseen, vaan sitä rahoitetaan myös verotuloilla. Tanskalaisen urheilun vuosittainen valtion rahoitus on siis osittain sidoksissa rahapelimarkkinoihin, mutta myös osittain sidoksissa poliittiseen päätöksentekoon. Maan rahapelien ylijäämän käytöstä on olemassa laissa jakosuhdelaki, jonka mukaan edellä mainittujen rahapeliyhtiöiden on tilitettava voittovaransa (=udlodningsmidler) sataprosenttisesti hallituksen ministeriöille seuraavasti:

1. 81,24 prosenttia kulttuuriministeriölle (jonka vastuualueisiin liikunta ja urheilu kuuluvat), jonka potista on kohdistettava edelleen:
 - a. 63,83 prosenttia liikunnan ja urheilun kohteisiin.
 - b. 18,56 prosenttia kulttuurikohteisiin.
 - c. 9,79 prosenttia nuorisokohteisiin
 - d. 3,72 prosenttia valtakunnallisille sivistysjärjestöille.
 - e. 3,51 prosenttia valtakunnallisille yleishyödyllisille kohteille.
 - f. 0,59 prosenttia muille yleishyödyllisille kohteille.
2. 1,61 prosenttia opetusministeriölle.
3. 3,39 prosenttia ympäristöministeriölle.
4. 10,42 prosenttia lapsi- ja sosiaalasioista vastaavalle ministeriölle.
5. 2,95 prosenttia terveysasioista vastaavalle ministeriölle.
6. 0,39 prosenttia koulutus- ja tiedeministeriölle. (Lov nr 696 af 2010.)

Kulttuuriministeriön liikunnan ja urheilun kohteisiin kohdennettavat summat eritellään tarkemmin myöhemmissä, valtioiden liikuntabudjetteja käsittelevissä osioissa. Tanskan monopoliasemassa olevien rahapeliyhtiöiden voittovaroista maan rahapeliylijäämän jakosuhdelaki (Lov nr 696 af 2010) määrää liikunnalle osoitettavaksi vuosittain 51,86 prosenttia Det Danske Klasselotterietin ja Danske Lotteri Spilin voittovaroista. Kuten taulukoista viisi ja kuusi käy ilmi, edellä mainitut peliyhtiöt omaavat yhdessä noin kolmasosan kokoisen markkinaosuuden Tanskan rahapelimarkkinoista, jolloin tanskalaisen liikunnan ja urheilun rahapelitaustainen valtiontuki muodostaa tällä hetkellä noin 17-prosentin osuuden maan rahapelimarkkinoiden kokonaispelikatteesta.

Tanskassa urheilun suhteellinen hyöty rahapelimarkkinoista kokonaisuudessaan on lähellä Suomen tasoa, mutta urheilun osuus monopolipeliyhtiöiden voittovaroista on Tanskassa merkittävästi suurempi. Tanskalainen urheilu ei kuitenkaan yllä lähelle Norjan tasoa rahapelimarkkinoiden hyötyjänä.

Yleishyödyllisten toimijoiden arpajaiset tuottivat vuonna 2016 yhteensä noin 38 miljoonan euron pelikatteen. Erillisiä arpajaisia sallittiin rahapeliviranomaisen toimesta vuoden aikana noin 1500 ja niitä ovat toimeenpanneet sekä urheilun että muiden yleishyödyllisten sektoreiden toimijat. Lisäksi maan liberaalimpi rahapelilainsäädäntö mahdollistaa yksityisten rahapeliyhtiöiden ja urheiluseurojen välisen sponsoroituyhteistyön, jolloin urheilun keräämät sponsoritulot rahapelitoimijoilta lienevät Tanskassa muita Pohjoismaita korkeampia.

Danske Spil tilitti valtion ministeriöille *udlodningsmidler*-varoja vuonna 2016 noin 151 miljoonaa euroa (Danske Spil 2017) ja Klasselotteriet (Klasselotteriet 2017) noin 13 miljoonaa euroa, jolloin valtion rahapelitaustainen yleishyödyllisen toiminnan tukisumma oli noin 164 miljoonaa euroa vuodelle 2017. Tanskan valtion tai kulttuuriministeriön budjeteissa (Finansministeriet 2017, moment 7.18.14, sivut 84-87) ei näitä *udlodningsmidler*-summia ole erikseen eroteltu, vaan ne on integroitu osaksi kokonaismäärärahoja. Rahapelivoittovarojen jakolain mukaisesti kyseisestä 164 miljoonasta eurosta lienee 51,86 prosenttia, eli 85 miljoonaa euroa, osoitettu urheilun ja liikunnan kohteisiin. Tanskan valtion vuoden 2017 budjetin urheilumäärärahoista 85 miljoonaa euroa perustuu siis rahapelivoittovaroihin. Valtion koko urheilubudjetti vuodelle 2017 oli noin 120 miljoonaa euroa (Finansministeriet moment 7.18.14, sivut 84-87), jonka lisäksi liikuntapaikkatukea osoitettiin reilut kaksi miljoonaa euroa (Finansministeriet 2017, moment 21.61). Asukaslukuun suhteutettuna (Danmarks statistik 2017) Tanskan liikuntabudjetti 2017 on noin 21 euroa, ja asukaskohtaisesta liikuntabudjetin osuudesta noin 15 euroa on lähtöisin Danske Lotteri Spilin ja Klasselotterietin voittovaroista 2016.

ONLINE -VIITTEET TIETOIHIN JA LUKUIHIN:

Danmarks statistik. 2017. Folketal 2017 Kvartal 1.

<http://www.dst.dk/da/Statistik/emner/befolkning-og-valg/befolkning-og-befolkningsfremskrivning/folketal>. Viitattu 26.9.2017.

Danske Spil. 2017. Årsrapport 2016. Saatavilla: <https://om.danskespil.dk/koncern#Rapporter>.

Finansministeriet. 2017. Finanslov for finansåret 2017. Tekst og anmærkninger.

Klasselotteriet. 2017. Klasselotteriets årsregnskab 2016-2017. Saatavilla:

<https://www.klasselotteriet.dk/~media/Files/Regnskaber/klasselotteriets-aarsrapport-2016-2017.pdf>.

Lov nr 696 af 2010. Bekendtgørelse af lov om udlodning af overskud fra lotteri samt heste- og hundevæddemål.

<https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=167368>.

3.3.5 Yhteenveto

Pohjoismaissa on tehty erilaisia ratkaisuja rahapelimarkkinoiden kytkemiseksi yleishyödyllisenä toimintana pidetyn liikunnan valtiolliseen rahoitukseen. Taulukossa seitsemän on esitetty edellisten alalukujen keskeiset sisällöt, eli miten rahapelimarkkinat ja niiden tuottama ylijäämä päätyy valtiolliseksi liikunnan tueksi.

Taulukosta seitsemän voidaan lukea, että rahapelimarkkinoiden tuotot ovat Suomessa tiiviimmin valtion ohjauksessa, sillä kaikki luvallisten rahapelimarkkinoiden voitot tilitetään valtiolle, joka ohjaa ne edelleen avustuksina edunsaajille. Suomen valtio vastaanotti rahapelituloja noin kaksinkertaisen määrän verrattuna Norjaan ja Ruotsiin ja yli kuusinkertaisen määrän verrattuna Tanskaan. Toisaalta Suomessa liikunta vastaanottaa Pohjoismaista pienimmän osuuden valtion vastaanottamista rahapelituloista. Norjassa järjestelmä on pitkälti Suomen kaltainen, mutta ulottuu koskemaan ainoastaan valtio-omisteista Norsk Tipping A/S-yhtiötä, joka operoi noin 66 prosentin markkinaosuudella Norjassa. Tanskassa valtion vastaanottama rahapelivoittosumma on Pohjoismaisessa vertailussa verrattain pieni, mutta on myös muistettava, että Tanskan rahapelimarkkinat ovat markkinavetoisimmat Pohjoismaista ja valtion budjettiin liittyvä rahapeliyhtiö omaa pienimmän markkinaosuuden. Norjan ja Suomen liikuntabudjetit ovat käy-

tännössä täysin riippuvaisia valtion rahapeliyhtiöiden tuloksista, kun taas Ruotsin liikuntabudjetti ei ole missään riippuvuussuhteessa Svenska Spelin tulokseen. Tanskan liikuntabudjetti käy läpi parlamentaarisen budjettiprosessin, joten sen lopullinen laajuus on poliittisen päätöksenteon käsissä. Vuonna 2016 sen lähteet perustuivat kuitenkin 71-prosenttisesti valtio-omisteisten rahapeliyhtiöiden tuottoihin, joten Tanskan liikuntabudjetti on osittain kytketty rahapeliyhtiöiden tulokseen.

TAULUKKO 7. Yhteenveto Pohjoismaiden rahapelimarkkinoiden yhteydestä valtion liikuntabudjettiin.

	FIN	SWE	DEN	NOR
Valtion liikuntarahoitukselle olennainen rahapeliyhtiö	Veikkaus Oy	AB Svenska Spel	Danske Lotteri Spil A/S & Det Danske Klasselotteri A/S	Norsk Tipping AS
Rahapelivoittovarojen käyttöä määrittelevä laki	Arpajaislaki 1047/2001	Svenska Spel maksaa voittonsa kokonaisuudessaan valtion kassaan	Lov 696 af 2010. Bekendtgørelse af lov om udlodning af overskud fra lotteri samt heste- og hundevæddemål	Lov om pengespill 1992. LOV-1992-08-28-103.
Lain määrittelemä vuosittainen kiintiö liikunnalle kaikista valtion vastaanottamista rahapelivoittovaroista	Väh. 13,25 %, mahdollinen liikkumavara 13,25 - 18,55 %	Valtion liikuntabudjetti ei ole riippuvainen rahapelituloista	51,86 % Udlodningsmidler-summasta.	59,9 % Tippetoken-summasta.
Valtion budjettiin osoitetut rahapelitulot 2016	1032 milj. €	509 milj. €	164 milj. €	527 milj. € (Tipping 467 milj. € + Rikstoto 60 milj. €)
Valtion liikuntabudjettiin osoitetut rahapelitulot 2016	154 milj. €	Valtion liikuntabudjetti ei ole riippuvainen rahapelituloista	85 milj. €	280 milj. €
Liikunnan osuus valtion vastaanottamista rahapelivoittovaroista budjetissa 2017	15 %	Vastaisi noin 40 % osuutta	52 %	60 %
Kuinka iso osa maan kokonaisrahapelivoitoista 2016 päätyi valtion liikuntabudjettiin 2017	noin 13-14 %	Vastaisi noin 16 %	noin 17%	noin 40 %
Valtion liikuntabudjetti 2017	172 milj. €	204 milj. €	120 milj. €	280 milj. €
Valtion liikuntabudjetti per capita	31 €	20 €	21 €	54 €
Rahapelivoittovarojen osuus valtion liikuntabudjetista 2017	90 %	Ei riippuvainen rahapelituloista	71 %	100 %
Rahapelivoittovarot per capita liikuntabudjetissa 2017	28 €		15 €	54 €
Valtion urheilutuen riippuvaisuus valtion rahapeliyhtiö(i)stä	Lähes täydellinen	Ei ollenkaan	Osittain: valtion liikuntabudjetin määrittellen parlamentin budjettiprosessissa. rahapeliyhtiöt ovat hyvin keskeisiä valtiollisessa liikunnan rahoittamisessa (71 % v. 2017).	Täydellinen

Taulukosta seitsemän on luettavissa myös Pohjoismaiden liikunnan määrärahat valtion vuoden 2017 budjetissa. Norja osoittaa selkeästi suurimmat määrärahat liikunnalle. Ruotsi on vertailussa toinen, Suomi kolmas ja Tanska neljäs. Asukaskohtaisesti asetelma on kuitenkin sellainen, että Norja panostaa valtion liikuntabudjettiin ylivoimaisesti eniten, 54 € per capita. Suomi panostaa 31 € per capita, siis merkittävästi enemmän kuin Tanska (21 € per capita) ja Ruotsi (20 € per capita).

Näistä tunnusluvuista ei vielä voida tehdä johtopäätöksiä siitä, kuinka tärkeänä liikuntaa pidetään kussakin Pohjoismaassa, tai kuinka paljon liikuntaa kussakin maassa tuetaan julkisin varoin, sillä kuntien liikuntainvestointeja ei ole otettu huomioon. Pohjoismaat nimittäin eroavat toisistaan kunnan ja valtion välisessä vastuujaoissa liikunnan kentällä, esimerkiksi liikuntapaikkarakentamisen osalta. Rahamääräisessä tarkastelussa pitää myös huomioida Norjan muita Pohjoismaita korkeampi hintataso, jolloin 54 euron asukaskohtaisen liikuntamäärärahan reaaliarvo ei ole vertailussa yhtä huima kuin absoluuttinen arvo antaa ymmärtää.

LIIKUNTA- JA
URHEILUJÄRJESTELMÄT
POHJOISMAISSA

4 LIIKUNTA- JA URHEILUJÄRJESTELMÄT POHJOISMAISSA

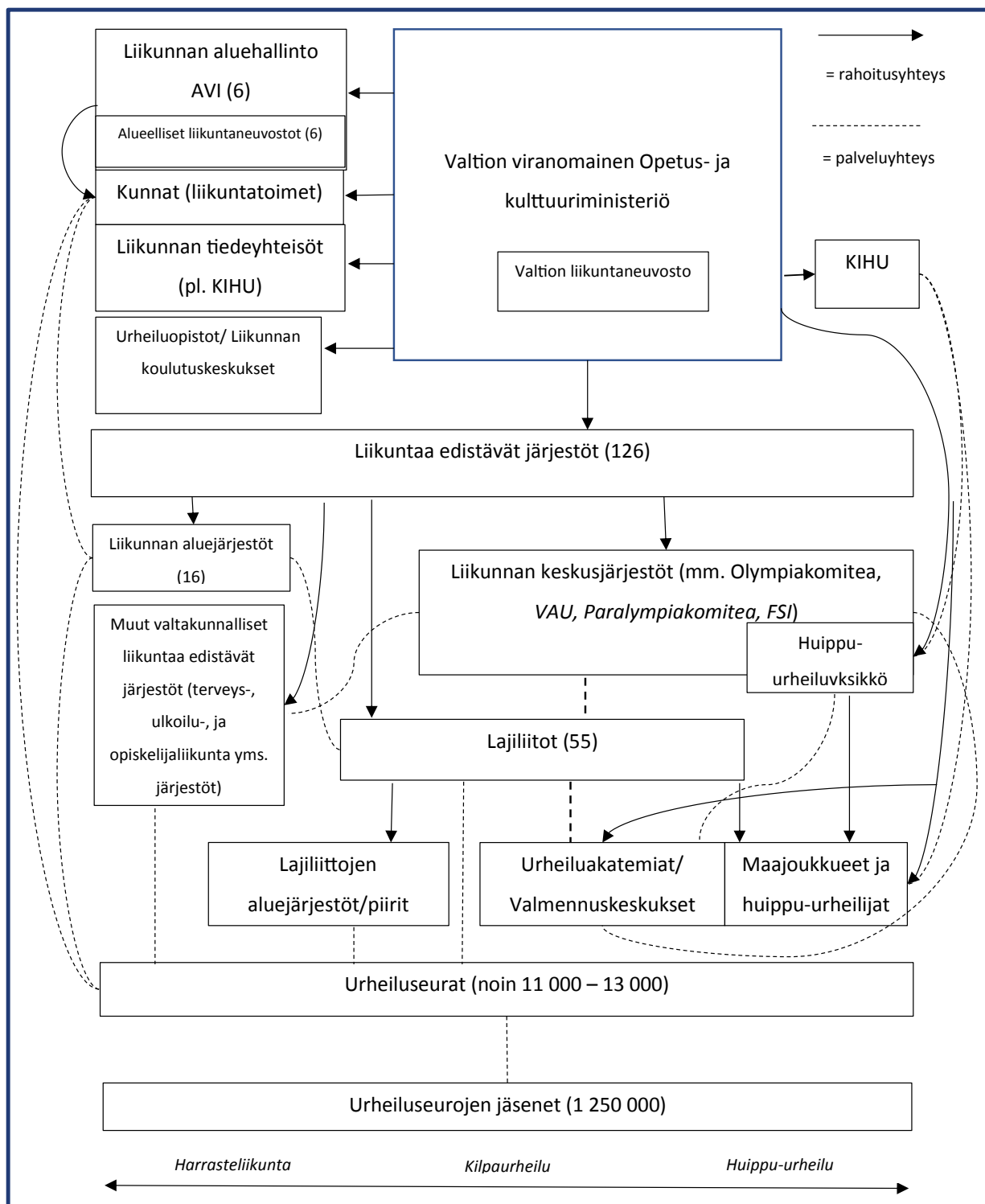
Pohjoismaiden liikunnan ja urheilun kansallista järjestäytymistä voisi periaatteessa analysoida usean tutkimushankkeen verran. Liikunta ja urheilu asettuvat kussakin maassa yhteiskunnalliseen kontekstiin, jossa sidosryhminä toimivat niin valtiovalta kuin yksittäiset liikunnan harrastajat. Tämä raportti keskittyy selvittämään urheilun asemaa ja julkista rahoitusta Pohjoismaissa, joten kansallisten liikuntajärjestelmien osalta tyydytään esittämään tämänhetkinen (2017) liikuntajärjestelmän tila mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Pohjoismaiset liikuntajärjestelmät ovat kunkin maan kohdalla esitetty valtakunnanlaajuisina kuvioina. Kuviot ovat kaksiulotteisuudesta johtuen yksinkertaistettuja hetken sidottuja konstruktioita, eikä niihin voida sisällyttää kaikkien sidosryhmien ja toimijoiden välisiä riippuvuus- ja valtasuhteita. Kuvioilla voidaan kuitenkin konkreettisesti valaista, minkälaisesta toimijoiden verkostosta kansallisessa liikuntajärjestelmässä on kyse.

4.1 Suomi

Suomalainen urheilujärjestelmä koostuu pohjoismaisista järjestelmistä hajanaisimmasta ja monimuotoisimmasta toimijakentästä. Suomalaisessa liikuntajärjestelmässä on myöstepahtunut eniten muutoksia 2010-luvulla. Suomen liikuntakentän useiden eri toimijoiden yhteen saattamista tavoitellut Suomen Liikunta ja Urheilu (SLU) lopetti toimintansa kuluvan vuosikymmenen alussa. Sen tilalle perustettiin 2012 koko valtakunnan yhteiseksi liikuntaorganisaatioksi kaavailtu Valo, joka pyrki yhdistämään siihen asti kolmeen keskusorganisaatioon (SLU, lasten ja nuorten liikunnan Nuori Suomi sekä harrasteliikunnan Kuntoliikuntaliitto) jaettua toimijakenttää Suomen Olympiakomitean pysytellessä huippu-urheilutoimijana. Valo pyrki perustamisen jälkeen saavuttamaan aseman suomalaisten liikunnan ja urheilun toimijoiden kattojärjestönä, mutta kaikki yksittäiset lajiliitot ja liikuntajärjestöt eivät uutta toimijaa yläpuolelleen kaivanneet. Valo perustettiin huippu-urheilua edustavan Olympiakomitean rinnalle, jolloin maan liikuntakulttuurin kentällä operoi kaksi eri toimijaa osittain päällekkäisen jäsenistön kattojärjestöinä. Valon tarina jäi lopulta lyhyeksi. Valo ja Olympiakomitea päättivät yhdistää operatiiviset toimintansa 2014 ja fuusioituivat kokonaan 2016 aikana. Käytännössä Valo sulautettiin osaksi Suomen Olympiakomiteaa, joka 1.1.2017 päättyi huippu-urheilun ohella myös lasten ja nuorten liikunnan sekä arkiliikunnan keskus- ja palvelujärjestöksi.

Nykyinen ”uusi” Olympiakomitea pitää sisällään siis huippu-urheilun, lajiliitto- ja seuraperusteisen kilpaurheilun, lasten ja nuorten urheilutoiminnan sekä koko väestön arkiliikunnan toimintoja. Sen jäsenenä on lajiliittojen ohella muita valtakunnallisia liikuntajärjestöjä (esim. Koululaisten Liikuntaliitto, Sotilasurheiluliitto, Finlands Svenska Idrott, Suomen Vammaisurheilu sekä Liikunta ja Perinneurheiluliitto). Nykyisellään Olympiakomitean jäsenistö koostuu 82 varsinaisesta jäsenestä (79 organisaatiota ja kolme henkilöjäsentä) sekä 9 kumppanijäsenestä (Olympiakomitea 2017d). Olympiakomitean jäsenten välinen päätösvalta rakentuu siten, että suurimalla osalla lajiliittojäseniä on kaksi ääntä, pienimmillä lajiliitoilla, henkilöjäsenillä ja muilla liikuntajärjestöillä yksi ääni, kumppanijäsenten ollessa ilman äänioikeutta (Olympiakomitea 2017d). Yhdistysmuotoisen Olympiakomitean päätöksenteko tapahtuu järjestön kokouksien yhteydessä, jossa jäsenistö toimii päätöksentekuelimenä.

Nykyisen Olympiakomitean voidaan tulkita olevan lähimpänä liikunnan keskusjärjestön asemaa Suomessa, erityisesti kansalaistoiminta- ja seuraperusteisen liikuntakulttuurin osalta. Kaikkien liikuntajärjestöjen keskus-, katto- tai yhteisorganisaationa se ei kuitenkaan vielä toimi, sillä esimerkiksi liikunnan aluejärjestöt ja urheilupistot eivät sen jäsenistöön kuulu.

KUVIO 1. Suomalaisen liikunnan ja urheilun toimijakenttä. Urheiluseurojen määrä perustuu Kosken (2013) arviointiin ja urheiluseurojen jäsenten määrä Lipposen (2017) arviointiin.

Suomalaisen liikunnan ja urheilun organisatorinen järjestäytyminen 2017 on esitetty kuviossa 1. Toimijakenttä on Suomessa niin moniulotteinen ja eriytynyt, että kuvassa esitetyt rahoitus- ja palveluyhteydet ovat karkea yksinkertaistus vallitsevasta kokonaisuudesta. Kuva antaa kuitenkin konkreettisen kokonaiskuvan siitä, minkälaisesta toimijakentästä suomalaisessa liikunnan ja urheilun kentässä on kyse, sekä miten erinäiset toimijat asettuvat suhteessa valtioon ja toisiinsa.

Kuvan toimijat on sijoitettu siten, että eniten vasemmalla olevat toimijat keskittyvät harrasteliikuntaan, kun taas oikean puolen toimijat keskittyvät kilpa- ja huippu-urheiluun. Muutama kuvassa esitetty toimija sisältää erikseen vielä hierarkkisen asetelman. Esimerkiksi Liikunnan keskusjärjestöistä FSI ja VAU toimivat omien jäsenjärjestöjen keskusliittona, mutta ovat samaan aikaan Olympiakomitean alaisia jäsenliittoja samalla tavalla kuin yksittäinen lajiliitto tai muu liikuntajärjestö.

Vaikka Olympiakomitean jäsenistöön kuuluu valtaosa lajiliitoista ja liikuntajärjestöistä, ainakin seura-perusteisen urheilun osalta, jää se heikoksi organisaatioksi verrattuna Pohjoismaisiin vastineisiin. Tämä heikkous johtuu siitä, että suomalaisen liikunnan ja urheilun muut toimijat ovat itsenäinen ja hajanainen joukko toimijoita. Tämä joukko sisältää liikunnan tiedeyhteisöt (Liikunnan ja terveyden edistämissäätiö LIKES, kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus KIHU, Liikuntatieteellinen seura LTS), urheiluopistot ja liikunnan koulutuskeskukset, liikunnan aluejärjestöt sekä monet muut kansalaisyhteiskunnan toimijat, joille liikunta on vain yksi toiminnan osatekijä. Näitä järjestöjä ovat muun muassa terveysalan järjestöt ja valtakunnallinen ulkoilujärjestö Suomen Latu. Suomessa urheiluliikkeen sisällä ei ole omaa koulutuksesta tai tieteestä vastaavaa elintä. Urheiluliikkeen (urheilun keskusjärjestöt, lajiliitot, lajiliittojen piirit sekä urheiluseurat) suhde urheiluopistoihin, urheiluakatemioiden ja liikunnan tiedeyhteisöön vaihtelee tapauskohtaisesti, mutta muistuttaa useammin asiakkuussuhdetta kuin jäsenyysuhdetta.

Liikuntakulttuurin toimijoiden hajanaisuus on Suomessa tuottanut asetelman, missä valtio omaa Pohjoismaisessa kontekstissa vahvan aseman suhteessa kansalaisyhteiskuntaan. Valtio rahoittaa suoraan liikunnan määrärahoista 126:tta liikuntaa edistävää järjestöä. Viidenkymmenenviiden lajiliiton julkisen rahoituksen jakoa ei suorita urheiluliike itse, vaan Opetus- ja kulttuuriministeriö. Valtion vahva valta-asema ja liikunnan määrärahoista kamppailevien toimijoiden suuri määrä ja kirjavat tavoitteet luovat tilanteen, jossa jokaiselle liikunnaksi tai urheiluksi luokiteltavalle toiminnalle löytyy oma edunvalvontaorganisaatio. Lukuisat organisaatiot perustelevat tavoitteitaan ja toimintojaan valtiovallalle. Jokainen organisaatio asettaa omat tavoitteet ja menetelmät. Vaikka valtion liikuntapolitiikan suuntaviivat ja toimintakehykset ovat samanlaiset sen kaikille edunsaajille, ollaan Suomessa kuitenkin siinä tilanteessa, että liikunnan ja urheilun kehitystä ohjaa lukematon määrä eri toimijoiden strategioita ja päämääriä, jolloin yhtenäistä liikuntakulttuurin kehittämistä ei ainakaan liikunnan ja urheilun kansanliikkeestä käsin pääse syntymään. Suomen liikunnan ja urheilun toimintakenttä on siis edelleen uuden Olympiakomitean pyrkimyksistä huolimatta järjestelmä, jossa valtio on vallankahvassa kiinni, ja jokainen organisaatio tavoittelee omaa päämääräänsä valtion sanelemien kehysten sisällä.

ONLINE -VIITTEET TIETOIHIN JA LUKUIHIN:

Koski, P. 2013. Liikunta- ja urheiluseuroja koskeva tietopohja ja sen kehittäminen.

Teoksessa Valtion liikuntaneuvosto. Liikunnan kansalaistoiminnan tietopohja. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja VLN 2013:6.
http://www.liikuntaneuvosto.fi/files/278/kansalaistoiminta_tietopohja.pdf

Lipponen, K. 2017. Menestyksen polulla – huippu-urheilun ulkoinen arviointi. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2017:1.

http://www.liikuntaneuvosto.fi/files/446/Huippu-urheilun_arviointi_netti.pdf

Olympiakomitea. 2017d. Olympiakomitean jäsenet ja äänimäärät 2017.

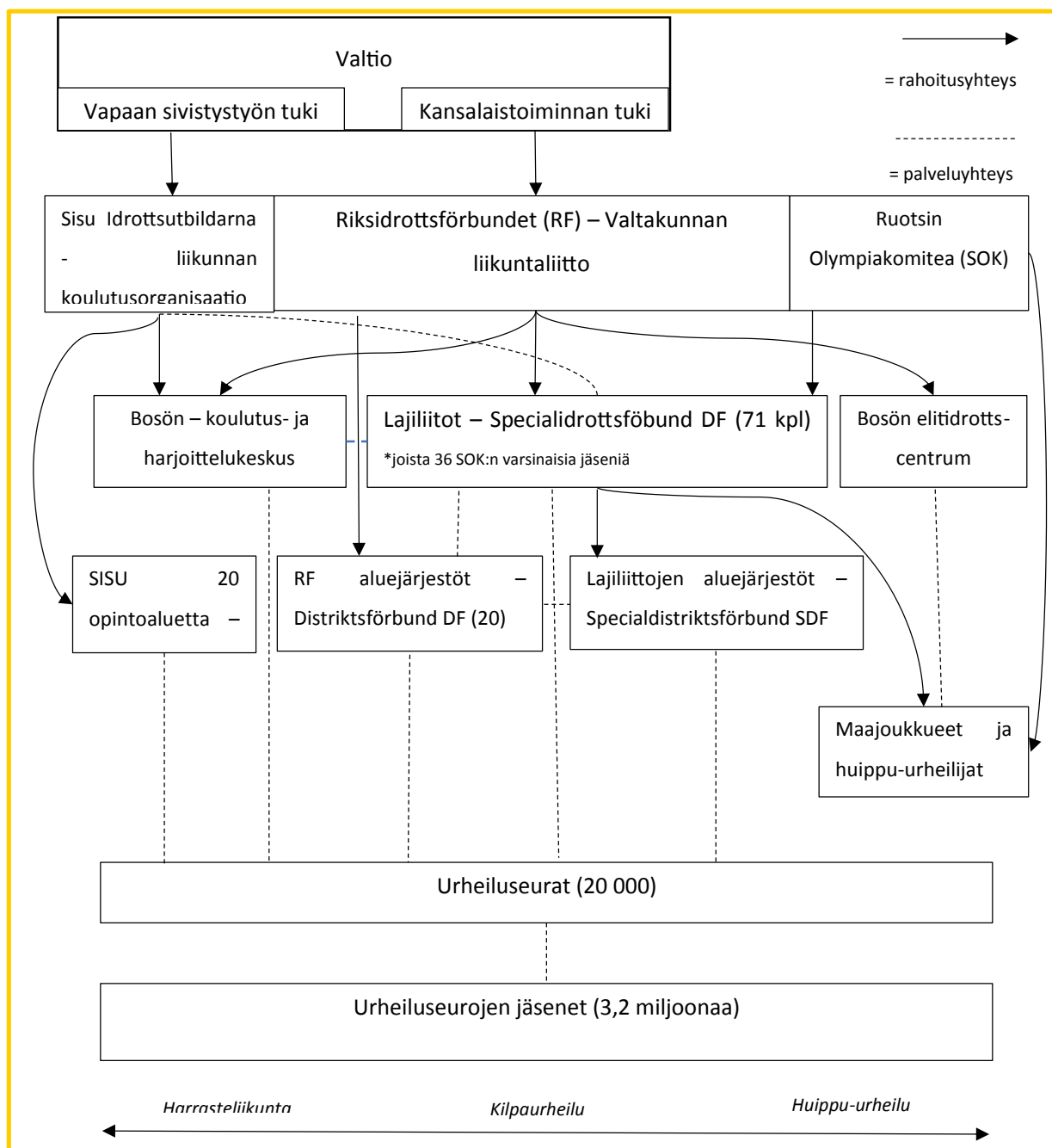
<https://storage.googleapis.com/valo-production/2017/01/yhdistyksen-jasenet-ja-aanimaarat-20.6.2017.pdf>

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2016. Liikuntaa edistävien järjestöjen yleisavustus 2017.

<http://minedu.fi/documents/1410845/4265472/liikuntajarjestot-2017.pdf/6505470a-0097-49a4-be21-3521a6d4b4d4>

4.2 Ruotsi

Ruotsissa maan liikunta ja urheilu käsitetään yhdeksi kansalaistoimintalähtöiseksi kokonaisuudeksi. Kansallisen liikunnan ja urheilun keskeinen organisaatio on Riksidrottsförbundet RF (valtakunnallinen liikuntaliitto vapaasti suomennettuna). RF asemoituu ruotsalaisen liikunnan ja urheilun kokoavana organisaationa, jonka tehtävänä on urheilun kansanliikkeen tukeminen, edustaminen ja johtaminen niin kansallisesti kuin kansainvälisesti. RF toimii yhteisorganisaationa käytännössä kaikilla muilla liikunnan osa-alueilla paitsi huippu-urheilussa, jossa maan itsenäinen kansallinen olympiakomitea SOK toimii RF:n kanssa rinnakkain. Ruotsin kansallinen liikunnan ja urheilun organisoituminen on esitetty kuviossa 2.

KUVIO 2. Ruotsalaisen liikunnan ja urheilun toimijakenttä. Luvut ovat RF:n ilmoittamia (Riksidrottsförbundet 2017e).

Ruotsissa liikunta ja urheilu (=idrott) viittaa urheiluseuralähtöiseen kansanliikkeeseen, eikä siihen Suomen tapaan liitetä kaikkia liikkumisen tai fyysisen aktiivisuuden harjoittamismuotoja. Tämän myötä maan liikuntapolitiikka (*idrottspolitik*) kohdistuu maan urheiluliikkeen toimintaan, eikä esimerkiksi liikuntaan osana terveys- ja hyvinvointialan edustajien toimintaa. Ruotsissa urheiluliike on määritelty siksi kokonaisuudeksi, jonka muodostavat kaikki RF:ään liitetyt organisaatiot sekä niiden jäsen seurat. Lisäksi urheiluliikkeeseen kuuluvat määritelmän mukaan kaikki urheiluliikettä tukevat, ohjaavat ja edustavat tahot. Näitä ovat mm. urheiluliikkeen koulutuksesta vastaava SISU, sitä olympialaisissa edustava SOK sekä sitä paralympialaisissa edustava Ruotsin Paralympiakomitea SPK. (Riksidrottsförbundet & SISU Idrottsutbildarna 2015.)

Ruotsissa maan urheilujärjestelmä on siis Suomea suppeampi kokonaisuus, joka käsittää vapaa-ajalla tapahtuvan organisoidun liikkumisen toimintaympäristöineen. RF hallitsee käytännössä monopolistisesti Ruotsin valtion liikunnan määrärahoja sekä maan organisoitua kilpaurheilua (Mäkinen 2010, 11-12). Suurempia muutoksia ruotsalainen liikunta- ja urheilujärjestelmä ei ole 2010-luvulla kokenut. Merkittävin lienee selkeytetty huippu-urheilun rahoitusmalli (josta enemmän Pohjoismaiden huippu-urheilujärjestelmiä käsittelevässä luvussa) sekä alueellisten huippu-urheilukeskusten (REG-EIC) lakkauttaminen. Ruotsin urheiluliike on toisaalta pyrkinyt vahvistamaan huippu-urheilun ja opiskelun yhteensovittamista mahdollistavia rakenteita valtakunnallisen urheilulukioverkoston (RIG) ja urheiluyliopisto-hankkeen (RIU) kautta. Merkittäviä muutoksia RF:n hallintotavassa tai yhteiskunnallisessa asemassa ei kuitenkaan 2010-luvulla ole tapahtunut.

Ruotsissa valtio rahoittaa maan liikunnan ja urheilun keskusliittoa RF:ää. RF:n kanssa tiiviissä yhteistyössä toimii maan liikunnan koulutusorganisaatio *SISU Idrottsutbildarna*, joka on lähtökohtaisesti opintoliitto (*studieförbund*) ja itsenäinen organisaatio. RF:n ja SISU:n toiminnot ovat kuitenkin hyvin yhtenäisiä, sillä niiden johdossa on sama puheenjohtaja ja ne molemmat osallistuvat maan liikunnan kehitys- ja strategiatyöhön. Käytännössä voidaan puhua SISU:sta RF:n koulutusjärjestönä, joka palvelee lajiliittoja ja urheiluseuroja. Ruotsin Olympiakomitea SOK on omavarainen huippu-urheiluorganisaatio, jolle on valtuutettu päävastuu olympialaisiin liittyvissä asioissa Ruotsissa, SOK on itsenäinen organisaatio, joka ei kuulu RF:n urheiluliikkeen jäsenistöön.

Bosön on nykyään ainoa Ruotsin urheiluliikkeen omistama ja ylläpitämä urheilukeskus. Bosön on urheilun eri toimintoja palveleva urheiluliikkeeseen kuuluva toimintakeskus. Tukholman lähellä sisältävä Bosön on samaan aikaan Ruotsin huippu-urheilun kehittämis- ja tutkimuskeskus, lajiliittojen ja urheiluseurojen leiri- ja harjoittelukeskus sekä SISU:n urheilun kansanopisto. Tarjonnaltaan se muistuttaa suomalaisia urheiluopistoja (toimii niin liikunnan koulutuskeskuksena, huippu-urheilun valmennuskeskuksena kuin myös hyvinvointi- ja elämyspalvelujen tuottajana yksityishenkilöille), mutta eroavaisuus löytyy sen asemasta valtakunnallisena urheilun toimintakeskuksena sekä siitä, että sen omistaa RF, eli urheiluliike.

RF:llä on kaksi pääasiallista linjaa toteuttaa urheilupolitiikkaansa. Sen 71 jäsenliittoa, pääosin lajiliittoja, vastaavat omasta lajistaan tai toiminnastaan valtakunnallisesti. Niiden toiminta on edelleen jaettu suomalaisia lajiliittojen piirejä muistuttaviin alueellisiin *Specialidrottsdistrikt*-elimiin, jotka edustavat lajiliittoja alueellisesti. RF:n lajiliittolinjan ohella toimii myös RF:n 20 alueellista järjestöä, *Distriktsförbund* (DF). DF:t vastaavat RF:n alueellisesta edustamisesta. SISU on järjestänyt oman hallintonsa samankaltaisesti kahteenkymmeneen alueelliseen *distrikt*-elimeen. RF:n hallinnossa lajiliittolinjaa on kuitenkin pidetty aluejärjestölinjaa vahvempana (Mäkinen 2010, 11-14). Lajiliitot saavatkin RF:n liikuntamäärärahoista

merkittävästi suuremman osuuden kuin alueelliset DF:t (Riksidrottsförbundet 2017b), mikä alleviivaa lajiliittojen ja niiden myötä urheiluseurojen verrattain vahvaa asemaa ruotsalaisessa urheilujärjestelmässä.

Ruotsin liikunta- ja urheilupolitiikkaa johtaa maan urheiluliike, jolloin valtion rooli jää lähinnä tarkkailun ja arvioinnin tasolle. Kuinka tasapuolisesti RF sitten edustaa maan urheiluliikettä kokonaisuudessaan? RF:n jäsenistö koostuu 71:sta *SF/Specialidrottsförbund*-jäsenorganisaatiosta (pääosin lajiliittoja sekä muutama erikoisliitto) ja edelleen jäsenorganisaatioiden jäsenistöistä. RF on itse laskenut koostuvansa urheiluseurajäsenyyksien perusteella 71:sta SF:stä, noin 20 000:sta urheiluseurasta ja noin 3,2 miljonnasta urheiluseuran jäsenestä. (Riksidrottsförbundet 2017e.) RF on järjestänyt hallintonsa demokraattista hallintotapaa mukailleen. RF:n yleiskokous (*RF-stämman*) on liiton ylintä päätäntävaltaa käyttävä elin, jossa RF:n jäsenliitot toimivat päätöksentekijöinä. 200-paikkaisen yleiskokouksen voimasuhteet määräytyvät jäsenliittojen jäsenmäärien mukaan, niin että suurimmilla jäsenliitoilla on eniten ääniä RF:n yleiskokouksessa. Yleiskokouksen voi käsittää Ruotsin urheilujärjestelmän eduskunnaksi. *Riksidrottsstyrelsen* puolestaan toimii RF:n hallituksena, ja sen tehtävänä on asettaa RF:n työn suuntaviivat ja toimintakehykset. RF:n säännöt vahvistavat urheiluliikkeen kansalaistoimintälähtöisyyttä, sillä luottamusasemassa RF:n hallituksessa, yleiskokouksessa tai sen aluejärjestöjen luottamustoimissa eivät saa toimia sen omat palkatut työntekijät. RF:n edustuksellisen demokratian mukainen hallinto on järjestetty samalla tavalla myös aluejärjestöissä (DF) sekä jäsenliittojen aluejärjestöissä (SDF) jäsenmääräperusteiseksi. (Riksidrottsförbundet 2017f.)

RF, eli urheiluliike, suorittaa itse henkilövalinnat yleiskokoukseen ja hallitukseen. Valtiolla ei siis ole minäänlaista päätäntävaltaa maan urheilupoliittisessa johdossa. Ruotsalaisen liikuntajärjestelmän urheiluliikekeskeisyys on tuottanut tiettyjä painopisteitä. RF:n hallinnoima valtakunnallinen liikuntabudjetti on muihin Pohjoismaihin verrattuna varsin urheiluseurakeskeinen. Urheiluseurat ja seuravetoinen kilpaurheilu ovat ruotsalaisessa mallissa selkeästi hyötynneet (Norberg 2003). RF on tämän myötä Pohjoismaissa tarkastelussa varsin itsenäinen toimija ja ruotsalaisen liikuntajärjestelmän voidaan tulkita olevan suhteellisen vahvasti urheiluliikejohtoinen malli.

ONLINE -VIITTEET TIETOIHIIN JA LUKUIHIIN:

Norberg, J. 2003. Statsstöd och egenansvar – en karakteristik av statens idrottspolitik. Svensk idrottsforskning nr 2 2003. 28–34. <http://centrumforidrottsforskning.se/wp-content/uploads/2014/04/Statsstod-egenansvar.pdf>.

Riksidrottsförbundet & SISU Idrottsutbildarna. 2015. Verksamhetsinriktning 2016–2017 - med ekonomiska planer. http://www.sisuidrottsutbildarna.se/globalassets/sisu-idrottsutbildarna/dokument/verksamhetsinriktning/rf_sisu_verksamhetsinriktning_2016_2017_webbversio.pdf

Riksidrottsförbundet. 2017b. Verksamhetsinriktning 2018–2019. <http://www.rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/dokument/dokumentbank/rfs-verksamhet/verksamhetsinriktning-2018-19.pdf?w=900&h=900>.

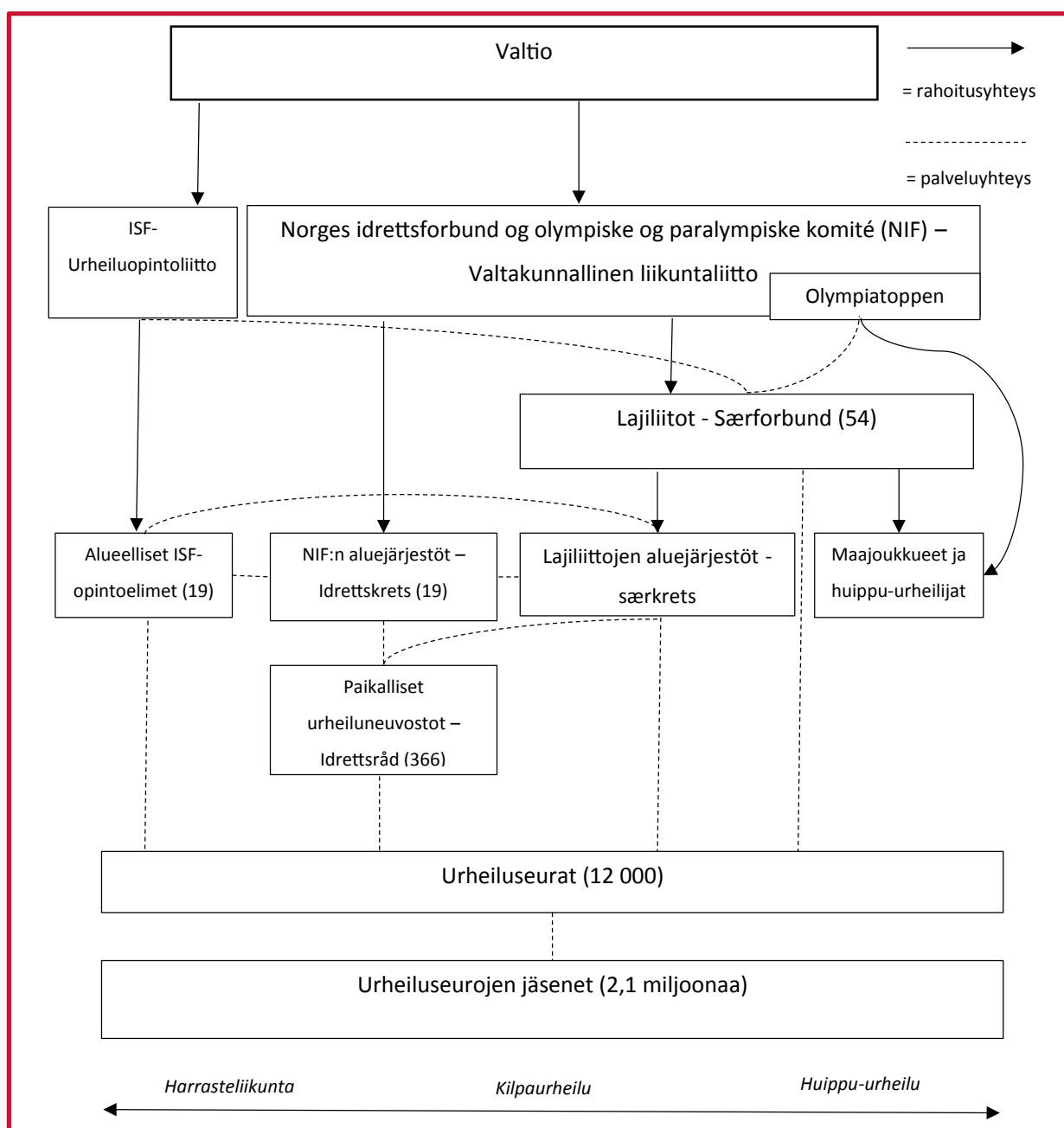
Riksidrottsförbundet. 2017e. Riksidrottsförbundet 2016 – Verksamhetsberättelse med årsredovisningar. <http://www.rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/dokument/dokumentbank/rfs-verksamhet/verksamhetsberattelse-2016.pdf?w=900&h=900>.

Riksidrottsförbundet. 2017f. RF:s Stadgar - I lydelse efter RF-stämman 2017.

4.3 Norja

Norjassa maan liikunta- ja urheiluliike on järjestäytynyt Pohjoismaista kenties yksinkertaisimmalla ja selkeimmällä tavalla. Maan koko kansalaistoimintaperusteisen liikuntakulttuurin yhteisorganisaatio (*felle-sorganisation*) Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité (NIF) on käytännössä maan koko urheiluelämän keskusorganisaatio. NIF toimii paitsi valtakunnallisena liikunta- ja urheiluliittona myös Norjan kansallisena olympia- sekä paralympiakomiteana.

NIF:n toiminta käsittää lähtökohtaisesti kaiken urheiluseuraperusteisen liikunnan ja urheilun lasten ja nuorten harrasteliikunnasta aina kansainväliseen huippu-urheiluun asti. NIF:llä on oma huippu-urheilulin Olympiatoppen, jonka tehtävänä on koordinoida ja johtaa maan huippu-urheilua suhteellisin vapain käsin. Olympiatoppen on kuitenkin osa NIF: iä, eikä täten itsenäinen juridinen persoona. Norjan kansallisen liikuntajärjestelmän organisoituminen on pääpiirteittäin esitettyä kuviossa 3.

KUVIO 3. Norjalaisen liikunnan ja urheilun toimijakenttä. Luvut ovat NIF:n ilmoittamia (Norges Idrettsforbund 2017b).

NIF on periaatteessa järjestäytynyt kahteen eri hallinnolliseen linjaan. Hallinnollinen NIF:n *sentral*-linja keskittyy koordinoimaan Norjan liikunnan ja urheilun kehitystä. Sentral-linjaa edustaa valtakunnallisesti NIF:n keskushallinto, alueellisesti 19 *idrettskrets*-aluejärjestöä ja kunnallisella tasolla yhteensä 366 *idrettsråd*-urheiluneuvostoa. Idrettskrets-järjestöt toimivat alueellisesti kaikkien lajien ja liikuntaorganisaatioiden yhteisenä edunvalvojana ja paikalliset urheiluneuvostot puolestaan edustavat NIF: iä Norjan kunnallisen liikuntapolitiikan suuntaan esimerkiksi liikuntapaikkarakentamista ja paikallistoimintaa koskevissa asioissa. NIF:n toinen hallintolinja on lajiliitto-linja. NIF:n jäsenliittoja on kaiken kaikkiaan 54, joista 52 ovat eri urheilulajien lajiliittoja ja kaksi muuta (opiskelijaurheiluliitto sekä työyhteisöliikuntaliitto) ovat liikunnan erikoisliittoja. (Norges Idrettsforbund 2017b.)

NIF:n ohella maan liikuntajärjestelmässä operoi myös Norjan valtion osaamisministeriön rahoittamaan aikuisopetusliittoon kuuluva opintoliitto ISF (*Idrettens Studieforbund*). ISF on NIF:stä itsenäinen toimija, jota ei rahoiteta maan (rahapelivoittovaraperusteisista) liikuntamäärärahoista, vaan opetus- ja koulutusmäärärahoista. ISF tarjoaa norjalaisen liikunnan ja urheilun toimijoille opetusta ja koulutusta. NIF on toisinaan tukenut ISF:ää osana maan urheilun osaamisen vahvistamisen hankkeita, mutta 2016 ISF ei vastaanottanut NIF:n tukea (Norges idrettsforbund 2017a). Alueellisesti ISF:n koulutustoimintaa toteuttaa yhdeksäntoista opintoliitto. ISF:n koulutustoiminta on tarkoitettu alueellisten liikuntajärjestöjen, lajiliittojen aluejärjestöjen ja urheiluseurojen hyödynnettäväksi. Se muistuttaa siis jossain määrin Ruotsin *SISU Idrottsutbildare*-organisaatiota, joskin se on huomattavasti pienempi eikä sillä ole yhtä vahvoja yhteyksiä NIF:n suuntaan verrattuna SISU:n ja RF:n sidokseen Ruotsissa.

Norjassa maan liikuntajärjestelmä ei ole juurikaan kokenut muutoksia 2010-luvun aikana. Vammaisliikunnan ja -urheilun integrointiprosessi osaksi jokaisen lajiliiton toimintaa valmistui 2010-luvun taitteessa eikä maassa enää ole erikseen toimintakykyrajoitteisille tarkoitettua lajiliittoa. Organisatorisesta näkökulmasta Norjan liikuntakulttuurin kehitystä 2010-luvulla voidaan luonnehtia vakaaksi. Norjan urheiluliikkeen nykytilan katsaus tuottaa hyvin samankaltaisen tulkinnan kuin Mäkinen (2010, 9-11) esitti.

Norjan valtakunnallisen liikunta- ja urheiluliiton NIF:n ylin päätösvalta kuuluu neljän vuoden välin koontuvalle *Idrettstinget*-urheiluneuvostolle. Urheiluneuvosto tuottaa neljän vuoden ajanjaksoksi NIF:n työtä ohjaavan liikuntapoliittisen asiakirjan (*idrettspolitisk dokument*). Urheiluneuvoston kokoontumisten välistä aikaa kutsutaan *tingeperiod*-jaksoksi. Urheiluneuvoston liikuntapoliittisen asiakirjan sisällön toimeenpanosta ja arvioinnista vastaa samassa *Idrettstinget*-kokouksessa valittu *idrettsstyret*-urheiluhallitus. Urheiluhallitus kokoontuu neljän vuoden toimintajakson aikana säännöllisesti suorittamaan tehtävänsä. Urheiluneuvostoon (korkein päätöksentekoeelin) valitaan 75 idrettskrets-aluejärjestöjen edustajaa, 75 lajiliittojen edustajaa sekä kolme urheilijaedustajaa. Toisin kuin lajiliittopainotteisessa RF:n päätöksentekoelimessä, Norjassa NIF:n alue-elimet ja lajiliitot ovat yhtä vahvasti edustettuina maan urheiluneuvostossa. Urheiluhallitus valitaan neljävuotistehtävänsä urheiluneuvoston toimesta. Lisäksi maan urheiluliikkeen kaikkien lajiliittojen ja idrettskrets-aluejärjestöjen johtajat kokoontuvat vuosittain (*Ledermøte*) NIF:n toiminnan arviointia ja kehittämistä varten. (NIF-loven 2015.)

NIF:n johto valitaan Ruotsin RF:n tapaan kokonaan urheiluliikkeen edustajien toimesta. *NIF-loven*, valintaprosessin määrittelevä säännöstö, on laki, jolla NIF:n hallinnollisen ja lajiliittovetoisen linjan välinen valtasapaino stabilisoidaan tasavertaiseksi. Lisäksi samainen laki turvaa NIF:n riippumattomuuden suhteessa valtioon, sillä valtiolla ei ole sananvaltaa NIF:n urheiluneuvoston ja urheiluhallituksen muodostamisessa. Norjan liikunta- urheilukulttuurin valta on siis täysin NIF:n käsissä, jolloin norjalaisen liikuntajärjestelmän voidaan Ruotsin tapaan tulkita olevan urheiluliikejohtoinen, autonominen malli.

ONLINE -VIITTEET TIETOIHIIN JA LUKUIHIIN:

Mäkinen, J. 2010. *Urheilun rakenteet ja tuki Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa*. KIHUn julkaisusarja nro 17.

NIF-loven. 2015. *Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komités lov*.
<https://lovdata.no/dokument/NIFL/niflov/2015-06-07-1>.

Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité. 2017a. *Årsrapport 2016*.
https://www.idrettsforbundet.no/contentassets/4393d243d44c40d790193e7ff977765c/nif-arsrapport-2016_lr_siste.pdf.

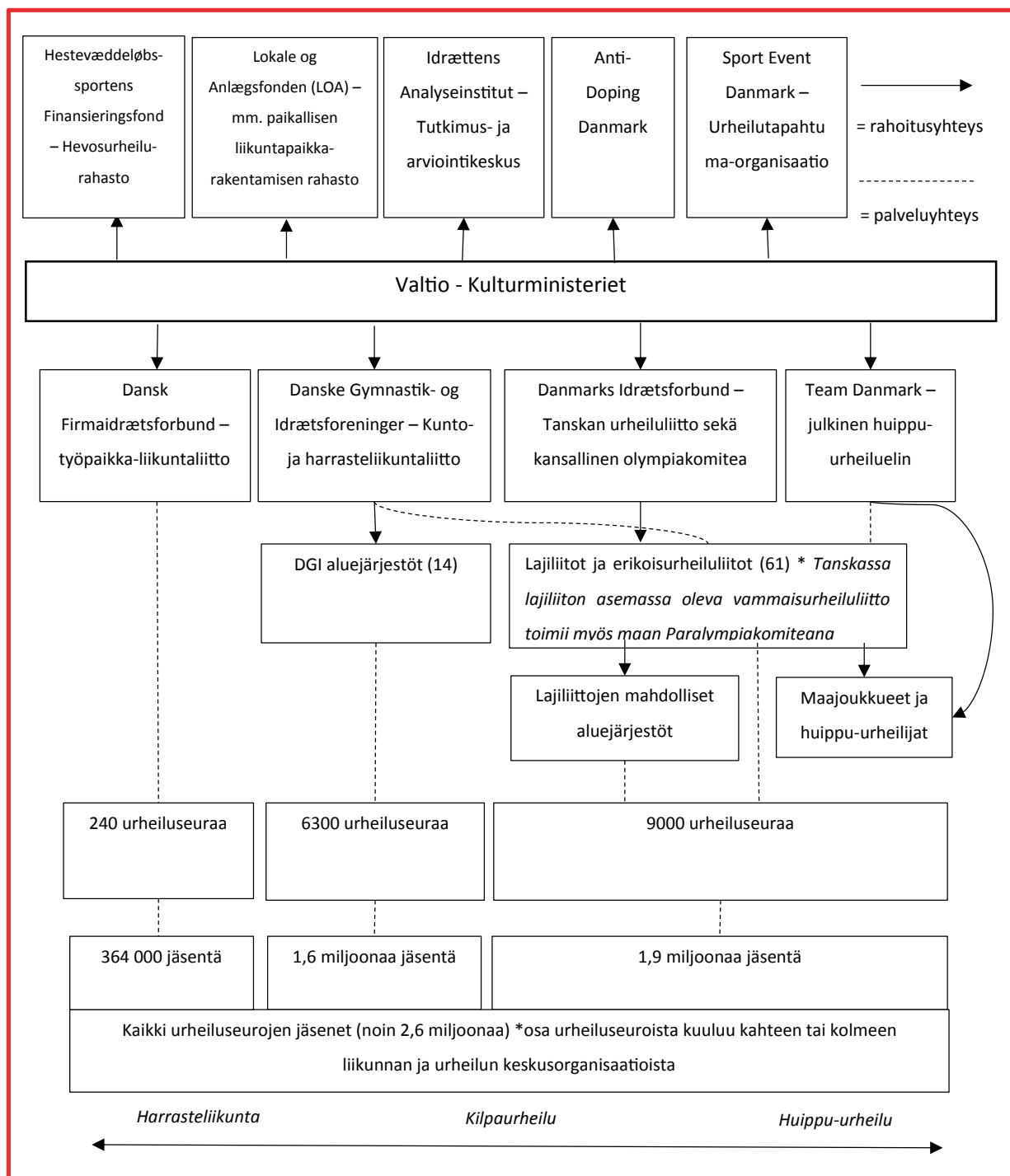
Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité. 2017b. *Organisering*.
<https://www.idrettsforbundet.no/om-nif/organisering/>. Viitattu 31.10.2017.

4.4 Tanska

Tanskassa liikunta- ja urheilujärjestelmä on organisoitu muita Pohjoismaita valtiojohtoisemmin ja organisaatiokeskeisemmin. Valtion liikunnan ja urheilun toimialoista vastaava kulttuuriministeriö on Pohjoismaisessa mittakaavassa vahvasti läsnä Tanskan liikunnan ja urheilun organisaatioissa. Toisin kuin Ruotsissa ja Norjassa, Tanskassa ei ole yleistä koko liikunnan ja urheilun toimijakenttää kattavaa keskusorganisaatiota. Toimijakenttä on kuitenkin rakentunut Suomen hajanaista organisaatiokenttää selkeämmin, sillä Tanskassa on viime vuosikymmeninä operoinut kolme liikunnan keskusjärjestöä. Liikunnan keskusjärjestöt toimivat jäsentensä kattojärjestöinä ja niillä on kullakin oma tietty agendansa. Keskusjärjestöjen ohella maassa toimii valtakunnallisella tasolla kuusi julkista, mutta itsenäistä (offentliga selvejende) organisaatiota, joiden kansallinen tehtävä ja julkinen rahoitus on keskusjärjestöjen tapaan lainsäädännöllisesti määritelty (Spilleloven 2016). Tanskan liikunta- ja urheilusektorin organisaatiokenttä on esitetty kuviossa 4.

Valtiovallan tasolla liikunnan toimiala kuuluu Kulttuuriministeriön vastuualueelle. Maan organisoitua liikuntaa ja urheilua edustavat kolme liikunnan keskusjärjestöä. Huippu-, kilpa- ja harrasteurheilusta vastaa Danmarks Idrætsforbund (DIF), joka myös toimii Tanskan kansallisena olympiakomiteana. DIF on Tanskan kansallisen kilpaurheilun vastuuorganisaatio, ja sen jäseniä ovat maan kaikki 61 lajiliittoa ja erikoisurheiluliittoa. Lajiliittoihin kuuluvat noin 9000 urheiluseuraa vajaan kahden miljoonan henkilön jäsenistöllään tekevät DIF:stä Tanskan suurimman urheilu- tai liikuntaorganisaation. DIF:n säännöt asettavat kansainvälisesti mielenkiintoisella tavalla lajiliittojäsenyyden mahdolliseksi myös Saksaan kuuluvan Etelä-Slesvigin alueen urheiluseuralle, mikäli tämä ei ole saksalaisen urheiluorganisaation tai lajiliiton jäsen (DIF-loven 2016). DIF ei ole ainoastaan kilpaurheiluorganisaatio, sillä sen toimintaan kuuluu myös lasten ja nuorten liikuntaa sekä harrastetoimintaa. DIF on tämän raportin huippu-urheilua kartoittavan luonteen takia Tanskan urheilun keskusorganisaatioista mielenkiintoisin toimija.

Tanskan merkittävin kunto- ja harrasteliikuntaorganisaatio on Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger (DGI). DGI on jäsenmäärältään lähes DIF:n kokoinen, sillä sen neljäntoista aluejärjestön jäsenistö koostuu noin 6300 seurasta ja reilusta puolestatoista miljoonasta seuran jäsenestä. DGI:n juuret ovat 1900-luvun alun ei-kilpailullisessa voimistelussa, mutta nykyään sen lajikirjo ei ole enää rajoittunut. DGI edustaa Tanskassa kunto- ja harrasteliikuntaa samoin kuin Kuntoliikuntaliitto Suomessa aina 2010-luvun taitteeseen asti. Kolmas ja pienin Tanskan liikunnan keskusorganisaatioista on maan työnteisöliikuntaliitto Dansk Firmaidrætsforbund (DFIF). Se koostuu 240 työpaikkaliikuntaseurasta ja näiden 364 000 jäsenestä. DFIF on Pohjoismaisessa tarkastelussa poikkeuksellinen ilmiö, sillä työpaikkaliikuntajärjestöt ovat Norjassa ja Ruotsissa lajiliittoon rinnastettavia toimijoita, kun taas Suomessa vastaavaa tahoja ei kansallisella liikuntasektorilla toimi.

KUVIO 4. Tanskan liikunnan ja urheilun organisoituminen. Luvut perustuvat Festerin & Gottliebin (2017) arvioon.

Keskusjärjestöistä ainoastaan DGI on organisoinut hallintonsa alueellisiin toimielimiin. DIF jalkauttaa toimintaansa lajiliittojensa välityksellä ja DFIF puolestaan suoraan urheiluseurojen sekä lajikohtaisten työryhmien välityksellä. DIF:llä ei siis Norjan NIF:n tai Ruotsin RF:n tapaan ole erikseen olemassa alueellista liikunnan yhteistoimielintä. Tanskan julkisvalta ei myöskään ole järjestänyt alueellista Suomen aluehallintoviranomaisen kaltaista liikuntahallintoa, mikä alleviivaa maan organisaatio- ja ohjelmajohtoista liikuntakulttuurin järjestäytymistä. Kaikki kolme liikunnan keskusjärjestöä DIF, DGI ja DFIF ovat kuitenkin

muiden Pohjoismaiden urheiluliikkeiden tapaan kansalaistoimintalähtöisiä, vapaaehtoisesta urheiluseuratoiminnasta kumpuavia kansaliikkeitä. Niiden päätöksentekuelimet ovat myös valtiosta riippumattomia, jäsenistöä edustavia elimiä.

Tanskan liikunnan ja urheilun kansalliseen toimijakenttään kuuluu urheilun kansalaistoiminnan ohella pienempiä valtakunnallisia tahoja, joilla on urheilun viranomaistoiminnan kaltainen asema. Nämä ovat itsenäisiä julkisvallan perustamia organisaatioita, jotka toteuttavat tiettyä toimintaa Tanskan urheilun ja liikunnan sektorilla. Nämä ovat huippu-urheiluelin Team Danmark, tutkimus- ja arviointikeskus Idrættens Analyseinstitut (IDAN), suurten urheilutapahtumien koordinoitioorganisaatio Sport Event Danmark, maan eettisistä asioista vastaava Anti-Doping Danmark, paikallista vapaa-ajan infrastruktuurin edistämistä varten perustettu rahasto Lokale og Anlægsfonden (LOA) sekä hevosurheilua varten perustettu Hestevæddeløbssportens Finansieringsfond. Nämä kaikki organisaatiot ovat lähtökohtaisesti itsenäisiä ja riippumattomia toimijoita, eivätkä ne ole suoraan valtion organisaatioita. Kulttuuriministeriöllä on kuitenkin käytännössä päätösvalta organisaatioiden päätöksentekuelimissä, sillä niiden hallitusten enemmistö koostuu Kulttuuriministeriön asettamista henkilöistä. Yhteiskunnallisesti tarkasteltuna nämä organisaatiot sijoittuvat julkisen sektorin ja kansalaistoiminnan sektorin välimaastoon, joskin kulttuuriministeriön päätösvalta sijoittaa ne lähemmäksi julkisvaltaa.

Edellä mainituista valtiorahoitteisista urheilun tukioorganisaatioista Team Danmark on huippu-urheilun näkökulmasta mielenkiintoisin. Sillä on Tanskassa huippu-urheilulain (LBK nr 1155 af 2013) nojalla vastuu johtaa ja koordinoida maan huippu-urheilua. Team Danmark toteuttaa työtehtäväänsä tiiviissä yhteistyössä DIF:n ja lajiliittojen kanssa. Käytännössä Tanskan huippu-urheilutyön vastuunjako voidaan tulkita niin, että DIF rakentaa lajikohtaisesti kilpaurheilutoiminnan, talenttityön ja maajoukkue toiminnan avulla Team Danmarkille perustan, josta se valikoi ja jalostaa kansalliset menestyjät kohti kansainvälistä menestystä. Team Danmark on periaatteessa Kulttuuriministeriön ja DIF:n välissä seilaava julkisen ja kolmannen sektorin yhteistyöorganisaatio, sillä puolet sen hallituksen jäsenistä on ministeriön, ja puolet DIF:n asettavissa. Kulttuuriministeriöllä on kuitenkin lopullinen sanavalta Team Danmarkin johtamisessa, sillä sen hallituksen puheenjohtajan asettaa Kulttuuriministeriö (Kulturministeriet 2017). Team Danmark on täten käytännössä lähempänä valtiollista huippu-urheiluorganisaatiota kuin kansanliikkeen omaa huippu-urheiluorganisaatiota.

Kaikkien edellä mainittujen organisaatioiden rahoitus on turvattu maan rahapelivoittovarojen jakoa säätelevän lain nojalla, jolloin niiden ei tarvitse tuhlata voimavarojaan rahoituksen tavoitteluun (Spilleloven 2016). Kulttuuriministeriön keskeisin tapa ohjata Tanskan liikuntapolitiikkaa toteutuu sen ja sen rahoittamien organisaatioiden välisten kehyssovimusten välityksellä (*rammeaftaler*). Näillä yleensä neljän vuoden ajanjakson yli ulottuvilla kehyssovimuksilla Kulttuuriministeriö pyrkii varmistamaan, että kunkin organisaatio käyttää julkisia avustusvaroja tarkoituksenmukaisella tavalla. Kehyssovimuksessa myös asetetaan kunkin organisaation päämäärät, jotka julkisen rahoituksen avulla on tarkoitus saavuttaa. (Kulturministeriet 2017.) Kehyssovimusten myötä Kulttuuriministeriö voi ohjata koko Tanskan liikuntakulttuurin kehitystä omien liikuntapoliittisten päämäärien saavuttamiseksi. Vaikka liikuntaorganisaatiot rahoituksen jatkuvuuden turvaamiseksi luovuttavat osan autonomisuudestaan ministeriölle noudattamalla sen laatimaa sopimusta, ei tämä ilmiö liene Tanskan liikuntakulttuurin kannalta kielteinen ilmiö. Kehyssovimusten avulla Kulttuuriministeriö voi ohjata eri päämääriin toimivia keskusjärjestöjä tekemään yhteistyötä ja tavoittelemaan yhteisiä liikuntakulttuurisia päämääriä. Samalla päällekkäisiä toimintoja ja vastakkainasetteluja voidaan kansallisesti minimoida.

Tanskan liikuntajärjestelmä ei ole kokenut merkittäviä muutoksia 2010-luvulla. Keskusjärjestöt sekä Team Danmark ovat toimineet käytännössä samanlaisin valtuuksin ja tehtävin huippu-urheilulain uudistamisen jälkeen 2004. Samaisen uudistuksen ohessa perustetut IDAN ja Anti-Doping Danmark myös vahvistivat maan huippu-urheilun asemaa valtakunnan tasolla sekä valtion otetta huippu-urheilun kehittämisestä. Sen sijaan maan rahapelivoittovarojen jakoa on tasaisin väliajoin uudistettu rahapelilakia päivittämällä. Voittovarojen jaon muutokset ovat käytännössä muokanneet kullekin organisaatiolle osoitettavia voittovarojen osuuksia vain lievästi, kuitenkin niin, että kilpa- ja huippu-urheilulle (DIF:lle sekä Team Danmarkille) osoitettuja prosenttiosuuksia on aavistuksen kasvatettu. Organisatorisella tasolla uusin toimija maan liikuntakulttuurin kentällä on Sport Event Danmark, joka perustettiin 2015. Urheilutapahtumaorganisaation tarkoituksena on parantaa Tanskan mahdollisuuksia järjestää kansainvälisesti merkittäviä urheilun suurtahtumia sekä laajemmin markkinoida koko Tanskaa urheilun ja liikunnan kautta.

Valtiota voidaan Pohjoismaissa pitää liikuntajärjestelmän vahvana toimijana Tanskassa ja Suomessa. Valtion valta-asema rakentuu näissä maissa kuitenkin hyvin eri tavoin. Suomessa valtion vahva asema suhteessa liikunta-alan toimijoihin perustuu Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituskäytäntöihin, missä jokainen yksittäinen edunsaajajärjestö on omillaan rahoitustransaktioissa ministeriön kanssa. Ministeriö asettaa ehdot rahoituksen myöntämiselle sekä suorittaa liikuntaa harjoittavien järjestöjen varojen jaon kokonaisuudessaan. Liikuntakentän toimijat siis kamppailevat toisiaan vastaan resurssikilpailussa, eivätkä täten yhdessä laadi rahoituksenjaon periaatteita.

Tanskassa puolestaan Kulttuuriministeriö ei suorita liikunnan ja urheilun rahoituksen jakoa vuosittain. Erinäisten kansallisten liikunta- ja organisaatioiden osuudet valtion liikunnan ja urheilun määrärahoista perustuu lainsäädännössä prosenttiosuussittain määriteltyihin osuuksiin. Lainsäädäntö on sinänsä valtiollan alainen prosessi, mutta muutokset siinä edellyttävät demokraattisen lainsäädännön kaavoja, jolloin valtio tai kulttuuriministeriö eivät voi liikunnan- ja urheilun organisaatioiden rahoitukseen omin päin suoranaisesti vaikuttaa.

Tanskassa Kulttuuriministeriö harjoittaa tarkkaa kontrollia liikuntasektorin toimijoihin nähden ylläpitämällä kehyssojimus-käytäntöä, joka määrittelee tarkasti kunkin edunsaajaorganisaation tehtävät ja velvollisuudet. Kehyssojimus luo sinänsä pitkäjänteisyyttä Tanska liikuntapolitiikkaan, mutta myös vankistaa olemassa olevia rakenteita ja valtion kontrollia liikuntaorganisaatioista. Lisäksi valtakunnallisista liikuntaorganisaatioista Team Danmark, Sport Event Danmark, Idrættens Analyseinstitut ja Sport Event Danmark (sekä myös LOA ja HFF) luokitellaan julkisiksi, itsenäisiksi instituutioiksi. (Kulturministeriet 2017.) Tämä tarkoittaa sitä, että vaikka ne eivät ole suoraan valtion organisaatioita, on valtiolla niissä kuitenkin nimitysoikeus päätöksentekokoelimiin, jolloin ne ovat enemmän tai vähemmän Kulttuuriministeriön kontrollin ja päätösvallan alaisia. Vaikka liikuntaa järjestävät organisaatiot (DIF, DGI sekä DFIF) ovat muiden Pohjoismaiden tapaan kansalaistoimintalähtöisiä kolmannen sektorin organisaatioita, saa Tanskan liikuntajärjestelmä vahvan valtiovaikutteisen leiman maan urheilujärjestelmän tukioorganisaatioiden valtionkytkösten myötä.

Tuloksena on kokonaisuus, missä harrasteliikunta- ja urheiluseuratoiminta on urheiluliikelähtöistä, mutta kansainvälinen huippu-urheilu, urheilun tutkimus- ja arviointitoiminta, urheilun suurtahtumien koordinointi sekä urheilun eettiset toiminnot noudattavat valtion ohjausta. Kokonaisuus voitaneen tiivistää siten, että maan kolmannen sektorin urheiluliike koordinoi paikallista ja alueellista urheilua ja liikuntaa, mutta valtio koordinoi maan urheilua valtakunnallisella ja kansainvälisellä tasolla.

ONLINE -VIITTEET TIETOIHIN JA LUKUIHIN:

DIF-loven. 2016. Love for Danmarks Idrætsforbund 2016.

Fester, P. & Gottlieb, p. 2017. Idrætten i tal 2016 - Status på foreningsidrætten i Danmark.

Kulturministeriet. 2017. Idrætsorganisationer og rammeaftaler.

<https://kum.dk/kulturpolitik/idraet/organisationer-og-rammeaftaler/>. Viitattu 1.11.2017.

LBK nr 1155 af 2013. Bekendtgørelse af lov om eliteidræt. <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=157954>.

Spilleloven. 2016. Bekendtgørelse af lov om spil LBK 1494 af 06/12/2016.

<https://www.retsinformation.dk/Forms/r0710.aspx?id=183646>.

**LIIKUNTAPOLIITTISET
SUUNTAVIIIVAT
2020-LUVULLE**

5 LIIKUNTAPOLIITTISET SUUNTAVIIVAT 2020-LUVULLE

Pohjoismaita tarkastellaan usein samankaltaisina hyvinvointia ja kansalaistoimintaa vaalivina poliittisina konstruktioina. Liikuntakulttuurin kehitystä johdetaan kussakin maassa liikuntapolitiikan painopisteiden mukaisesti. Tässä luvussa tarkastellaan neljän Pohjoismaan tämänhetkiset keskeiset liikuntapolitiikan suuntaviivat ja strategiset tavoitteet. Tarkastelussa esitetään ensiksi koko maan kokonaisvaltaiset liikunnan tavoitteet ja kehityssuunnat ja toiseksi tiiviisti huippu-urheilun spesifit tavoitteet.

5.1 Suomi

Suomessa liikuntalaki (2015/390) määrittää opetus- ja kulttuuriministeriölle (OKM) vastuun johtaa, yhteensovittaa ja kehittää maan yleistä liikuntapolitiikkaa. Valtion viranomaisena sen tulee hoitaa tehtävää tarpeen mukaan yhteistyössä kuntien, kansalaisjärjestöjen ja erinäisten liikunta-alan toimijoiden kanssa. OKM on Suomessa täten se taho, joka suunnittelee ja koordinoi maan liikuntapolitiittisia suuntaviivoja ja kehitystyötä. Opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntapolitiikan suuntaviivat puolestaan luovat taustan jokaisen liikunta-alan toimijan kehittämistyölle. Suomalaisella kansallisella liikunnan kehittämistyöllä on täten vahvasti poliittinen kytkös eikä sitä johdeta liikunta- tai urheiluliikkeen toimesta.

Suomalaisen yhteiskunnan liikuntapolitiikkaa ohjaa kirjoitushetkellä OKM:n Suuntaviivoja liikuntapolitiikan tulevaisuuteen-asiakirja vuodelta 2015. Sen keskeisiä liikuntapolitiittisen kehittämisen linjauksia ovat 1) yhdenvertaisesti liikunnallisen elämäntavan edistäminen peruskoulun toiminnassa (esimerkiksi Liikkuva koulu-kärkihanke), 2) liikunnan aseman vahvistaminen yhteiskunnallisessa päätöksenteossa esimerkiksi arkiliikuntaa suosivien linjausten laatimisessa eri ministeriöiden välisen yhteistyön kautta, 3) avoimen liikuntakulttuurin edistäminen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvoaspektit huomioiden, 4) matalan kynnyksen harrastamisen tukeminen valtion avustuspolitiikassa sekä 5) liikunnan ja urheilun eettisten aspektien huomiointi ja eettisiä asioita käsittelevien rakenteiden uudistaminen (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015, 27-32). Suunta-asiakirja peilaa pitkälti liikuntalaissa asetettuja liikuntapolitiikan tehtäviä ja painopisteitä. Tavoitteet ja linjaukset ovat varsin yleisluontoisia, eikä niissä aseteta konkreettisia tai numeromääräisiä tavoitteita muuten kuin koulupäivään sisältyvän liikunnan määrän suhteen.

Tavoitteiden yleisluontoisuus viestii myös siitä, että maan liikunta-alan toimijat ovat kirjava joukko, joiden tavoitteet ovat varsin erilaisia, ja jotka sijoittuvat hyvin erilaisiin toimintaympäristöihin. Yhteistä on lähinnä oman toiminnan edistämisen ja vahvistamisen pyrkimykset. Suunta-asiakirja ei aseta liikunta-alan kansalaistoimijoille varsinaista yhteistä tavoitetta esimerkiksi säännöllisesti liikkuvien määrän kasvattamisena tai liikunnallisen toiminnan vaikuttavuuden kasvattamisena. Näin ollen yksittäiset toimijat päätyvät mitä todennäköisimmin t edistämään toimintaa omasta näkökulmastaan käsin. Vaikka toimijat lähtökohtaisesti edistävät fyysistä aktiivisuutta ja liikuntaa Suomessa, ei valtion viranomaisen liikunnan kehittämispolitiikka tehokkaasti kannusta tai kehota toimijoita puhaltamaan yhteen hiileen, minkä seurauksena toimijoiden välinen yhteistyö jää näennäiseksi.

Suomessa ei liikunnan toimijakentällä edellisen pääluvun mukaisesti toimi varsinaista yhteistä liikunnan keskusjärjestöä. Maan hajanaisessa liikuntajärjestelmässä kenties lähimmäksi keskusjärjestön asemaa pääsee Suomen Olympiakomitea, jonka jäsenjärjestöihin kuuluu lajiliittojen ohella muita tietyn väestöryhmän

liikunnan intressiorganisaatioita, kuten Opiskelijoiden Liikuntaliitto, Työväen Urheiluliitto sekä ruotsinkielistä liikuntaa edustava Finlands Svenska Idrott. Olympiakomitean toiminta sisältää sen ja Valon fuusion myötä lasten ja nuorten liikuntaa, harrasteliikuntaa sekä kilpa- ja huippu-urheilua, mutta varsinaiseksi koko suomalaisen liikunnan keskusjärjestöksi sitä ei voi tulkita. Olympiakomitean kehitystavoitteista ja strategia-työstä voidaan kuitenkin johtaa maan kilpa- ja huippu-urheilun sekä urheiluseuraperusteisen liikkumisen suuntaviivat ja tavoitteet. Se jopa tavoittelee asemaa koko liikunta- ja urheiluyhteisön strategian valmistelijana, yhteisenä äänenä ja eri toimijoiden välisen yhteistyön koordinoijana (Olympiakomitea 2016a; 2016b).

Olympiakomitea toteaa tehtäväkseen elinvoiman tuottamisen liikunnan ja urheilun kautta. Tavoite on puolestaan kunnianhimoinen: Suomen väestöstä halutaan tehdä maailman liikkuvin ja Pohjoismaiden menestyvin kansa. Olympiakomitea pyrkii saavuttamaan tavoitteensa läpäisemällä koko elämänsäkaaren liikunnallisella elämäntavalla liikkuvan lapsuuden, elinvoimaisen seuratoiminnan sekä menestyvän huippu-urheilun teemojen kautta. Yhdessä tekeminen ja yhdenvertainen osallistuminen edesauttavat edellä mainitun vision toteutumista. (Olympiakomitea 2016a.) Olympiakomitean keskeisimmät strategiset tavoitteet ovat liikkumista lisäämällä suomalaisten hyvinvoinnin kasvattaminen sekä huippu-urheilumestyksen mahdollistavan, kansainvälisen vertailun kestävän toimintaympäristön luominen. Menestyksen ohella Olympiakomitea tavoittelee myös huippu-urheilun osaamisen ja arvostuksen kasvattamista sekä yhteistyön vahvistamista ja eri toimijoiden roolien selkeyttämistä. (Olympiakomitea 2016b.) Konkreettiseksi huippu-urheilutavoitteiksi asetettiin (elokuussa 2017) yhteensä kymmenen olympiamitalin sekä kymmenen paralympiamitalin saavuttaminen vuosien 2018 ja 2020 olympialaisissa. Lisäksi 2020 kesäolympialaisissa tavoitteena on saada suomalainen palloilujoukkue mukaan kilpailuihin. (Olympiakomitea 2017a.)

OKM:n ja Olympiakomitean kehityssuunnitelmat kuvastavat suomalaisen liikunta-alan toimijakentän 2010-luvun murrosta. OKM:n liikuntapoliittiset suuntaviivat rakentuvat hyvin pitkälti liikuntalain sisällön periaatteista ja tavoitteista. Olympiakomitean strategia ja menestyssuunnitelma puolestaan on tulevaisuuteen sijoittuvaa visiointia, jolla nykyinen Olympiakomitea pyrkii asemoimaan itsensä koko suomalaisen liikunta- ja urheiluyhteisön yhteen liittäväksi keskustoimijaksi. Yhteistyön ja yhdenvertaisuuden aatteet ovat läsnä molempien tahojen asiakirjoissa, mutta nähtäväksi jää, ulottuvatko aatteet toiminnan tasolle. OKM on vuosien saatossa julkaissut tiheään liikuntapoliittisia katsauksia ja työryhmämietintöjä. Parlamentariselle selvitykselle on tästäkin huolimatta esitetty tarvetta. OKM:n työryhmä on kehottanut valtiovaltaa uudistamaan maan liikuntapoliittiset tavoitteet, vastuujaot ja valtionavustusperiaatteet (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017d).

ONLINE -VIITTEET TIETOIHIIN JA LUKUIHIIN:

Liikuntalaki. 390/2015. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150390>.

Olympiakomitea. 2016a. Suomalaisen liikunnan ja urheilun yhteinen menestyssuunnitelma. <https://storage.googleapis.com/valo-production/2017/01/menestyssuunnitelma.pdf>.

Olympiakomitea. 2016b. Olympiakomitean strategia ja toimintasuunnitelma vuodelle 2017. https://storage.googleapis.com/valo-production/2017/01/vuoden-2017_-_strategia_ ja_toimintasuunnitelma_paivitetty_versio.pdf.

Olympiakomitea. 2017a. Uusi kehittämisjärjestelmä tukee kovia huippu-urheilutavoitteita. <https://www.olympiakomitea.fi/2017/08/23/uusi-kehittamisjarjestelma-tukee-kovia-huippu-urheilutavoitteita/>.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2015. Suuntaviivoja liikuntapolitiikan tulevaisuuteen. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2015:8. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75178/tr08.pdf?sequence=1>.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2017d. Valtion roolin ja ohjaukeinojen selkeyttäminen suomalaisessa liikunta- ja urheilukulttuurissa. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80655/OKM_40_2017.pdf?sequence=1.

5.2 Ruotsi

Ruotsissa maan urheiluliike vastaa hyvin pitkälti kansallisesta liikunnan kehittämisestä. Valtakunnallinen liikunnan ja urheilun kattojärjestö RF on maan urheilun ja liikunnan kehityksen suunnittelun ja toteutuksen päävastuuorganisaatio. Valtiovalta rajoittaa osallisuutensa tarkastelemaan RF:n toiminnan tarkoituksenmukaisuutta ja tuloksellisuutta suhteessa asetettuihin tavoitteisiin.

RF johtaa koko ruotsalaista liikunnan kehitystä Strategi 2025- asiakirjan kautta. RF:n ja sen koulutusorganisaation SISU:n laatima Strategia-asiakirja hyväksyttiin RF:n yleiskokouksessa 2015 ja sen täytäntöönpano suunniteltiin aikavälille 2017-2025. Asiakirja toimii Ruotsin tämänhetkisenä liikunnan ja urheilun kehitysohjelmana ja se ulottuu koko RF:n organisaation toiminnan piiriin eli aluejärjestöihin, lajiliittoihin ja urheiluseuroihin. Ruotsalaisen liikunnan on strategia-asiakirjan mukaan tarkoitus 2025 olla maailman paras, kaikilla mittapuilla, visiolla *Svensk idrott – Världens bästa*. (Riksidrottsförbundet 2015.) Taulukossa 8 on esitetty Strategi 2025-asiakirjan ruotsalaiselle liikunnalle asetetut keskeiset arvot, tavoitteet ja merkitykset.

TAULUKKO 8. Ruotsin lähitulevaisuuden liikuntapolitiittiset suuntaviivat. (Riksidrottsförbundet 2015)

Strategia 2025 - Ruotsalainen liikunta on parasta maailmassa, kaikilla mittapuilla			
Arvopohja	Sisällölliset tavoitteet	Yhteiskunnalliset tavoitteet	Toimenpiteet
1) Ilo ja yhteisöllisyys	1) Lapset, nuoret, aikuiset ja ikääntyneet haluavat urheileurassa koko elämänkaaren ajan.	1) Kaikki kokevat olevansa tervetulleita. Ruotsalaisen urheiluliikkeen jäsenet pelaavat ruotsalaista väestöä.	RF:n tukiperiaatteita uudistettava: Enemmän tulevaisuusorientoituneita ja laadullisia kriteereitä.
2) Demokratia ja osallisuus	2) Ruotsalaisen urheilun tulee saavuttaa enemmän urheilullista menestystä.	2) Naisten ja miesten tasa-arvo toteutuu kaikilla ulottuvuuksilla: harrastaja-, asiantuntija- sekä luottamus-tehtävätasolla (2021 väh. 40 % naisia, 2025 50 % naisia).	Huippu-urheilun tukijärjestelmän keskittäminen yhdelle taholle. Lajiliitoille enemmän vastuuta ja valtuutta oman huippu-urheiluohjelman toteutukseen.
3) Kaikilla on oikeus osallistua	3) Kaikkea liikuntaa toteutetaan ja ohjataan yhteisen arvopohjan mukaisesti.	3) Liikuntayhteisö innostaa kansalaistoiminnalle omistautumiseen.	RF:n tehostettava lajiliittojen hallintoa. RF:n aluejärjestöjen tehostettava lajiliittojen piirijärjestöjen hallintoa.
4) Puhdas peli	4) Liikunnan kehitys ja yhteistyö eri toimijoiden kesken luo hyvät edellytykset urheiluseurojen toiminnalle.		Selkeämpi roolijako laadittava toimijoiden kesken: RF, lajiliitot, SOK & SISU.
	5) Liikunta on vieläkin vahvempi yhteiskunnallinen tekijä Ruotsissa.		RF:n oltava aktiivinen uusien lajien inklusiiossa ja kehittämisessä seuraperusteisiksi.

Ruotsin voimassa olevassa liikunnan strategia-asiakirjassa kansallista liikuntaa pyritään kehittämään pitkälti inklusion ja vastuullisuuden nimissä. Tavoitteet on esitetty laadullisessa muodossa, jolloin tulkinanvaraisuus väistämättä kasvaa. Ainoa numeromääräinen tavoite liittyy liikunnan tasa-arvoon, jonka parissa tavoitellaan miesten ja naisten välistä täydellistä tasapainoa liikunnan harrastajamäärien, asiantuntijatehtävien sekä päättäjien osalta. Strategia-asiakirja vahvistaa edelleen ruotsalaisen liikunnan vahvaa paikallistoiminnan ja urheiluseuratoiminnan painotusta. Strategian tärkein tavoite on ulottaa urheiluseuraperusteinen liikkuminen koko Ruotsin kansalle, niin että koko väestö harrastaa liikuntaa urheiluseurassa läpi koko elämänkaaren. (Riksidrottsförbundet 2015.)

Strategi-2025 paljastaa laajemmin liikuntakulttuurin kehityksestä muutamia mielenkiintoisia seikkoja. Ensinnäkin se edustaa liikuntakulttuurin suurista trendeistä liikuntakulttuurin eriytymistä sekä yksilöllistymistä. Strategia painottaa ruotsalaisen urheiluliikkeen vastuuta luoda edellytykset yksilölle harrastaa liikuntaa haluamallaan tavalla lajista, iästä, elämäntilanteesta, sukupuolesta tai taustasta riippumatta. Samaa aikaan liikuntakulttuurin eriytymistä kuvastaa pyrkimys omaksua RF:n toimialan piiriin lisää uusia lajeja, kuten esimerkiksi e-urheilua, jonka status liikunnan osa-alueena on vielä vähintäänkin vaihtelevasti tunnustettu (Riksidrottsförbundet 2015). Strategia painottaa ruotsalaisen liikkujan mahdollisuutta elämäntapavalintoihin, mikä on varsin vahva yksilöllistymisen piirre. Samankaltaista liikunnan tarkastelua hyvinvoinnin välineenä kuin Suomessa ei esiinny. Yksilöllisen elämäntavan mahdollistamisen ohella Strategi 2025-asiakirja korostaa liikuntaa merkittävänä ja esimerkillisenä kansalaistoiminnan väylänä Ruotsissa.

Huippu- ja kilpaurheilu tunnustetaan strategiassa osana liikuntakulttuuria niille, jotka sitä haluavat toteuttaa, mutta se ei ole strategian tai kansallisen liikunnan kehittämisen keskiössä. Strategi 2025-asiakirja toteaa huippu-urheilumenestyksen olevan luonnollinen seuraus siitä, että enemmän ruotsalaisia saadaan pysymään urheiluseurojen toiminnassa läpi koko elämänkaaren. Asiakirjassa ei täten aseteta huippu-urheilulle muuta tavoitteita kuin kansainvälisen urheilumenestyksen lisääminen. Tämä myös alleviivaa RF:n aatetta valtuuttaa lajiliittoja toteuttamaan omia huippu-urheilujärjestelmiä omine tavoitteenasetteluineen.

Toisin kuin RF, on Ruotsin kansallinen olympiakomitea, SOK, kuitenkin asettanut joitakin numeromääräisiä tavoitteita. Virallisesti Ruotsin Olympiakomitea vastaa olympiajoukkueen valmistelusta ja johtamisesta olympialaisissa, mutta myös vahvistaa olympiajoukkueiden kilpailukykyä. SOK:n vision mukaan Ruotsin kuuluu olla menestyksenkäs urheilumaa, joka omaa mitalikapasiteetin monessa urheilulajissa. Ruotsalaisella huippu-urheilulla on vision mukaan oltava edellytykset saavuttaa 20 olympiamitalia, joista viisi kultamitalia, sekä kesäolympialaisissa 2020 että talviolympialaisissa 2022. (Sveriges olympiska kommitté 2017c.) SOK:n visio käsittää ainoastaan olympialajien menestyksen, joka alleviivaa sen keskittymistä vain niin sanottujen terveiden urheilijoiden olympialajeihin. Tavoite on muuhun ruotsalaiseen urheiluelämään verrattuna konkreettinen, mutta myös hyvin erityyppinen kuin RF:n tavoitteet, mikä ruotsalaisen kokonaisvaltaiseen liikuntaelämän yhtenäisyyteen verrattuna edelleen alleviivaa maan varsin hajanaista huippu-urheilujärjestelmää.

ONLINE -VIITTEET TIETOIHIN JA LUKUIHIN:

Riksidrottsförbundet. 2015. Strategi 2025. Svensk idrott – Världens bästa.

http://www.strategi2025.se/globalassets/riksidrottsforbundet-2025/dokument/strategi2025-svensk_idrott_varldensbasta-utskriftsversion.pdf.

Sveriges olympiska kommitté. 2017c. <http://sok.se/sok-och-den-olympiska-rorelsen/sveriges-olympiska-kommitte.html>.

5.3 Norja

Norjan valtion nykyinen liikuntapolitiikka ja sen kehittämistyö perustuu maan hallituksen kulttuuriministeriön 2015 asetetun strategiakomitean linjauksiin. Kulttuuriministeriö on Norjassa liikunnasta vastaava viranomaisena, jonka tehtävä on asettaa maan liikuntapolitiikan tavoitteet sekä arvioida tavoitteiden toteutumista. Varsinaisen toimeenpanon se on luovuttanut maan liikunnan ja urheilun kansanliikkeelle, jota edustaa NIF. Tästä syystä kulttuuriministeriö ei ole laatinut varsinaista liikuntastrategiaa, vaan strategiakomitean mietinnöt ovat tuottaneet NIF:n toimeenpantavaksi suosituksia maan liikuntakulttuurin kehittämiseksi. Olennaista on huomata, että strategiakomitea valtuuttaa maan liikunta- ja urheiluliikkeen toteuttamaan kyseisiä strategisia suosituksia, sillä norjalaisen liikuntajärjestelmän mukaan toimeenpano ei kuulu valtion vastuulle, vaan liikunnan ja urheilun kansanliikkeen vastuulle (Strategiutvalget for idrett 2017, 10).

Valtion rooliksi jää strategiakomitean raportissa edellytysten luominen ja liikuntapolitiikan johtaminen yhdeksän periaatteen mukaan:

1. norjalainen rahapelivoittovaraperusteinen rahoitus liikunnan kansalaistoiminnalle kuuluu säilyttää,
2. liikuntapaikkapolitiikan tulee ottaa huomioon järjestäytyneen liikunnan, omaehtoisen liikunnan sekä ulkoilun tarpeet optimaalisella tavalla,
3. matalan liikunnan osallistumisen omaavien ryhmien inklusiota liikunnan harrastusyhteisöissä on edistettävä,
4. fyysisesti inaktiivisia kansalaisia on innostettava lisäämään fyysistä aktiivisuutta,
5. heikentyneen toimintakyvyn omaaville henkilöille on tarjottava hyvä liikuntatoiminnan kirjo,
6. nuorille on luotava vaihteleva ja houkutteleva liikuntatarjonta,
7. eettisesti ja ammattimaisesti rakennettu huippu-urheilu,
8. urheilun ja koulutuksen yhdistäminen on mahdollistettava sekä
9. suuria urheilutapahtumia on toteutettava innostaen nuoria vapaaehtoistyöhön ja eettiset anti-doping periaatteet huomioiden. (Strategiutvalget for idrett 2016.)

Valtion liikuntapolitiikan strategiset suositukset ovat siis varsin yleisluontoisia, joilla kehoitetaan liikuntapolitiikkaa edistämään kansalaisten liikunta-aktiivisuutta, yhdenvertaisuutta sekä liikunnan ja urheilun eettistä vastuullisuutta. Huomattavasti konkreettisempia tavoitteita strategiakomitea on asettanut maan liikunta- ja urheiluliikkeelle. Se esitti tammikuussa 2017 seuraavat yksitoista strategista tavoitetta norjalaisen liikunnan kehittämiseksi maan liikunta- ja urheiluliikkeelle:

1. Kaikkien lajiliittojen tulee määrittellä lajikohtaisesti lasten ja nuorten harrastamisen kustannusten (sis. jäsenmaksut, harjoittelumaksut, varusteiden- sekä matkustamisen kustannukset) maksimaalisen summan suositus,
2. norjalaisen organisoidun liikunnan piirissä tulee 2023 olla nykyiseen verrattuna kaksinkertainen määrä henkilöitä, joilla on jotenkin rajoitettu toimintakyky,
3. paikallisen liikuntatoiminnan tulee olla aktiivisessa yhteistyössä koulujen kanssa lasten liikunnan lisäämisessä, erityisesti matalasti liikuntaa harrastavien väestöryhmien kohdalla,
4. on kehitettävä strategia ihmisten eliniän pituisen liikuntaseurakytken mahdollistamiseksi

- esimerkiksi vapaaehtois- ja valmennustyöhön innostamisen kautta,
5. on osallistuttava aktiivisesti liikuntapaikkojen tarvekartoituksen-, suunnittelun-, rakennuksen- ja käytön asiantuntemuksen kehittämisessä,
 6. kaikissa liikunnan ja urheilun hallinnollisissa ja poliittisissa elimissä (sis. NIF, lajiliitot, aluejärjestöt ja lajiliittojen piirijärjestöt) tulee olla naisten ja miesten edustuksen välillä täydellinen tasa-arvo 2023 mennessä,
 7. norjalaisen liikunnan ohjaajien ja valmentajien rekrytoinnin tulee peilata koko väestön monimuotoisuutta sukupuolen, iän, etnisen taustan sekä toimintakyvyn osalta,
 8. sen on implementoitava strategia, jonka avulla se näyttäytyy avoimena, rehellisenä ja arvopohjaan tukeutuvana kaikessa organisatorisessa työssään,
 9. paikallinen, vapaaehtoinen liikunnan kansalaistoiminta on tehtävä näkyvämmäksi ja sen yhteiskunnallista arvoa ja merkitystä on tuotava tehokkaammin esiin,
 10. sen on murrettava liikuntajärjestöjen jäsenyyksien esteitä sekä työskenneltävä uusien liikuntamuotojen inklusion eteen norjalaisessa liikunnassa ja urheilussa,
 11. norjalaisen valmennuksen tulee kehittyä maailman johtavaksi sekä huippu-urheilussa että lasten ja nuorten liikunnassa osaamiseen ja eettisyyteen pohjautuen. (Strategiutvalget for idrett 2017.)

Strategiakomitean suositukset ovat monella tapaa yhteneväiset NIF:n 2015-2019 strategisen työn *Idrettspolitisk dokument*-asiakirjan kanssa. Edellä mainittujen teemojen lisäksi NIF:n 2015-2019 aikavälillä kohdistuva kehittämistyö kehottaa edistämään naisten rekrytointia liikunnan johto- ja vapaaehtoistehtäviin, ottamaan luonto ja ilmasto huomioon kaikessa toiminnassa sekä kehittämään toimintaa siten, että NIF-sidonnaiset liikuntayhteisöt, eli seurat, ovat aikuisväestölle mieluisin liikunnan harrastamisen sosiaalinen konteksti. Lisäksi NIF asettaa mielenkiintoiset numeromääräiset tavoitteet väestön liikkumiselle urheiluseuroissa: 70 prosenttia 12-vuotiaista, 35 prosenttia 19-vuotiaista, 15 prosenttia 35-vuotiaista ja 20 prosenttia 50-vuotiaista ovat jäsenenä urheiluseurassa. Kilpa- ja huippu-urheilun osalta tavoitteena on, että jokainen lajiliitto harjoittaa omaa suunnitelmallista huippu-urheiluun tähtäävää nuorisotyötä. (Norges Idrettsforbund 2015.)

Menestyksen osalta NIF tavoittelee asemaa maailman kolmen parhaan talviurheilumaan ja kahdenkymmenenviiden parhaan kesäurheilumaan joukossa. Menestys arvioidaan objektiivisin, kokonaisvaltaisoin kriteerein sisältäen olympia-, ei-olympia- sekä paralympialajit. Poikkeuksena muista Pohjoismaista, Norjassa menestyksen mittarit eivät rajoitu ainoastaan saavutettuihin arvokisamitaleihin, vaan menestystä on tarkoitus tarkastella kokonaisvaltaisemmin. (Norges Idrettsforbund 2015.) NIF:n huippu-urheiluorganisaatio Olympiatoppen avaa laajemmin maan huippu-urheiluun liittyviä tavoitteita strategisessa kehittämissuunnitelmassaan 2017-2022. Olympiatoppenin tavoitteena on vahvistaa jokaisen lajiliiton huippu-urheilutyötä ja sitä kautta saavuttaa kolme strategista huippu-urheilutavoitetta: 1) Kehittää jo parhaita paremmiksi, 2) Onnistua kasvattamaan parhaiden määrää sekä 3) kehittää tulevaisuuden menestyjiä. Menestyksen osalta Olympiatoppen tavoittelee Norjan kuulumista maakohtaisessa vertailussa talviolympialaisten mitalitaulukossa kolmen parhaan joukkoon, talviparalympialaisissa kymmenen parhaan joukkoon, kesäolympialaisissa kahdenkymmenen viiden parhaan joukkoon ja kesäparalympialaisissa kolmenkymmenen parhaan joukkoon. Mitalien ohella sijoille 4-12 yltävien urheilijoiden määrän tulee kasvaa. Ei-olympialajeissa menestyksen tulee toteutua vastaavalla tasolla. (Olympiatoppen 2017d.)

Norjassa liikunnan strateginen kehittämistyö sisältää lukuisan määrän tavoitteita. Tavoitteet liittyvät oikeastaan kaikkiin liikunnan ulottuvuuksiin: huippu-urheiluun, liikuntapaikkapolitiikkaan, lasten ja nuorten liikuntaan, urheiluseuratoimintaan, vähän liikkuvien ihmisryhmien inklusioon ja toimintakykyrajoitteisten liikunnan lisäämiseen. Norjassa pyritään siis kehittää kaikkia liikunnan osa-alueita ilman tiettyjen painopisteiden asettamista. Kunnianhimoiset, vaihtelevat tavoitteet vaikea toteuttaa, mutta kansalliselle liikunta- ja urheiluliikkeelle asetettujen tavoitteiden monimuotoisuus kuvastaa myös Norjan ja sen liikuntajärjestelmän keskeisen toimijan, NIF:n keskeistä asemaa kaiken norjalaisen liikunnan edustajana. NIF:lle asetetaan koko liikunta-alaa koskevia strategisia tavoitteita, koska se edustaa koko kyseistä liikunta-alaa.

ONLINE -VIITTEET TIETOIHIN JA LUKUIHIN:

Norges Idrettsforbund. 2015. Idrettspolitisk dokument 2015-2019.
<https://www.idrettsforbundet.no/om-nif/idrettspolitisk-dokument-2015-2019/>.

Olympiatoppen. 2017d. Olympiatoppens strategiske utviklingsplan 2017 – 2022.
http://www.olympiatoppen.no/om_olympiatoppen/organisasjon/strategi/strategisk_utviklingsplan/page8889.html.

Strategiutvalget for idrett. 2016. Statlig idrettspolitikk inn i en ny tid. Rapport fra Strategiutvalget for idrett.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/3ab984dc671847bebe9a1cd2ec11f0ec/statlig-idrettspolitikk-inn-i-en-ny-tid-rapport-fra-strategiutvalg-for-idrett.pdf>.

Strategiutvalget for idrett. 2017. Den norske idrettsmodellen inn i en ny tid. Rapport fra Strategiutvalget for idrett.
https://www.regjeringen.no/contentassets/c6f90b4a8a2a4c20b8a9c3a012888ed4/delrapport2_fra_strategiutvalget_for_idrett-den-norske-idrettsmodellen-inn-i-en-ny-tid-050117.pdf.

5.4 Tanska

Tanskan liikuntajärjestelmä on Pohjoismaissa vahvasti omannäköinen konstruktio, sillä se on yhdistelmä vahvaa valtiollista ohjausta sekä organisatorista hajautusta. Valtion liikuntapoliittinen johto on kulttuuriministeriön käsissä, ja kulttuuriministeriön liikuntapolitiikan ylimpänä päämääränä on tukea koko tanskalaista urheiluliikettä sen kaikissa monimuotoisuudessaan. Kulttuuriministeriö laati 2016 maan liikuntaelämää ohjaavan liikuntapoliittisen suuntaviiva-asiakirjan (Kulturministeriet 2016). Visio on kunnianhimoisen, sillä tavoite on tehdä tanskalaisista maailman liikunnallisesti aktiivisin kansa. Asiakirja asettaa kuusi tavoitetta Tanskan kansalliselle liikuntapolitiikalle:

1. Liikuntaa kaikille – On varmistettava, että koko kansalla on mahdollisuus harrastaa liikuntaa. Liikunnan edellytysten on mahdollistettava liikunnallinen aktiivisuus kaikille niin harraste- kuin huipputasolla. Toimenpiteillä on tuettava liikkumista urheiluseuroissa, yksityisten toimijoiden parissa sekä omaehtoisesti toteutettuna.
2. Liikunnan aikaansaamat hyötyvaikutukset – Liikunta edistää fyysistä ja psyykkistä terveyttä sekä voi toimia ilon ja viihtymisen lähteenä. Liikunta voi toimia hyvinvoinnin edistämisen resurssina, mutta tarvitsee sitä varten tukitoimenpiteitä.

3. Liikunnan eettisyys ja arvopohja – Liikunnallisen toiminnan on kannettava vastuu yhteiskunnallisten haittailmiöiden kitkemisessä. Liikuntaa on toteutettava tasa-arvoa ja ihmisoikeuksia edistävällä tavalla. Samalla liikunnan on osallistuttava korruption, kilpailumanipulaation ja rasismin kitkemiseen.
4. Oppimista ja kasvua liikkumalla – Liikunta on yksi lasten ja nuorten oppimisen ja kasvamisen foorumi. Liikunnan opetus ja vapaa-ajan liikkumisen tulee innostaa lapsia ja nuoria fyysisesti aktiivisen elämäntavan omaksumiseen.
5. Liikuntapaikkakehitys yhteisön ja luonnon ehdoilla - Liikuntapaikkaverkoston kehittäminen tulee toteuttaa käyttäjien, eli kansalaisten sekä luonnon intressien mukaisesti.
6. Markkinointia ja brändäystä liikunnan avulla – Urheilutapahtumat, liikunnallinen elämäntapa ja tanskalainen liikunta on ulotettava osaksi yhteisöjen kansallista ja kansainvälistä markkinointia. Esimerkiksi kansainväliset urheilun suur tapahtumat luovat maailmalla positiivista kuvaa Tanskasta ja tanskalaisten elämäntavasta. (Kulturministeriet 2016.)

Tanskan kulttuuriministeriön liikuntapoliittisen suunta-asiakirjan ohella maan useat liikunnan keskusjärjestöt harjoittavat luonnollisesti omaa kehitystyötään. Suurin ajankohtainen strateginen hanke on tällä hetkellä DIF:n ja DGI:n yhteishanke *Bevæg dig for livet* (=liiku elämää varten), josta myös puhutaan nimellä *Vision 25-50-75*. Se on maan kahden suurimman liikunnan keskusjärjestön, kilpaurheilun DIF:n sekä harrasteliikunnan DGI:n yhteishanke, jonka tavoitteena on vuoteen 2025 mennessä lisätä tanskalaisten liikkumista niin, että 50 prosenttia tanskalaisista harrastaa liikuntaa urheiluseurassa ja 75 prosenttia tanskalaisista harrastaa liikuntaa jollain tapaa. Yhteishanke julkistettiin 2013, jolloin sen oli määrä kasvattaa liikuntaa harrastavien tanskalaisten määrää kuudellasadallatuhannella yksilöllä. Yhteishanke 25-50-75 ulottuu keskusjärjestöjen seuratoimintaan kymmenessä eri lajissa sekä vaikuttaa koululiikuntaan, kansalliseen seurakehittämiseen, ikääntyneiden liikuntaan ja kuntayhteistyöhön. (Bevæg dig for livet-hanke 2017.)

Tanskalaisen liikunnan lähitulevaisuuden kehittämisen suuntaviivat painottavat siis vahvasti liikunnan määrällistä lisäämistä. Pohjoismaista Ruotsin tapaan painotetaan urheiluseuroissa tapahtuvaa liikkumista ja liikkumisen edellytysten luomista koko kansalle. Tanska kuitenkin poikkeaa selvästi Ruotsista siinä, että strategian lähtökohdat sekä tavoitteet ovat numeromääräisiä. Tanskan väestön liikunta-aktiivisuus ja urheiluseuroissa tapahtuvan harrastamisen yleisyys ovat kansainvälisesti erittäin korkeita ja maassa tavoitellaan edelleen kasvua. Liikunnallisesti aktiivinen väestö on Tanskan liikuntapoliittisten kehittämistavoitteiden perusteella tärkeä tavoite, jota myös mielellään halutaan käyttää kansainvälisenä yhteiskunnan elinvoimaisuuden todisteena. Menestyvä huippu-urheilu on integroitu osaksi liikuntapoliittista kehitystyötä, vaikka se ei olekaan yhtä keskeinen tavoite kuin väestön kokonaisvaltainen liikunnan harrastaminen. Tanskan liikuntapoliittisessa suunta-asiakirjassa on mainintoja myös liikunnan välinearvosta hyvinvoinnin ja kasvatuksen edistämiseksi, mitkä ovat kaksi suomalaisen liikunnan keskeisistä kehittämisen pilareista. Ruotsista poiketen Tanskan liikunnan strategiatyössä ei ole keskitytty vahvistamaan liikunnan kansalais- ja vapaaehtoistoimintaa.

Huippu-urheilun osalta Tanskan urheilujärjestelmä asettaa kehitys- ja koordinoitintoiminnan päävastuun Team Danmark huippu-urheiluorganisaatiolle. Team Danmark operoi tällä hetkellä Tokion olympialaisiin 2020 tähtäävän suunnitelman puitteissa. Sen keskeiset kehittämiskohteet tanskalaisen huippu-urheilun näkökulmasta ovat 1) resurssien kasvattaminen ja käytön tehostaminen, 2) innovatiivisuuden edistä-

minen tutkimus- ja kehitystyössä sekä 3) yhteistyön vahvistaminen kansallisessa huippu-urheilutyössä. Team Danmark asettaa myös konkreettisia tavoitteita maan huippu-urheilumenestykselle. Tanskan on sijoitettava huippu-urheilun kansainvälisessä vertailussa kahdenkymmenenviiden parhaan maan joukkoon ja viiden parhaan alle kymmenen miljoonan asukkaan joukkoon. Team Danmarkin tukemien lajiliittojen on puolestaan saavutettava mitaleita Euroopan- ja maailmanmestaruuskilpailuissa sekä olympialaisissa. (Team Danmark 2016.) Team Danmarkin tavoitteet sekä visio olla maailman paras maa toteuttamaan huippu-urheilua on todettu myös organisaation ja kulttuuriministeriön välisessä kehyssojimuksessa 2017-2020 (Team Danmark – Rammeaftale 2017).

ONLINE -VIITTEET TIETOIHIN JA LUKUIHIN:

Bevæg dig for livet-hanke. 2017. Om Bevæg dig for livet.

<https://www.bevaegdigforlivet.dk/bevaeg-dig-for-livet/om-bevaeg-dig-for-livet>. Viitattu 16.10.2017.

Kulturministeriet. 2016. Idrætspolitiske sigtelinjer.

https://kum.dk/fileadmin/KUM/Documents/Kulturpolitik/Idrat/2016_dokumenter_m.v/ldr%C3%A6tspolitiske_sigtelinjer_Januar_2016.pdf.

Team Danmark. 2016. Støttekoncept 2017-2020. <http://www.e-pages.dk/teamdanmark/144/>.

Team Danmark- Rammeaftale 2017. Rammeaftale 2017-2020. Saatavilla

<http://www.teamdanmark.dk/Om-Team-Danmark.aspx>.

VALTIOVALLAN
LIIKUNNAN RAHOITUS
POHJOISMAISSA

6 VALTIOVALLAN LIIKUNNAN RAHOITUS POHJOISMAISSA

liikuntaa ja urheilua tuetaan jokaisessa Pohjoismaassa julkisin varoin. Julkinen tuki jakautuu karkeasti valtion tukeen, alueelliseen tukeen sekä kuntien tukeen liikunnalle ja urheilulle. Julkisen tuen ohella liikunnan ja urheilun rahoitus on peräisin myös harrastajilta itseltään sekä yksityiseltä sektorilta esimerkiksi sponsori- ja yhteistyösopimusten muodossa. Tässä pääluvussa tarkastellaan ja vertaillaan valtion tukea liikunnalle ja urheilulle Pohjoismaissa.

Valtion tukien sisältö- ja rahamääräinen vertailu kertoo käytännössä sen, kuinka paljon valtion, eli koko kansan yhteisestä rahapotista jaetaan liikunnalle ja urheilulle, sekä mitä liikunnan ja urheilun osa-alueita yhteisellä potilla päätetään tukea. Numerot ja painopisteet kertovat rajoitetusti liikunnan ja urheilun merkityksestä Pohjoismaisissa yhteiskunnissa. Ne valaisevat kuitenkin vain osaa liikunnan ja urheilun rahoituskokonaisuudesta, sillä kuntien, harrastajien ja yksityisen sektorin osallistumista kokonaisuuden rahoittamiseen ei tässä luvussa tarkastella. Lisäksi valtioiden liikuntabudjettien sisältöjä ja painopisteitä tutkittaessa on huomioitava maiden vaihtelevat vastuunjaot kuntien ja valtion välillä esimerkiksi liikuntapaikkarakentamisen ja urheiluseuratoiminnan tukemisen suhteen. Tämän luvun taulukot siis kertovat kuinka paljon valtio liikuntaan, ja sen sisällä esimerkiksi huippu-urheiluun sijoittaa, mutta tämä ei vielä kerro liikuntasektorin kokonaisrahoituksen summaa tai toimintaedellytyksiä sen kaikkien tulonlähteiden jälkeen.

6.1 Valtion ja urheilun välinen tukiperuste

Minkä takia urheilemista ja liikkumista rahoitetaan julkisen vallan toimesta? Liikkumisen yhteyttä terveyteen ja hyvinvointiin pidetään nykyään pitkälti itsestään selvänä ilmiönä, oli kyse sitten hyötyliikunnasta, kuntoilusta, tavoitteellisesta harjoittelusta tai kilpaurheilusta. Pohjoismaissa valtioiden liikunnan ja urheilun rahoitusta perustellaan niiden tuottamalla kansallisilla hyödyillä. Pohjoismaiden liikunta- ja urheiluelämää on kansainvälisesti pidetty vahvasti vapaaehtoisuuden ja paikalliseen seuratason toimintaan perustuvana kansalaisliikkeenä, jossa vastaavasti yksityisen sektorin ja oppilaitosten rooli on jäänyt varsin marginaaliseksi (Andersen & Ronglan 2012).

6.1.1 Suomi

Suomalainen valtion ja liikunnan välinen tukiperuste on kansainvälisesti poikkeuksellinen liikuntalaki (390/2015), joka nimestään huolimatta on lähinnä suuntaa antava suositus kuin tiukasti noudatettava laki sanktioineen ja määräyksineen. Liikuntalaki on lähtökohtaisesti julkisen vallan liikuntaan ja urheiluun liittyviä velvoitteita ja vastuujakoa asettava dokumentti. Sen tavoitteena on edistää kansallisesti ”1) eri väestöryhmien mahdollisuuksia liikkua ja harrastaa liikuntaa, 2) väestön hyvinvointia ja terveyttä, 3) fyysisen toimintakyvyn ylläpitämistä ja parantamista, 4) lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä, 5) liikunnan kansalaistoimintaa mukaan lukien seuratoiminta, 6) huippu-urheilua, 7) liikunnan ja huippu-urheilun rehellisyyttä ja eettisiä periaatteita sekä 8) eriarvoisuuden vähentämistä liikunnassa”. Liikuntalain perusteella on siis tarkoitus edistää kaikenlaista liikuntaa ja fyysistä aktiivisuutta Suomessa, mukaan lukien huippu-urheilua, joka nimetään omaksi toiminnakseen.

Liikuntalaki määrittelee myös tietynlaisen vastuunjaon suomalaisessa liikunnassa. Opetus- ja kulttuuriministeriön vastuulla on liikuntapolitiikan yleinen johto, yhteensovittaminen ja kehittäminen sekä liikunnan yleisten edellytysten luominen valtionhallinnossa. Opetus- ja kulttuuriministeriö on siis valtion liikuntaviranomainen, jonka alaisuudessa toimii sen tehtävän toteuttamisen tukemiseksi asiantuntijaorganisaatio, Valtion liikuntaneuvosto. Suomalaisessa liikuntajärjestelmässä kunnat vastaavat yleisten liikumisen edellytysten luomisesta. Kansalaisyhteiskunta, eli liikuntajärjestöt ja liikuntaseurat vastaavat pitkälti toiminnasta julkishallinnon luomissa puitteissa. Liikuntalaki antaa lisäksi suuntaviivoja valtion liikunnan rahoituksen kohdentamisesta. Rahoituksen kohteita ovat esimerkiksi liikuntajärjestöt, liikunta- paikkarakentaminen, liikuntatieteellinen tutkimus ja arviointi sekä kuntien liikuntatoimet. Rahoittavana viranomaisena toimii niin ikään opetus- ja kulttuuriministeriö (Liikuntalaki 390/2015.) Valtion liikuntaneuvoston, alueellisten liikuntaneuvostojen sekä valtionapua hakevien liikuntajärjestöjen velvollisuuksista ja kriteereistä säädetään tarkemmin vielä Valtioneuvoston asetuksessa (550/2015).

6.1.2 Ruotsi

Mitään liikuntalain kaltaista ei Ruotsissa esiinny. Liikunta ja urheilu kuuluvat Ruotsin valtionhallinnossa sosiaaliministeriön alaiseen kansanterveyden kokonaisuuteen. Ruotsin valtion liikuntapolitiikan tavoitteita ovat tyttöjen ja poikien, naisten ja miesten liikkumisen mahdollisuuksien luominen kansanterveyden edistämiseksi, vapaan ja itsenäisen urheiluliikkeen tukeminen sekä positiivisten elämysten luominen urheilun tuottaman viihteen kautta. Ruotsin valtionhallinto edellyttää lasten ja nuorten liikuntatoiminnan toteuttamista lasten oikeuksien näkökulmasta kestäväällä tavalla. Ruotsin valtion liikuntahallinto mahdollistaa myös urheilijoiden kansainvälistä kilpailukykyä vahvistavan toiminnan tukemisen (Regeringen.se 2014.) Ruotsalainen liikunnan tukiperuste on siis huomattavasti vastaavaa suomalaista löyhempää ja heikommassa yhteydessä valtionhallintoon. Ruotsin valtion liikuntapolitiikan tavoitteet voidaan hallituksen tavoitteiden perusteella järjestää seuraavanlaisesti: 1) Kansalaisten liikkumisen edistäminen mahdollisuuksia luomalla, 2) vapaan ja itsenäisen liikunnan kansalaistoiminnan tukeminen, 3) positiivisten elämysten mahdollistaminen liikunnan avulla, 4) lasten ja nuorten liikuntatoiminnan toteuttaminen eettisesti kestäväällä pohjalla sekä 5) ruotsalaisen huippu-urheilun kansainvälisen kilpailukykyyn vahvistaminen.

Ruotsissa ei ole olemassa varsinaista liikuntaviranomaista. Liikunnasta vastaava ministeriö, sosiaaliministeriö, ei toimi valtion liikuntaviranomaisena. Valtio luovuttaa kansallisen liikuntapolitiikan määrittelymisen vastuun, tavoitteiden asetteluun ja rahoituksen jaon Riksidrottsförbundetille, RF:lle, joka on valtakunnallinen (kolmannen sektorin) urheilun ja liikunnan keskusliitto. RF:n keskeinen asema tarkoittaa käytännössä sitä, että Ruotsissa kansallista urheilupolitiikkaa johtaa urheiluliike keskusjärjestönsä välityksellä. Valtionhallinto rajoittaa tehtävänsä kohdistamalla vuosittain valtion liikunnan tukisumman RF:lle (Stöd till idrotten 17.13:1). Lisäksi valtionhallinto arvioi kuinka hyvin RF toteuttaa (itse asettamiaan) kansallisen liikuntapolitiikan tavoitteita. RF on tavallaan valtion virkaa tekevä viranomainen. Käytännössä RF:n vapaus laatia ja toteuttaa valtakunnanlaajuisista liikuntapolitiikkaa on edellyttänyt valtion odotusten huomioimista ja tavoitteiden harmonisointia valtiovallan tavoitteiden mukaisiksi (Norberg 2003).

Aivan vastikkeetta ei RF ole kyseistä autonomista asemaa suhteessa valtioon saanut, sillä RF:n autonomia on riippuvainen sen luonteesta yhteiskunnallisesti hyödyllisenä ja vastuullisena kansanliikkeenä (Norberg 2003). RF on tästä syystä pyrkinyt myös reflektoidaan ja perustelemaan liikunnan ja urheilun kompleksista yhteyttä kansalliseen yhteiskunnalliseen etuun. RF ammentaa toiminnalleen perustelut suhteessa toiminnan aikaansaamaan yhteiskunnalliseen hyötyyn: ruotsalaisen urheiluliikkeen tuottama liikunta ja

urheilu edistävät kaiken ikäisten yksilöiden fyysistä ja psyykkistä terveyttä sekä yksilön sosiaalisten kehitysprosessien kehitystä. Lisäksi RF:n toiminnan hyödyllisyyttä voidaan perustella sen toiminnan vaikutuksilla tasa-arvon kehittymiseen, vähemmistöryhmien ja toimintakykyrajoitteisten sosiaaliseen inklusioon sekä yleisesti kansalaisten elämänlaadun parantumiseen. Urheiluliikkeen laajuus ja suosio kertovat myös RF:n johtaman urheiluliikkeen arvostuksesta, jonka myötä se myös tuottaa yhteiskunnallista lisäarvoa. Kilpa- ja huippu-urheilun tukemisen yhteiskunnallinen perustelu pohjautuu sen potentiaaliin houkutella yksilö liikunnan pariin sekä ehkäistä yksilön riskiä jättäytyä pois liikunnan parista. (Faskunger & Sjöblom 2017, 8-13, 225-227.) Kilpa- ja huippu-urheilun yhteiskunnallinen perustelu Ruotsissa pohjautuu siis liikunnan kapasiteettiin vaikuttaa ruotsalaisen kansan kokonaisvaltaiseen käyttäytymiseen kansanterveyttä edistävällä tavalla.

On tulkintakysymys, voiko RF:än enää käsittää kolmannen sektorin toimijaksi sen suorittaessa viranomaistoimintaa (Ruotsin urheilun strategiatyö sekä valtionrahoituksen jakaminen) vai kuuluuko sitä tarkastella julkisvallan toimijana (Norberg 2003). Olennaista lienee ymmärtää, että RF on hyvin pitkälti koko ruotsalaista liikuntakenttää edustava keskusjärjestö, joka vastaa koko liikuntakentästä ja myös omaa valtion sen kokonaisvaltaiseen hallinnointiin.

6.1.3 Norja

Norjassa valtiovallan ja liikunnan toimijoiden välinen suhde muistuttaa paljolti edellä esitettyä suhdetta Ruotsin valtiovallan ja RF:n välillä. Norjassa urheilu ja liikunta kuuluvat kulttuuriministeriön alaisuuteen. Maan liikunta-alan toimijoiden pääedustaja on RF:ää vahvempi ja keskitetympi valtakunnallinen keskusjärjestö NIF (Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité). NIF positioi itsensä RF:n tapaan kolmannen sektorin aattelliseksi toimijaksi, joka edustaa koko norjalaista liikuntakenttää. Kulttuuriministeriö positioi itsensä maan liikuntapolitiikan päähallinnoijaksi, jonka tärkein yhteistyötaho on NIF. Vastikkeellisuus ministeriön ja liikunnan keskusjärjestön välillä ilmenee myös Norjassa, sillä NIF:n vapaus toteuttaa maan liikuntapolitiikkaa edellyttää, että se toimii demokraattisesti vapaaehtois pohjaisena jäseniään, eli norjalaisia liikunnan toimijoita, edustavana tahona. Julkinen valta, valtio, asettaa varsin yleisluontoiset suuntaviivat maan liikuntapolitiikalle ja maassa toteutettavalle urheilutoiminnalle. (Norges regering – Kulturdepartementet 2017.)

Liikunnan tuottamat positiiviset vaikutukset ja arvot ovat Norjan valtiovallan liikuntaresursoinnin ytimessä ja sen tärkeimmät kohderyhmät ovat lapset ja nuoret. Liikunnan julkisen tuen tärkeimmät tavoitteet ovat liikunnan harrastamisen mahdollistaminen jokaiselle kansalaiselle sekä liikuntapaikkatarjonnan kehittäminen (Kulturdepartementet 2017). Valtio tukee paikallista liikuntatoimintaa ja kunnallista liikuntapaikkarakentamista. Urheiluseurat ja liikuntajärjestöt järjestävät toimintaa ja osallistuvat liikuntapaikkarakentamiseen ja -ylläpitoon kulttuuriministeriön arvonlisäverokompensaatiota vastaan. Norjan urheiluliikkeellä on valtuudet itse koordinoida maan urheilu- ja liikuntaelämää, kuitenkin pyrkien noudattamaan valtion liikuntapolitiikkaa. Urheiluliike saa itse tosin päättää miten se valtion päämääriä tavoittelee. Norja toteuttaa siis Ruotsin tapaan vahvasti urheiluliikejohtoista mallia. Norja eroaa valtiovallan ja liikunnan rahoituksen välisen suhteen osalta Ruotsista siinä, että norjalaisen liikunnan määrärahat ovat lähes yksinomaan rahapelivoittovaraperusteisia, jolloin valtiovalta ei tee päätöksiä urheilun ja liikunnan määrärahan kokonaissummasta vuosittain (Lov om pengespill 1992).

6.1.4 Tanska

Urheilu ja liikunta ovat Tanskassa Norjan tapaan kulttuuriministeriön alaista toimintaa. Tanska poikkeaa muista skandinaavisista maista valtiovallan ja urheilun välisen sopimusperusteen osalta merkittävästi. Siinä missä Ruotsissa ja Norjassa valtiolta on valtuuttanut maiden liikunnan keskusjärjestöille tehtävän määrittellä ja toteuttaa kansallista liikuntapolitiikkaa, pitää Tanskan valtiolta ohjaksia huomattavasti enemmän omissa käsissään, jopa enemmän kuin Suomessa. Tanskan liikuntapolitiikka on varsin lakiperusteista ja sitä ohjaa viisi erillistä lakia, joista luonnollisesti erillisen huippu-urheilulain olemassaolo on merkittävä poikkeus muista Pohjoismaista:

- *Lov om fremme af integritet i idrætten*: eettisen toiminnan asetus määrittää Anti Doping Danmarkin toiminnan ja urheilukilpailuiden manipuloinnin kehykset (LBK 1168 af 2015).
- *Eliteidrætsloven (lov om eliteidræt)*: Huippu-urheilulaki määrittää Team Danmarkin huippu-urheilutoiminnan kehykset (LBK nr 1155 af 2013).
- *Udlovningsloven (lov om udlodning af overskud fra lotteri samt heste- og hundevæddemål)*: määrittelee valtio-omisteisten rahapeliyhtiöiden tuottojen kohdentamisesta liikuntaan ja urheiluun valtion budjetissa (Lov 696).
- *Folkeoplysningsloven (lov om støtte til folkeoplysende voksenundervisning, frivilligt folkeoplysende foreningsarbejde og daghøjskoler samt om Folkeuniversitetet (folkeoplysningsloven)*: määrittää perusteet kuntien tuesta kansalaistoiminnalle, sisältäen liikunta- ja urheiluseurojen kunnallisen tuen.
- *Lov om børneattester (lov om indhentelse af børneattest i forbindelse med ansættelse af personale m.v.)*: asettaa kriteerit lasten ja nuorten parissa työskentelevien henkilöiden (rikos)taustasta, mukaanlukien vapaaehtoistoimijoiden.

Tanskassa valtion liikuntarahoitus on pääosin järjestetty organisaatiokeskeisesti. Valtion rahoitusta osoitetaan maan kolmelle liikunnan keskusjärjestölle sekä viidelle kulttuuriministeriön alaiselle itsenäisesti toimivalle liikuntainstituutiolle (joista yksi on maan huippu-urheiluorganisaatio Team Danmark). Lisäksi tietty summa varataan kulttuuriministeriön harkinnanmukaisille muille organisaatioille liikuntaa edistävään toimintaan. Kaikkien keskusjärjestöjen sekä liikuntainstituutioiden vuosittaiset avustussummat perustuvat maan rahapelilain (Lov 696) sisältämään jakosuhteeseen. Organisaatioiden ja instituutioiden sekä kulttuuriministeriön välillä laaditaan säännöllisesti kehyssojimus siitä, minkälaista toimintaa kunkin toimijan on valtionavustuksen myötä harjoitettava. Organisaatioiden valtiovallan mukaisen tavoitteenasettelun lisäksi valtion keskeisyyttä todentaa myös itsenäisten instituutioiden hallintorakenne, sillä kaikkien edellä mainittujen tahojen hallitusten edustukset ovat kulttuuriministeriöenemmistöisiä (Kulturministeriet 2014).

Tanskan valtio rahoittaa myös joitakin pienempiä kulttuuriministeriön hallinnoimia hankkeita. Nämä epä-säännölliset hankkeet eivät liity liikuntaorganisaatioiden valtioneuvon tukeen, vaikka edellä mainitut liikuntaorganisaatiot ovat joidenkin hankkeiden keskeisiä toteuttajia tai yhteistyötahoja. Norjaan ja eritoten Ruotsiin verrattuna Tanskan valtion liikuntarahoituksesta tekee poikkeuksellisen se, että valtio ei suoraan tue urheiluseurojen toimintaa tai liikuntapaikkarakentamista. Suomeen verrattuna puolestaan keskusorganisaatiokeskeinen Tanska osoittaa valtion tukea liikunnan keskusjärjestöille, jotka puolestaan itse ohjaavat tukea eteenpäin erinäisille lajiliitoille ja muille yksittäisille liikuntajärjestöille.

ONLINE -VIITTEET TIETOIHIIN JA LUKUIHIIN:

Andersen, S. & Ronglan, L.T. 2012. Elite sports in Nordic countries: perspectives and challenges. Teoksessa Andersen, S. & Ronglan, L.T. Nordic elite sport – Same ambitions different tracks. Oslo: Universitetsforlaget.

Faskunger, J. & Sjöblom, P. 2017. Idrottens samhällsnytta - En vetenskaplig översikt av idrottsrörelsens mervärden för individ och samhälle. Riksidrottsförbundet FoU-rapport 2017:1.

http://www.rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/dokument/idrottens-samhallsnytta/rapport-2017_1.pdf.

Kulturdepartementet. 2017. Bestemmelser om tilskudd til anlegg for idrett og fysisk aktivitet – 2017. For tildelinger i 2018. 2. utgave. https://www.regjeringen.no/contentassets/34fad27c0ac4485c9f9d7aa01875bfe1/v-0732b_2017_bestemmelser_om_tilskudd_til_anlegg_for_idrett_og_fysisk_aktivitet_2_utgave.pdf.

Liikuntalaki. 390/2015. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150390>.

LBK nr 1168 af 2015. Bekendtgørelse af lov om fremme af integritet i idrætten.

<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=174633>.

LBK nr 1155 af 2013. Bekendtgørelse af lov om eliteidræt. <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=157954>.

Lov nr 696 af 2010. Bekendtgørelse af lov om udlodning af overskud fra lotteri samt heste- og hundevæddemål.

<https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=167368>.

Lov om pengespill 1992. 2017. Lov om pengespill m.v. (pengespillloven) LOV-1992-08-28-103.

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-08-28-103?q=Pengespil>.

Norberg, J. 2003. Statsstöd och egenansvar – en karakteristik av statens idrottspolitik. Svensk idrottsforskning nr 2 2003. 28-34.

<http://centrumforidrottsforskning.se/wp-content/uploads/2014/04/Statsstod-egenansvar.pdf>.

Norges regering – Kulturdepartementet. Budjett 2017.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-1-s-kud-20162017/id2514232/>.

Regeringen.se. 2014. Mål för folkhälsa och idrott.

<http://www.regeringen.se/regeringens-politik/folkhalsa-och-idrott/mal-for-folkhalsa-och-idrott/>.

Valtioneuvoston asetus liikunnan edistämistä. 550/2015.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150550><http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150550>.

6.2 Valtion liikunta- ja urheilubudjetit 2010-luvulla.

Pohjoismaiset valtiot ovat löytäneet erilaiset ratkaisut siihen, miten urheilulle ja liikunnalle osoitettavat määrärahat ovat perusteltavissa. Ne eroavat toisistaan siinä, että Suomessa ja Norjassa määrärahat rakentuvat pääosin rahapelivoittovarojen vuosittaisen tuoton mukaan, kun Ruotsissa puolestaan määrärahojen summa on parlamentaarisen budjettiprosessin lopputuote, samalla tavalla kuin kaikki muutkin Ruotsin valtion julkiset menot. Tanskassa rahapelivoittovarat muodostavat suuren osan valtion urheilun ja liikunnan voittovaroista, mutta niiden lopullinen summa täydentyy valtion budjettiprosessin myötä. Vaikka rahapelivoittovaroista rahoitusta ei kenties käsitetä samalla lailla julkisena yhteisten varojen käytönä kuin verovaraperusteista rahoitusta, on kyse kuitenkin yhtä lailla valtiolle kuuluvien varojen kohdentamisesta tietyille yhteiskunnalliselle ilmiölle, tässä tapauksessa liikunnalle ja urheilulle.

Pohjoismaisten valtioiden liikunnan ja urheilun rahoitusta voidaan vertailla ja vertailun pohjalta voidaan tehdä arvioita valtioiden panostuksesta liikuntaan ja urheiluun. Valtion tuki on kuitenkin vain osa liikunnan ja urheilun kokonaisvaltaista julkista tukea, sillä kuntasektorin vastuu liikunnan ja urheilun ra-

hoituksesta vaihtelee maittain. Pohjoismaisten valtioiden urheilun ja liikunnan rahoitus 2010-luvulla on esitetty euromääräisesti taulukossa 9. Taulukossa on eroteltuna valtioiden osoittamista määrärahoista 1) säännölliset liikunnan ja urheilun määrärahat, eli niin sanotut liikuntabudjetit, sekä 2) erinäiset epäsäännölliset liikunnan ja urheilun hankkeet, joita on valtioiden budjetissa rahoitettu eri momentissa kuin valtioiden varsinaisissa liikuntabudjeteissa.

TAULUKKO 9. Pohjoismaisten valtioiden liikunnan ja urheilun määrärahat 2010-luvulla.

		FIN	SWE	DEN	NOR
Valtion liikuntabudjetti		1) Veikkausvoittovaroihin perustuva valtion liikuntatoimi sekä verotuloperusteinen vuosittainen avustus liikunnan koulutuskeskuksille 2) Muut valtion liikuntatoimeen sisällytetyt epäsäännölliset määrärahat *	1) Utgiftsområde 13:1 Stöd till idrotten 2) 14:1 ap.4 Stöd till Sisu idrottsutbildarna **	1) Pelkästään liikuntajärjestöille osoitettu tuki 07.18.14 2) Kulttuuriministeriön muut liikuntamenot ***	1) Tippenökkelen 2) Muut valtion budjetin liikuntamenot ****
2010	1)	130 361 000 €	126 330 408 €	106 991 796 €	194 695 351 €
	2)	- €	15 673 723 €	6 284 157 €	4 347 163 €
	Yht.	130 361 000 €	142 004 131 €	113 275 952 €	199 042 515 €
2011	1)	143 883 000 €	161 133 137 €	110 487 746 €	202 889 625 €
	2)	- €	17 147 334 €	4 724 452 €	12 262 299 €
	Yht.	143 883 000 €	178 280 471 €	115 212 198 €	215 151 923 €
2012	1)	147 294 000 €	195 864 478 €	120 518 022 €	209 241 348 €
	2)	- €	18 114 452 €	3 640 663 €	11 800 243 €
	Yht.	147 294 000 €	213 978 929 €	124 158 685 €	221 041 591 €
2013	1)	146 097 000 €	197 092 412 €	119 336 542 €	210 152 817 €
	2)	6 300 000 €	18 558 054 €	3 566 688 €	16 162 015 €
	Yht.	152 397 000 €	215 650 465 €	122 903 230 €	226 314 832 €
2014	1)	147 558 000 €	187 417 267 €	118 916 671 €	222 601 743 €
	2)	40 000 000 €	18 035 940 €	4 346 193 €	23 336 685 €
	Yht.	187 558 000 €	205 453 207 €	123 262 864 €	245 938 428 €
2015	1)	148 751 000 €	187 929 011 €	120 972 824 €	252 872 084 €
	2)	40 000 000 €	17 565 617 €	3 298 162 €	28 311 545 €
	Yht.	188 751 000 €	205 494 628 €	124 270 986 €	281 183 628 €
2016	1)	148 446 000 €	203 085 892 €	122 602 482 €	260 757 863 €
	2)	7 000 000 €	17 531 075 €	3 532 477 €	23 534 433 €
	Yht.	155 446 000 €	220 616 967 €	126 134 959 €	284 292 295 €
2017	1)	161 923 000 €	201 614 847 €	118 800 299 €	286 101 970 €
	2)	10 500 000 €	17 498 919 €	3 872 607 €	28 529 473 €
	Yht.	172 423 000 €	219 113 766 €	122 672 906 €	314 631 443 €
2017 per capita	1)	29 €	20 €	21 €	54 €
	Yht.	31 €	22 €	22 €	59 €
Muutos 2010-2017		24 %	60 %	12 %	45 %

Lähivuosien talousarviot					
2018	1)	159 468 000 €	203 594 210 €	128 549 050 €	ilmestyy 2018
	2)	7 000 000 €	19 729 348 €	2 138 002 €	25 720 399 €
	Yht.	166 468 000 €	223 323 558 €	130 687 052 €	
2019	1)	Suomessa talousarvioesityksiin ei sisällytetä useamman vuoden arviota	203 594 210 €	128 549 050 €	Norjassa talousarvioesityksiin ei sisällytetä useamman vuoden arviota
	2)		19 820 191 €	833 686 €	
	Yht.		223 414 400 €	129 382 736 €	
2020	1)		204 010 918 €	128 549 050 €	
	2)		19 820 191 €	833 686 €	
	Yht.		223 831 108 €	129 382 736 €	
Lähteet:		Suomen Valtion talousarviot 2010-2018. budjetti.vm.fi: Numerotaulu - määrärahat - 29. Opetus- ja kulttuuriministeriö - 90: Valtion liikuntatoimi.	1) Sveriges stat. Budgetpropositioner 2010-2018. Utgiftsområden 17.13:1. 2) Sveriges regering 2016 sekä Sisu idrottsutbildarna vuosikertomukset 2010-2016.	Finansministeriet: Forslag till finanslov 2011-2018, Folktinget: Finanslov for finansåret 2010. Liikuntajärjestöjen tuki osiossa: 07.18.14. muut liikuntamenot kulttuuriministeriön osiossa 21.61	1) Kulturdepartementet. Fordelning av spillemidler till idrettførmål 2010-2017. 2) Statsbudjettet 2010-2017 sekä Kulturdepartementet budjettet 2010-2017.
* 2) Muut Suomen valtion liikuntatoimen menot ovat 2010-luvulla olleet veikkausvoittovaraperusteinen tuki Olympiastadion perusparannukselle (2013-2015), Liikkuva koulu- hankkeen avustus (2016-2018) sekä KymiRing Oy:n rakentamisavustus 2017.					
** 2) 2018-2020: Sisu tukisummaa ei vielä tarkennettu. Esitetyt arviot perustuvat Sisun keskimääräiseen vuosittaiseen osuuteen 17. 14:1 stöd till folkbildning-tukeen, jonka tulevien vuosien määrärahat on esitetty 2018 budjettiesityksessä.					
*** 2) Tanskan valtion muut liikuntamenot on 2010-luvulla osoitettu kulttuuriministeriön budjetissa pääosin momentissa 21.61. Nämä ovat olleet valtion tukea liikuntapaikkarakentamiselle sekä erityisprojektitukia esimerkiksi inaktiivisten lasten aktivoimiseen. Lisäksi muihin liikuntamenoihin on laskettu kulttuuriministeriön avustukset vammaisurheilun tietokeskukselle (Handicapidrættens Videnscenter) sekä erinäisiä liikuntaan liittyviä inklusio- ja kotouttamisprojekteja.					
****2) Norjan valtion muut liikuntamenot on 2010-luvulla osoitettu valtion (kulttuuriministeriön) budjetissa momentissa 315. Niitä ovat olleet seuroille myönnetty liikuntapaikkarakentamisesta johtuvat arvonlisäverovapautukset, erityisten urheilutapah- tumien vapaaehtoistoiminnan tuki sekä opetusministeriön tuki yksityisille urheilukouluille (moment 228.79 toppidrett).					

Taulukosta voidaan nähdä, että valtio panostaa liikuntaan selkeästi eniten Norjassa. Norja on panostanut liikuntaan Pohjoismaista eniten jo 2010-luvun alussa ja se on jopa kasvattanut liikuntamäärärahojen summaa 2010-2017 tarkasteluajanjakson aikana Pohjoismaista toiseksi eniten (45 %). Norjan valtion liikuntamenot ovat ylittäneet vuonna 2017 jo 300 miljoonaa euroa, jolloin kokonaissumma on ollut lähes kolminkertainen Tanskan valtion liikuntamenoihin nähden. Norjan liikuntabudjetin kasvu on euromääräisesti ollut kenties tasaisinta, sillä suurempia liikuntaan liittyviä hankkeita ei Norjassa ole varsinaisen liikuntabudjetin ulkopuolella tehty.

Suomen valtion liikuntabudjetti on puolestaan vertailun maista toiseksi korkein ja sitä on kasvatettu Ruotsiin ja Norjaan verrattuna melko maltillisesti (24 %). Suomessa liikunnalle on kohdennettu valtion toimesta vuonna 2017 noin kolmekymmentä euroa per capita, joka on merkittävästi Tanskaa ja Ruotsia enemmän, mutta vain niukasti yli puolet siitä, mitä Norjassa valtio on sijoittanut liikuntaan per capita. Suomessa taulukon vuosien 2014 ja 2015 korkeita kokonaissummia selittää valtion investoinnit Olympiastadionin perusparannukseen, jotka ovat olleet osa valtion liikuntatoimen budjetoituja menoja. Suomessa valtion liikuntamäärärahojen euromääräinen kehitys on käytännössä ollut vahvasti sidonnainen Veikkauksen tuottojen kehitykseen, jotka ovat olleet stabiilit, mutta huomattavasti Norjan valtio-omistaisen peliyhtiön tuottojen kehitystä heikompaa.

Ruotsi panostaa euromääräisesti tarkasteltuna Pohjoismaisista valtioista liikuntaan toiseksi eniten, mutta maan muita Pohjoismaihin verrattuna lähes kaksinkertainen väestömäärä tarkoittaa myös sitä, että Ruotsin liikuntabudjetti per capita on Pohjoismaista pienin. Ruotsin liikuntamäärärahojen määrä on toisaalta kasvanut eniten tarkasteluajanjakson aikana (60 %), mikä selittyy osin sillä, että Ruotsi on viimeisen kymmenen vuoden aikana investoinut merkittävästi laajoihin liikuntaa edistäviin kansallisiin hankkeisiin (Handslaget, Idrottslyftet, LOK-stöd). Liikuntapaikkarakentaminen ei kuulu Ruotsin valtion liikuntamäärärahojen kohteisiin, sillä se on kuntasektorin vastuulla.

Tanskan valtion liikuntabudjetti on Pohjoismaista pienin ja asukaskohtaisesti tarkasteltuna lähes yhtä pieni kuin Ruotsissa. Tanskassa liikunnan ja urheilun rahoitus on rakennettu pitkälti siten, että valtion tuki osoitetaan lähes kokonaan maan erinäisille kansallisille liikuntaorganisaatioille, eikä valtio tue esimerkiksi liikuntapaikkarakentamista juuri lainkaan. Ruotsin ja Tanskan verrattain pienet liikuntabudjetit saavat tämän julkisen sektorin vastuujon myötä selityksensä, sillä liikuntapaikkarakentaminen on sekä Suomessa että Norjassa suurin yksittäinen kohde valtion liikuntabudjetissa. Tanskan tapauksessa on myös huomionarvoista, että maan liikuntabudjetti on kasvanut vertailun maista selkeästi vähiten (12 %) eikä sitä nykyisten suunnitelmien puitteissa aiotakaan merkittävästi lähivuosina kasvattaa. Tämä siitähän huolimatta, että Tanskan 2025 tähtäävä liikuntapoliittinen tavoite on vähintään yhtä kunnianhimoinen kuin muiden Pohjoismaiden liikuntapoliittiset tavoitteet.

Taulukosta 9 voitaisiin ensisilmäyksellä esittää sellainen tulkinta, että liikunnalla ja urheilulla Norjassa on Pohjoismaista ylivoimaisesti parhaimmat taloudelliset toimintaedellytykset ja Suomessakin selkeästi paremmat olosuhteet kuin Ruotsissa ja Tanskassa. Taulukon summat kertovat kuitenkin vain valtion liikunta- ja urheilumäärärahoista. Tehokkaampi ja todenmukaisempi vertailu liikunnan ja urheilun julkisesta tuesta saataisiin selvittämällä koko julkisen sektorin, eli valtion sekä kuntien rahamääräinen panostus liikuntaan ja urheiluun. Eikä sekään vertailu riittäisi kuvaamaan kaikkia liikunnan ja urheilun taloudellisia toimintaedellytyksiä, sillä Pohjoismaat eroavat toisistaan hintatason, kansalaisten ostovoiman, verotusasteen ynnä muiden tekijöiden suhteen. Taulukosta voidaan kuitenkin tehdä tulkintoja ja arvioita Poh-

joismaiden erilaisista liikunnan rahoituksen malleista. Taulukon perusteellahan Suomessa panostetaan valtion toimesta verrattain paljon liikuntaan ja urheiluun, jolloin paljon keskusteltu liikuntasektorin taloudellisten resurssien puute ei ainakaan ole Pohjoismaisessa vertailussa suurimmillaan Suomessa.

Kansallisiin liikuntajärjestelmiin kohdistuneet muutokset 2010-luvulla on käyty tarkemmin läpi raportin toisessa pääluvussa. Liikunnan valtionrahoituksen euromääräiset kehitykset heijastavat jossain määrin liikunnan organisoitumisen ja avustusjärjestelmän muutoksia. Suomessa liikunnalle ja urheilulle osoitettavat määrärahat ovat olleet arpajaislain mukaisesti sidoksissa Veikkauksen voittovaroihin, eikä kansallisten valtio-omisteisten peliyhtiöiden fuusio ole saanut aikaan juurikaan muutosta voittovarojen liikunnalle osoitettavaan osuuteen. Suomessa on tosin huomioitava, että valtion liikuntatoimen rahoitukseen on viime vuosina sijoitettu myös muutamia verovaraperusteisia hankkeita, kuten Liikkuva koulu -hanke. Valtion liikuntatoimen menoiksi on 2010-luvulla budjetoitu aikaisempia vuosia kirjavampi määrä kohteita ja hankkeita.

Ruotsissa merkittävin muutos on valtiollisen liikuntabudjetin kasvattaminen (60 %) pitkin 2010-lukua. Varsinaisen (RF:n edelleen jakaman) liikuntabudjetin ohella liikuntaan liittyvä valtionavustus koostuu kansallisen liikunnan opinto-organisaation *SISU Idrottsutbildarna:n* valtionavustuksesta, joka on peräisin Ruotsin valtion vapaan sivistystyön tukisummasta (*Stöd till folkbildningen*). Vaikka Ruotsissa siirryttiin 2010-luvun alussa osittain rahapelivoittovaroisesta rahoitusjärjestelmästä kokonaan budjettiperusteiseen liikunnan rahoittamismalliin, ei liikunnan määrärahojen merkittävä kasvattaminen tarkasteluajanjakson aikana ole suora seuraus rahoitusjärjestelmän muutoksesta. Liikunnan määrärahojen kasvattaminen on seurausta valtion päätöksestä panostaa urheiluseurojen paikallistoimintaa (*LOK-stöd*) sekä lasten ja nuorten toimintaa (*Idrottslyftet*) edistäviin laajoihin hankkeisiin.

Norjassa maan liikunnan määrärahojen vahvaa (45 %) kasvua selittää valtiollisen peliyhtiön tuottavuuden kasvu. Norsk Tipping on ensinnäkin kasvattanut markkinaosuuttaan sekä nettotuottojaan olennaisesti 2010-luvulla luvulla yleishyödyllisten tahojen rahapeliuottojen kustannuksella. Toiseksi Norjan rahapelilakia on 2010-luvulla muutettu siten, että Norsk Tippingin tuottojen liikunnalle ja urheilulle osoitettavien määrärahojen osuutta on kasvatettu 45,5:stä prosentista 64:n prosenttiin (Lov om pengespill 1992) kulttuurin ja muiden yhteiskunnan yleishyödyllisten toimijoiden rahoituksen kustannuksella. Rahapelilain muutos on käytännössä mahdollistanut valtion liikuntabudjetin voimakkaan euromääräisen kasvun 2010-luvulla.

Tanskassa valtion yleishyödyllisten toimintojen rahoitukseen liittyvien rahapeliyhtiöiden (Dansk Lotteri Spil sekä Klasselotteriet) tuotot ovat puolestaan heikentyneet 2010-luvulla. Tämä tuottavuuden lasku on seurausta maan rahapelilainsäädännön liberalisoinnista, jonka myötä edellä mainittujen yhtiöiden markkinaosuus on pienentynyt. Tanskan liikuntabudjetti ei kuitenkaan tämän myötä ole pienentynyt 2010-luvulla, vaikka sen kasvu onkin Pohjoismaista maltillisinta. Tanskan valtion liikunnan rahoitus on sekoitus rahapelivoittovaroista sekä budjettiperusteista mallia, joten Tanskassa liikuntabudjetin kokonaissumman stabiili kehitys on turvattu sen verovaraperusteista osuutta kasvattamalla rahapelivoittovarojen osuuden pienentyessä. Tanskassa valtion liikuntabudjetin muutos on 2010-luvulla kuitenkin ollut Pohjoismaissa pienintä, ja sen sisällä tapahtuneet pienet muutokset ovat lähinnä koskeneet valtakunnallisten liikuntaorganisaatioiden prosenttiosuuksia valtion liikuntabudjetista.

ONLINE -VIITTEET TIETOIHIN JA LUKUIHIN:

Danmark Finansministeriet. Forslag till finanslov 2011-2018. Utgiftspost: 07.18.14 & 21.61. Saatavilla: <https://www.fm.dk/publikationer>.

Danmark Folketinget. Finanslov for finansåret 2010. Utgiftsporter 07.18.14 & 21.61. Saatavilla: http://www.folketingstidende.dk/Rlpdf/samling/20091/lovforslag/L1/20091_L1_som_vedtaget.pdf.

Lov om pengespill 1992. 2017. Lov om pengespill m.v. (pengespillloven) LOV-1992-08-28-103. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-08-28-103?q=Pengespil>.

Norges regering - statsbudjett. 2010-2018. Tidigere statsbudjettar. Saatavilla: <https://www.regjeringen.no/no/dokument/statsbudsjettet/statsbudsjettet-2018/id2570841/>.

Norges regering – Kulturdepartementet. Budjett 2010-2018. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-1-s-kud-20162017/id2514232/>.

Norges regering - Kulturdepartementet. Fordeling av spillemidler til idrettsformål. Hovedfordelingen. 2010-2018. Saatavilla: <https://www.regjeringen.no/no/dep/kud/tilskudd/tilskudd-til-idrett1/Fordeling-av-spillemidler-til-idrettsformal-Hovedfordelingen/id764857/>.

Suomen Valtion talousarviot. 2010-2018. Numerotaulu - määrärahat - 29. Opetus- ja kulttuuriministeriö - 90: Valtion liikuntatoimi. Saatavilla: budjetti.vm.fi.

Sveriges stats budgetspropositioner. 2010-2018. Utgiftsområden 17.13:1 & 17.14:1. Saatavilla: <http://www.regeringen.se/sveriges-regering/finansdepartementet/statens-budget/budgetpropositioner-per-budgetar/>.

Sisu idrottsutbildarna vuosikertomukset 2010–2016. Verksamhetsberättelser. Saatavilla: <http://www.sisuidrottsutbildarna.se/Omoss/Verksamhetsdokument/verksamhetsberattelser/>.

Sveriges regering. 2016. Utbildningsdepartementet. Regeringsbeslut II:6. Regleringsbrev för budgetåret 2017 avseende anslagen 14:1, 14:2, 14:3 och 14:4 inom utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid.

6.3 Valtion liikuntabudjetin jakautuminen Pohjoismaissa

Mitä kaikkea pohjoismaalaisen liikunnan rahoituksella sitten on tarkoitus saada aikaan? Mitä kohteita Pohjoismaiden valtioiden liikuntabudjeteista löytyy? Minkälaisia painopiste-eroja liikuntabudjetit sisältävät? Tämän alaluvun tarkoituksena on tutkia kunkin Pohjoismaan vuoden 2017 liikunnan määrärahojen tarkempaa sisältöä ja painopisteitä. Alaluku on rakennettu siten, että ensin esitellään kunkin maan liikuntabudjetin sisältö teemoituksineen ja lopuksi esitetään vertaileva yhteenveto, jossa Suomen valtion liikuntabudjettia vertaillaan vahvuuksien ja heikkouksien osalta muihin Pohjoismaihin. Kunkin Pohjoismaan liikuntabudjetti esitetään yksinkertaistettuna siten, että erinäisiä tukikohteita on ryhmitelty toiminnan sisällön mukaisesti, jotta tuen painopisteet ja maiden välinen vertailu näyttäytyisi selkeämpänä.

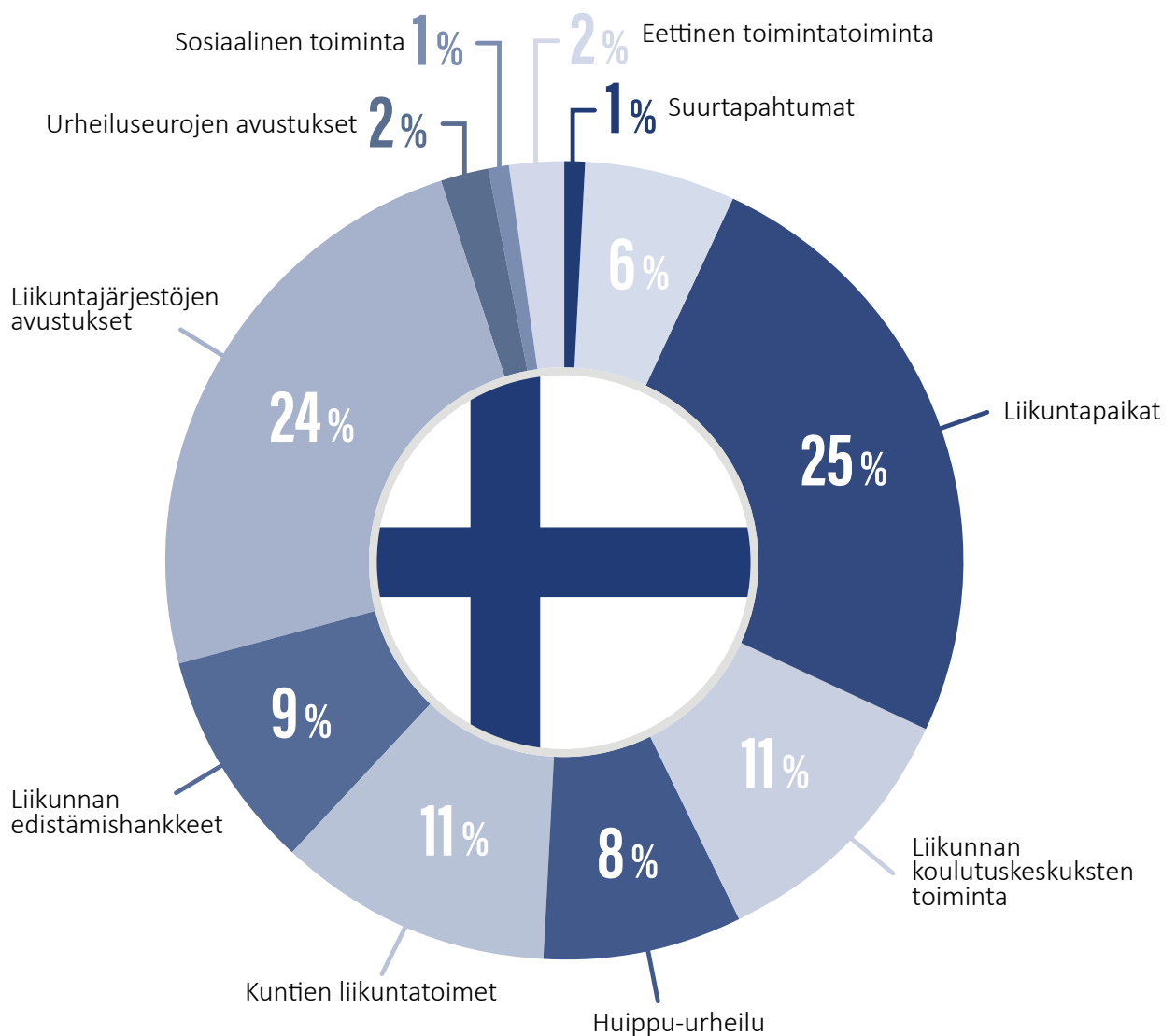
6.3.1 Suomi

Suomessa valtion liikuntatoimen menojaottelu on Pohjoismaisessa tarkastelussa monisyisin ja sekavin konstruktio. Erillisiä liikunnaksi laskettuja avustuskohteita on kymmenittäin sisältäen käytännössä kaiken liikuntaan liitettävän toimeliaisuuden tieteestä ja hallinnosta liikuntapaikkoihin ja liikuntajärjestöjen toimintaan. Tämän alaluvun tiedot perustuvat kokonaisuudessaan valtion viimeiseen täydennettyyn talousarvioon vuoden 2017 tulo- ja menoeristä (Suomen valtion talousarvio 2017; Opetus- ja kulttuuriministeriön alaisen valtion liikuntatoimen menot 29.90). Suomen valtion liikuntatoimen menot on 2017 karkeasti jaoteltavissa seuraaviin osa-alueisiin. Taulukko 10 esittää valtion määrärahat osa-alueille raha-arvoisesti ja kuvio 5 valtion liikuntabudjetin osa-alueiden osuus kokonaisuudessaan määrärahoista.

TAULUKKO 10. Suomen valtion liikuntabudjetin sisältö 2017 (Suomen valtion talousarvio 2017).

Liikuntasektorin hallinto, tiede ja kehitystyö	10 270 000
Liikuntapaikat	42 921 000
Liikunnan koulutuskeskusten toiminta	18 667 000
Huippu-urheilu (Huippu-urheiluyksikkö, Kihu, urheilija-apurahat, urheilijaeläkkeet, Pro-urheilu tunnustuspalkinnot)	13 615 000
Kuntien liikuntatoimet	19 500 000
Liikunnan edistämishankkeet (sis. Liikkuva koulu)	15 800 000
Liikuntajärjestöjen avustukset	40 500 000
Urheiluseurojen avustukset	4 000 000
Sosiaalinen toiminta (liikunnan yhdenvertaisuus)	1 750 000
Liikunnan ja urheilun eettinen toiminta	3 500 000
Liikunnan ja urheilun suurtapahtumat	1 900 000
Yht.	172 423 000

KUVIO 5. Suomen valtion liikuntamäärärahojen jakautuminen 2017.

Suomen valtion vuoden 2017 liikuntabudjetissa kaksi suurinta erillistä kohdetta ovat olleet liikuntapaikkojen rakentamisen ja ylläpidon tuet (25 %) ja liikuntajärjestöjen avustukset (24 %), jotka yhdessä muodostavat lähes puolet valtion liikuntabudjetista. Liikuntajärjestöjen avustukset on kohdennettu 2017 peräti 126:lle valtakunnalliselle ja alueelliselle liikuntajärjestölle, mukaan lukien Olympiakomitea sekä 55 lajiliittoa (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016). Huippu-urheilu on muodostanut kahdeksan prosenttia (13,6 milj. €) valtion liikunnan määrärahoista ja sen merkittävimmät osa-alueet ovat olleet huippu-urheiluyksikkö (7,2 milj. €), henkilökohtaiset urheilija-apurahat (2,2 milj. €) sekä Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimussäätiö Kihu (3,9 milj. €). Valtion liikuntamäärärahat ovat jakautuneet edelleen varsin moneen pieneen erikseen määrättyyn toimintoon, kuten liikunnan ja urheilun suur tapahtumiin, liikunnan ja urheilun eettiseen toimintaan sekä liikunnan yhdenvertaisuuteen.

ONLINE -VIITTEET TIETOIHIN JA LUKUIHIN:

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2016. Liikuntaa edistävien järjestöjen yleisavustus 2017.

<http://minedu.fi/documents/1410845/4265472/liikuntajarjestot-2017.pdf/6505470a-0097-49a4-be21-3521a6d4b4d4>.

Suomen valtion talousarvio. 2017. Budjetti.vm.fi. 2017. Yhdistelmä ajantasaisesta talousarviosta (19.10.2017).

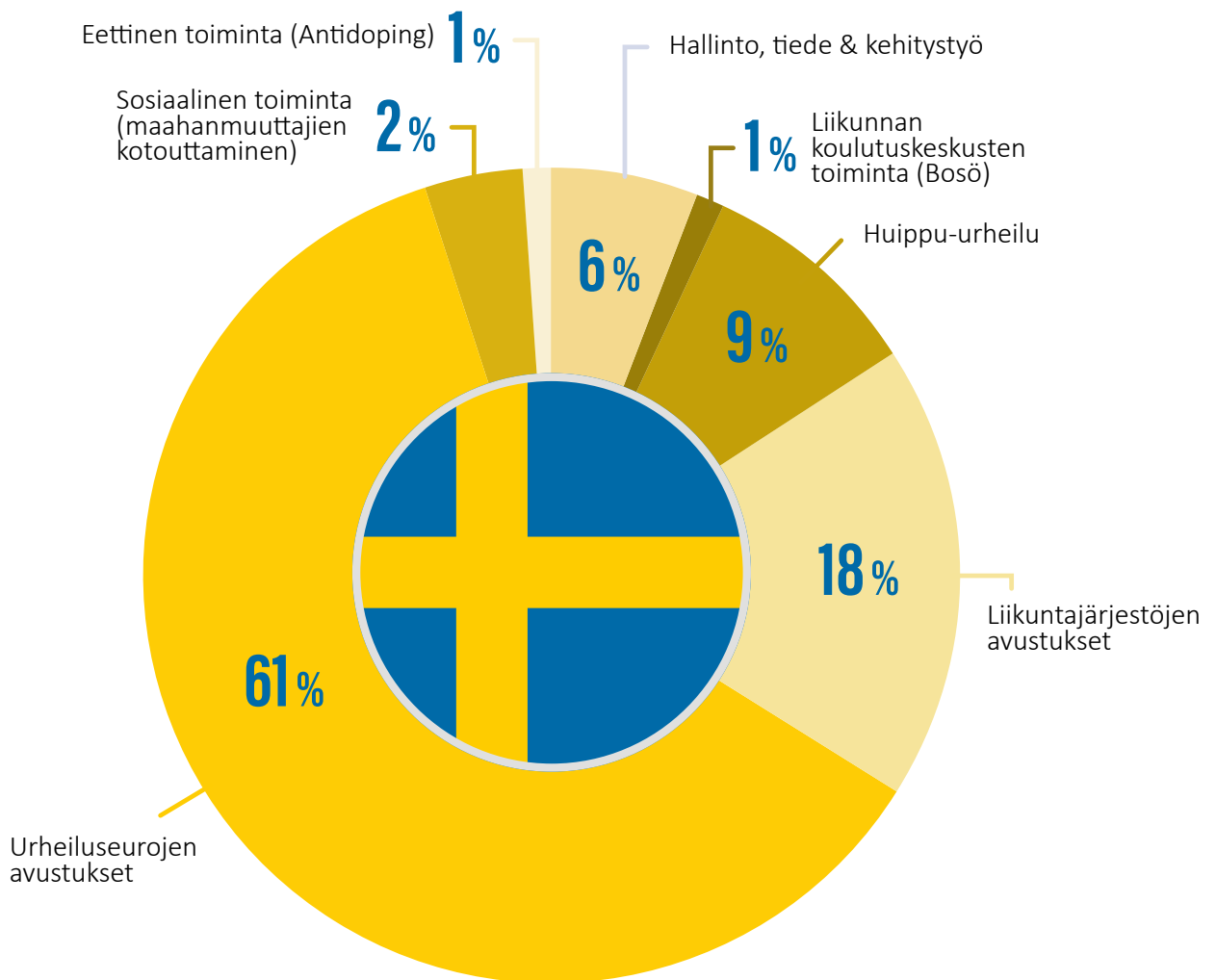
http://budjetti.vm.fi/indox/tae//2017/aky_2017.jsp.

6.3.2 Ruotsi

Ruotsissa valtiolta (sosiaaliministeriö) ei suoriteta liikunnan ja urheilun määrärahojen jakoa, vaan sen suorittaa maan liikunnan ja urheilun kansanliike, eli valtakunnallinen liikunta- ja urheiluliitto RF. Valtion liikuntabudjetiksi voidaan Ruotsissa laajasti käsittää varsinaisen liikuntabudjetin (*Utgiftsområde 17.13:1 Stöd till idrotten*) lisäksi liikunnan koulutusorganisaation SISU Idrottsutbildarna:n valtionavustuksen (*Utgiftsområde 17.14:1 ap.4 Stöd till Sisu idrottsutbildarna*). Tässä alaluvussa esitetyt Ruotsin valtakunnallisen liikuntabudjetin sisällöt perustuvat RF:n ja SISU:n toimintasuunnitelmissaan esittelemiin talousarvioihin. Organisaatioiden kokonaisuudet muodostavat lievästi valtion liikuntabudjettia suuremman kokonaisuuden, joka katetaan RF:n pienellä omarahoitteisella kontribuutiolla. RF ja SISU ovat laatineet talousarviosuunnitelmansa hyvin pitkälti yhteisen toiminnan varaan, joten Ruotsin valtion liikuntabudjetin sisällöt esitellään taulukossa 11 euromääräisesti ja kuviossa 6 osuuksittain sisältäen sekä RF:n että SISU:n edelleen jakamat avustukset ja suunnitellut menot.

TAULUKKO 11. Ruotsin valtakunnallisen liikuntabudjetin sisältö 2017 (sovellettu Riksidrottsförbundet 2017b).

Liikuntasektorin hallinto, tiede ja kehitystyö	12 950 000 €
Liikunnan koulutuskeskuksen toiminta (Bosö)	2 400 000 €
Huippu-urheilu (sis. Elitstöd-maajoukkuetuki, SOK:n ja Paralympiakomitean valtionavustukset olympialaisiin osallistumisen kustannuksiin sekä Valtakunnallisten RIG-urheilulukioiden tuen)	19 170 000 €
Liikuntajärjestöjen avustukset (lajiliitot SF 34 milj. €, RF:n aluejärjestöt DF 5 milj. €)	41 150 000 €
Urheiluseurojen avustukset (liikunnan edistämishankkeiden toteuttajat)	134 490 000 €
Sosiaalinen toiminta (maahanmuuttajien kotouttaminen)	8 750 000 €
Eettinen toiminta (antidoping)	3 300 000 €
Yht.	222 240 000 €

KUVIO 6. Ruotsin valtion liikuntamäärärahojen jakautuminen 2017 (sovellettu Riksidrottsförbundet 2017b).

Ruotsissa valtakunnallinen liikuntabudjetti on sisällöltään huomattavasti yksinkertaisempi kuin Suomessa. Huomionarvoista on, että liikuntapaikkarakentaminen ei Ruotsissa kuulu ollenkaan valtion vastuulle, vaan kokonaan kuntien vastuulle. Lisäksi on huomioitava, ettei Ruotsissa ole Suomen tapaista itsenäisten liikunnan koulutuskeskusten verkostoa, sillä RF ylläpitää yhtä liikunnan koulutuskeskukseksi määriteltävää Bosö-instituutiota.

Ruotsin liikunnan rahoitusjärjestelmä on Pohjoismaista selkeästi seura- ja järjestövetoisin. Seuroille myönnetään peräti 61 prosenttia maan liikunnan määrärahoista, jolloin seurat kantavat verrattain suuren operationaalisen vastuun maan liikunnan edistämisestä. Ruotsin liikuntapolitiikan keskeiset liikunnan paikallistoiminnan sekä lasten ja nuorten toiminnan kehittämishankkeet sijoittuvat seuroihin, jolloin urheiluseuroille päätyy paitsi suuri valta myös suuri vastuu ruotsalaisen liikunnan kokonaisuudesta.

Ruotsissa gymnastik- och idrottshögskolan ja sen liikuntatieteellinen tutkimusyksikkö CIF (Centrum för idrottsforskning) eivät kuulu valtion varsinaisen liikunnan edistämisen tuen piiriin, vaan kuuluvat korkeakoulujen opetuksen ja tutkimuksen rahoituksen piiriin (*utgiftsområde 16, anslag 2:37, 2:38*). Myös RF kuitenkin osallistuu CIF:n rahoitukseen kahden miljoonan euron summalla.

Ruotsissa liikuntabudjetti on kauttaaltaan osa-alueittain Suomea suurempi, mutta on pidettävä mielessä Ruotsin lähes kaksinkertainen väestömäärä verrattuna Suomeen. Ruotsin liikuntabudjetti on siis euro-määräisesti asukaskohtaisesti tarkasteltuna Suomea pienempi. Liikunnan määrärahojen jakautumisen osalta Suomi ja Ruotsi sijoittavat suunnilleen yhtä suuren osuuden hallintoon, tieteeseen sekä kehitystyöhön (6 %) ja huippu-urheiluun (Suomessa 8 %, Ruotsissa 9 %). Vaikka liikuntajärjestöjen avustukset muodostavat Suomessa 24 prosenttia ja Ruotsissa 18 prosenttia valtion liikuntamäärärahoista, on huomioitava Ruotsin rahoitusjärjestelmän sisältävän merkittävästi vähemmän liikuntaa edistäviä järjestöjä, jolloin liikuntaa ydintoimintanaan harjoittavien järjestöjen (esim. lajiliittojen) avustukset muodostanevat suunnilleen yhtä suuren osan Ruotsin sekä Suomen valtakunnallisista liikuntabudjeteista.

ONLINE -VIITTEET TIETOIHIIN JA LUKUIHIIN:

Riksidrottsförbundet. 2017b. Verksamhetsinriktning 2018-2019. <http://www.rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/dokument/dokumentbank/rfs-verksamhet/verksamhetsinriktning-2018-19.pdf?w=900&h=900>.

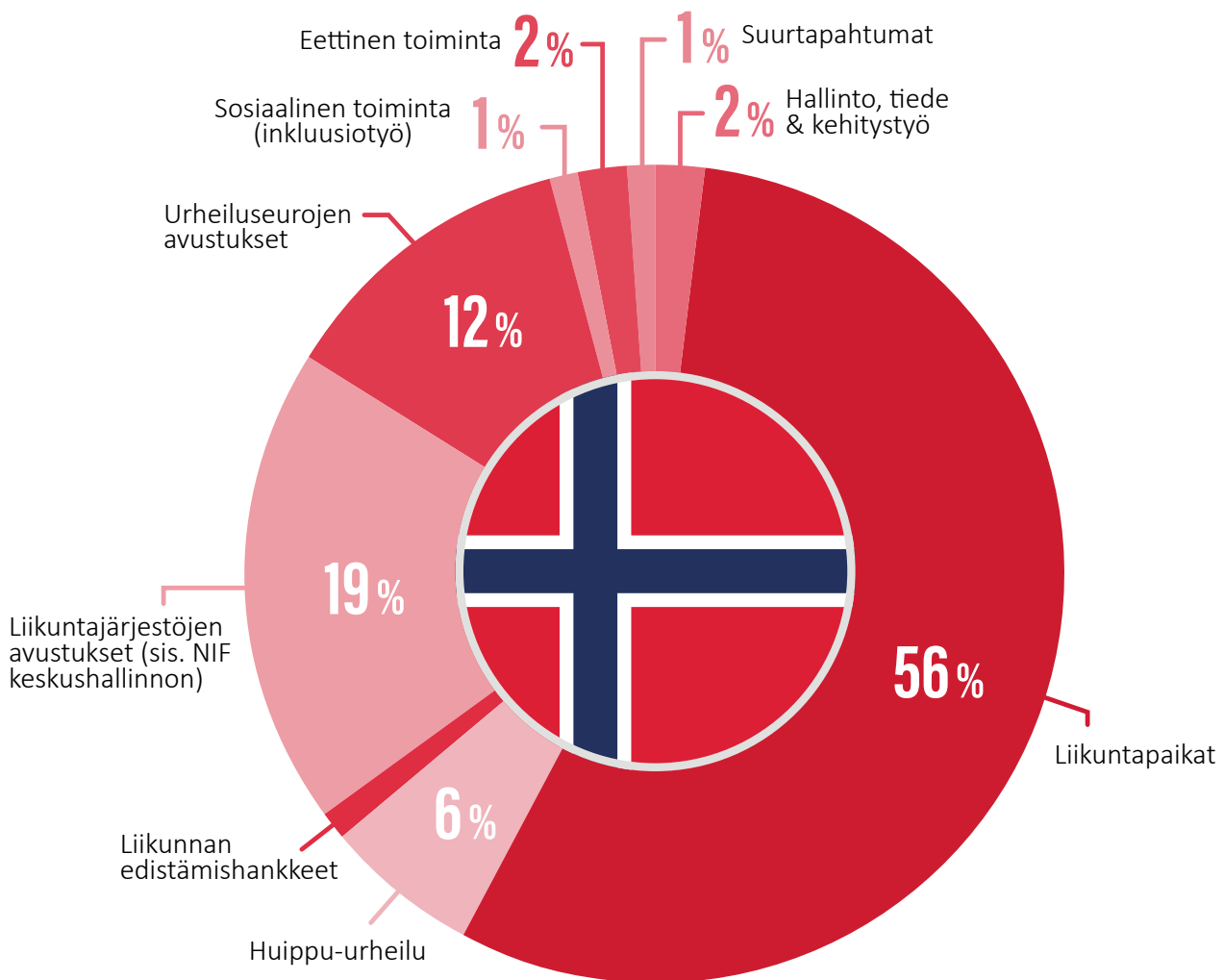
6.3.3 Norja

Norjan valtio sijoittaa Pohjoismaisista valtioista selkeästi eniten liikuntaan ja urheiluun, sillä sen liikuntamäärärahat ylittivät 2017 kolmensadan miljoonan euron rajan ja olivat lähes kaksinkertaiset Suomeen ja lähes kolminkertaiset Tanskaan verrattuna. Norjan valtion panostusta korostaa vielä maan Pohjoismaista pienin asukasluku. Norjassa valtakunnan liikunnan määrärahojen virallinen jakaja on kuningas, mutta käytännössä määrärahojen jakoon on valtuutettu maan liikunnan ja urheilun keskusliitto NIF. Norjan valtakunnallinen liikuntabudjetin sisältö on esitetty taulukossa 12 euromääräisenä ja kuviossa 7 osuuksittain.

TAULUKKO 12. Norjan valtakunnallisen liikuntabudjetin sisältö 2017 (sovellettu Norges regering – Statsbudjett 2016, Kulturdepartementet 2016; 2017 luvuista).

Hallinto, tiede & kehitystyö	7 400 000 €
Liikuntapaikat	177 700 000 €
Huippu-urheilu (sis. Post 5.4 Toppidrett - Olympiatoppen sekä Opetusministeriön tuki yksityisille huippu-urheilukouluille)	20 700 000 €
Liikunnan edistämishankkeet	3 200 000 €
Liikuntajärjestöjen avustukset (sis. NIF keskus- ja aluehallinnon, lajiliittojen perustuet sekä lasten ja nuorten liikuntajärjestöjen avustukset)	58 700 000 €
Urheiluseurojen avustukset	36 700 000 €
Sosiaalinen toiminta (liikkumisyhteisön inklusiotyö)	1 900 000 €
Liikunnan ja urheilun eettinen toiminta (anti-doping sekä tulosmanipulaation ehkäisytyö)	5 100 000 €
Liikunnan ja urheilun suurtapahtumat	3 400 000 €
Yht.	314 600 000 €

Norjan liikuntabudjetista 56 prosenttia osoitetaan liikuntapaikkojen rakennukseen ja ylläpitoon. Liikuntapaikkojen suuri osuus valtion liikuntamäärärahoista on poikkeuksellista Pohjoismaissa, sillä ne eivät kuulu ollenkaan valtion vastuulle Ruotsissa, hyvinkin marginaalisesti Tanskassa, Suomen valtion sijoitustaessa noin neljäsosan liikuntabudjetistaan liikuntapaikkoihin. Liikuntapaikkojen osuuden valtavat erot kuvastavat konkreettisesti valtion ja kuntien välisten vastuunjakoperiaatteiden eroa, sillä Norjassa liikun-

KUVIO 7. Norjan valtion liikuntamäärärahojen jakautuminen 2017 (sovellettu Norges regjering – Statsbudjett 2016, Kulturdepartementet 2016; 2017 luvuista).

tapaikkarakentamista tuetaan lähes yksinomaan valtion toimesta, mutta Ruotsissa ja Tanskassa yksinomaan kuntien toimesta. Suomen sekä valtio- että kuntarahoitteinen liikuntapaikkojen tukijärjestelmä on yhdistelmä, joka alleviivaa maamme hajautunutta liikunnan tukijärjestelmää.

Norjassa huippu-urheilun valtakunnalliset tukisummat kohdistetaan NIF:n huippu-urheiluelimelle Olympiatoppenille (osittain edelleen jakoa varten) sekä maan yksityisille huippu-urheilukouluille, joista myöhempää momenttia rahoitetaan verovaroin valtion opetustoimen budjetista. Huippu-urheilun kokonaissumma on Pohjoismaista korkein (20,7 milj. €), mutta muodostaa pohjoismaisessa vertailussa prosentuaalisesti (6 %) pienimmän osuuden valtion liikuntamäärärahoista.

Norjassa valtio rahoittaa Ruotsin tapaan urheiluseurojen paikallistoimintaa, mutta Norjan tapauksessa seurojen paikallistuki on huomattavasti Ruotsia vähäisempää. Liikuntajärjestöjen tuki muodostaa Norjassa suunnilleen yhtä suuren osuuden valtion liikuntabudjetista kuin Ruotsissa (19 %), mutta siihen kuuluu myös NIF:n keskus- ja aluehallinto, jolloin varsinaista liikuntatoimintaa organisoivien (esim. lajiliitot) järjestöjen osuus jäänee jonkun verran Suomen ja Ruotsin vastaavia pienemmäksi. Lajiliitoille on osoitettu 27 miljoonaa euroa, joka on Suomen (22 milj. €) ja Ruotsin (34 milj. €) lajiliittotukien välimaastossa. Mikäli Norjan liikuntabudjetissa ei huomioitaisi liikuntapaikkarakentamisen tukea, se koostuisi vajaan 140 miljoonasta eurosta, jotka jakautuvat melko samanlaisin painotuksin kuin Suomen valtion liikuntabudjetti, joskin Norjassa edunsaajien määrä on pienempi ja valtionavustusten tukijärjestelmä selkeämpi.

ONLINE -VIITTEET TIETOIHIIN JA LUKUIHIIN:

Norges regering - statsbudjett. 2016. Tidigere statsbudjettar. Statsbudjettet 2017. Saatavilla: <https://www.regjeringen.no/no/dokument/statsbudsjetter/statsbudsjetter-2017/id2511164/>.

Kulturdepartementet. 2016. Budjett 2017. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-1-s-kud-20162017/id2514232/>.

Kulturdepartementet. 2017. Fordeling av spillemidler til idrettsformål. Hovedfordelingen. 2017. Saatavilla: <https://www.regjeringen.no/no/dep/kud/tilskudd/tilskudd-til-idrett1/Fordeling-av-spillemidler-til-idrettsformal-Hovedfordelingen/id764857/>.

6.3.4 Tanska

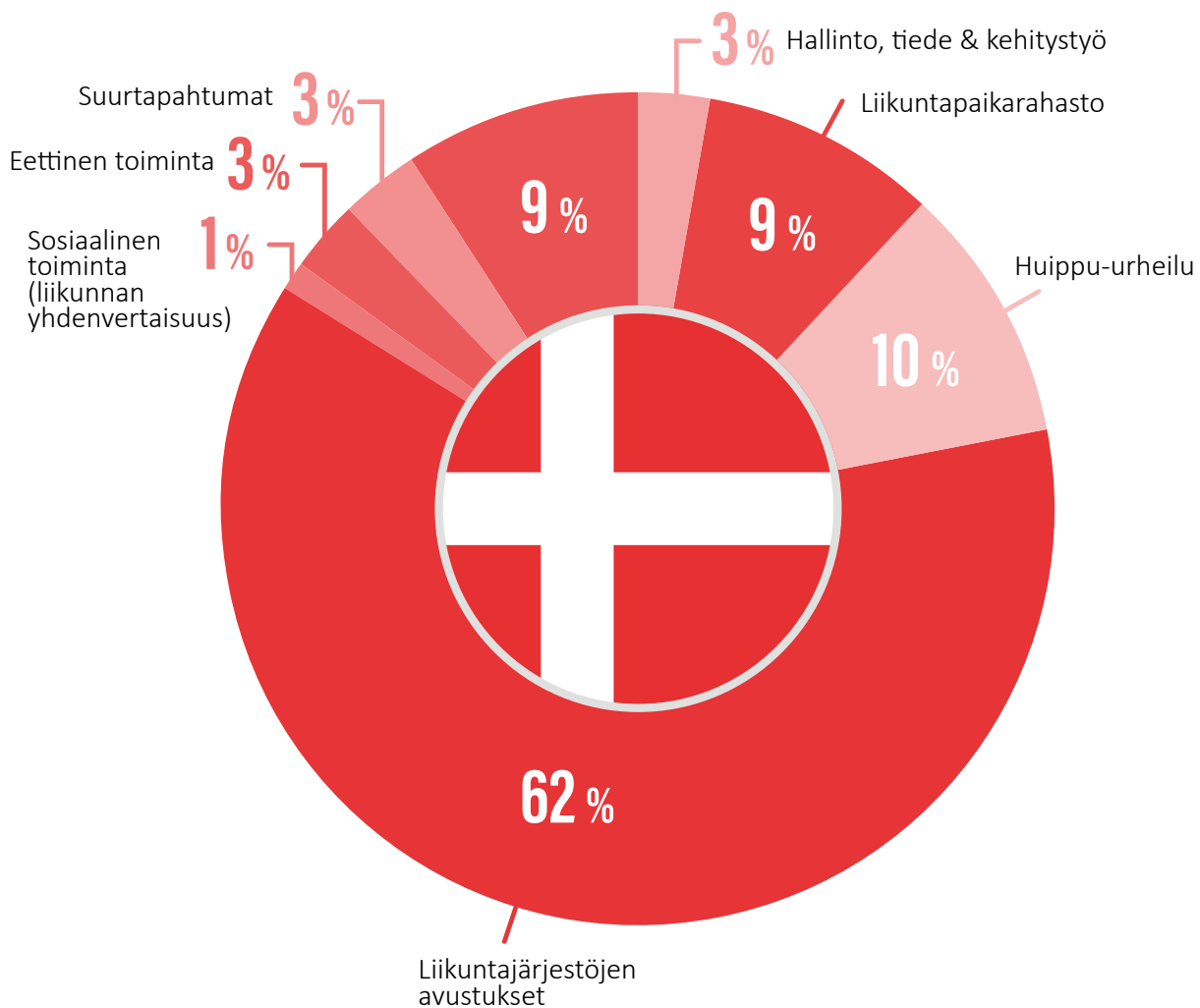
Tanskan valtion liikunnan rahoitusjärjestelmä on muista Pohjoismaista organisaatiokeskeisyydestään johtuen varsin poikkeava. Maan liikunta- ja urheilujärjestelmä on organisoitunut siten, että jokaisesta liikunnan ja urheilun toiminnasta vastaa käytännössä yksi valtakunnallinen organisaatio. Kullekin organisaatiolle osoitettava osuus maan liikuntabudjetista määritellään puolestaan hyvin pitkälti maan rahapellilainsäädännössä, vaikka liikunnan määrärahat eivät kokonaisuudessaan ole peräisin valtio-omisteisten rahapeliyhtiöiden voittovaroista. Organisaatioiden prosenttiosuudet liikunnan kokonaisuusmäärärahoista määrittelevät kuitenkin kullekin organisaatiolle osoitettavan valtion tuen määrän, jolloin organisaatiot eivät ole pakotettuja kampailemaan valtionavustuksistaan vuosittain suomalaisen avustusjärjestelmän tapaisesti. Tanskan valtakunnallisen liikuntabudjetin sisältö on tukisummineen esitetty taulukossa 13 ja osuuksittain kuviossa 8.

TAULUKKO 13. Tanskan valtakunnallisen liikuntabudjetin sisältö 2017 (sovellettu Danmark Finansministeriet 2017 luvuista).

Hallinto, tiede & kehitystyö	3 400 000 €
Liikuntapaikkarahasto (LoA)	11 100 000 €
Huippu-urheilu (Team Danmark)	12 100 000 €
Liikunnan keskusjärjestöjen avustukset (DIF, DGI, DFIF)	76 800 000 €
Sosiaalinen toiminta (liikunnan yhdenvertaisuus)	1 500 000 €
Liikunnan ja urheilun eettinen toiminta (Anti-Dopingtyö)	3 200 000 €
Liikunnan ja urheilun suurtapahtumat (Sport Event Danmark)	3 200 000 €
Muut (ministeriön päätettävissä)	11 500 000 €
Yht.	122 700 000 €

Tanskassa valtio osoittaa muita Pohjoismaita huomattavasti vähemmän resursseja liikunnan hallintoon, tieteeseen ja kehitystyöhön. Käytännössä tämä johtuu siitä, ettei Tanskassa esimerkiksi ole varsinaista liikunnan aluehallintoa, vaan jokainen liikuntaorganisaatio vastaa omasta hallinnostaan. Lainsäädäntöön perustuva organisaatiokeskeinen rahoitusjärjestelmä ei myöskään edellytä valtion viranomaiselta, eli kulttuuriministeriöltä, Suomen opetus- ja kulttuuriministeriön kaltaista liikunnan ohjaus- ja hallintokoneistoa.

Tanskassa valtio ei suoraan tue liikuntapaikkojen rakennus- tai ylläpito-hankkeita. Valtio osoittaa kuitenkin vuosittain noin yhdeksän prosenttia liikunnan määrärahoistaan Lokale og Anlægsfonden (LOA), paikallisten vapaa-ajan toimintojen infrastruktuuria rahoittavalle rahastolle. LOA on kuitenkin itsenäinen organisaatio, jonka suorittama liikuntapaikkojen rahallinen tukeminen ei ole osa valtion viranomaisen toimintaa. Liikuntapaikkarakentamisen ja -ylläpidon päävastuu on Tanskassa Ruotsin tapaan kunnilla.

KUVIO 8. Tanskan valtion liikuntamäärärahojen jakautuminen 2017 (sovellettu Danmark Finansministeriet 2017 luvuista)

Tanskan valtiollisessa liikunnan rahoitusjärjestelmässä keskeisin avustuksen kohde on maan liikuntajärjestökenttä, jota edustavat kolme liikunnan ja urheilun keskusjärjestöä: DIF, DGI sekä DFIF. Kolmelle keskusjärjestölle osoitetaan 62 prosenttia (76,8 milj. €). Keskusjärjestöjen vahva valtiollinen tuki tarkoittaa sitä, että Tanskan valtio panostaa tukijärjestelmässään liikunnan kansalaistoiminnan tukemiseen, sillä kolme keskusliittoa edustavat vapaaehtoisperusteista urheiluseuratoimintaa. Liikunnan kolmen keskusliiton vahva rahallinen tuki tuo mukanaan myös velvollisuuksia, sillä erityisesti DIF ja DGI ovat Tanskassa maan liikuntapolitiikan tavoitteiden toteuttamisessa operationaalisessa vastuussa.

Huippu-urheilun tuki on Tanskassa lailla säädelty. Se osoitetaan kokonaisuudessaan Team Danmarkille, joka vastaa Tanskan huippu-urheilun johtamisesta ja koordinoimisesta. Team Danmarkin valtion rahoitus (12,1 milj. €) on pienempi kuin muiden tarkastelun Pohjoismaiden huippu-urheilusatsaus (Suomi 13,6 milj. €, Ruotsi 19,2 milj. €, Norja 20,7 milj. €). Asukaskohtaisesti se nousee kuitenkin Ruotsin huippu-urheilusatsauksen edelle. Toisaalta Team Danmarkin huippu-urheilurahoitus muodostaa prosentuaalisesti suuremman osan valtakunnallisista liikuntamäärärahoista Tanskassa kuin muiden Pohjoismaiden valtioiden huippu-urheilulle osoitettavat osuudet (Suomessa 8 %, Ruotsissa 9 %, Norjassa 6 %).

ONLINE -VIITTEET TIETOIHIN JA LUKUIHIN:

Danmark Finansministeriet. 2017. Forslag till finanslov 2018. Utgiftspost: 07.18.14 & 21.61. Saatavilla: <https://www.fm.dk/publikationer/2017/ff18>.

6.4 Yhteenvedo – Valtion liikuntabudjetit

Mikäli tämän raportin valtioiden liikuntabudjettien vertailusta käsin tehtäisiin johtopäätöksiä Pohjoismaiden liikuntajärjestelmien taloudellisista toimintaedellytyksistä ja elinvoimaisuudesta, tulisivat johtopäätökset mitä todennäköisimmin olemaan harhaanjohtavia. Valtion liikunnan ja urheilun rahoitus kertoo kussakin maassa vain ja ainoastaan valtion vastuusta liikunnan ja urheilun rahoittamisessa. Julkisen sektorin vastuujako on Pohjoismaissa järjestetty valtion ja kuntien välillä hyvin eri tavoin, jolloin tämän raportin rahamääräinen vertailu valtioiden välillä ei kerro koko totuutta. Toisaalta edellä esitetyt tarkastelut ja vertailut kuvastavat juuri pohjoismaiden eriäviä käytäntöjä sangen samankaltaisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Yhtenäistä pohjoismaista liikunnan ja urheilun rahoitusmallia ei ole olemassa, ei valtion eikä kansanliikkeen tasolla. Yhteneväsyyksiä löytyy paljon, mutta myös eroavaisuuksia.

Nykymaailmassa on enää harvoja valtioita, joissa kansainvälistä urheilumenestystä ei ole tunnistettu näkyväksi, edulliseksi ja mukautuvaksi välineeksi osoittaa kansakunnan suorituskyky tavoitteiden saavuttamisessa (Houlihan & Green 2008, 2). Huippu-urheilun osalta voitaneen tulkita kaikkien tarkastelun Pohjoismaiden näkevän sen osaksi valtiovaroin tuettavaa liikuntasektorin toimintaa. Huippu-urheilun osuus valtion liikuntabudjetista vaihtelee Norjan kuuden prosentin ja Tanskan kymmenen prosentin välillä Suomen ja Ruotsin sijoituessa välimaastoon. Valtion huippu-urheilutuki ei luonnollisestikaan ole huippu-urheiluilmiön ainoa tulonlähde, mutta huippu-urheilun kuuluminen valtion rahallisen tuen piiriin osoittaa ilmiön olevan kussakin Pohjoismaassa valtiovallan näkökulmasta tärkeä osa liikuntakulttuuria. Koska jokaisessa Pohjoismaassa huippu-urheilun absoluuttiset tukisummat ja prosentuaaliset osuudet valtakunnallisista liikuntabudjeteista ovat 2010-luvulla kasvaneet, voitaneen sanoa huippu-urheilun vahvistaneen asemaansa osana pohjoismaista liikuntakulttuuria 2010-luvulla. Huippu-urheilun valtiorahoitteista tukisummaa ja tukiosuutta on kasvatettu eniten Norjassa ja Suomessa, kun Ruotsissa ja Tanskassa lisäys on ollut huomattavasti maltillisempaa. Huippu-urheiluilmiöön on kuitenkin päädytty Pohjoismaissa panostamaan enemmän ja enemmän julkisia varoja, jolloin voidaan tulkita valtion ja pohjoismaisen urheilumallin vähintään epäsuorasti tavoittelevan kansainvälistä huippu-urheilumenestystä.

Suomessa liikunnan valtionrahoitus näyttää suoraan talouslukemien perusteella tarkasteltuna varsin hyvältä. Suomessa valtio sijoittaa Pohjoismaista asukasta kohden toiseksi eniten euroja liikunnan määrärahojen muodossa, noin kolmekymmentä euroa per capita. Suomen valtion liikuntatoimen menojen kasvu on ollut tarkasteluajanjakson aikana stabiilia ja kasvua on kertynyt noin 24 prosenttia. Äänensävy on maan liikuntapolitiikkaa käsittelevässä julkisessa keskustelussa kuitenkin ollut pitkälti negatiivista. Resurssipula on ollut esillä niin huippu-urheilun, liikuntajärjestöjen kuin liikuntapaikkarakentamisen toimintaedellytyksiä pohdittaessa.

Suomen valtakunnallisen liikunnan rahoitusjärjestelmän kritiikille lienee olemassa perustelunsa. Opetus- ja kulttuuriministeriön valtion liikuntatoimen määrärahojen kohteet muodostavat Pohjoismaisessa vertailussa laajan edunsaajien ja toimijoiden verkoston, joka on pitkälti hajanainen ja sekava. Yhteistä liikunta- ja urheilukulttuurin katto- tai keskusjärjestöä ei Suomessa Ruotsin RF:n tai Norjan NIF:n tapaan ole olemassa. Suomen liikuntajärjestelmässä jokainen liikunta-alan toimija määrittää omat tavoitteensa, menetelmänsä ja toimintatapansa. Suomen valtio tukee lähtökohtaisesti jokaista sen liikuntapolitiisten suuntaviivojen mukaista toimintaa harjoittavaa järjestöä, mikäli kaikki valtion avustuksen kriteerit täyttyvät. Suomen valtio kyllä tavoittelee liikunnan ja urheilun alan toimijoiden yhteistyötä, samoin kuin myös Olympiakomitea, mutta yhteisen koko kentän kokoavan toimijan puuttuessa kentän kaikkia toimijoita ei

ole onnistuttu saamaan tavoittelemiaan samoja päämääriä. Yksittäiset liikuntakulttuurin edunsaajaorganisaatiot kamppailevat yhteisistä resursseista – toisiaan vastaan, jolloin valtakunnallinen liikunnan rahoitusjärjestelmä tuottaa pikemminkin toisiaan vastaan kamppailevan toimijakentän kuin yhtenäisen liikuntakulttuurin. Vastakkainasettelut eivät kenties ole verisiä tai dramaattisia, mutta liikuntakulttuurin tulkitaan muodostuvan toisistaan erilaisista toiminnoista (huippu-urheilusta, lasten ja nuorten liikunnasta, ulkoilukulttuurista yms.), jotka eivät muodosta yhtenäistä kokonaisuutta.

Toisaalta asialla on myös kääntöpuolensa. Opetus- ja kulttuuriministeriö myönsi valtionavustusta 126:lle liikuntaa edistävälle järjestölle, joka on enemmän kuin yhdessäkään toisessa Pohjoismaassa. Tuettujen toimijoiden suurta määrää ja kirjavaa toiminnallista sisältöä voidaan myös pitää kansalaistoiminnan rikkautena ja demokraattisen hallintotavan onnistumisena. Liikunnan julkista tukemista ei rajoiteta ainoastaan perinteiselle seuratoimintalähtöiselle liikuntakulttuurille, vaan myös terveys- ja hyvinvointijärjestöille, jotka järjestävät liikunnallista toimintaa osana agendaansa.

Yksi perimmäinen kysymys lieneekin: tavoitellaanko valtion liikuntapolitiikalla mahdollisimman monen yhteiskunnallisen toiminnon tukemista (hajautettu tukipolitiikka) vai tavoitellaanko tiettyjen liikunnan ydinalueiden maksimaalista edistämistä (keskitetty tukipolitiikka)? Toistaiseksi Suomen valtio on päättänyt toteuttamaan liikuntapolitiikkaa Pohjoismaisessa vertailussa varsin hajautetusti. Toinen perimmäinen kysymys liittyy itse liikunnan käsitteeseen: onko liikunta kaikkea fyysistä aktiivisuutta, niin vapaaehtoista kuin työn tai arjen sanelemaa? Liikunnan tukijärjestelmän osalta käsitteellinen problematiikka tarkoittaa sitä, kuuluuko liikunnan tukijärjestelmä ulottaa vapaaehtoisesta vapaa-ajan harrastamisesta myös arki-liikuntaa, työpäivän aikaansaamaa fyysistä aktiivisuutta tai terveydenhuollon fyysistä aktiivisuutta edistävälle toimijoille. Osittain valtion liikuntapolitiikka ulottuu jo näille toiminnoille, sillä esimerkiksi Liikkuva koulu -hanke ja monen terveysjärjestön kuuluminen valtion liikuntatoimen rahoituksen piiriin kuvastaa liikunta -käsitteen laajuutta suhteessa esimerkiksi Ruotsin *Idrott* -käsitteeseen. Yhteenveto Suomen liikunnan organisaatorakenteesta, valtion liikunnan rahoitusjärjestelmästä sekä liikuntapoliittisista suuntaviivoista esitetään taulukossa 14 vahvuuksiin ja heikkouksiin eriteltynä.

TAULUKKO 14. Suomen valtakunnallisen liikuntajärjestelmän vahvuudet ja heikkoudet.

+	-
Ministeriö vastaa tuen jakamisesta: tasapuolisuusperiaate	Tuki suuntautuu hajanaisesti monelle toiminnolle
Valtion liikuntabudjetti pohjoismaisessa vertailussa toiseksi suurin per capita	Tukipolitiikalla ei ole yhteinäistä koko liikuntakulttuuria sitovaa tavoitetta
Valtionavustusten piirissä laaja kansalaistoiminnan edustus (126)	Valtionavustusten kohteiden määrä pienentää yksittäisen edunsaajan tukisummaa
	Kokonaisuus sekava

VIITE TIETOIHIIN JA LUKUIHIIN:

Houlihan, B. & Green, M. 2008. Comparative elite sport development. Teoksessa Houlihan, B. & Green, M. Comparative elite sport development: systems, structures and public policy. Elsevier Butterworth-Heinemann. 1-25.

**KUNTASEKTORIN
LIIKUNNAN RAHOITUS
POHJOISMAISSA?**

7 KUNTASEKTORIN LIIKUNNAN RAHOITUS POHJOISMAISSA

Liikunnan ja urheilun vastaanottaman julkisen sektorin tuen tarkastelu jäisi suppeaksi ja puutteelliseksi, mikäli tutkittaisiin ainoastaan valtion harjoittamaa liikuntapolitiikkaa ja sen tukijärjestelmiä. Valtion lisäksi toinen keskeinen julkisen sektorin toimija on kunta, joka kussakin Pohjoismaassa vastaa merkittävästä osasta kansallisen liikuntakulttuurin tukea. Tässä luvussa luodataan tarkemmin kuntien vastuualueita liikunnan ja urheilun tukijärjestelmissä sekä kunnan toimialalle osoittaman tuen rahamääräistä suuruutta kussakin raportin neljässä kohdemaassa.

7.1 Kuntasektorin asema liikunnan ja urheilun tukijana

7.1.1 Suomi

Suomessa kuntien osallistuminen liikunnan toteutukseen ja rahoitukseen perustuu kunnan perimmäiseen tehtävään toteuttaa kansalaisten ja yhteisön toiminnan välttämättömiä palveluita (Ilmanen 1996, 23). Kunnat ovat liikuntahallinnossaan velvollisia huolehtimaan asukkaiden mahdollisuuksista osallistua ja vaikuttaa, eli kunnallinen liikuntahallinto on demokraattisen hallintotavan alaista julkishallintoa (Liikuntalaki 390/2015). Kuntien liikuntahallinto on muodostunut 1900-luvun alkupuoliskolla vastaamaan liikunnan ruohonjuuritason, eli urheiluseuratoiminnan vaatimuksiin kehittää liikkumisen olosuhteita ja tukea toimintaa rahallisesti. Liikunta ja urheilu on tästä lähtien käsitetty osaksi kuntien palvelutuotantoa kansalaisille ja kunta on nykyään välttämätön toimija kansallisessa liikunnan ja urheilun toimijakentässä. Kunta muun muassa rahoittaa toimintaa, rakentaa harrastuspaikkoja ja jakaa harrastusvuoroja.

Kuntien tehtäväkenttä ja asema julkisessa liikuntahallinnossa on määritelty liikuntalaissa. Liikuntalaki asettaa kunnan päätehtäväksi yleisten liikkumisen edellytysten luomisen kunnan alueella: ”1) järjestämällä liikuntapalveluja sekä terveyttä ja hyvinvointia edistävää liikuntaa eri kohderyhmät huomioon ottaen, 2) tukemalla kansalaistoimintaa mukaan lukien seuratoiminta sekä 3) rakentamalla ja ylläpitämällä liikuntapaikkoja.” (Liikuntalaki 390/2015.) Tehtävissään kunnan tulee harjoittaa hallinnon toimialojen sekä kuntien välistä yhteistyötä sekä vastata erilaisiin paikallisiin liikkumisen tarpeisiin ja olosuhteisiin. *Tämän hetkisten suunnitelmien valossa lähivuosina odotettavissa olevat maakunta- sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistukset eivät muuta kuntien vastuuta liikuntatoimesta. Kuntalaisten hyvinvointia edistävä liikuntatoiminta pysynee jatkossakin kunnan vastuulla ja maakunnan vastuulla on kunnan tukeminen asiantuntijuudella kaiken ehkäisevän terveydenhuollon, mukaan lukien liikunnan, alueella.*

Kunta ei liikuntalain perusteella vastaa huippu-urheilun tukemisesta tai sen tarpeiden vaalimisesta. Toisaalta huippu-urheilu on yksi liikuntalain kahdeksasta edistettävästä tavoitteesta, jolloin huippu-urheilun edistämisen voi tulkita kuuluvan kaikkien julkishallinnon tasojen (valtio, aluehallinto sekä kunnat) liikunnan edistämisen kohteisiin muiden tavoitteiden ohella. Kuntia on ensimmäisen tavoitteen, eli liikuntapalvelujen järjestämisen osalta rajoitettu toimimasta alan kilpailumarkkinoilla (Liikuntalaki 390/2015), jolloin kunta järjestää lähinnä sellaisia palveluja, joita ei markkinoilla olisi muuten saatavilla. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten, erityisryhmien ja ikääntyneiden palvelut. Huippu-urheilua kyseiset palvelut eivät kosketa. Toinen tavoite, eli kansalaistoiminnan mukaan lukien seuratoiminnan tukeminen on osittain huippu-urheilua tukevaa toimintaa, sillä seuratoiminta muodostaa kilpaurheilun perustan ja kansallinen kilpaurheilu puolestaan huippu-urheilun perustan. Kuntien tuki seuratoiminnalle on kuitenkin useimmissa

sa tapauksissa koko seuratoiminnan tukemista eikä sen voi tulkita olevan ainakaan merkittävässä määrin huippu-urheilun tukemista.

Sen sijaan kunnan kolmas päätehtäväeli liikuntapaikkojen rakentaminen ja ylläpitäminen ovat konkreettisimmat kunnan osoittamat tukimuodot huippu-urheilulle. Käytännössä kaikki julkisyhteisöjen liikuntapaikkahankkeet edellyttävät kunnan ajallista ja rahallista tukea, jolloin kunnat ovat keskeisesti rakentamassa harjoittelupuitteita huippu-urheilua varten. Kunnat ovat nimittäin mukana rahoittamassa niin paikallisia arkiharjoittelupaikkoja kuin myös kansainvälisten arvokilpailujen näyttämöitä, jolloin kunnat osallistuvat liikuntapaikkainvestoinneillaan huippu-urheilun infrastruktuuritarpeeseen. On toki huomioitava, että useimmilta (varsinkin julkisrahoitteisilta) liikuntapaikkahankkeilta edellytetään muuntautumista erilaisten kohderyhmien tarpeiden mukaan, kuten liikuntalaki kunnan liikuntatoimelta edellyttää, jolloin liikuntapaikkarakentaminen pyritään toteuttamaan palvelemaan kaikkia käyttäjiä, ei ainoastaan erityisryhmiä tai huippu-urheilijoita. Tästä huolimatta liikuntapaikkainvestoinnit ovat kenties se julkinen huippu-urheilun tukimuoto, jossa kuntasektorin läsnäolo tulee konkreettisimmin ilmi.

Osa kunnista on liikuntalain liikuntalain edellytysten ohella päättänyt hyödyntää liikuntaa tai jopa huippu-urheilua osana markkinointia tai kansallista profiloitumista. Tästä toimivat osoituksena joidenkin kuntien suuret panostukset tietyn joukkueen tai tietyn lajin urheilijoiden tukemiseen. Esimerkiksi Kontiolahden kunta on investoinut suuria resursseja kansainväliset mitat täyttävään ampumahiihdon harjoittelu- ja kilpailukeskukseen, joka palvelee paikallisten urheilijoiden lisäksi myös kansainvälisiä maajoukkueita. Myös urheiluopistot ja valmennuskeskukset, joita ei käsitetä osaksi kunnallista liikuntasektoria, ovat usein paikallisen kunnan osaomistuksessa ja kunta saattaa käyttää kyseistä keskusta osana omaa liikunnan palvelu- ja harrastuspaikkatarjontaa. Edellä mainitut huippu- ja kilpaurheilun paikalliset investoinnit ovat kuitenkin kuntien vapaaehtoisia sijoituksia, eikä niitä voida tulkita liikuntalain määräämiksi liikunnan edistämisen velvollisuuksiksi. Kuntia ei siis ole veloitettu tukemaan huippu-urheilua Suomessa muuten kuin siten, että niiden seuratoiminnan tuki sekä liikuntapaikkainvestoinnit kohdistetaan tasapuolisesti kaikki liikuntalain asettamat kahdeksan tavoitetta huomioiden, mukaan lukien huippu-urheilu. Mikäli paikalliset kuntalaisten tarpeet kunnan alueella vastaavat huippu-urheilun tarpeita tulee kunnan myös tukea näitä tarpeita, sillä kunta on velvollinen kuuntelemaan asukkaidensa tarpeita ja ääniä palvelutarjonnassaan, myös liikunnan alueella.

7.1.2 Ruotsi

Kunnat vastaavat muissa Pohjoismaissa hyvin samankaltaisista alueista kuin Suomessa. Ruotsissa kunta vastaa muun muassa sosiaalipalveluiden, rakentamisen, perusopetuksen ja jätehuollon järjestämisestä. Kulttuuri- ja vapaa-aika palvelut kuuluvat virallisesti kuntien vapaaehtoiseihin palveluihin, mutta suurin osa Ruotsin kunnista harjoittaa jonkinlaista liikunnan ja urheilun tukipolitiikkaa. Kunnilla ei kuitenkaan Ruotsissa ole lakisääteistä veloitetta edistää liikunnan harrastamista asukkaidensa keskuudessa.

Kunnat ja maakunnat (*kommuner, regioner och landsting*) ovat ruotsalaisen liikunnan ja urheilun suurimmat rahoittajat. Suurin osa kunnan osoittamasta tuesta liikunnalle toteutuu liikuntapaikkojen muodossa. Kunta ei historian saatossa ole tukenut huippu-urheilua suoraan Ruotsissa, mutta huippu-urheilu on vastaanottanut välillistä tukea kunnan usein merkittävien arena- ja stadionomistusten myötä, jolloin kansalliset kilpa- ja huippu-urheilun toimintaedellytykset paranevat. Ruotsissa kuntasektori on 2000-luvulla joutunut tasapainoilemaan aiempaa enemmän kilpa- ja huippu-urheilun kasvaneiden vaatimusten ja muiden paikallisen liikuntapolitiikan tavoitteiden välillä. Ruotsissa ei nimittäin ole tehty selkeätä rajanvetoa, mihin asti kunnan vastuu huippu-urheilun harjoitus- ja suorituspaikoista ulottuu. Kunnan ja huippu-urheilun on

tulkittu luovan toisilleen arvoa paikallisella tasolla. (Sveriges kommuner och landsting 2013.)

Ruotsissa liikuntapaikkarakentaminen on valtion osallisuuden puutteesta johtuen lähes täysin kuntien vastuulla, joskin maan urheiluliitto RF osallistuu jossain määrin liikuntapaikkarakentamiseen esimerkiksi kehitys- ja asiantuntijatoiminnalla. Yksittäisen kunnan tärkeimmät sidosryhmät liikuntapaikkapolitiikkaa koskevassa keskustelussa ovat RF:n aluejärjestöt (DF) sekä paikalliset urheiluseurat. (Sveriges kommuner och landsting 2013.) DF:t avustavat RF:n alaisia seuroja liikuntapaikkarakentamisessa, jossain määrin samalla tapaa kuin liikunnan aluehallintoviranomaiset Suomessa. Siinä missä Suomessa kunnat omistavat noin 75 prosenttia maan liikuntapaikoista, Ruotsissa kunnat omistavat noin 70 prosenttia ja seurat tai aatteelliset yhdistykset noin 18 prosenttia maan liikuntapaikoista (Sveriges kommuner och landsting 2016).

Ruotsissa kuntasektorin kulttuuri- ja vapaa-aikatoimen vuosittaiset kustannukset ovat noin 2,5 miljardia euroa. Kokonaisarvion luominen kuntien liikuntaan ja urheiluun käyttämistä resursseista on kuitenkin varsin haastavaa. Vapaa-aikatoimen kustannuksista liikuntapaikat muodostavat vuosittain noin 70 prosenttia. Vastaavasti varsinainen vapaa-ajan toiminta ja seura-avustukset muodostavat noin 17 prosenttia vapaa-aikatoimen kustannuksista. Huippu-urheilu asettaa alati kovempia vaatimuksia liikunnan ja urheilun harrastuspaikoille, esimerkiksi kansainvälisten standardien ja turvallisuusaspektien tiukentuessa ja tämä on herättänyt paikallista liikuntapolitiikkaa keskustelua. (Sveriges kommuner och landsting 2013.) Valtakunnallisen urheiluliitto RF:n alaisista urheiluseuroista arviolta kolme neljäsosaa vastaanottaa kunnalta taloudellista toimintatukea ja kolmasosa kunnalta ylläpitotukea. Kunnista puolestaan noin 95 prosenttia avustaa paikallisia urheiluseuroja taloudellisesti. (RF kommunundersökning 2014.)

7.1.3 Norja

Norjassa julkinen hallinto on pohjoismaisessa mittakaavassa jaoteltu selkeämmin kolmeen tasoon. Valtion ja kuntien välillä toimii *fylkeskommun*-taso, jonka voi rinnastaa maakuntiin tai kuntayhtymiin. Fylkeskommun on alueellisesti toimiva kuntien yhteistyöorganisaatio, joka huolehtii tietyistä julkishallinnon vastuualueista. Kaikki Norjan reilut neljäsataa kuntaa kuuluvat johonkin fylkeskommun-yhtymään pääkaupunki Osloa lukuun ottamatta, sillä se muodostaa itse sekä kunnan että fylkeskommun-kokonaisuuden. Kuntien ja fylkeskommun-yhtymien tehtävät ja valtuudet määritellään Norjan kuntalaissa (Kommuneloven 1992). Norjan nykyään yhdeksäntoista fylkeskommun-yhtymää vastaavat alueellisesti muun muassa teiden ylläpidosta, julkisesta hammashoidosta, elinkeinoelämästä sekä aikuis- ja toisen asteen koulutuksesta ja joistakin kulttuuritoiminnoista. Kunnat vastaavat muiden Pohjoismaiden tapaan asukkaiden peruspalvelujen järjestämisestä ja hyvinvoinnin edistämisestä mukaan lukien liikunta- ja vapaa-ajanpalveluiden järjestämisestä. Fylkeskommun-taso on kunnan ohella merkittävä taho alueellisen ja paikallisen liikuntasuunnittelun koordinaattorina, sillä eritoten liikuntapaikkarakentamista pyritään suunnittelemaan alueellisesti kuntien välisen yhteistyön ja liikuntapaikkaverkoston tehostamiseksi.

Liikuntaa tai urheilua ei mainita Norjan kuntalaissa (Kommuneloven 1992). Kunta on kuitenkin Norjasakin tärkeä osa julkista liikunnan ja urheilun palvelutuotantoa. Vaikka kuntia ei ole velvoitettu laatimaan liikunnan kehittämissuunnitelmaa, ovat useimmat kunnat sisällyttäneet liikunnan kunnallisiin strategioihin ja kehittämisdokumentteihin (KS & NIF 2009). Norjan kulttuuriministeriö edellyttää kunnilta voimassaolevaa liikuntasuunnitelmaa liikuntapaikkarakentamista varten tarkoitettujen rahapelivoittovara-avustusten myöntämiseksi (*Spillemidler till Idrettsanlegg*). Suosituksia ja suuntaviivoja kunnalliselle liikuntapolitiikalle ja liikuntapaikkarakentamiselle Norjassa on laadittu niin urheiluliikkeen kuin julkisvallan toimesta (kts. esim. KS & NIF 2009, Kulturdepartementet 2014).

Norjassa kansallinen urheiluliike osallistuu pohjoismaisessa kontekstissa varsin aktiivisesti paikalliseen liikuntahallintoon. NIF:n direktiivien mukaan jokaisessa kunnassa, jossa on vähintään kolme urheiluseuraa, on oltava *Idrettsråd*-liikuntanenuvosto, joka toimii paikallisena yhteistyöorganisaationa kuntahallinnon, urheiluseurojen, NIF:n aluejärjestöjen (*Idrettskrets*) ja lajiliittojen piirijärjestöjen välillä. *Idrettsråd*-neuvostot ovat paikallisen tason NIF-urheilun yhteistyö- ja keskustelufoorumien ohella tärkeässä asemassa jalkauttamassa NIF:n liikuntapolitiikkaa paikallisen kunnallishallinnon päätöksentekoon ja suunnitteluun. *Idrettsråd*-neuvostoon kuuluvat kaikki kunnan alueella toimivat NIF:n alaiset urheiluseurat. (NIF-loven 2015.) Norjassa on toimiva *idrettsråd*-neuvosto noin 85 prosentissa maan kunnista. Yksittäinen urheiluseura tai NIF:n aluejärjestö on edustanut urheiluliikettä niissä kunnissa, jossa ei ole ollut toimivaa *idrettsrådet*-neuvostoa. (KS & NIF 2009.) NIF laskee *idrettsråd*-neuvostot osaksi omaa liikuntahallintoaan, jonka myötä voidaan tulkita Norjan urheiluliikkeen järjestäneen hallintonsa kolmiportaisesti valtiolliseen, alueelliseen ja kunnalliseen tasoon.

Norjassa paikallista lasten ja nuorten liikunta- ja urheiluseuratoimintaa tuetaan NIF:n valtakunnanlaajuisessa liikuntabudjetissa *Lokale aktivitetsmidler (LAM)*-momentissa. Paikalliset *idrettsråd*-neuvostot vastaavat LAM-potin jakamisesta omalla alueellaan kulttuuriministeriön ja NIF:n ohjeiden mukaisesti. LAM-tukea on osoitettu 2017 yhteensä 36,7 miljoonaa euroa. On huomioitava, että LAM-tuki on peräisin NIF:n rahapelivoittovaroisesta valtakunnan liikuntabudjetista, eikä sitä siten voi tulkita kuntasektorin tueksi liikunnalle ja urheilulle, vaikka se paikalliseen urheiluseuratoimintaan kohdistuukin.

Norjassa kunnallisen liikuntatoimen tavoitteet ja päätökset tehdään kansanedustuksellisen luottamusmiestahon (eli kunnanvaltuuston) toimesta. Siinä missä kunnan päätöksentekijät edustavat koko kunnan väestöä, edustaa *Idrettsråd*-neuvosto paikallista urheiluliikettä. *Idrettsråd*-neuvostot pyrkivät vaikuttamaan kunnanvaltuuston päätöksentekoon ja kunnallisen liikuntahallinnon toimenpiteisiin dialogin ja osallistumisen avulla. (KS & NIF 2009.) Yhteenvetona Norjan paikallinen liikuntahallinto siis eroaa Suomesta siten, että kunta on viranomaisena antanut tilaa NIF-johtoiselle urheiluliikkeelle osallistua paikallistason liikuntahallintoon ottamalla mukaan *Idrettsråd*-neuvostot paikallistason liikuntatoimen suunnitteluun ja päätöksentekoon. Tämän myötä urheiluliike kykenee seurojen ja aluejärjestöjen välityksellä vaikuttamaan paikalliseen liikunta- ja urheiluhallintoon Norjassa selkeästi Suomea tehokkaammin. NIF:n organisaatiorakenne synnyttää tilanteen missä urheiluliikkeellä on oma yhteinen äänitorvensa julkisvallan suuntaan niin valtiontasolla (NIF-keskus), alueellisella fylke-tasolla (NIF region) sekä kuntatasolla (*Idrettsråd*). *Idrettsråd*-neuvostoja rahoitetaan vaihtelevasti, joko kunnan avustuksin tai jäsenseuroilta kerättävin maksuin.

Norjan kunnallista liikuntatoimea koskevissa dokumenteissa ei mainita ollenkaan huippu-urheilua. Tämän perusteella voidaan tulkita huippu-urheilun olevan ilmiö, joka ei liity kunnan tehtäväkenttään osana sen liikuntapolitiikkaa. Huippu-urheilu kuuluu valtion tasolla täysin urheilun kansanliikkeen, eli NIF:n toimivaltaan. Koska NIF osallistuu liikunnan paikallishallintoon *Idrettsråd*-urheiluneuvostojen välityksellä, voi kyseisiä neuvostoja pitää huippu-urheilun edunvalvojina paikallistasolla. *Idrettsråd*-neuvostojen urheiluseuraedustus toimii huippu-urheilun puolestapuhujina kunnan liikuntahallinnon ja -pätöksenteon suuntaan, jolloin kunnan liikuntahallinnon on myös vastattava paikallisen huippu-urheilun intresseihin, mikäli sellaisia kunnan alueella esiintyy. Huippu-urheilun paikallinen tukeminen ei kuitenkaan ole kunnan tehtävä ilman väestöltä tai paikalliselta urheiluliikkeeltä lähtöisin olevaa kysyntää. Kunnan osallisuus huippu-urheilun tukemisessa riippuu siis sen asukkaiden ja kansanliikkeen intresseistä.

Urheiluseurat ovat Norjassa pohjoismaisessa mittakaavassa vahvasti läsnä liikuntapaikkojen rakentamisessa ja ylläpidossa, sillä seurat ovat 2010-luvulla rakentaneet yli puolet maan liikuntapaikoista. Seurojen

liikuntapaikkahankkeet ovat kuitenkin kuntien hankkeisiin verrattuna pieniä, sillä kunnat ovat rahamääräisesti tarkasteltuna vastanneet 2010-luvun liikuntapaikkainvestoinneista noin 70-80 prosentin verran. (Kulturdepartementet 2012; Kulturdepartementet & NIF 2017.) Norjassa on tällä hetkellä maan liikuntapaikkarekisterin mukaan käytössä noin 55 000 liikuntapaikkaa (Anleggsregistret.no 2018). Merkittävistä liikuntapaikkojen seuraomisteisuudesta huolimatta kunnat omistavat ja ylläpitävät valtaosan maan suurista ja hintavista liikuntapaikoista, kuten uimahalleista ja jäähalleista (Kulturdepartementet & NIF 2017).

7.1.4 Tanska

Tanskassa kuntien tärkein tehtävä on muiden Pohjoismaiden tapaan erinäisten hyvinvointipalveluiden tuottaminen asukkaita varten. Tanskan kuntasektori poikkeaa kuitenkin muista raportin vertailumaista siten, että itsenäisiä kuntia on vain 98. Myös alueellinen hallinto on järjestetty Suomea, Ruotsi tai Norjaa väestömäärältään suurempiin kokonaisuuksiin. Tanskan aluehallinto on jaettu viiteen *region*-aluehallintoelimeen. Kuntien ja alueiden määrää supistettiin merkittävästi laajan paikallishallintouudistuksen yhteydessä 2007. Maan 98 kunnalla on oma yhteistyö- ja intressiorganisaatio *Kommunernes Landsforening* ja viidellä alueella yhteistyö- ja intressiorganisaatio *Danske Regioner*.

Kuntasektori vastaa paikallisesti muun muassa terveydenhoidosta, sosiaalityöstä, lasten ja nuorten toiminnasta, elinkeinoelämän kehittämisestä sekä kulttuuri- ja vapaa-aikatoiminnasta. Liikunta on kirjasto-toiminnan, vapaan sivistystyön, yhdistystoiminnan sekä taide- ja kulttuuritoiminnan ohella yksi kuntien kulttuuri- ja vapaa-aikatoiminnan osa-alueita. (Kommunernes Landsforening 2018.) *Regioner*-alueet puolestaan hallinnoivat Tanskan valtakunnallista terveydenhuoltojärjestelmää, toisen asteen ja sitä ylemmän tason koulutusjärjestelmää, alueellista julkisen liikenteen suunnittelua sekä elinkeinoelämän kehittämistä. Liikunta ja urheilu eivät kuulu Tanskan aluehallintoelimen vastuulle. (Danske Regioner 2018.) Liikunta ei Tanskan lainsäädännössä ole suoranaisesti pakollinen osa kunnan palvelutarjontaa asukkaille. *Folkeoplysningsloven*-kansansivistyslain nojalla kuntia veloitetaan kuitenkin tukemaan kolmannen sektorin lasten ja nuorten toimintaa sekä järjestämään toiminnalle soveltuvat tilat (Folkeoplysningsloven 2011). Urheiluseurojen lasten ja nuorten toiminnan tukemisen sekä siihen soveltuvan liikuntapaikkatarjonnan luomisen voi täten tulkita olevan Tanskassa lainsäädännön perusteella kunnan velvollisuus.

Kunnilla on vaihtelevia käytäntöjä paikallisen liikunta- ja urheilutoiminnan tukemisen suhteen. Kunta voi osoittaa rahallista tukea urheiluseuralle, tosin sillä edellytyksellä, että seura toimittaa kunnalle tilinpidon. Tanskan kuntoliikuntaliitto DGI:n (2017) laatiman selvityksen mukaan kuntien asukaskohtainen panostus liikuntaan vaihtelee suuresti maan kuntien välillä. Suurimman asukaskohtaisen liikuntapanostuksen tekevät kunnat osoittavat moninkertaisia vuosittaisia summia liikuntaan verrattuna pienimmän asukaskohtaisen panostuksen tekeviin kuntiin. Karkeasti ottaen suurimmat kunnalliset asukaskohtaiset liikuntatuet osoitetaan pääkaupunki Kööpenhaminan lähikunnissa ja pienimmät summat puolestaan raja-alueiden pienissä kunnissa. Kunnallinen tuki liikunnalle ja urheilulle on karkeasti ottaen käänteisesti suhteellinen yksityisen liikuntasektorin palvelutuotantoon nähden. Tanskan julkinen tuki liikunnalle on kansainvälisessä vertailussa varsin hajautettua ja kunnat voivat hyvin väljästi tehdä paikallisia resursointisuunnitelmia ja -päätöksiä. Lopputuloksena kuntien vapauden myötä liikunnan ja urheilun paikalliset tukikäytännöt vaihtelevat suuresti 98:n kunnan välillä. Kunnat tukevat paikallista seuratoimintaa myös taloudellisesti. DGI:n selvityksen mukaan urheiluseuroille kohdistuvan seuratuon osuus liikunnan ja urheilun kokonaiskäyttämönsä on noin kahdeksasosa (12,7 %) ja koko liikuntaan ja urheiluun käytetyistä resursseista vajaa kymmenen prosenttia. (DGI 2017.).

Tanskassa urheiluliike on joissakin kunnissa organisoitunut paikallisiin yhteenliittymiin. Suurimmissa kunnissa operoi paikallisten urheiluseurojen yhteisorganisaatioita *Samvirkende Idrætsklubber*, jotka toimivat urheilun yhteisenä puheäänenä kunnallishallinnon suuntaan. Yhteisorganisaatio ottaa kantaa paikalliseen liikuntapolitiikkaan, liikuntapaikkoja koskevaan keskusteluun sekä avustaa jäsenseuroja taloudenpidossa, koulutuksessa ja muissa seuratyön asioissa. *Samvirkende Idrætsklubber*-yhteenliittymällä on käytännössä vapaamuotoisesta organisoitumisesta huolimatta samankaltainen rooli paikallisessa liikuntahallinnossa kuin Norjan Idrettsråd-neuvostoilla. Tanskan malli on kuitenkin hajanainen, eikä sitä johdeta keskitetystä urheiluliikkeen toimesta Norjan NIF:n tavalla.

Tanskan huippu-urheilulaki (Lov om eliteidræt) mainitsee kunnat kahdessa tarkoituksessa. Maan keskeisen huippu-urheiluorganisaation Team Danmarkin tulee lain voimalla tehdä yhteistyötä kuntien kanssa huippu-urheilua edistävän liikuntapaikkarakentamisen suunnittelemisessa. Lisäksi huippu-urheilulaki sallii kuntien tukea huippu-urheilua taloudellisesti, mikäli tuki ei kohdistu ammattimaiseen urheilun yritystoimintaan. Tanskan urheilujärjestelmä on Pohjoismaista ainoa, joka aktiivisesti rohkaisee kuntasektoria osallistumaan huippu-urheilutyöhön. Team Danmark tekee yhteistyötä tiettyjen kuntien kanssa paikallisen huippu-urheilutyön edistämiseksi niin sanotun *elitekommuner*-konseptin (huippukunta) avulla. Tällä hetkellä Team Danmarkilla on voimassa oleva huippukuntasopimus 22:n kunnan kanssa. Huippukunnan tärkein tehtävä on paikallisen huippu-urheilun talentti- ja kehitystyön vahvistaminen kansainväliset kriteerit täyttäväksi. Siihen kuuluu esimerkiksi joidenkin peruskoulujen (1-10 luokkien) huippu-urheiluluokkien järjestäminen, Team Danmarkin tukemien urheilijoiden jatkokoulutuksen ja huippu-urheilun joustavan yhdistämisen mahdollistaminen, urheiluun liittyvien tukikurssien järjestäminen kunnan alueen urheilijoille sekä kunnan alueella huippu-urheilukoordinaattorin tehtävän ylläpitämistä. 22 kunnassa toimii 2018 alussa 38 urheilukoulua, joissa opiskelee noin 10 000 oppilasta. Team Danmark on lisäksi määritellyt kullekin huippukunnalle tietyt priorisoidut lajit sekä priorisoidut urheiluseurat. Kunkin huippukunnan valitut urheiluseurat on myös integroitu osaksi kyseisten lajien lajiliittojen huippu-urheilun kehittämisstrategiaa. (Team Danmark 2018.)

Järjestelmän myötä Team Danmark keskittää eri lajeja eri puolille maata eri urheiluseurojen välityksellä. Järjestelmä ei missään nimessä ole demokraattinen tai tasapuolinen, mikäli tarkastellaan urheiluvien nuorten alueellista mahdollisuuksien tasa-arvoa panostaa huippu-urheiluun. Toisaalta järjestelmä tuottaa tehokkaammin laadukasta huippu-urheilutyötä, kun osaamista ja resursseja keskitetään lähelle urheilijoiden arkea urheiluseuroihin ja päivittäiseen valmennukseen. On myös huomioitava, että samankaltainen järjestelmä on nähtävissä Suomen huippu-urheilua tukevassa urheiluakatemia- ja valmennuskeskusverkostossa, jossa jokaisella akatemialla tai keskuksella (=paikkakunnalla) on omat priorisoidut lajinsa. Suomen ja Tanskan välinen ero tulee esiin siinä, että Tanskan järjestelmässä kunta (eli julkisvalta) on aktiivisesti läsnä tukemassa priorisointia, vaikka Team Danmark toimiikin järjestelmän pääasiallisena suunnittelijana ja päätöksentekijänä. Kunnallinen liikuntatoimi ei Team Danmarkin huippukunta-järjestelmässä ole kovinkaan tärkeä toimija, joskin se voi vaikuttaa ja tukea paikallisen huippu-urheilun toimintaedellytyksiä, mikäli kyseinen kunta kuuluu Team Danmarkin huippukuntiin ja sen tukemien urheiluseurojen joukossa on Team Danmarkin tunnustamia ja valtuuttamia huippuseuroja. Lisäksi Team Danmarkin ja kunnan välinen yhteistyösopimus edellyttää kunnallisen huippu-urheiluneuvoston asettamista ja huippu-urheilukoordinaattorin palkkaamista.

Liikuntapaikkarakentaminen on Tanskassa käytännössä täysin kuntien vastuulla. Itsenäinen, valtionrahoitteinen *Lokale- og anlæggsfonden*-rahasto (LOA) osallistuu vuosittain arkkitehtonisesti ja toiminnallisesti uuden-

tyyppiin liikunnan ja vapaa-ajan rakennehankkeisiin vajaalla kymmenellä miljoonalla eurolla. LOA tukee liikuntapaikkojen rakentamisen ohella myös kulttuurin ja muun vapaa-ajan toiminnan edistämiseen tarkoitettuja rakennushankkeita. Muuta liikuntapaikkarakentamisen tukea ei valtion liikuntabudjetissa kuitenkaan Tanskassa osoiteta. Liikuntapaikkarakentamista ei myöskään Tanskassa ohjata lainsäädännön keinoin (DGI 2017). Tämän myötä paikallinen liikuntapaikkarakentaminen ja -ylläpito jää pitkälti kunnalliseksi tehtäväksi.

Tanskassakin ylläpidetään kansallista liikuntapaikkarekisteriä. Rekisteriä ylläpitävät valtionrahoitteiset itsenäiset järjestöt Lokale og Anlaegsfonden (LOA) sekä Idrættens Analyseinstitut (IDAN). Liikuntapaikkarekisterin mukaan Tanskassa on vajaa 11 000 rekisteröityä liikuntapaikkaa. Kunnat omistavat 52 prosenttia, seurat 9 prosenttia ja yksityiset toimijat 13 prosenttia maan liikuntapaikoista. Rekisterin mukaan 25 prosenttia Tanskan liikuntapaikoista on erinäisten muiden itsenäisten organisaatioiden omistuksessa. Liikuntapaikkojen ylläpidon jakauma mukaillee pitkälti omistuksen jakaumaa, joskin urheiluseurat vastaavat mitä ilmeisimmin myös joidenkin kuntaomisteisten liikuntapaikkojen ylläpidosta, sillä seurat ylläpitävät 18 prosenttia Tanskan liikuntapaikoista. Suunnilleen neljäsosan Tanskan liikuntapaikoista omistava ja ylläpitävä itsenäisten organisaatioiden kokonaisuus koostuu esimerkiksi säätiöistä, järjestöistä, koulutusinstituutioista ja muista aatteellisista toimijoista, jotka eivät ole kaupallisia toimijoita tai urheiluseuroja. Itsenäiset organisaatiot omistavat Tanskassa merkittävän osan myös maan suurista liikuntapaikoista, esimerkiksi liikuntahalleista (noin 45 %) ja uimahalleista (noin 50 %). (Facilitetsdatabasen.dk.) Tanskan liikuntapaikkojen omistuspohja poikkeaa siis merkittävästi Suomen ja eritoten Norjan vastaavista, joissa suuret liikuntapaikat ovat useimmiten kunnallisessa omistuksessa.

7.2 Kuntasektorin liikunnalle ja urheilulle osoittama tuki

Kuntien liikuntaresursointia on aiemmissa julkista liikuntarahoitusta kartoittaneissa tutkimuksissa (mm. Mäkinen 2010, Valtion liikuntaneuvosto 2015, Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017e) jaoteltu 1) käyttömenoihin, 2) investointeihin sekä 3) kansalaistoiminnalle, eli hyvin pitkälti urheiluseuratoiminnalle, osoitettuihin avustuksiin. Tässä raportissa noudatetaan kuntasektorin liikuntarahoituksen tarkastelua edellä mainittuihin kolmeen kohteeseen, jolloin kehitystä 2010-luvulla voidaan luotettavasti arvioida suhteessa edellisen vuosikymmenen tietoihin. Käyttömenot viittaavat karkeasti yksinkertaistettuna kunnan tai kuntayhtymän liikuntaan sijoitettujen voimavarojen (työvoimakustannukset, energiakustannukset, ostot jne.) ja siitä saatujen tuottojen (pääsymaksut, vuokrat jne.) väliseen erotukseen. Investoinnit puolestaan viittaavat kunnan tai kuntayhtymän liikuntapaikkojen rakennus- ja korjaushankkeisiin sekä liikuntatoimintaan liittyvien välineiden ja teknologian hankintaan. Kansalaistoiminnan avustukset on useimmissa tilastoissa luettu osaksi kuntien käyttömenoja, mutta ne esitetään tässä raportissa myös omassa tarkastelussa.

Suomen kuntasektorin liikunnan tukemisen tiedot ovat peräisin Tilastokeskuksen tilastoista (kuntatalous, tehtävä 355 Liikunta ja ulkoilu). Ruotsin tiedot perustuvat Statistiska Centralbyrån- ja Kommun och landstingsdatabasen -tilastotietokantoihin joita täydennetään RF:n toteuttamien 2010-luvun kuntakyselyjen tuloksilla. Norjan tilastot perustuvat Statistisk Sentralbyrå tilastokantoihin ja julkisen talouden lukemiin (Offentlig sektor, KOSTRA, Kulturtilbod). Norjasta liikuntapaikkojen rakentamisesta on saatavilla tietoja myös Kulttuuriministeriön ja NIF:n vuosittaisista liikuntapaikkaraporteista (Kulturdepartementet & NIF 2011-2017). Tanskan tilastot perustuvat kansalliseen tilastotietokantaan (Statistikbanken, Nationalregnskab og offentlige finanser) sekä maan kuntoliikuntaliitto DGI:n (2017) selvitykseen kuntien panostuksesta liikuntaan ja urheiluun 2008-2016. Suomen luvut sisältävät kuntien tilastojen ohella kuntayhtymien tilastoja. Norjassa puolestaan lukuihin sisältyvät kuntien tilastojen ohella myös alueellisten fylkeskom-

mun-yhtymien tilastot. Suomen kuntayhtymät tai Norjan fylkeskommun-aluehallintoelimet eivät kuitenkaan osallistu merkittävästi liikunnan ja urheilun resursointiin, joten niiden liikuntaresurssit on luettavuuden takia tässä raportissa luettu osaksi kuntasektorin liikuntatukea.

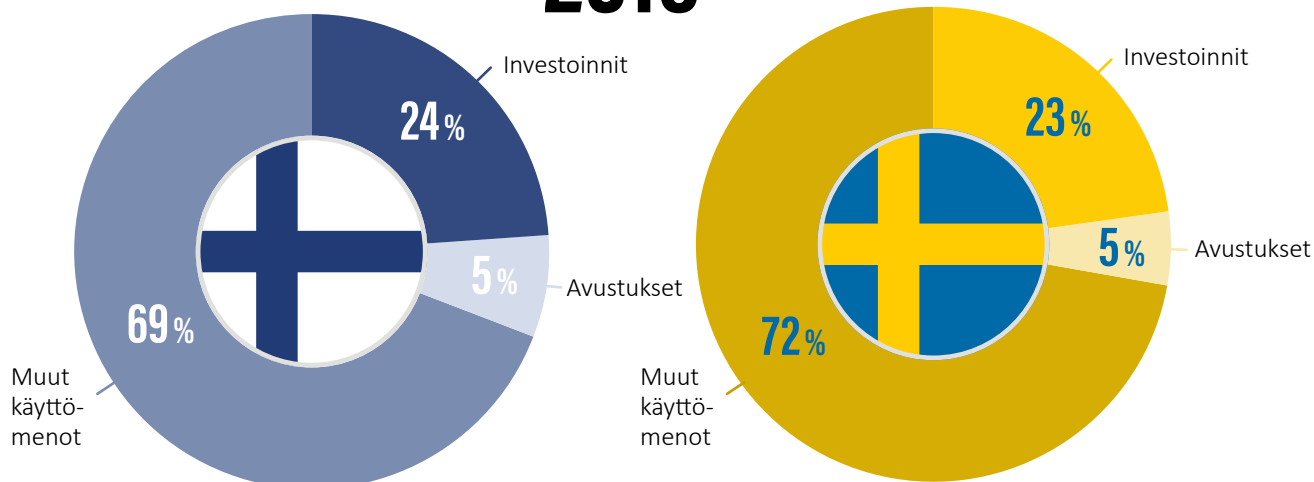
Lukuja tarkastellessa on huomioitava, että valtiot tukevat kuntien liikuntatoimintaa tai paikallista seura-toimintaa vuosittain vaihtelevin summin. Tämän luvun taulukoissa valtioiden tuet on otettu huomioon selvitettyä kuntien todellista panostusta liikuntaan ja urheiluun. Taulukoiden rahasummat esitetään nettomääräisinä siten, että kuntien todellinen panostus kansalaisten liikkumiseen käy ilmi. Kunkin maan eriävistä tilastointimenetelmistä ja luokittelusta johtuen kuntasektorin menojen vertailu muodostuu varsin haasteelliseksi ja tästä johtuen tämän luvun taulukoiden summat on jaoteltu varsin yleisluontoisesti käyttömenoihin, seura-avustuksiin sekä investointeihin liikunnan ja urheilun alueella.

Suomessa kuntasektori (kunnat ja kuntayhtymät) on kasvattanut tasaisesti panostustaan liikuntaan 2010-luvulla. Kunnat ovat sijoittaneet liikuntaan kokonaisuudessaan vuosikymmenen vaihteessa yhteensä noin 570 miljoonaa euroa, mutta vuonna 2016 summa oli kasvanut jo noin 760 miljoonaan euroon. Suomen kuntasektorin liikuntamäärärahojen kohdistaminen avustuksiin, muihin käyttömenoihin sekä investointeihin on esitetty kuviossa 9. Suomessa kuntien liikunnan tuen kaikki osa-alueet ovat kasvaneet absoluuttisesti tarkasteltuna, mutta investointimenot ovat kasvaneet suhteellisesti käyttömenoja ja seura-avustuksia enemmän.

Ruotsissa kuntasektori kantaa Pohjoismaisessa tarkastelussa suurimman vastuun maan liikunnan ja urheilun resursoinnista. Tämä johtuu osittain maan julkisvallan vastuunjaosta liikunnan alalla, jossa valtio osallistuu suhteellisen pienin resurssein liikunnan tukemiseen ja suurempi vastuu lankeaa kunnille. Ruotsin kuntasektori on Pohjoismaista absoluuttisesti tarkasteltuna ylivoimaisesti suurin liikunnan tukija, sillä se on 2010-luvulla kasvattanut tukeaan liikunnalle noin 1,2 miljardista eurosta noin 1,6 miljardiin euroon vuonna 2016. Ruotsin kuntasektorin liikuntamäärärahojen kohdistaminen avustuksiin, muihin käyttömenoihin sekä investointeihin on esitetty kuviossa 9. Ruotsissa investoinnit ovat Suomen tapaan kasvaneet merkittävästi 2010-luvulla, mutta myös muut liikuntaan osoitetut käyttömenot ovat kasvaneet huomattavasti, erityisesti liikuntapaikkojen ylläpito. Sen sijaan seurojen ja yhdistysten tuki on polkenut paikallaan ja jopa pienentynyt viime vuosina noin 100 miljoonan vuosittaisesta summasta reiluun 80 miljoonaan euroon vuonna 2016.

Norjan kuntasektorin liikunnan tuki poikkeaa koostumukseltaan muista tarkastelun Pohjoismaista. Norjan kuntasektorin liikuntamäärärahojen kohdistaminen avustuksiin, muihin käyttömenoihin sekä investointeihin on esitetty kuviossa 10. Norjassa investoinnit muodostavat peräti 45 prosenttia maan kuntasektorin liikunnan tuesta, vastaavan osuuden ollessa 25 prosentin molemmin puolin muissa maissa. Tämä selittyy osin sillä, että Norjan tilastoista on saatavilla pelkästään investointien bruttomenot, jolloin kuntien investoinneista ei luultavasti ole vähennetty NIF:n valtakunnanlaajuisen liikuntabudjetin merkittävää liikuntapaikkatuen osuutta. Norjassa julkisvallan liikuntatuki muodostuu kuitenkin kokonaisuutena huomattavasti muita Pohjoismaita investointi- ja liikuntapaikkakeskeisemmäksi. Vastaavasti kunnat avustavat Norjassa seuroja ja yhdistyksiä suhteellisesti eniten, osuus on yhteensä 12 prosenttia vuonna 2016. Norja on Suomen ohella ainoa Pohjoismaa, jossa seuratukea on kasvatettu 2010-luvulla ja myös ainoa maa, jossa seuratuun osuus on suhteellisesti kasvanut. Norjan toinen erikoisuus on muiden käyttömenoja suhteellisen pieni (43 %) osuus, joka voi osittain johtua Norjan kuntasektorin verrattain pienestä liikuntapaikkojen omistus- ja ylläpitosuhteesta, jonka myötä liikuntapaikkojen ylläpidon kustannukset jäävät muita vertailumaita matalammalle tasolle.

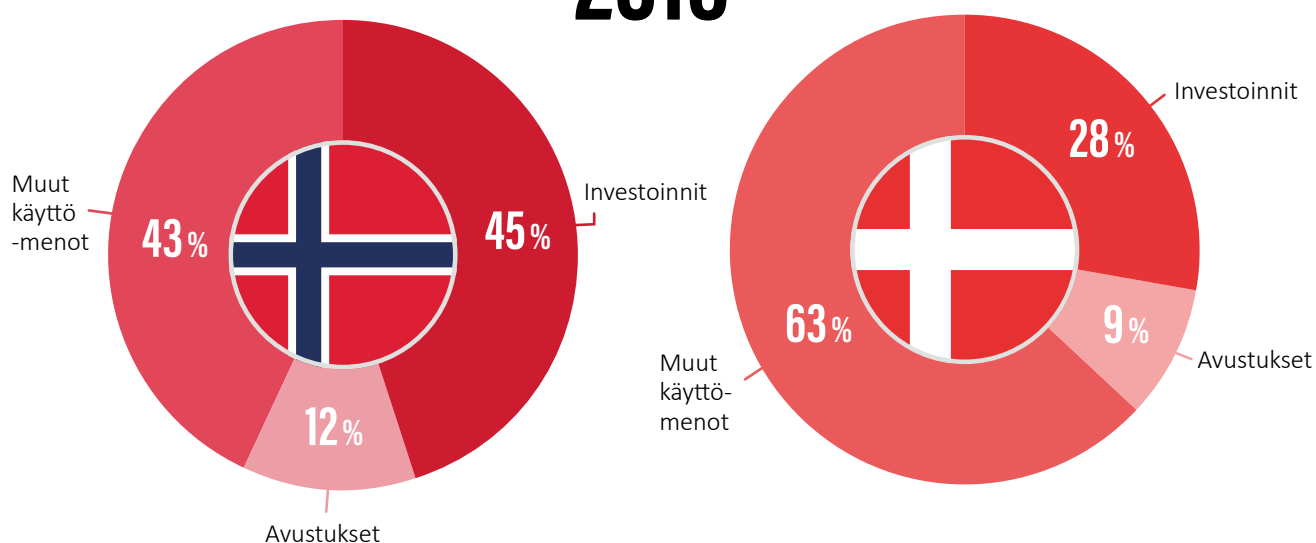
2016

KUVIO 9. Suomen ja Ruotsin kuntasectorin liikuntamenojen jakautuminen kohteittain.

Tanskan kuntasectorin liikuntatuki on Norjan ohella absoluuttisesti tarkasteltuna polkenut paikallaan 2010-luvulla. Se on absoluuttisesti sekä asukaskohtaisesti tarkasteltuna Pohjoismaista pienin. Tanskan kuntasectorin liikuntamäärärahojen kohdistaminen avustuksiin, muihin käyttömenoihin sekä investointeihin on esitetty kuviossa 10. Tanskassa liikunnan tuen kohdistaminen ei poikkea suuresti Suomesta, sillä avustukset muodostavat yhdeksän prosenttia, investoinnit 28 prosenttia ja muut käyttömenot 63 prosenttia maan liikuntatuesta. Tanskassa kuntasectorin panostus liikuntaan on sisällöllisestikin polkenut paikallaan, sillä eri osa-alueiden välinen tasapaino ei ole juurikaan muuttunut 2010-luvulla toisin kuin Suomessa ja Ruotsissa, jossa investoinnit ovat kasvattaneet suhteellista osuuttaan merkittävästi seura-avustusten kustannuksella.

2016

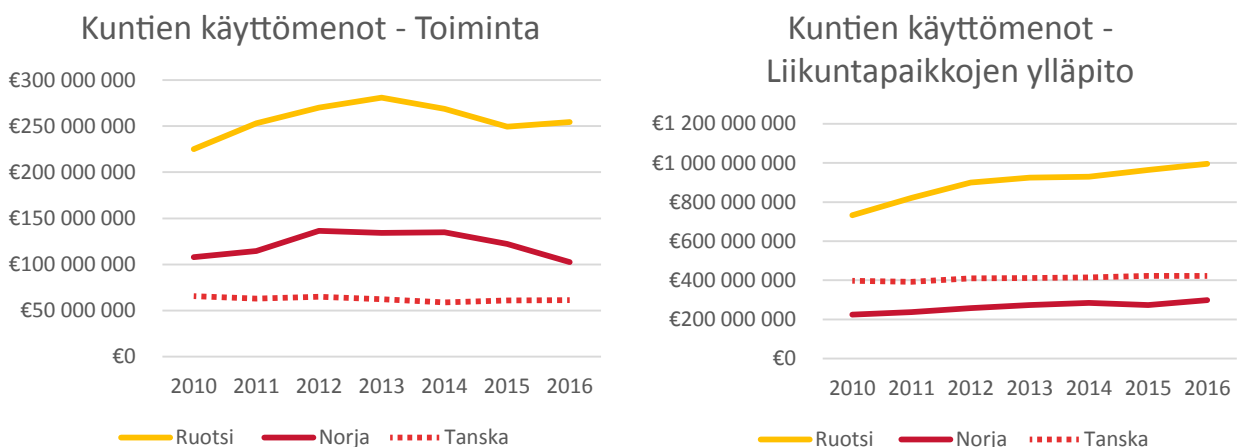
KUVIO 10. Norjan ja Tanskan kuntasectorin liikuntamenojen jakautuminen kohteittain.

7.2.1 Liikunnan ja urheilun käyttömenot

Liikunnan ja urheilun käyttömenot viittaavat karkeasti ottaen niihin kustannuksiin, mitä liikuntatoimen toiminnasta ja ylläpidosta kuntasektorille muodostuu. Ne koostuvat muun muassa henkilöstökuluista, energiakuluista, palveluiden ja hyödykkeiden ostoista, avustuksista, korjaus- sekä ylläpitokuluista. Liikunta ja urheilu aiheuttavat kunnille menojen ohella myös tuloja esimerkiksi pääsymaksujen, palveluiden myynnin ja osallistumismaksujen muodossa. Pääsääntöisesti menot ovat kuntasektorille selkeästi tuloja suuremmat, mikä onkin varsin luonnollista, kun otetaan huomioon kuntien tehtävä kansalaisten palveluiden tuottajana. Tässä luvussa esitettävät kuntien käyttömenot liikuntaan ja urheiluun ovat nettomäärisiä, eli niissä on laskettu menojen ja tulojen yhteissaldo.

Menoja tarkasteltaessa on huomioitava maiden eri väestömäärät, sillä Ruotsin väestöluku on karkeasti ottaen lähes kaksinkertainen verrattuna muihin raportin kohdemaihin. Toinen huomioitava seikka on maiden kuntatalouden tilastojen vaihtelevat käytännöt. Suomessa liikuntatoimen tilastot löytyvät *liikunta ja ulkoilu* -momentista. Ruotsissa vastaavat lukemat ovat peräisin *liikunta ja vapaa-aika* -momentista. Norjan vastaava tilasto käsittää *liikunnan ja urheilun* sekä jossain määrin myös *lasten ja nuorten vapaa-ajan aktiviteetit*. Tanskan tilastot ovat peräisin monesta eri momentista, jotka karkeasti ottaen liittyvät liikuntaan ja vapaa-ajan aktiviteetteihin. Tanskan tilastokannoista liikunnalle olennaiset kohteet on poimittu hyödyntäen kuntoliikuntaliitto DGI:n (2017) selvitystä kuntien liikuntatoimen aktiivisuudesta Tanskassa.

Kuntien käyttömenot Pohjoismaissa on esitetty kuviossa 11 jaoteltuna toimintaan sekä liikuntapaikkojen ylläpitoon. Toiminta tarkoittaa kaikkea kunnan omaa liikuntapalvelutuotantoa ja osoitettuja avustuksia. Liikuntapaikkojen ylläpito puolestaan viittaa karkeasti kaikkiin menoihin, joita liikuntapaikoista kunnille kohdistuu energia-, henkilöstö- ja korjauskuluista. Suomen kunnista ei käyttömenojen tilastoja ole erikseen saatavilla toiminnan tai liikuntapaikkojen ylläpidon osalta, jolloin vertailua voidaan ainoastaan tehdä skandinaavisten naapurimaiden osalta.

KUVIO 11. Pohjoismaiden vertailu kuntasektorin käyttömenoista toimintaan sekä liikuntapaikkojen ylläpitoon.

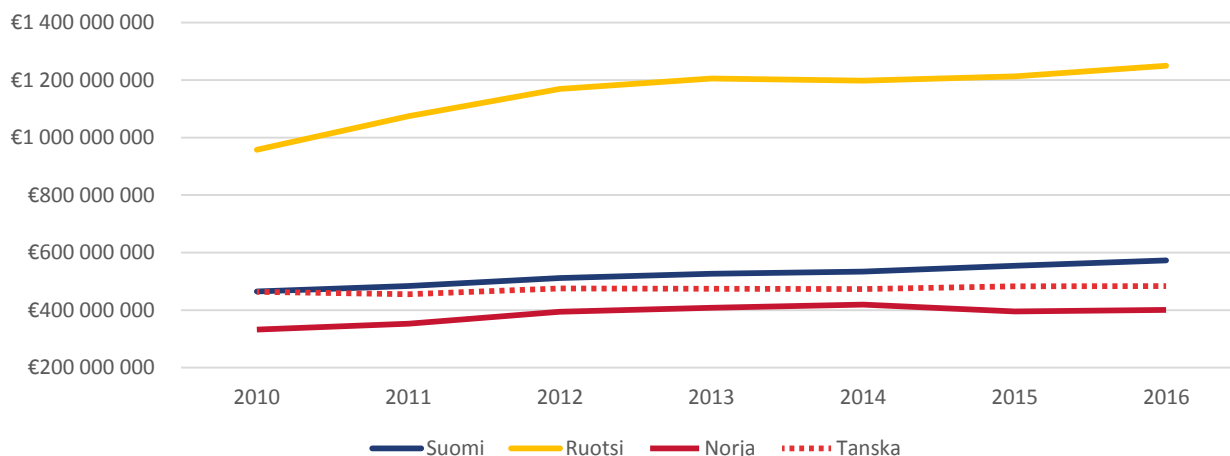
Ruotsi osoittaa selkeästi suurimmat resurssit sekä toimintaan että liikuntapaikkojen ylläpitoon. Sen toiminnan menot ovat kasvaneet 2010-luvulla noin 225 miljoonasta eurosta reiluun 250 miljoonaan euroon vuonna 2016. Panostus on kuitenkin viime vuosina laantunut, sillä se kävi korkeimmillaan noin 280 miljoonassa eurossa vuonna 2013. Norjassa menot liikuntatoimen toimintaan ovat reilut 100 miljoonaa euroa vuodessa. Tanskassa tilastot näyttävät kuntien liikuntatoimen toiminnan käyttömeneiksi vaivaiset 60-65 miljoonaa euroa vuosina 2010-2016, mutta Tanskan tilastoissa toiminta viittaa DGI:n tulkinnan mukaan lähes pelkästään muille toimijoille (pääsääntöisesti seuroille) osoitettuihin avustuksiin.

Liikuntapaikkojen ylläpidon osalta Ruotsin kunnat ovat kasvattaneet käyttömenoja 730 miljoonasta eurosta 2010 noin miljardiin euroon vuonna 2016. Summa on Ruotsin muita vertailumaita suuremmasta väestömäärästä huolimatta suuri verrattuna Norjaan ja Tanskaan. Liikuntapaikkojen ylläpidon kustannukset ovat Tanskassa ja Norjassakin kasvaneet 2010-luvulla mutta eivät prosentuaalisesti yhtä paljon kuin Ruotsissa. Tanskan Norjaa suuremmat liikuntapaikkojen ylläpitokustannukset johtunevat osittain Norjan kuntasektorin pienemmästä liikuntapaikkojen omistusosuudesta, mutta myös Tanskan kuntatalouden menojen erilaisesta jaottelusta toiminnan ja liikuntapaikkojen ylläpidon välillä.

Tilastoista on pääteltävissä, että kunnat ovat 2010-luvulla joutuneet operoimaan alati kasvavien liikuntapaikkojen ylläpitokustannusten kanssa kaikissa Pohjoismaissa. Tämä on luonnollista, kun otetaan huomioon liikuntapaikkojen stabiili määrällinen kasvu uudisrakennushankkeiden myötä. Samalla olemassa oleva liikuntapaikkakanta vanhenee vuosittain, jolloin sekin kasvattaa vuosittaisia korjaus- ja uudistamiskustannuksia. Tämän kehityksen ohella kunnat ovat kamppailleet julkistalouden talousongelmien kanssa käytännössä kaikissa länsimaissa 2010-luvulla. Finanssikriisin myötä kunnat ovat joutuneet tiukentamaan ja tehostamaan palvelutuotantoaan ja liikunta on palvelutuotannon osa-alueista helpommin karsittavissa kuin esimerkiksi lainsäädännön velvoittamat perusopetuksen tai terveydenhuollon palvelut. Kunnat ovat yksinkertaisesti karsineet menoja sieltä, mistä on ollut helpompaa karsia.

Suomen kuntasektorin käyttömenoja voidaan verrata muihin Pohjoismaihin ainoastaan kokonaisuuden osalta. Kuntien käyttömenot vuosina 2010-2016 on esitetty kuviossa 12. Kokonaisvertailussa Ruotsin kunnat yltyvät ylivoimaisille lukemille noin 1,25 miljardin liikuntapanostuksilla. Ruotsin kunnat ovat kasvattaneet käyttömenojaan Pohjoismaista eniten, sillä lähtötaso on ollut vuonna 2010 alle miljardissa eurossa. Suomen käyttömenot ovat 2010-luvulla kasvaneet noin 460 miljoonasta eurosta noin 570 miljoonaan euroon vuonna 2016. Suomen kunnat ovat liikuntasektorin käyttömenoiltaan nykyään selkeästi Pohjoismaista toiseksi korkeimmalla. Tanskan kunnat kuluttavat liikuntaan melkein sata miljoonaa euroa Suomen kuntia vähemmän ja Norjan kunnat puolestaan lähes kaksisataa miljoonaa euroa Suomen kuntia vähemmän. Tämä alleviivaa osittain kuntasektorin edelleen tärkeää asemaa suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Suomen kuntien verrattain korkeita käyttömenoja selittävät myös suomalaisten kuntien verrattain korkea liikuntapaikkojen omistusosuus (75 %). Ruotsin kuntasektorin suuri vastuu liikunnan paikallistasolla on kuitenkin kiistaton, sillä maan kuntien käyttömenot liikuntaan ovat asukaskohtaisesti tarkasteltunakin selvästi muita Pohjoismaita suuremmat.

Kuntien käyttömenot - liikunta ja urheilu yhteensä

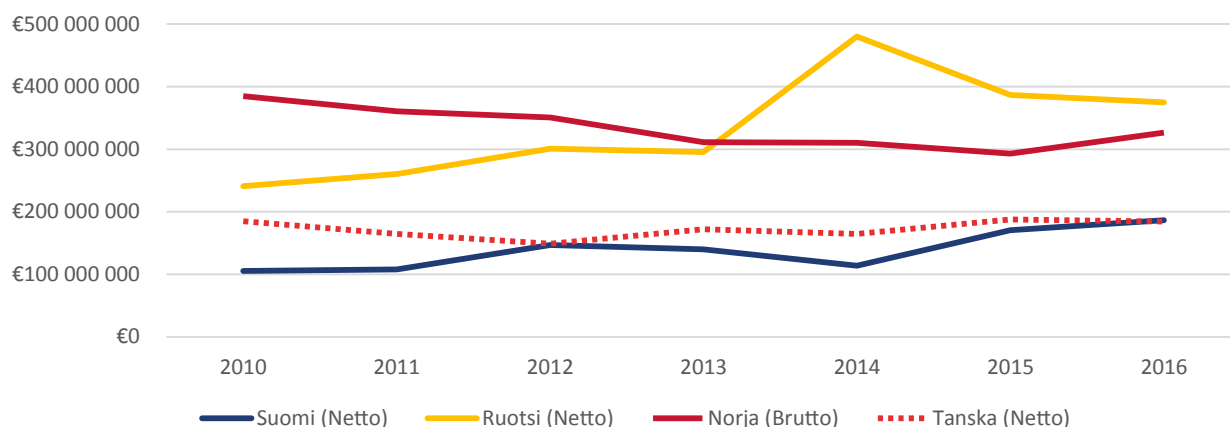

KUVIO 12. Pohjoismaiden vertailu kuntasektorin kokonaiskäyttömeneistä liikuntaan.

7.2.2 Investoinnit liikuntaan ja urheiluun

Kunnalliset investoinnit liikuntaan tarkoittavat sen liikuntapaikkojen rakennus- ja korjaushankkeista sekä liikuntatoimintaan liittyvien välineiden ja teknologian hankinnasta aiheutuvia kustannuksia. Käytännössä suurimpia ja merkittävimpiä kunnallisia liikuntainvestointeja ovat suurten liikuntapaikkojen rakentaminen, joita ovat esimerkiksi jäähallit, uimahallit sekä monitoimihallit. Pohjoismaiden kuntien tekemien liikuntainvestointien kehitys 2010-luvulla on esitettyä kuviossa 13¹.

Kuntien investoinnit liikuntaan ja urheiluun (sis. liikuntapaikkainvestoinnit)

KUVIO 13. Pohjoismaiden kuntien investoinnit liikuntaan ja urheiluun 2010-luvulla.²

¹ Kunnallisten liikuntainvestointien tarkkaa summaa on mahdoton kansallisten tilastojen perusteella tarkasti määrittellä, koska ne sisältävät kansallisesta tilastoinnista riippuen muitakin osa-alueita kuin pelkästään liikunnan ja urheilun. Suomessa kuntatalouden nettoinvestoinnit esitetään koko liikunta ja ulkoilu- momentin osalta kokonaisuutena. Ruotsissa vastaavat nettoinvestoinnit esitetään koko liikunnan ja kulttuurin toimialalta, sisältäen esimerkiksi nuorisotoimen investoinnit. Norjan tilastoista on puolestaan liikuntasektorin investoinnit esitetty omana summanaan, mutta Norjasta tiedot on saatavilla ainoastaan bruttomääräisinä, jolloin niihin sisältyy esimerkiksi NIF:n rahapelivoittoperusteinen liikuntapaikkojen rakennustuki. Tanskan kuntatalouden tilastoista investointeja ei ole lainkaan erotettu muista menoista. Toisaalta Tanskan tilastoissa liikuntamenot on jaoteltu käyttökustannuksiin (drift) ja rakennekustannuksiin (anlegg). Tässä raportissa Tanskan tilastoista käyttökustannukset on tulkittu vastaavan käyttömenejä ja rakennekustannukset tulkittu vastaavan investointeja.

² Norjassa maan kulttuuriministeriö ja NIF julkaisevat vuosittain raportin kuntien ja urheiluliikkeen liikuntapaikkarakentamista tukevien rahapelivoittovarojen hausta ja käytöstä (Kulturdepartementet & NIF 2011-2017). Paikallisen liikuntapaikkarakentamisen tukeminen rahapelivoittovaroin on Norjassa karkeasti ottaen järjestetty Suomen OKM:n liikuntapaikkarakennushankkeiden valtionavustusjärjestelmää vastaavalla tavalla. Kulttuuriministeriön ja NIF:n raporttien mukaan kunnat sekä urheiluliike suunnittelevat vuosittain liikuntapaikkahankkeita yli miljardin euron investointikustannusten edestä, mikä poikkeaa huomattavasti kuntien Statistikkbanken-tilastokantaan ilmoittamista tiedoista, joiden perusteella kuntien liikuntapaikkainvestoinnit ovat bruttona liikkuneet kolmen ja neljänsadan miljoonan euron välillä vuosittain. Tässä raportissa on päädytty pitämään Statistikkbankenin julkisen talouden tilastoja luotettavimpina lähteinä. Kulttuuriministeriön ja NIF:n raporteissa esitetyt investointisummat lienevät Norjan kuntasektorin sekä urheiluliikkeen kaikkien liikuntapaikkahankkeiden nettoinvestointimenot kokonaisuudessaan, joita varten on haettu Norsk Tippingin Spillemidler-avustusta. Raporteissa esitetyt summat käsittävät kaikkien suunniteltujen hankkeiden nettoinvestointikustannukset, mutta vain osa näistä suunnitelluista hankkeista toteutetaan eikä kaikille luonnollisesti myönnetä Spillemidler-avustusta. Raporttien mukaan toteuttamattomia hankkeita varten haetaan Spillemidler-avustusta useana vuotena peräkkäin. Statistikkbanken-tilastot puolestaan esittävät kuntien liikuntapaikkarakentamisen toteutuneet bruttoinvestoinnit vuosittain, jolloin niitä voi tarkastella toteutettuina panostuksina liikunta- ja urheilupaikkahankkeisiin.

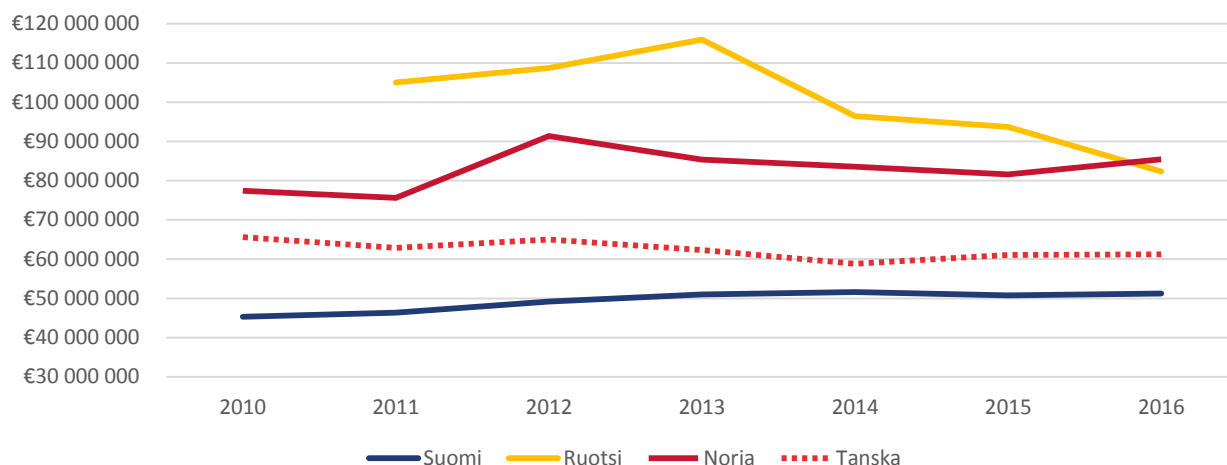
Suomen ja Ruotsin osalta on havaittavissa merkittävää kasvua kunnallisissa liikuntainvestoinneissa 2010-luvulla. Suomessa investoinnit ovat kasvaneet reilusta noin 185 miljoonaan euroon vuonna 2016. Kasvua on tapahtunut 77 prosentin verran. Ruotsissa kasvua on puolestaan tapahtunut 55 prosentin verran siten, että kuntien liikuntainvestoinnit ovat olleet noin 375 miljoonaa euroa vuonna 2016. Ruotsin kuntasektori on investoinut merkittävästi liikuntapaikkoihin vuonna 2014, jolloin investoinnit olivat noin 480 miljoonan euron luokkaa, mutta tämän jälkeen kehitys on tasaantunut. Tanskan kuntasektorien investoinnit ovat polkeneet paikallaan 2010-luvulla, kuten koko tanskalainen julkinen liikunnan rahoitus kokonaisuutena. Norjassa puolestaan investoinnit ovat laskeneet 2010-luvun alun jälkeen. Tämä voi osittain johtua siitä, että Norjassa on tehty suuria investointeja vuosikymmenen vaihteessa kansallisiin urheilun suurnäyttämöihin (muun muassa Holmenkollenin hiihtokeskukseen Oslossa), jolloin investointien tasaantuminen ja pieneneminen 2010-luvun aikana näyttäytyy loogisena ilmiönä.

Investointien osalta Ruotsin ja Norjan kunnat tekevät selkeästi Suomen ja Tanskan kuntiin verrattuna suurempia panostuksia. Suomi oli vielä vuosikymmenen alussa Pohjoismaista vähiten liikuntapaikkoihin investoiva maa, mutta se on viimeisten vuosien panostusten myötä ohittanut Tanskan. Ruotsin investoinnit liikuntaan ovat lähes kaksinkertaiset verrattuna Suomeen ja Tanskaan. Mikäli huomioidaan maiden väliset erot väkiluvussa, voidaan kuitenkin todeta Suomen, Ruotsin ja Tanskan investoivan liikuntaan lähes yhtä paljon asukaskohtaisesti tarkasteltuna. Norja yltää asukaskohtaisessa tarkastelussa selkeästi muita Pohjoismaita korkeammalle liikuntapaikkainvestointien suhteen. Tässä on toisaalta huomioitava Norjan tilastojen bruttomääräisyys. Mikäli Norjan tilastoista vähennetään NIF:n jakama rahapeliuottoperusteinen liikuntapaikkatuki Norjan investoinnit asettuvat niukasti Suomen ja Tanskan lukemia suuremmiksi. Käytännössä Norjan kuntien nettoinvestoinnit liikuntaan lienevät lähellä muiden Pohjoismaiden tasoa, jolloin kaikki Pohjoismaat ovat nykyään kuntien liikuntainvestointien suhteen varsin lähellä toisiaan.

7.2.3 Kuntien avustukset urheiluseuratoiminnalle

Kunnat avustavat kansalaistoimintaa kaikissa Pohjoismaissa. Maiden sisällä esiintyy kuitenkin vaihtelua paikallisissa tukikäytännöissä ja muodoissa. Pohjoismaiden julkisista tilastotietokannoista on saatavilla tilastoja Suomen, Ruotsin, Norjan ja Tanskan kuntien myöntämistä avustuksista kansalaistoiminnalle. Avustusten edunsaajat koostuvat paikallisista yhdistyksistä, joista liikunnan ja urheilun osalta merkittävimpiä ovat urheiluseurat. Urheiluseurat eivät kuitenkaan ole ainoita liikuntatoimintaa tai liikunnallista vapaa-ajan toimintaa järjestäviä tahoja. Kuviossa 14 esitetään kuntien myöntämät avustukset seuroille ja yhdistyksille kokonaisuutena. Vaihtelevista tilastokäytännöistä johtuen avustukset voivat olla joko suoraan rahallista tukea, liikuntapaikkojen käyttöön liittyviä subventioita tai tiettyihin hankkeisiin liittyvää rahoitusta.

Avustukset seuroille ja yhdistyksille

KUVIO 14. Kuntien myöntämät avustukset liikunnan kansalaistoiminnalle Pohjoismaissa.³

Ruotsin kuntien yhteenlasketut avustukset ovat tarkasteluajanjakson aikana laskeneet noin 115 miljoonasta eurosta 2013 reiluun 80 miljoonaan euroon 2016. Ruotsin lukemat viittaavat konkreettisesti kuntien vapaa-ajan toiminnalle osoittamiin rahallisiin avustuksiin (Kommun- och landstingsdatabasen 2017). Toisaalta Statistiska Centraldatabasen-tietokannasta käy ilmi Ruotsin kuntien kasvattaneen tasaisesti seuroille ja säätiöille osoittamansa avustukset (kaikissa muodoissa) vapaa-ajan sektorilla noin 180 miljoonaan euroon. Kahden kansallisen tilastotietokannan ristiriitaiset luvut kertovat kenties siitä, että Ruotsin kunnat ovat laskeneet suoran rahallisen tuen määrää seuroille, mutta toisaalta lisänneet muiden tukimuotojen osuutta. Kuviossa 14 esitetyt Ruotsin lukemat perustuvat Kolada-tietokannan suoran rahallisen tuen lukuihin sekä RF:n laatiman kuntaselvityksen kuntasektorin myöntämien toiminnallisten avustusten summaan, jolloin ne voidaan tulkita enintään suuntaa-antaviksi.

Norjan tilastotietokannassa avustukset käsittävät kaikkia liikunnan ja kulttuurin toimialojen yhdistysten tukea sekä erikseen lasten ja nuorten toiminnalle suunnattua tukea. Norjan liikuntaseurojen avustusten luvut sisältänevät siis myös muiden toimijoiden kuin varsinaisten urheiluseurojen kunnallisia avustuksia. Norjan kunnat ovat maltillisesti kasvattaneet tukeaan yhdistyksille ja seuroille noin 85 miljoonaan euroon vuonna 2016. Asukasmääräisesti tarkasteltuna Norjan urheiluseurat vastaanottanevat Pohjoismaista eniten kunnallista tukea. Tanskan tilastot viittaavat niihin avustuksiin, joita Tanskan kunnat osoittavat liikunnan ja urheilun toimialan järjestöille, mikä viittaa lähinnä urheiluseuroihin ja urheilujärjestöjen paikallishankkeisiin. Tilastoista on DGI:n (2017) kuntaselvityksen mukaisesti oletettu urheiluseurojen vastaanottavan liikuntasektorin avustuksista kolme neljäsosaa. Tanskan tilastot viittaavat Suomen ohella selkeimmin juuri liikuntasektorilla toimivien yhdistysten, eli urheiluseurojen tukeen. Tanskan kuntasektorin tuki seuroille ja yhdistyksille on käytännössä koko 2010-luvun ajan pysynyt 60-65 miljoonan euron vuositasolla.

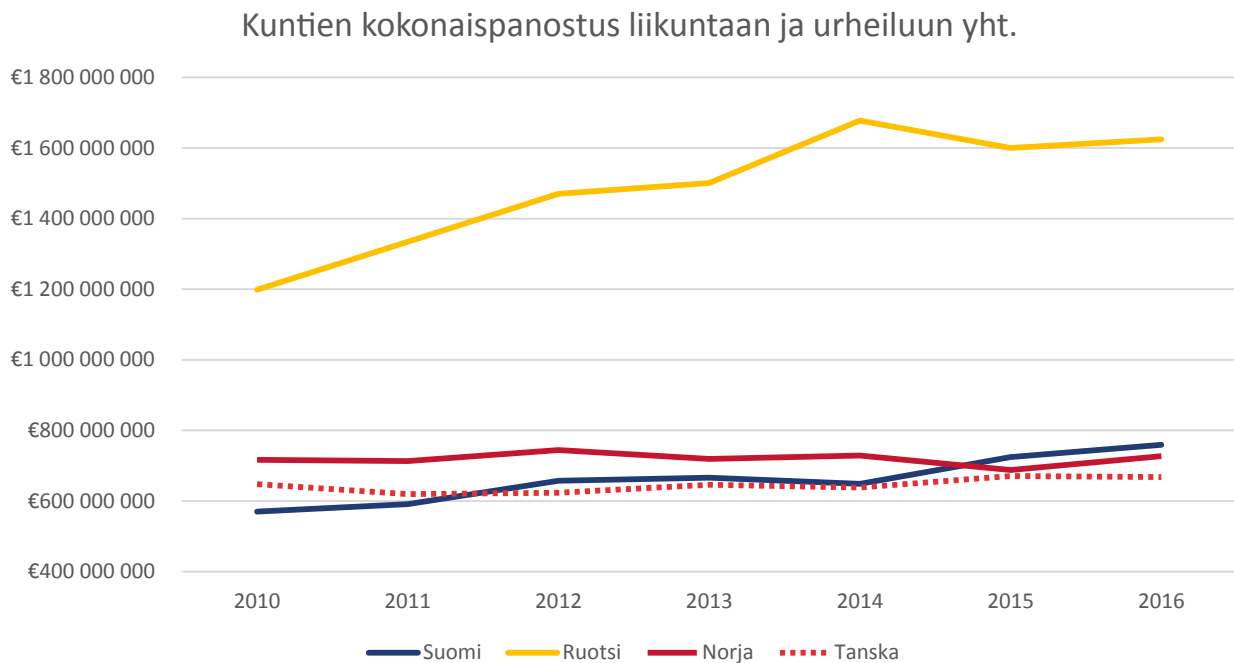
Suomen kuntasektorin seura- ja yhdistystuki on Pohjoismaista matalimmalla tasolla. Toisaalta Suomen kehitys vaikuttaa muihin Pohjoismaihin verrattuna olevan tasaisimmassa kasvussa, sillä Suomen kuntien myöntämät avustukset ovat kasvaneet lähes poikkeuksetta joka vuosi. 2016 Suomen kuntien myöntämät

³ Lukemat perustuvat pelkästään kunnan myöntämiin avustuksiin. Urheiluseuroja ja muita yhdistyksiä tuetaan myös kansallisten liikuntaorganisaatioiden, valtion liikuntatoimen tai kansallisten liikunnan edistämishankkeiden toimesta, mutta nämä tukisummat eivät ole osa kuntien avustustoimintaa eivätkä täten esillä kyseisessä tilastossa. Kuntien myöntämät avustukset eivät siis sisällä esimerkiksi Suomen valtiollista seuratueta, Ruotsin RF:n Idrottslyftet- tai LOK-stöd-tukia, Norjan NIF:n lokale aktivitetsmidler-tukea tai Tanskan valtakunnallisten liikuntaliittojen paikallishankkeita.

liikunnan ja ulkoilun avustukset kohosivat noin 51 miljoonan euron tasolle ollen kuitenkin selkeästi muita Pohjoismaita pienempiä absoluuttisesti tarkasteltuna.

7.2.4 Kunnalliset kokonaisvaltaiset panostukset liikuntaan 2010-luvulla

Edellä on tarkasteltu Pohjoismaisen kuntasektorin liikunnan ja urheilun rahoitusta valaisemalla erikseen liikunnan ja urheilun nettomääräisiä käyttömenoja ja investointeja. Lisäksi on tarkasteltu erikseen käyttömenoihin sisältyviä kansalaistoiminnalle osoitettuja avustuksia, jotka sisältävät esimerkiksi kunnallisen tuen paikalliselle urheiluseuratoiminnalle. Seuraavaksi esitetään vielä yhteenveto Pohjoismaiden kuntasektorien kokonaisvaltaisesta panostuksesta liikuntaan ja urheiluun 2010-luvulla. Kuntien absoluuttinen panostus liikuntaan on esitetty kuviossa 15.

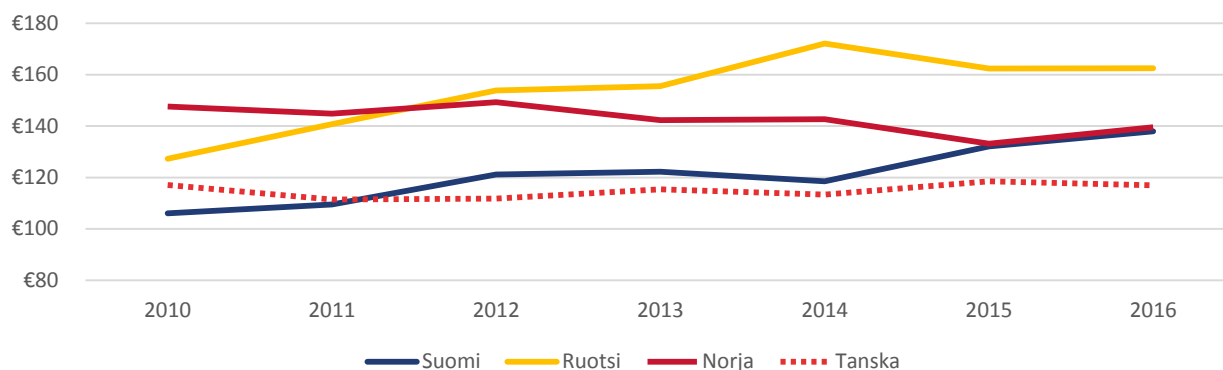

KUVIO 15. Liikunnan tukemisen kokonaiskulut kunnille 2010-2016.

Ruotsin kunnat tukevat kokonaisuutena paikallista liikunnan edistämistä muita Pohjoismaita enemmän. Ruotsin kunnallinen liikuntapanostus on kasvanut noin 1,2 miljardista eurosta 2010 reiluun 1,6 miljardiin euroon 2016. Muut Pohjoismaat sen sijaan asettuvat absoluuttisen liikuntatuen tarkastelussa hyvin lähelle toisiaan. Suomen kunnat ovat 2010-luvulla kasvattaneet liikunnan ja ulkoilun vuosittaisia kokonaispanostuksia noin 570 miljoonasta eurosta 2010 noin 760 miljoonaan euroon 2016. Samalla suomalainen kuntasektori on ohittanut norjalaiset ja tanskalaiset vastineensa liikunnan tukisummien osalta. Tanskan ja Norjan kunnat ovat kasvattaneet absoluuttisia liikunnan tukisummiaan vain kosmeettisin korotuksin tarkasteluajanjakson aikana. Norjassa kuntasektori sijoitti kokonaisuudessaan noin 730 miljoonaa ja Tanskassa noin 670 miljoonaa euroa paikallisen liikunnan edistämiseen.

Liikunnan kokonaismenojen absoluuttisten summien ohella asukaskohtainen tarkastelu asettaa myös Ruotsin muiden Pohjoismaiden kanssa vertailtavaan asemaan. Asukaskohtaisen tarkastelun avulla voidaan konkreettisesti arvioida liikunnan kunnallisen tuen kehitystä kussakin Pohjoismaassa. Asukaskohtaisen tuen tarkastelu myös huomioi väestöluvun vuosittaiset muutokset, jolloin tukisummien kehitys näyttää realistisempänä kuin pelkässä kokonaissumman tarkastelussa. Lisäksi siitä on mahdollista arvioida, kuinka paljon kunnat keskimäärin sijoittavat jokaisen yksilön liikkumisen edistämiseksi. Kuntien nettomääräiset menot liikuntatoimelle per capita on esitetty kuviossa 16.

Kuntien asukaskohtainen kokonaispanostus liikuntaan

KUVIO 16. Kuntien liikunnan tukemisen kokonaiskulut per capita 2010-2016.

Ruotsi yltää asukaskohtaisessakin tarkastelussa muita Pohjoismaita korkeampiin liikunnan tukemisen summiin. Ruotsin kuntasektorin sijoitukset liikuntaan ovat kasvaneet 127 eurosta 163 euroon asukasta kohti 2010-luvulla. Toinen Pohjoismaa, joka on kasvattanut asukaskohtaista panostustaan liikuntaan, on Suomi. Suomen kunnat ovat sijoittaneet jokaisen asukkaan liikkumisen edistämiseen keskimäärin 106 euroa 2010, mutta jo 138 euroa 2016. Norjassa puolestaan asukaskohtainen liikuntatuki on pienentynyt 2010-luvulla 148 eurosta noin 140 euroon. Norjalaisen ja suomalaisen kansalaisen liikkumista tuetaan siis kuntien toimesta euromääräisesti lähes yhtä suurin euromääräisin summoin. Tanskan kansalainen on puolestaan pohjoismaisista ihmisistä heikoimmassa asemassa kunnallisen liikuntatuen suhteen, sillä Tanskan kunnat ovat 2010-luvulla tukeneet yhden tanskalaisen liikkumista melko tasaisesti 110-120 euron välillä vuositasolla.

Pohjoismaista siis Suomessa ja Ruotsissa kunnallisen liikunnan asukaskohtaisen resurssoinnin voidaan havaita kasvaneen olennaisesti 2010-luvulla. Suomessa kuntien vuosittaiset liikunnan kustannukset ovat kasvaneet 2010-luvulla 30 prosenttiyksikön verran ja Ruotsissa 28 prosenttiyksikön verran. Norjassa puolestaan kuntien asukaskohtaisen liikuntaresurssoinnin trendi on ollut laskeva viiden prosenttiyksikön verran 2010-luvun aikana. Tanskassa asukaskohtainen tuki on tasan samalla tasolla 2016 kuin vuosikymmenen vaihteessa. Asukaskohtaisen liikunnan tuen tarkastelu ei kuitenkaan suoraan kerro liikunnan asemasta Pohjoismaisessa yhteiskunnassa.

Kunnan rooli liikunnan resursoijana vaihtelee maittain ja se on yhteydessä myös valtion sekä kansalaisyhteiskunnan rooliin kansallisessa liikuntakulttuurissa. Kunnalla on verrattain suurempi vastuu paikallisesta liikuntatoiminnasta Suomessa ja Ruotsissa kuin Norjassa, missä valtakunnallinen NIF osallistuu kansallisen viranomaisen roolissa myös liikunnan paikallistason toimintaan. Lisäksi Norjassa urheiluseurojen rooli on huomattavasti suurempi liikuntapaikkojen omistamisessa, ylläpidossa ja rakentamisessa kuin Suomessa ja Ruotsissa, jolloin ne kantavat myös osan liikuntasektorin kustannuksista, mikä osaltaan selittää norjalaisen kuntasektorin pienempiä kuluja liikunnan toimialalla. Tanskassa koko julkinen liikuntaresursointi on muita Pohjoismaita niukempaa ja tuki suuntautuu muita Pohjoismaita enemmän kansalaisyhteiskunnalle. Tanska myös poikkeaa maantieteellisesti muista Pohjoismaista, jolloin lyhyemmät etäisyydet ja tiheämpi asutus mahdollistaa erilaisen liikuntapaikkaverkoston toteutuksen. Talviurheilun olosuhteiden puuttuminen Tanskasta myös karsii joidenkin kalliiden talviurheilun liikuntapaikkojen muodostamia kustannuksia Tanskan kuntien vastuulta. Kuntien liikunnan resurssoinnin tarkastelu valaisee rajoitteistaan huolimatta sitä, kuinka paljon kunnat osallistuvat asukkaidensa liikuttamiseen. Se kertoo osittain, kuinka paljon vastuuta kunta kansalaisten liikunnan harrastamisesta ja hyvinvoinnista kantaa. Se kertoo myös siitä, kuinka suurilla summilla julkisvalta päättää tuloistaan ohjata kansalaisten liikuttamiseen ja fyysisen aktiivisuuden edistämiseen.

ONLINE -VIITTEET TIETOIHIN JA LUKUIHIN:

- Anleggsregistret.no. 2018. <https://www.anleggsregisteret.no/finn-anlegg/>. Viitattu 05.01.2018.
- Danske Regioner. 2018. Om Danske Regioner. <http://regioner.dk/services/om-danske-regioner>. Viitattu 11.01.2018.
- DGI. 2017. Kommunernes udgifter til idræt. <https://www.dgi.dk/media/16704/notat-juni-2017.pdf>.
- Facilitetsdatabasen.dk. 2018. <http://facilitetsdatabasen.dk/>. Viitattu 11.1.2018.
- Folkeuplysningsloven. 2011. <https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=138157>.
- Ilmanen, K. 1996. Kunnat liikkeellä. Kunnallinen liikuntahallinto suomalaisen yhteiskunnan muutoksessa 1919–1994. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 18–189.
- Kommun- och landstingsdatabasen. 2017. https://www.kolada.se/index.php?_p=index.
- Kommuneloven. 1992. Lov om kommuner og fylkeskommuner (kommuneloven). <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-09-25-107>.
- Kommunernes Landsforening. 2018. Kommunale opgaver. <http://www.kl.dk/Kommunale-opgaver/>. Viitattu 11.01.2018.
- KS & NIF. 2009. Kommunesektorens organisasjon & Norges Idrettsforbund. Når én pluss én blir mer enn to. En veileder for samarbeid mellom kommune og idrettsråd. <https://www.idrettsforbundet.no/globalassets/idrett/idrettsforbundet/idrettsrad/veileder-for-samarbeid-mellom-kommune-og-idrettsrad-pdf.pdf>.
- Kulturdepartementet. 2012. Meld. St. 26 (2011–2012). Den norske idrettsmodellen. <https://www.regjeringen.no/contentassets/aaf9142d54e344608cc20d4e5fa752e0/no/pdfs/stm201120120026000dddpdfs.pdf>.
- Kulturdepartementet. 2014. Kommunal planlegging for idrett og fysisk aktivitet. Revidert utgave 2014. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kud/idrett/publikasjoner/veileder_kommunal_planlegging_for_idrett_og_fysisk_aktivitet_2014.pdf.
- Kulturdepartementet & NIF. 2017. Spillemidler til idrettsanlegg: En gjennomgang av spillemiddelsøknadene og anleggssituasjonen. <https://www.idrettsforbundet.no/contentassets/1a675fd0e42c4df29c614a46e69d85d0/anleggsrapporten-2017.pdf>.
- Kuntaliitto. 2017. Kuntien liikuntatoimen voimavarat. <https://www.kuntaliitto.fi/asiantuntijapalvelut/opetus-ja-kulttuuri/liikuntapalvelut/kuntien-liikuntatoimen-voimavarat>. Viitattu 6.12.2017.
- LBK nr 1155 af 2013. Bekendtgørelse af lov om eliteidræt. <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=157954>.
- Liikuntalaki. 390/2015. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150390>.
- Mäkinen, J. 2010. Urheilun rakenteet ja tuki Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa. KIHUn julkaisusarja nro 17.
- NIF-loven. 2015. Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komités lov. <https://lovdata.no/dokument/NIFL/niflov/2015-06-07-1>.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2017e. Liikuntatoimi tilastojen valossa: Perustilastot vuodelta 2015. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:1. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79158/OKM01_2017.pdf?sequence=3&isAllowed=y
- Riksidrottsförbundet kommunundersökningar. 2010–2017. Kommunundersökningar 2010–2017. <http://www.rf.se/Undermeny/Dokumentbank/kommunundersokningar>.
- Statistiska centralbyrån. 2017. Statistikdatabasen. <http://www.statistikdatabasen.scb.se>.
- Statistisk Sentralbyrå. 2018. Statistikkbanken. <https://www.ssb.no/statistikkbanken/>.
- Suomen virallinen tilasto. 2017a. Kuntien käyttökustannukset ja -tuotot tehtävittäin 2010–2014 sekä 2015–2016. <http://www.stat.fi/til/kta/index.html>. Viitattu 7.12.2017.
- Suomen virallinen tilasto. 2017b. Kuntien ja kuntayhtymien raportoimat taloustiedot. 2010–2014 sekä 2015–2016. http://px-net2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Kuntien_talous_ja_toiminta/?rxid=0cc7f15a-1506-4b71-8f24-f4c8998721f4. Viitattu 8.12.2017.
- Sveriges kommuner och landsting. 2013. Elitidrottens anläggningar. Finansiering, kostnader och dialog med idrotten.
- Sveriges kommuner och landsting. 2016. Anläggningar för kultur, idrott och fritid 2014.
- Team Danmark. 2018. Elitekommuner. <http://www.teamdanmark.dk/Fokusomrader/Elitekommuner.aspx>. Viitattu 17.1.2018.
- Valtion liikuntaneuvosto. 2015. Valtionhallinto liikunnan edistäjänä 2011–2015. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2015:4. http://www.liikuntaneuvosto.fi/files/367/Arviointi_20112015_1606.pdf.

HUIPPU-URHEILU

POHJOISMAISSA

8 HUIPPU-URHEILU POHJOISMAISSA

Huippu-urheilu on kiistattomasti osa jokaisen Pohjoismaan liikuntakulttuuria ja yhteiskunnallista kokonaisuutta. Tässä luvussa tarkastellaan ensiksi, kuinka huippu-urheilu kussakin tarkastelun neljässä Pohjoismaassa kansallisesti määritellään. Kansallinen huippu-urheilun määritelmä ammennetaan lainsäädännöstä Suomessa (liikuntalaki) ja Tanskassa (huippu-urheilulaki). Norjassa ja Ruotsissa huippu-urheilun määritelmät juontavat juurensa kansallisten liikunnan intressiorganisaatioiden (RF ja NIF/Olympiatoppen) käsitteistöistä.

Huippu-urheilun määritelmien jälkeen esitellään Suomen, Ruotsin, Norjan ja Tanskan huippu-urheilun kansalliset toimijakentät ja näissä kokonaisuuksissa tapahtuneet muutokset 2010-luvulla. Toimijakentän esittelyn ohessa paikannetaan kunkin maan huippu-urheilujärjestelmän sijainti valtion ja kansanliikkeen ohjauksen välissä sekä arvioidaan kuinka keskitetystä tai hajautetusta järjestelmästä on kyse. Tässä raportissa ei tarkemmin analysoida Pohjoismaiden huippu-urheilumenestystä 2010-luvulla fokuksen ollessa huippu-urheilun rakenteissa ja rahoituksessa. Andersen (2017) on kuitenkin viime vuosien Ruotsin, Norjan ja Tanskan kansainvälistä menestystä tarkastellessaan arvioinut Ruotsin Skandinavian parhaaksi kokonaisvaltaiseksi urheilumaaksi Pohjoismaissa Tanskan ollessa paras kesäurheilumaa ja Norjan ollessa paras talviurheilumaa.

ONLINE -VIITTEET TIETOIHIN JA LUKUIHIN:

Andersen, M. 2017. Which sport nation is best in Scandinavia? An analysis of the results of Sweden, Norway and Denmark in international elite sport - past and present. <http://www.playthegame.org/knowledge-bank/downloads/which-sports-nation-is-best-in-scandinavia/8c8b3ee4-65e4-477c-862b-a77d00f6309a>.

8.1 Huippu-urheilun määritelmät

Huippu-urheilua ei ole määritelty Pohjoismaissa täysin samalla tavalla. Suomessa huippu-urheilulla tarkoitetaan liikuntalain (390/2015) mukaan ”kansallisesti merkittävää sekä kansainväliseen menestykseen tähtäävää tavoitteellista urheilutoimintaa”.

Ruotsissa maan liikunnan keskusjärjestö RF, kansallinen olympiakomitea tai kulttuuriministeriö ei ole selkeästi määritellyt huippu-urheilua. Huippu-urheilua sivutaan esimerkiksi liikunnan rahoituksen eliittitoimintojen tukemisessa ja maan liikuntaelämän kansainvälisen kilpailukyvyyn vahvistamisessa. Selkeätä määritelmää ei kuitenkaan olla asetettu. Huippu-urheilutoiminnaksi on Ruotsissa kuitenkin käytännössä tulkittu eri lajien maajoukkuetoimintaa. RF tukee kaikkien jäsenliittojen maajoukkuetoimintaa yhteisessä momentissa, joten ruotsalaisen huippu-urheilun käsitteen voidaan tulkita koskevan juuri eri lajien maajoukkuetoimintaa. Ruotsin huippu-urheilijoiksi voidaan tämän johdattelun myötä tulkita olevan ruotsalaiset maajoukkueurheilijat, tai kuten Lindfelt (2007, 35-36) huippu-urheilijan määritelmäksi ehdottaa: lajinsa parhaimmisto. Toisaalta RF sulkee urheilun käsitteen ulkopuolelle kaupallisen ammattiurheilun (Riksidrottsförbundet & SISU Idrottsutbildarna 2015), joten RF:n huippu-urheilu ei kata kokonaisuudessaan kaikkea kansainvälistä menestystä tavoittelevaa urheilua .

Norjassa huippu-urheilun määrittelee maan liikunnan keskusjärjestön, NIF:n huippu-urheiluelin Olympiatoppen. Norjassa huippu-urheilu edellyttää seuraavien kriteerien toteutumista: 1) Maailmanluokan harjoittelu ja valmentautuminen, 2) kansainvälisiä huipputuloksia sekä 3) urheileminen on yksilön elämän ykkösprioriteetti (Olympiatoppen 2017d).

Tanskassa huippu-urheilun määritelmä toimii työkaluna urheilemisen tason tarkastelussa. DIF:n ja Team Danmarkin yhteinen huippu-urheilun määritelmä jakaa käsitteen kolmeen tasoon: 1) Kansainväliseen huippu-urheiluun, 2) kansalliseen huippu-urheiluun sekä 3) seuratason huippu-urheiluun. Huippu-urheilun kolme tasoa viittaavat sekä urheilulliseen tasoon että urheilun keskeisyyteen urheilijan elämässä. Kansainvälinen huippu-urheilu toteutuu kilpailussa kansainvälisillä kentillä maailman parhaita vastaan. Kansallinen huippu-urheilu toteutuu kansallisella tasolla maailman parhaita vastaan. Seuratason huippu-urheilu toteutuu Tanskan sisällä seurojen välisen kilpailun ylimmällä tasolla. Kansainvälistä huippu-urheilua edustavat Tanskassa käytännössä Team Danmarkin maailmanluokan ja huippuluokan kategorioiden urheilijat. Kansallista huippu-urheilua edustavat käytännössä Team Danmarkin kolmannen urheilijakategorian yksilöt, eli arvokisoihin pyrkivät maajoukkueurheilijat sekä maan junioriurheilijoiden parhaimmisto. Seuratason huippu-urheilua edustavat Tanskan alueellisen tason parhaat urheilijat, sisäisten sarjojen ja turnausten parhaimmisto sekä sellaisten lajien maajoukkueurheilijat, jotka eivät täytä Team Danmarkin huippu-urheiltuen kriteerejä, esimerkiksi alppihiihtäjät ja maastohiihtäjät. (Danmarks idraetsforbund 2017a.)

Pohjoismaiset huippu-urheilun määritelmät ovat kunkin maan liikuntakultuurintuotoksia. Ollakseen huippu-urheilua, on urheilemisen Suomessa oltava yhteiskunnallisesti huomionarvoista ja tähdittävä huipulle, mutta mitään urheilullisen tason kriteerejä ei Suomessa urheilijalle aseteta. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että ainoastaan tietyt, kansallisesti tarpeeksi kiinnostavat, lajit voivat tuottaa huippu-urheilijoita. Suomalainen huippu-urheilun määritelmä edustaa urheilun välinearvoa kansallisen hyvinvoinnin tavoittelussa. Ruotsissa huippu-urheilijoiksi luetaan käytännössä kaikki ne urheilijat, jotka ovat lajissaan maansa parhaita. Ruotsin huippu-urheilukäsite edustaa tasapuolisuutta ja demokraattisuutta. Norjan huippu-urheilukäsite keskittyy eritoten laatuun ja kilpailuun: Parhaat panostavat kaikkensa parhaissa olosuhteissa huippusuoritusten saavuttamiseksi. Kansainvälinen menestys toimii onnistumisen mittarina. Norjan huippu-urheilumääritelmä edustaa täten suorituskyvyn maksimoimista ja ihmisen jalostamista. Tanska on ainoa Pohjoismaa, jossa huippu-urheilun toetutumisen tulkitaan tapahtuvan usealla tasolla hierarkkisessa asetelmassa. Tanskan määritelmä edustaa Norjan ja Ruotsin määritelmien välimallia: se on paremmuuden tavoittelua kilpailuasetelmassa toisia vastaan. Huippu-urheilun tason määrittävät kilpailussa läsnä olevat vastustajat.

ONLINE -VIITTEET TIETOIHIN JA LUKUIHIN:

Danmarks Idraetsforbund. 2017. Definition af Eliteidræt.

https://www.dif.dk/da/ol_elite/eliteidraet/elite-s-definition. Viitattu 11.10.2017.

Liikuntalaki. 390/2015. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150390>.

Lindfelt, M. 2007. Eliten è liten - men växer. Förändrade perspektiv på elitidrott. FoU-rapport 2007:11.

Olympiatoppen. 2017d. Olympiatoppens strategiske utviklingsplan 2017 – 2022. http://www.olympiatoppen.no/om_olympiatoppen/organisasjon/strategi/olympiatoppens_strategiske_utviklingsplan/media53306.media.

Riksidrottsförbundet & SISU Idrottsutbildarna. Verksamhetsinriktning 2016-2017 - med ekonomiska planer. http://www.sisuidrottsutbildarna.se/globalassets/sisu-idrottsutbildarna/dokument/verksamhetsinriktning/rf_sisu_verksamhetsinriktning_2016_2017_webbversio.pdf.

8.2 Huippu-urheilun intressiorganisaatiot

Menestyvän huippu-urheilujärjestelmän osatekijöistä on pyritty laatimaan useita konstruktioita. Houlihan ja Green (2008, 3-5) tiivistävät osatekijöiden liittyvän huippu-urheilun ulkoisiin kontekstuaalisiin tekijöihin, sisäisiin prosessuaalisiin tekijöihin sekä spesifeihin tekijöihin. Kontekstuaaliset tekijät liittyvät huippu-urheilun yhteiskunnalliseen asemaan esimerkiksi julkisen rahoituksen tai kansallisen kulttuurin näkökulmasta. Prosessuaaliset tekijät liittyvät ratkaisuihin, miten huippu-urheilua tuotetaan ja kehitetään olemassa olevien kontekstuaalisten kehysten sisällä. Spesifit tekijät voivat puolestaan liittyä huippu-urheilun harjoitusinfrastruktuuriin tai kilpailujärjestelmään. (Houlihan & Green 2008, 3-5.) Tässä alaluvussa keskitytään tarkastelemaan Pohjoismaiden huippu-urheilun intressiorganisaatioiden järjestäytymistä ja sijoittumista toimintaympäristönsä. Houlihanin ja Greenin viitekehuksesta käsin alaluvun tarkastelu kohdentuu huippu-urheilun prosessuaalisten tekijöiden organisoitumiseen kussakin Pohjoismaassa.

Kansallisista huippu-urheiluorganisaatioista ainoastaan Ruotsin SOK on omavarainen. Muut (Suomen HUY, Ruotsin RF, Norjan Olympiatoppen sekä Tanskan Team Danmark) ovat pääosin julkisrahoitteisia. Jokaisella huippu-urheiluorganisaatiolla on huippu-urheilun kaupallisen arvon edesauttamana myös omia yksityisiä tulonlähteitä, mutta ainoastaan SOK toteuttaa toimintaansa pääosin omaan varainkeruuseen perustuvalla budjetilla. SOK määrittellään kuitenkin aatteellisena organisaationa osaksi Ruotsin urheiluliikettä, eikä sitä yksityisestä rahoituksesta huolimatta pidetä kaupallisen urheilun intressiorganisaationa. (Riksidrottsförbundet & SISU Idrottsutbildarna 2015.)

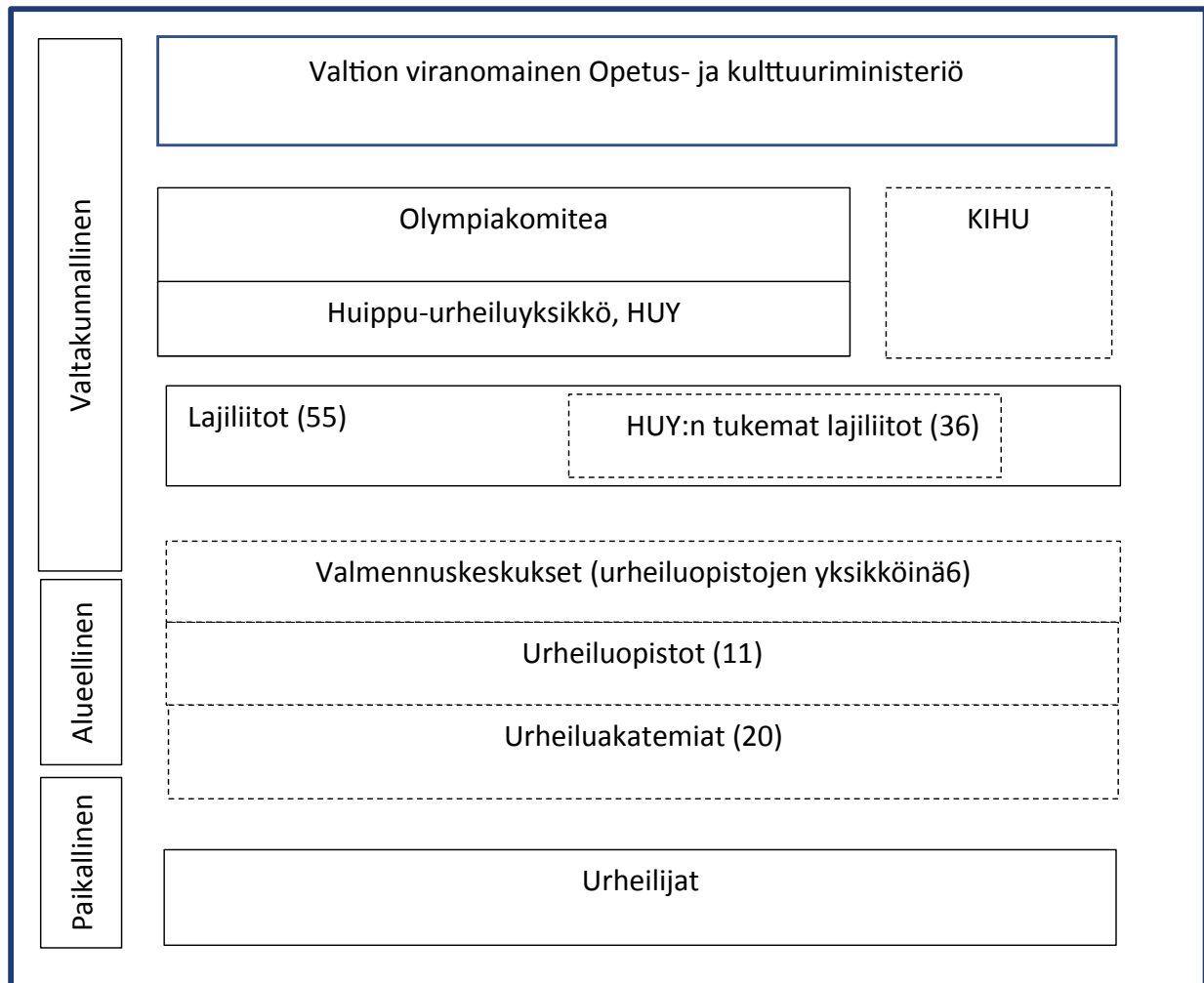
Kansalliset huippu-urheilujärjestelmät kohtaavat nyky-yhteiskunnassa painetta yhdenmukaistumiseen. Yhdenmukaistumispaineen aiheuttavat urheilun globalisoituminen, kaupallistuminen sekä valtiovaltojen lisääntynyt intressi huippu-urheilua kohtaan. Globalisoituminen tarkoittaa suurten ylikansallisten toimijoiden kasvanutta valtaa huippu-urheilun parissa, kaupallistuminen urheilun ja urheilijan tuotteistamista sekä urheilun muuttumista kaupalliseksi teollisuudeksi. Valtioiden lisääntynyt intressi huippu-urheilua kohtaan on havaittavissa puolestaan yhä useamman valtion vaikuttamiskeinojen lisääntymisenä kansallisen urheilun strategiatyössä ja menestyksentavoittelussa. (Houlihan & Green 2008, 9-11.)

8.2.1 Suomi

Suomessa huippu-urheilun nykyinen organisoituminen juontaa juurensa 2010-alkupuolella järjestelmän uudistamista varten perustetun Huippu-urheilun muutostyöryhmän kehittämistyöstä. Sen tuloksena maahan perustettiin osaksi Olympiakomiteaa Huippu-urheiluyksikkö, joka vastaa kaikkien urheilulajien (myös ei-olympia- ja vammaishuippu-urheilun) kokonaisenmenestyksestä ja yhteistyön kehittämisestä. Huippu-urheiluyksikön tehtävänä on ohjata Suomen huippu-urheilua varten tarkoitetut talous-, osaa- mis- ja olosuhderesurssit käytännön toimijoille. Resurssien ohjaus toteutetaan kahden ohjelman: Huippuvaiheen ohjelman ja Urheiluakatemiaohjelman kautta. Lajiliitot vastaavat kuitenkin oman lajinsa valmennuksesta, kehittämisestä ja kansainvälisestä tuloksenteosta. Huippu-urheilun organisatorinen muutosprosessi on selkeyttänyt kokonaisuutta, mutta muutosprosessi on vielä kesken (Lipponen 2017, 5). 2010-luku onkin Suomen huippu-urheilun kannalta ollut jatkuvan muutoksen aikaa, jossa keskeisimmiksi muutoksiksi nousevat Olympiakomitean laajentunut toimivalta suomalaisen liikuntakulttuurin kentällä, huippu-urheilun julkisen rahoituksenkasvu sekä Olympiakomitean alaisuuteen luodun Huippu-urheiluyksikön perustaminen.

Olympiakomitea, Huippu-urheiluyksikkö ja lajiliitot muodostavat yhden osan Suomen kansallisesta huippu-urheilujärjestelmästä. Huippu-urheiluun olennaisesti kuuluvat tukipalveluverkostot ovat kuitenkin edellä mainituista toimijoista itsenäisiä. Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus KIHU tuottaa

asiantuntijapalveluita, testipalveluita ja tutkimustietoa maan huippu-urheilun toimijoita varten, mutta itsenäisenä organisaationa. Itsenäisiä organisaatioita ovat niin ikään urheiluopistojen yksiköinä toimivat valtakunnalliset valmennuskeskukset (8kpl). Suomen huippu-urheilujärjestelmään voidaan lisäksi lukea alueellisesti toimivat 11 urheiluopistoa ja 23 valtionapua saavaa urheiluakatemiaa, jotka ovat pääosin keskittyneet maakuntien keskeisiin asutuskeskuksiin. Koko suomalaisen huippu-urheilujärjestelmän ylimmäksi toimijaksi voitaneen nimetä Opetus- ja kulttuuriministeriö, joka taloudellisella ohjauksellaan asettaa kunkin toimijan taloudellisen ja operationaalisen toimintakehyksen. Suomen huippu-urheilujärjestelmän organisoituminen on esitetty selkeytettyä konstruktiona kuviossa 17.

KUVIO 17. Suomalaisen huippu-urheilun keskeiset toimijat.

Vaikka huippu-urheiluyksikkö on lähtökohtaisesti kaikkien lajien yhteinen huippu-urheiluelin, jää sille ja Olympiakomitealle pitkälti hallinnollinen vastuu (Lämsä ym. 2016, 21). Lajiliitot vastaavat oman lajin sa valmennuksesta ja kilpaurheilujärjestelmästä. Huippu-urheiluyksikön ja lajiliittojen välisenä linkkinä toimivat huippu-urheiluyksikön lajiryhmävastaavat, joista kukin vastaa keskusorganisaation yhteydenpidosta ja tuesta tiettyjä samankaltaisia lajeja kohtaan. Olympiakomitea tekee Huippu-urheiluyksikön välityksellä strategiset resursoinnin päätökset siitä, mihin lajeihin Suomessa huippu-urheilupanostusta kohdistetaan. Huippu-urheilun asiantuntijapalveluja tuottava KIHU ei ole Huippu-urheiluyksikön alainen toimija, vaan se voi itsenäisenä toimijana tehdä omat yhteistyösopimuksensa maan urheilun eri toimijoiden kanssa. Lisäksi harjoittelu- ja leirikeskuksina toimivat valmennuskeskukset ovat itsenäisiä toimijoita

toimien autonomisesti omien tavoitteidensa saavuttamiseksi. Autonomisuus ja yksilöllisyys leimaavat myös urheiluopistojen ja urheiluakatemioiden luonnetta.

Kaikki edellä mainitut itsenäiset toimijat edistävät sinänsä huippu-urheilun toimintaedellytyksiä, mutta ovat lähtökohtaisesti velvollisia noudattamaan ainoastaan Opetus- ja kulttuuriministeriön ohjausta. Huippu-urheilun toimijoiden itsenäisyys onkin ollut haaste ja rajoite Suomen huippu-urheilun kokonaisvaltaiselle koordinaatiolle pidemmän aikaa (Mäkinen 2012, 210-212). Yhteisen koko huippu-urheilukentän kattavan organisaation puutteesta johtuen valtakunnallisen huippu-urheilun johtaminen vaikeutuu. Pirstaleisen huippu-urheilun toimijakentän myötä valtio on Suomessa huippu-urheilun todellinen valtanpitäjä. Suomessa huippu-urheilua johdetaan tehottomasti järjestöjohtoisen ja valtiojohtoisen mallin välimaastossa (Lipponen 2017, 5). Huippu-urheiluyksikkö pyrkii johtamaan Suomen huippu-urheilun kokonaisuutta, mutta sen valtuudet riittävät johtamaan ainoastaan olympiakomitean alaisia lajiliittoja ja niiden toimintoja. Huippu-urheiluyksikön valtuudet eivät riitä johtamaan KIHU:n, valmennuskeskusten, urheiluakatemioiden ja urheiluopistojen toimintaa ja resursseja, koska ne on sidottu Opetus- ja kulttuuriministeriön sanelemin ehdoin. Koko huippu-urheilun toimijakenttä jää siis pirstaleiseksi intressien ja velvollisuuksien jakautuessa eri tavoin.

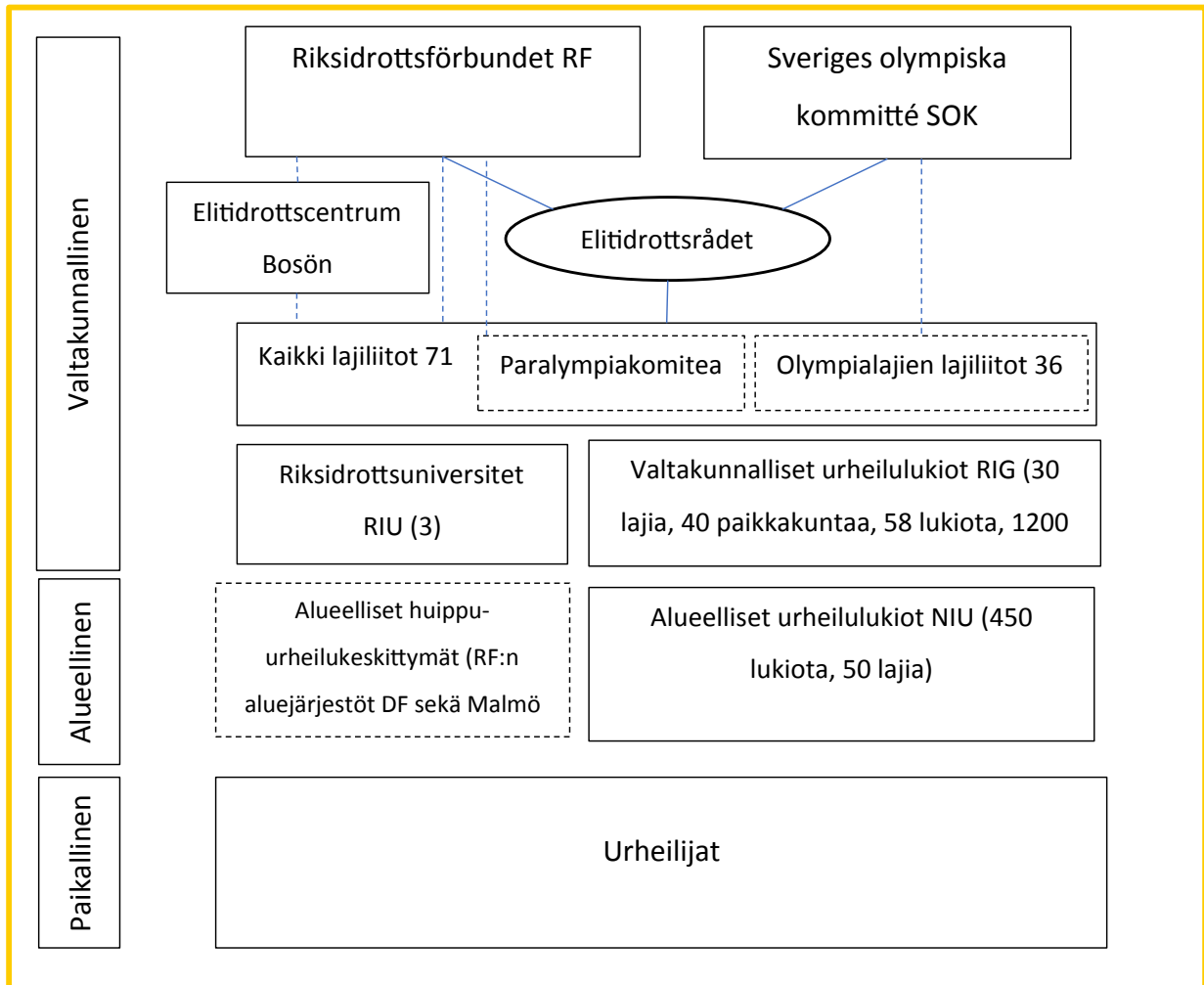
Huippu-urheilun kokonaisvaltaisen kehittämisen edellytykset eivät vielä tänäkään päivänä ole otolliset, sillä sen kokonaisvaltaiselle strategiselle johtamiselle ei ole yhtenäistä viitekehystä tai käsitteistöä, eikä myöskään yhteisiä tavoitteita (Lipponen 2017, 5). Suomalaista huippu-urheilua vaivaa sama rajoite kuin koko liikuntakulttuuria: organisatorinen pirstaleisuus ja yhteisen tavoitteenasettelun puute, joka suuntaa koko toimijakentän kehitystä eri suuntiin ja kokonaisuus vain pirstaloituu laajemmalle. Yhteistä johtamisstrategiaa varten tarvittaisiin organisatorinen muutos, joka alistaisi koko huippu-urheilun toimijakentän yhdelle kattojärjestön kaltaiselle huippu-urheiluelimelle, joka vastaisi kaikesta huippu-urheilutoiminnasta Suomessa. Tämän kaltainen organisoituminen on toteutettu Norjassa (järjestöjohtoisena) sekä Tanskassa (valtiojohtoisena).

8.2.2 Ruotsi

Ruotsissa huippu-urheilujärjestelmä edustaa järjestöjohtoista mallia. RF:n urheiluliike on koko liikuntakulttuurin mittakaavassa vahva, mutta huippu-urheilun kohdalla ruotsalainen järjestelmä on kaksipäinen (Lämsä ym. 2016, 58). Kaksipäisyys tarkoittaa sitä, että RF:n ohella Ruotsin Olympiakomitea SOK on vahva toimija huippu-urheilun parissa. SOK vastaanottaa RF:n allokoidun valtionavustusta olympia- ja paralympiakisojen kulujen kattamiseksi, mutta tämän ohella SOK harjoittaa laajaa omavaraista huippu-urheilun tukipolitiikkaa. RF:n huippu-urheiluojelma edustaa koko ruotsalaista seuralähtöistä urheiluliikettä, SOK:n huippu-urheiluojelma puolestaan vain ja ainoastaan olympialajeja. Kuviossa 18 on esitetty Ruotsin huippu-urheilun toimijakentän organisoituminen.

Huippu-urheilu on kenties ainoa Ruotsin liikuntakulttuurin osa-alue, jossa RF:n asema koko toimijakentän johto-organisaationa haastetaan. RF:n ja SOK:n ideologiset ristiriidat ovatkin olleet organisaatioiden yhteistyökyvyttömyyden ohella ruotsalaisen huippu-urheilukeskustelun ytimessä pitkän aikaa. RF edustaa koko ruotsalaisen liikunnan- ja urheilun kokonaisuutta ja täten se myös toteuttaa huippu-urheilupolitiikkaa mahdollisimman laajasti demokraattisuuteen pyrkien. Lajiliittoja tuetaan kaiken toiminnan osalta jäsenmääriin ja seurojen määriin perustuen. SOK puolestaan tukee huippu-urheilua täysin urheilullisista menestyslähdekohdista käsin. Ruotsissa urheilijoilla ja lajeilla ei ole tasapuolisia edellytyksiä organisoida toimintaansa ja urheiluaan niiden eriarvoisesta lähtöasemasta johtuen.

RF:n johtama huippu-urheilutoiminta ulottuu paljon laajemmalle kuin SOK:n ohjaus. RF tukee ja ohjaa Ruotsin valtakunnallista RIG-urheilulukioiden järjestelmää yhdessä lajiliittojen kanssa. Alueellisista NIU-urheilulukioista vastaavat lajiliitot ja kunnat tai koulutuksen järjestäjät. RF on ulottanut urheilijoiden kaksoisuratyötään myös korkeakoulutasolle, sillä kolmen RIU-urheiluyliopiston koordinointi ja ohjaus ovat RF:n käsissä.

KUVIO 18. Ruotsin huippu-urheilun keskeiset toimijat. (Urheilulukioita koskevat luvut peräisin Svensk Idrott 2017.)

RF:llä ja SOK:lla on yhteinen neljä kertaa vuodessa kokoontuva *Elitidrottsrådet*-elin, joka on huippu-urheilun neuvoa antava asiantuntijaorganisaatio. Elitidrottsrådetiin kuuluu paitsi RF:n ja SOK:n edustus myös Ruotsin Paralympiakomitean, eli vammaisurheiluliitto Parasportförbundetin, ja lajiliittojen edustus. (Riksidrottsförbundet 2017e.) Sekä RF:llä että SOK:lla on omat tukipalvelutoimintansa. Toiminnot ovat sisällöltään samankaltaisia kuin KIHU:n palvelut Suomessa ja ne on tarkoitettu urheilijoille ja maajoukkueille. RF:n ja SOK:n tukipalvelukokonaisuudet eroavat KIHU:sta kuitenkin siten, että ne ovat osa RF:ää ja SOK:ta, eivätkä itsenäisiä organisaatioita. Niiden kuuluu siis ensisijaisesti palvella oman organisaation huippu-urheilutoimintaa.

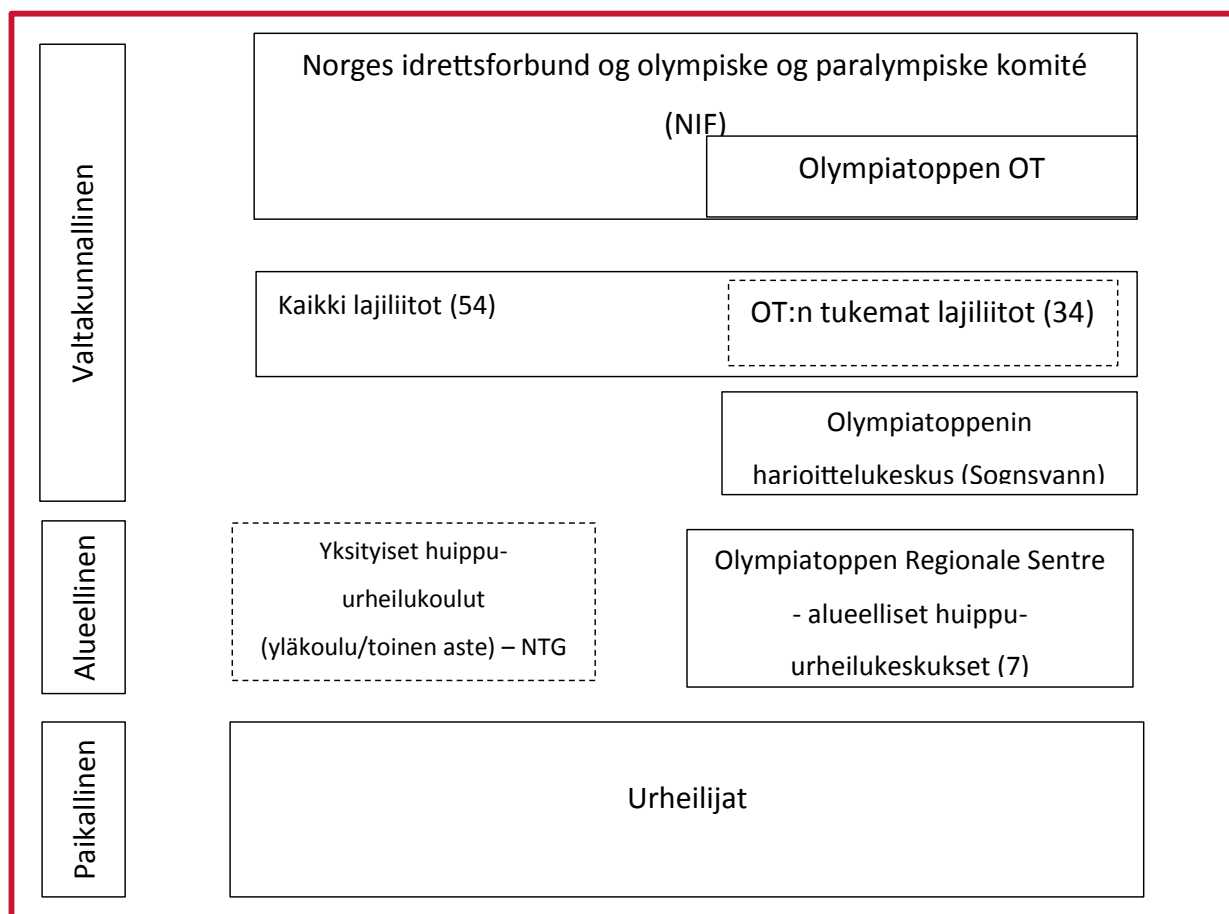
Ruotsissa ei ole muiden Pohjoismaiden tapaan varsinaista alueellista huippu-urheilua palvelevaa harjoittelu- tai valmennuskeskusten verkostoa. RF omistaa ja ylläpitää Bosön-nimistä urheilun monitoimikeskusta, jonka yksi funktio on toimia RF:n maajoukkueiden leiri- ja valmennuskeskuksena (elitidrottscentrum EIC). Aiemmin toimineet alueelliset huippu-urheilukeskukset (*regionala EIC*) on lakkautettu 2010-luvun vaihteessa. Ruotsissa toimii tosin edelleen alueellisia huippu-urheilua palvelevia akatemioita ja tutkimuskeskuksia. Niiden omistus pohja ja itsenäisyysaste vaihtelevat kuitenkin suuresti. Alueelliset huippu-urheilun toimijat ovat Ruotsissa kytköksessä paikalliseen RF-aluejärjestöön (DF), mutta voivat myös olla kytköksissä SOK:hon (esim. Östersundin talviurheilun tutkimuskeskus) tai olla kunnan ylläpitämiä (esim. Malmö Idrottsakademi). Ruotsin alueelliset huippu-urheilutoimijat lienevät perustellusti tulkittavissa pirstaleiseksi joukoksi huippu-urheilun toimijoita, jotka eivät kuulu varsinaisesti RF:n huippu-urheilukokonaisuuteen.

Alueellisten huippu-urheilukeskusten ohella mullistavia muutoksia ei ole tapahtunut Ruotsin huippu-urheilun intressiorganisaatioiden suhteen 2010-luvulla. RF:n ja SOK:n yhteiskunnallinen asema ei ole heilahdellut tarkasteluajanjakson aikana. Ruotsin valtio päätti 2010-luvun taitteessa siirtää kaiken urheilun rahoituksen kulkemaan RF:n kautta, jolloin SOK ei ole enää vastaanottanut suoraan valtion tukea, vaan olympialaisten kustannuksia varten tarkoitettu julkinen tuki on ryhdytty jakamaan RF:n kautta. Muutoksella valtion pyrki lisäämään RF:n ja SOK:n yhteistyötä ja vuorovaikutusta huippu-urheilussa. RF puolestaan päätti lopettaa vuodesta 2014 alkaen suorat urheilijatuet (riktad stöd), jonka jälkeen sen huippu-urheilurahoitus koostuu pelkästään maajoukkue- sekä asiantuntijatuista.

Valtio ei Ruotsissa puutu juuri lainkaan maan huippu-urheilutoimintaan. RF:n vastaanottama valtion liikuntamääräraha on mahdollista kohdistaa Ruotsin urheilun kansainvälisen kilpailukykyyn vahvistamiseen, joka mahdollistaa täten valtion liikuntamäärärahojen kohdistamisen myös huippu-urheilulle. Ruotsin huippu-urheilussa vallanpitäjäorganisaatioina toimivat RF ja SOK, jotka molemmat kykenevät harjoittamaan omaa huippu-urheilupolitiikkaansa autonomisesti. Maan huippu-urheilun toimijakentän kaksipäisyys kuitenkin aiheuttaa päällekkäisyyksiä, sekavuutta ja urheilijoiden välisen olemattoman tasepuolisuuden, joten RF:n ja SOK:n yhdistymistä on useaan otteeseen vaadittu. Kokonaisuutena Ruotsin huippu-urheilujärjestelmästä voidaan puhua dualistisena järjestöjohtoisena mallina.

8.2.3 Norja

Norjassa maan huippu-urheilujärjestelmää on tulkittu keskitetyksi ja järjestöjohtoiseksi malliksi (Lämsä ym. 2016, 59). Norjan huippu-urheilun vahva, keskitetty ja ammattimainen huippu-urheiluorganisaatio on julkishallinnon ja urheilun autonomisen katto-organisaation yhteistyöllä muodostettu konstruktio (Mäkinen 2010, 100-101). Koko liikuntakulttuuri on itsessään jo järjestäytynyt vahvan järjestöjohtoisesta mallin mukaan, jota johtaa ja koordinoi Norjan urheiluliitto NIF. Liitolla on oma huippu-urheiluelin Olympiatoppen, joka on valtuutettu johtamaan maan huippu-urheilua urheiluliikkeen keskusorganisaation valtuudella. Koska NIF myös toimii Norjan kansallisena olympiakomiteana, on Olympiatoppen kiistatonta Norjan huippu-urheilun monopoliasemassa oleva johto-organisaatio. Norjan huippu-urheilun organisoituminen on esitetty kuviossa 19.

KUVIO 19. Norjan huippu-urheilun keskeiset toimijat.

Olympiatoppen on muodollisesti NIF:n huippu-urheiluosasto (Mäkinen 2010, 101). Hallinnollisesti Olympiatoppen vastaa NIF:n huippu-urheilutavoitteiden saavuttamisesta sekä olympialaisiin ja paralympialaisiin liittyvistä asioista. Se on muodollisesti NIF:n hallituksen alainen elin ja riippuvainen NIF:n rahoitustoista ja yhteiskunnallisesta asemasta. Vaikka Olympiatoppenin asema on periaatteessa NIF:n päätettävissä, on se kuitenkin melko itsenäinen toimija Norjan huippu-urheilun saralla. Varsinaisen toiminnan näkökulmasta Olympiatoppen toimii lajiliittojen yhteistyöorganisaationa, mutta sillä on muita pohjoismaalaisia huippu-urheilun keskusorganisaatioita operationaalisempi rooli, sillä sen toiminta sisältää lajiliittoja ja urheilijoita varten tarkoitettuja valmennus- ja harjoittelupalveluita yleisempien asiantuntijapalveluiden ohella (Mäkinen 2010, 101-104). Olympiatoppen on itse jakanut oman organisaationsa olympiaosastoon, hallinto-osastoon, kehitysosastoon (joka sisältää alueelliset osaamiskeskukset), terveyden ja hyvinvoinnin osaamisosastoon, suorituskyvyn osaamisosastoon sekä lajien yläpuolella lajiryhmäosastoihin (kestävyyslajit, joukkuelajit sekä tekniset/taktiset lajit). Olympiatoppenin johtaja on asemaltaan huippu-urheilujohtaja, jonka alla toimii erikseen kolmen lajiryhmän valmennuspäällikön ohella kesä- ja talviurheilupäällikkö (Olympiatoppen 2017e).

Norjan kaikista 54 lajiliitosta tai erikoisurheiluliitosta 34 on Olympiatoppenin tukemia lajiliittoja, joiden huippu-urheilutyö täyttää Olympiatoppenin kriteerit. Norjassakin muiden Pohjoismaiden tapaan lajikohtainen päävastuu huippu-urheilun perustyöstä on lajiliitoilla. Olympiatoppenin ja lajiliittojen välinen suhde ei ole selkeä, sillä moni suuri lajiliitto kykenee Norjassa itsenäisesti tuottamaan laadukasta huippu-ur-

heilutyötä omilla resursseillaan eikä kovinkaan mielellään alistu Olympiatoppenin ohjaukseen (Mäkinen 2010, 103-104).

Olympiatoppenilla on tuettuja liittoja, maajoukkueita ja urheilijoita varten oma huippu-urheilukeskussensa Sognsvannissa Oslon lähellä (*toppidrettssenter*). Toppidrettsentret on Olympiatoppenin omistama ja ylläpitämä, ja sen toiminta on tarkitettu palvelemaan nimenomaan huippu-urheilua. Ruotsin RF:n Bosön-keskukseen verrattuna Toppidrettssenter on selkeästi erikoistuneempi urheilun harjoitus-, testaus- ja osaamiskeskus.

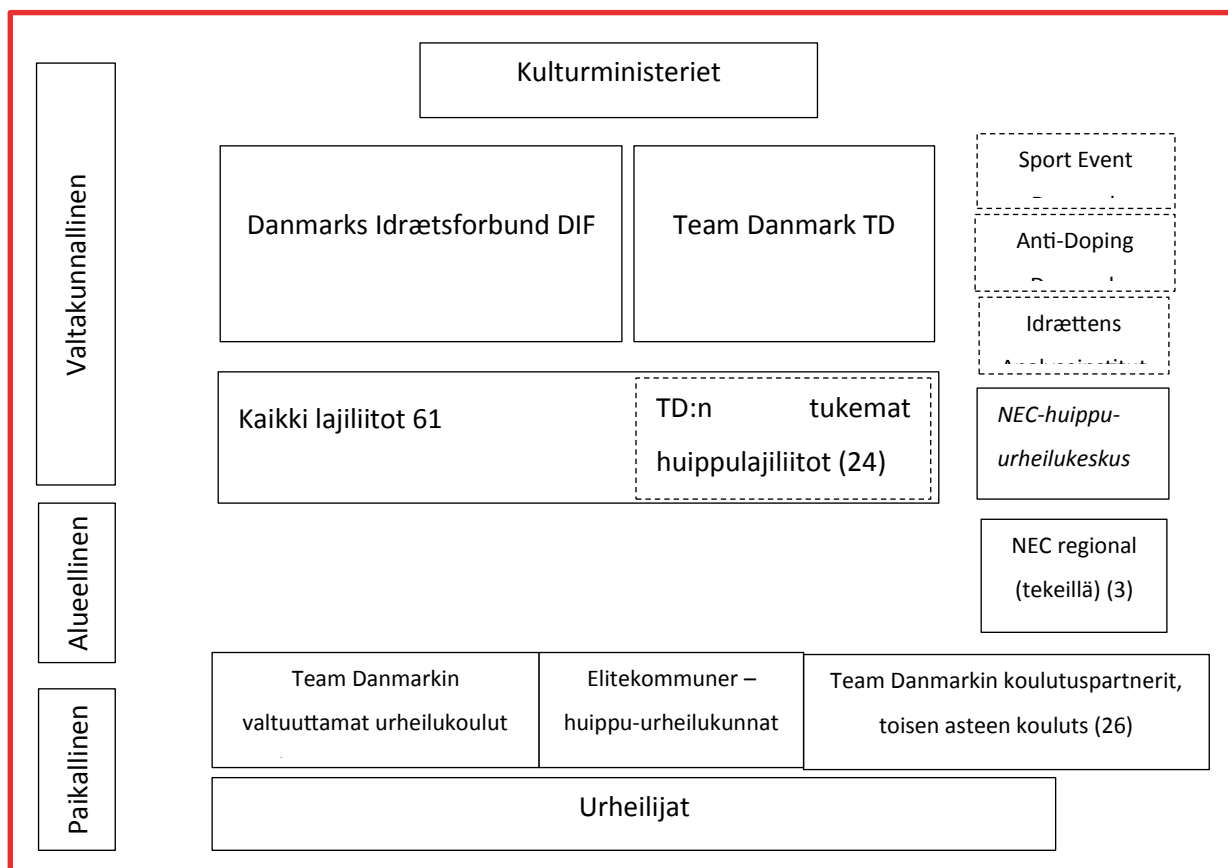
Alueellisesti Norjan huippu-urheilujärjestelmä jakautuu seitsemään alueelliseen Olympiatoppenin osaamiskeskukseen (*Regional kompetenssenter*). Olympiatoppenin alueelliset keskuksat vastaavat osaamis- ja tukipalveluiden tarjoamisesta alueellisesti maan 34 priorisoidun lajiliiton huippu-urheilutyölle ja näiden urheilijoille sekä myös Olympiatoppenin nuorten urheilijalupausten valmentautumisen tukemisesta. Kahdeksas alueellinen *Regional kompetenssenter Öst* aloittaa toimintansa 2018. Alueelliset keskuksat eivät ole harjoittelukeskuksia, mutta niiden on tarkoitus sujuvoittaa tuettujen lajien toimintaa kaikkialla Norjassa.

Norjassa on itsenäisen säätiön ylläpitämä huippu-urheilukoulujen verkosto NTG. NTG tarjoaa toisen asteen sekä yläkoulun ja menestykseen tähtäävän urheilemisen yhdistämistä kuuden huippu-urheilukoulun verkostolla. NTG:n koulut eivät ole NIF:n tai Olympiatoppenin alaisia, vaan itsenäisen säätiön ylläpitämiä koulutusinstituutioita. NTG:n koulut vastaanottavat kuitenkin vuosittain verovaroin rahoitettua Norjan valtion opetustoimen avustusta (Norges regering 2010-2018, moment 228.79), jolloin nekin ovat osittain julkisrahoitteisia huippu-urheilun tuki-instituutioita.

Norjassa maan huippu-urheilu ei ole kokenut juurikaan organisatorisia muutoksia 2010-luvulla. Sen asema Norjan urheilujärjestelmän ja NIF:n sisällä on pysynyt käytännössä muuttumattomana eikä sen yhteiskunnallinen legitimaatio ole ollut uhattuna. Norjan koko valtion liikuntamäärärahojen kasvaessa voimakkaasti (45 %) 2010-luvulla, myös sen huippu-urheilu on kyennyt toteuttamaan toimintaansa kasvaneiden resurssien turvin. Norjassa huippu-urheilun keskitetty, järjestöjohtoinen malli on edelleen voimissaan.

8.2.4 Tanska

Siirryttäessä tarkastelemaan huippu-urheilun organisoitumista Tanskaan siirrytään samalla huomattavasti enemmän valtiokeskeisen järjestelmän tarkasteluun. Tanskassa huippu-urheilun valtakunnallinen organisoituminen ja vastuunjako on järjestetty lakeihin ja sopimuksiin perustuen. Keskeinen huippu-urheiluorganisaatio on Team Danmark (myöhemmin myös TD), jonka ohella olennaisia toimijoita ovat valiolta (kulttuuriministeriö), keskusurheiluliitto DIF sekä lajiliitot. Tanskan huippu-urheilun organisoituminen on esitetty kuviossa 20.

KUVIO 20. Tanskan huippu-urheilun keskeiset toimijat.

Tanskan huippu-urheilulaki (Lov om eliteidræt) määrittelee Team Danmarkin valtakunnalliseksi huippu-urheilun vastuujärjestäjäksi. Sen tehtävä on suunnitella ja johtaa maan huippu-urheilua kokonaisuutena sekä varmistaa sen kulttuuripoliittisesti vastuullinen kehitys. Lisäksi Team Danmarkin tulee ohjata resursointia maan huippu-urheilijoille sekä lajiliitoille, järjestää koulutus- ja tukitoimintoja urheilijoille, tehdä yhteistyötä kuntasektorin kanssa huippu-urheilua palvelevan liikuntapaikkarakentamisen varmistamiseksi sekä järjestää menestykseen tähtäävä urheilun talenttityö. Team Danmarkin tulee lain mukaan toiminnassaan tehdä yhteistyötä DIF:n ja lajiliittojen kanssa. (LBK nr 115 af 2013.)

Team Danmark on lähtökohtaisesti itsenäinen julkisrahoitteinen organisaatio. Sillä on kuitenkin huippu-urheiluviranomaiseen rinnastettava toimenkuva. Team Danmarkin voi kuitenkin tulkita olevan valtion ohjauksessa oleva organisaatio, sillä huippu-urheilulaki määrittelee sen päättävän elimen kokoonpanon: 8-paikkaisen hallituksen edustus jaetaan tasan Kulttuuriministeriön ja DIF:n edustajien kesken siten, että puheenjohtaja on ministeriön valitsema, jolloin ministeriöllä on käytännössä enemmistöedustus Team Danmarkin hallituksessa. Lisäksi kulttuuriministerin on hyväksyttävä Team Danmarkin säännöt. (LBK nr 115 af 2013.) Tanskan valtakunnan huippu-urheiluorganisaation päätösvalta on siis valtiovallan käsissä, vaikka organisaatio lähtökohtaisesti itsenäinen onkin. On huomioitava, ettei Team Danmark ole Tanskan urheilujärjestelmän ainoa Kulttuuriministeriön päätösvallassa oleva organisaatio, sillä samanlainen päätöksentekuelimen kokoonpano on määritelty myös urheilutapahtumaorganisaatio Sport Event Danmarkin, Anti-Doping Danmarkin sekä IDAN-tutkimuskeskuksen ja Kulttuuriministeriön välisissä kehyssojimuksissa.

Tanskassakin jokaisella DIF:n alaisella lajiliitolla on lähtökohtaisesti oikeus järjestää kilpaurheilujärjestelmä ja siihen liittyvä huippu-urheilutyö omassa lajissaan. Team Danmarkilla on pohjoismaisista huip-

pu-urheilun keskusorganisaatioista kenties tiukimmat kriteerit lajiliittojen huippu-urheilutuen myöntämiselle ja sen tukemia huippulajiliittoja onkin vain 24 (Team Danmark 2016; 2017c).

Team Danmarkilla on koko huippu-urheilun kattava organisaatio, sillä sen toiminnot kattavat valmennus-, testaus-, asiantuntija- ja koulutuspalvelut urheilijoille ja tuetuille lajiliitoille. Lisäksi TD myös tukee omaa huippu-urheilun tietotarpeita palvelevaa tutkimustoimintaa. Team Danmark on organisatorisesti jaettu kolmeen osastoon: 1) innovaatio- ja kehitysosastoon, 2) politiikka- ja yhteiskuntasuhde, talentti- ja kaksoisuraosastoon sekä 3) lajiliittoyhteistyö ja -kehitysosastoon. Tukemansa urheilulajit Team Danmark jakaa kuuteen kategoriaan: 1) teknisiin lajeihin, 2) joukkuelajeihin, 3) tarkkuuslajeihin, 4) lyönti- tai mailapeleihin, 5) kestävyyslajeihin sekä raskaan materiaalin lajeihin.

Tanskan urheiluliitto DIF on Team Danmarkin ohella toinen olennainen huippu-urheiluorganisaatio. DIF vastaa kaikeasta seuraperusteisesta kilpaurheilusta Tanskassa ja sen jäseniä ovat maan kaikki 61 lajiliittoa tai erikoisurheiluliittoa. DIF toimii myös Tanskan kansallisena olympia- ja paralympiakomiteana, joten se on monella tapaa keskeinen toimija Tanskan huippu-urheilussa. DIF:llä on monessa TD:n toimielimessä, esimerkiksi hallituksessa kattava edustus, joten sillä on myös vaikutusvaltaa TD:n toimintaan. Toisaalta TD:n huippu-urheilun kohteet kuuluvat kaikki DIF-urheiluun, sillä TD:n tukemat lajiliitot ja urheilijat ovat kaikki myös DIF:n jäsenliittoja tai niiden alaisten seurojen jäseniä. DIF osallistuu myös Tanskan valtion ohella osittain TD:n rahoitukseen ja TD puolestaan allakoi edelleen rahallista tukea DIF-lajiliitoille huippu-urheilutukensa myötä (Danmarks Idrætsforbund 2017b, Team Danmark 2017c). DIF ja TD ovat siis molemmat vahvasti osallisia tanskalaisessa huippu-urheilussa, mutta Team Danmark on ilmiötä johtava ja ohjaava organisaatio.

Tanskassa nuoret urheilijat ovat tärkeä osa huippu-urheilujärjestelmää. Team Danmarkilla on oma järjestelmällinen urheilukoulujärjestelmänsä sekä Suomen yläkoulua vastaavalla tasolla (*Idrætsskoler*), että toisen asteen koulutuksen tasolla. Team Danmark tunnistaa 26 toisen asteen koulutuspartneria (*uddannelse-partner*), joissa Team Danmark-urheilijoilla on mahdollista yhdistää joustavasti opiskelunsa ja urheilunsa.

Team Danmarkilla ei ole alueellisia valmennuskeskuksia tai Suomen tapaisia urheiluakatemiaita. Sillä ei myöskään ole alueellisia huippu-urheiluelimiä samalla tapaa kuin esimerkiksi Olympiatoppenin *Regional Toppidrettsenter*-verkosto Norjassa. Kaikki Team Danmarkin toiminta järjestetään valtakunnallisen keskusorganisaation kautta. Tämä alleviivaa maan huippu-urheilujärjestelmän keskitettyisyyttä. Team Danmarkin paikallistoimintaa on jalkautettu osittain 22:n huippu-urheilukunnan tehtäväksi (Team Danmark 2017c). Nämä 22 paikallistoimijaa ovat kuntia, joiden kuuluu edistää nuorten urheilijoiden edellytyksiä kehittyä urheilemisessa kotipaikkakunnallaan. Huippu-urheilukunnan status edellyttää urheilukoulun ylläpitämistä kunnan alueella, huippu-urheilun vaatimusten huomioimista liikuntapaikkarakentamisessa sekä huippu-urheilun talenttityön toimintaympäristöjen edistämistä. Team Danmark tekee yksilöllisen sopimuksen kunkin huippu-urheilukunnan kanssa ja jokaisella huippu-urheilukunnalla on tietyt painopistelajit ja tietyt painopisteseurat. Team Danmarkin ylläpitämä tanskalaisen huippu-urheilun paikallistoiminta muodostuu pitkälti hajautetuksi kokonaisuudeksi, jonka ohjat pysyvät tiiviisti keskusorganisaation käsissä.

Tanskassa ei myöskään ole Norjan Sognsvannin tai Ruotsin Bosön kaltaista huippu-. Sellainen on kuitenkin tekeillä. DIF ja TD ovat päättäneet 2016 investoida yhteiseen hankkeeseen, joka kohdistuu kansallisen huippu-urheilukeskuksen rakentamiseen Kööpenhaminaan (*nationell elitesportcenter, NEC*) ja kolmen paikallisen huippu-urheilukeskuksen (*regionale NEC*) rakentamiseen. Hankkeen tavoitteena on parantaa tanskalaisten huippu-urheilijoiden valmentautumisympäristön kansainvälistä kilpailukykyä. DIF ja

TD ovat lisäksi kaavailleet neljäntoista lajin kansallisen harjoittelukeskuksen perustamista, mahdollisesti huippu-urheilukuntien tai alueellisten huippu-urheilukeskusten hallinnoitaviksi. (Team Danmark 2017d.)

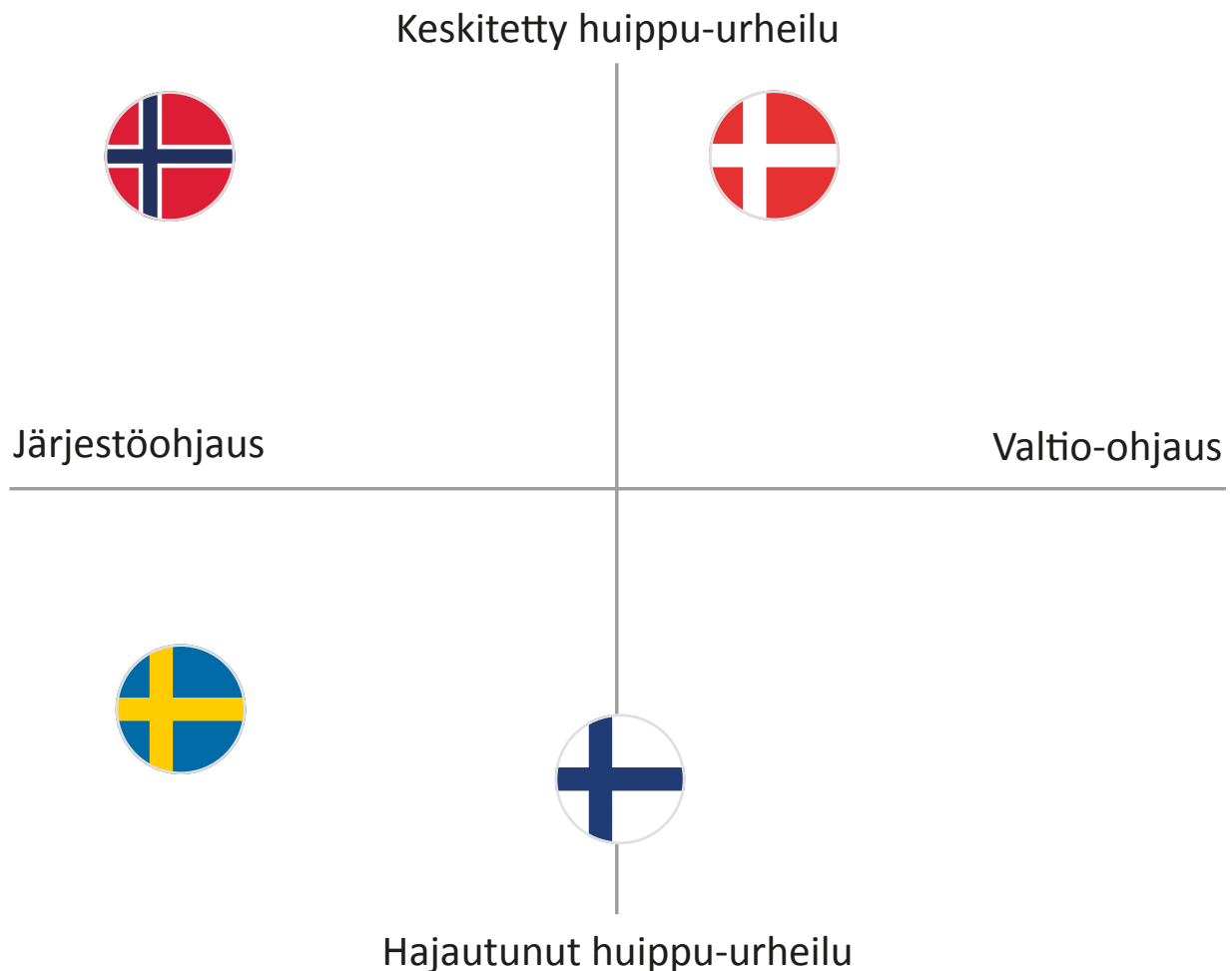
Muutoksia ei Tanskan huippu-urheilun intressiorganisaatioiden aseman kohdalla ole 2010-luvulla tapahtunut. Olennaisimmat muutokset Tanskan huippu-urheilujärjestelmässä liittyvät huippu-urheilun toiminnan jatkuvaan tehokkuuden päämäärään, joka on pitkin koko 2000-lukua tarkoittanut Team Danmarkin tukemien lajien ja lajilittojen määrän jatkuvaa karsimista. Tanskassa siis huippu-urheilun resursseja on vuosituhannen vaihteen jälkeen kohdennettu ja priorisoitu harvemmalle vastaanottajajoukolle urheilumenestyksen maksimoinnin nimessä (Storm 2012, 228-229). Toinen muutos liittyy kuntien kasvaneeseen osallisuuteen tanskalaisessa huippu-urheilussa. Kansallisten harjoittelukeskusten suunnitellut hankkeet edellyttävät edelleen kuntasektorin lisääntyntä huippu-urheilutyön tukemista liikuntapaikkarakentamisessa.

Tanskassa huippu-urheilun organisointi ja rahoitus on järjestetty tehostetusti ja priorisoidusti. Tanskassa ollaan lähimpänä elinkeinoelämän investointilogiikkaa: huippu-urheilulta odotetaan maksimaalinen määrä tuottoa investoidulle pääomalle. Pääoma tarkoittaa tässä tapauksessa julkisia avustuksia ja tuotto kansainvälisten arvokilpailujen mitaleita. Tanskan huippu-urheilun rakenteen onkin tulkittu edustavan demokratian ja tasavertaisuuden sijaan suorituskykyisyyttä ja tehokkuutta (Storm 2012, 228-231). Huippu-urheilu on Tanskassa konkreettisimmin muuttunut aatteellisen julkisen tuen vastaanottajasta kulttuuri-teollisuuden tuottavaksi tekijäksi (kts. Houlihan & Green 2008, 11-12). Tanskan huippu-urheilujärjestelmän voidaan tulkita olevan kansainvälisiin trendeihin vastannut valtiojohtoinen keskitetty huippu-urheilujärjestelmä, joka muita Pohjoismaita kärkkäämmin noudattaa elinkeinoelämän investointilogiikkaa.

8.2.5 Yhteenveto

Edellisissä alaluvuissa on esitelty kunkin tämän raportin tarkastelussa olevan Pohjoismaan huippu-urheilun keskeiset organisaatiot sekä toimijakentät. Tanskassa ja Norjassa huippu-urheilu on keskitetty yhdelle organisaatiolle. Ruotsissa huippu-urheilua ohjaa kaksi toisistaan riippumatonta organisaatiota, joiden yhteiselo ei ole mutkatonta. Suomessa huippu-urheilun organisoitumista rajoittaa maan koko liikuntakulttuurin hajanaisuus. Olympiakomitean alainen liikuntakulttuurin osa, eli lajiliitot ja niiden jäsen seurat, on huippu-urheilun osalta kuitenkin 2010-luvulla pyritty ohjaamaan kohti keskitetympää järjestelmää. Vuonna 2018 ollaan kuitenkin siinä tilanteessa, että suomalainen huippu-urheilu on edelleen varsin hajautunut järjestöjen ja valtion ohjauksen välillä oleva ilmiö. Lämsä ym. (2016, 59) ovat analyysissään sijoittaneet pohjoismaisen huippu-urheilun kuvion 21 mukaiseen nelikenttään.

Pohjoismaiset huippu-urheiluorganisaatiot ovat Ruotsissa ja Norjassa varsin itsenäisiä eivätkä valtion ohjaukselle alisteisia. Toisin sanoen Ruotsissa ja Norjassa urheiluliikkeellä on päätösvalta huippu-urheiluun liittyvissä asioissa. Tanskassa tilanne on päinvastainen, sillä valtiolla on Kulttuuriministeriön päätösvallan myötä sananvalta Team Danmarkia koskevissa strategisissa päätöksissä. Team Danmark on itsenäisen organisaation statuksestaan huolimatta valtion ulottuvilla oleva toimija, jolloin Tanskan huippu-urheilun päätösvalta sijaitsee lähempänä valtiota kuin urheiluliikettä. Suomessa huippu-urheiluorganisaatio (Olympiakomitean alainen Huippu-urheiluyksikkö) on lähtökohtaisesti itsenäinen. Suomen huippu-urheiluun liittyvät organisaatiot ovat kaikki itsenäisiä toimijoita, eikä valtiolla ole päätösvaltaa yhdenkään organisaation päätöksenteossa. Organisaatioiden itsenäisyys ja hajanaisuus tarkoittavat kuitenkin huippu-urheilujärjestelmän pirstaleisuutta ja huippu-urheilun keskusorganisaation, Huippu-urheiluyksikön heikkoutta koko valtakunnan vastuuorganisaationa. Organisaatioiden heikkouden myötä valtion talous-

KUVIO 21. Huippu-urheilun asemoituminen Pohjoismaissa (alkuperäisesti julkaistu Lämsä ym. 2016, 59).

ja tulosohjauksellinen valta suhteessa urheiluliikkeeseen kasvaa, jolloin valtion voidaan sanoa olevan Suomen huippu-urheilujärjestelmän ainoa koko toimijakenttään valta-asemassa oleva toimija.

Pohjoismaisten huippu-urheilun intressiorganisaatioiden järjestäytymistä tarkasteltaessa ei Houlihanin ja Greenin (2008, 9-11) huippu-urheilun yhdenmukaistuminen ole kovinkaan konkreettisesti havaittavissa. Tanska, Norja ja Ruotsi ovat hyvin pitkälti ylläpitäneet voimassa olevia kansallisia rakenteita. Yhdenmukaistumisen kolmesta päätekijästä: globalisaatiosta, kaupallistumisesta ja valtion kasvaneesta vaikutuspyrkimyksestä huolimatta ei globalisaatio ole muuttanut kansallisia toimijakenttiä juuri ollenkaan, sillä itsenäiset valtiot eivät ole joutuneet sopeuttamaan huippu-urheilurakenteitaan kansainvälisten toimijoiden paineesta. Kaupallistuminen on sinänsä läsnä, että huippu-urheilu on pitkään ollut vahva kaupallinen ilmiö, mutta sen läsnäolo kansallisten huippu-urheiluorganisaatioiden toiminnassa näkyy lähinnä kasvaneena vaatimuksena luoda yksityisen rahoituksen kanavia julkisen rahoituksen rinnalle. Valtion kasvanut vaikutuspyrkimys ei ole toteutunut Norjassa tai Ruotsissa, joissa huippu-urheilu on edelleen vahvasti urheilun kansanliikkeen johtama ilmiö. Tanskassa valtio otti huippu-urheilun ohjaukseensa jo 2000-luvun alussa (huippu-urheilulakia uudistettaessa 2004), jonka jälkeen huippu-urheilu on ollut valtion näkökulmasta niin sanotulla arm's length-etäisyydellä. Suomessa 2010-luvun muutoksia voidaan tarkastella jonkinlaisena pohjoismaisten huippu-urheilumallien menestyvien käytäntöjen kopioimisena, sillä Huippu-urheiluyksikön tehtävä ja toimintamallit muistuttavat läheisesti Norjan Olympiatoppenia, mutta myös osittain Team Danmarkia). Huippu-urheiluyksikkö on tosin vielä edellä mainittuihin verrokkiorganisaatioihin suhteutettuna heikko ja yksinäinen toimija, sillä se kykenee ohjaamaan resursseja

suoraan ainoastaan Olympiakomiteaan kuuluville lajiliitoille ja ainoastaan välillisesti vaikuttamaan urheilijoiden suoriin rahallisiin tukiin sekä KIHU:n asiantuntijatyöhön. Huippu-urheiluyksikön perustaminen ja asemointi on kuitenkin lähentänyt suomalaista huippu-urheilujärjestelmää pohjoismaisiin menestysmaaleihin tavalla, jota Houlihan ja Green (2008, 14-20) kuvailisi huippu-urheiluohjelman oppimislähtöiseksi muutosprosessiksi (*lesson based policy change*).

VIITTEET TIETOIHIIN JA LUKUIHIIN:

Danmarks Idrætsforbund. 2017b. Årsrapport 2016.

Houlihan, B. & Green, M. 2008. Comparative elite sport development. Teoksessa Houlihan, B. & Green, M. Comparative elite sport development: systems, structures and public policy. Elsevier Butterworth-Heinemann. 1-25.

LBK nr 1155 af 2013. Bekendtgørelse af lov om eliteidræt. <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=157954>.

Lipponen, K. 2017. Menestyksen polulla – huippu-urheilun ulkoinen arviointi. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2017:1. http://www.liikuntaneuvosto.fi/files/446/Huippu-urheilun_arviointi_netti.pdf.

Lämsä, J., Mäkinen, J., Nieminen, M. & Paavolainen, L. 2016. Huippu-urheiluverkoston ja -yksikön sisäinen arviointi. KIHU - Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus & Suomen Olympiakomitean huippu-urheiluyksikkö. https://urhea-fi-bin.directo.fi/@Bin/b154d25a0604a9b85e20d2f90d4f3f73/1509975002/application/pdf/560729/Sis%c3%a4inen_arviointi_raportti.pdf.

Mäkinen, J. 2012. The anatomy of elite sports organization in Finland. Teoksessa Andersen, S. & Ronglan, L.T. Nordic elite sport – Same ambitions different tracks. Oslo: Universitetsforlaget. 209-223.

Norges regering - statsbudjett. 2010-2018. Tidigere statsbudjettar. Saatavilla: <https://www.regjeringen.no/no/dokument/statsbudsjettet/statsbudsjettet-2018/id2570841/>.

Olympiatoppen. 2017e. Organisasjon. http://www.olympiatoppen.no/om_olympiatoppen/organisasjon/page725.html. Viitattu 8.11.2017.

Riksidrottsförbundet. 2017e. Riksidrottsförbundet 2016 – Verksamhetsberättelse med årsredovisningar. <http://www.rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/dokument/dokumentbank/rfs-verksamhet/verksamhetsberattelse-2016.pdf?w=900&h=900>.

Riksidrottsförbundet & SISU Idrottsutbildarna. 2015. Verksamhetsinriktning 2016-2017 - med ekonomiska planer. http://www.sisuidrottsutbildarna.se/globalassets/sisu-idrottsutbildarna/dokument/verksamhetsinriktning/rf_sisu_verksamhetsinriktning_2016_2017_webbversio.pdf

Storm, R. 2012. Danish elite sport and Team Danmark: new trends? Teoksessa Andersen, S. & Ronglan, L.T. Nordic elite sport – Same ambitions different tracks. Oslo: Universitetsforlaget. 224–236.

Svenskldrott. 2017. Elitidrott på gymnasiet. <http://www.svenskidrott.se/elitidrottpagymnasiet/>. Viitattu 7.11.2017.

Team Danmark. 2017c. 2016 Årsberetning. <http://www.e-pages.dk/teamdanmark/158/>.

Team Danmark. 2017d. Nationalt Elitesportscenter i Danmark. Fase 2 Februar 2017 Rapport.

HUIPPU-URHEILUN
JULKISEN TUEN
OSA-ALUEET

9 HUIPPU-URHEILUN JULKISEN TUEN OSA-ALUEET

Pohjoismaiset valtiot tukevat maidensa huippu-urheilua eri keinoin ja eri väyliä. Kaikissa maissa on kuitenkin olemassa samankaltaisia huippu-urheilutuen sisältöjä. Huippu-urheilun resursointi sisältää tukea esimerkiksi rahan, asiantuntemuksen, kaksoisurasuunnittelun, terveydenhuollon, psykologian, valmennuksen ja fysiologian muodoissa. Huippu-urheilutukea osoitetaan niin henkilökohtaisesti urheilijoille tai joukkueille kuin organisaatiokohtaisesti lajiliitoille. Tässä luvussa käsitellään tarkemmin pohjoismaiden huippu-urheilutuen jakautumista lajeille ja urheilijoille kansallisen huippu-urheilutoiminnan sisällä.

9.1 Lajien ja lajiliittojen huippu-urheilutuki

Kaikissa Pohjoismaissa huippu-urheilun keskeiset koordinoivat organisaatiot (Suomen Huippu-urheiluyksikkö, Ruotsin RF sekä SOK, Norjan Olympiatoppen sekä Tanskan Team Danmark) asettavat huippu-urheilun perustyon lajiliittojen tehtäväksi. Lajiliittojen tulee järjestää lajien lahjakkuuksien kehittämisohjelmia, maajoukkue toimintaa sekä kilpaurheilujärjestelmät. Huippu-urheilun keskeiset intressiorganisaatiot kuitenkin päätyvät tukemaan tiettyjen lajien huippu-urheilutoimintaa enemmän kuin toisten. Lajeille osoitettu tuki koostuu kussakin maassa käytännössä suorasta taloudellisesta tuesta, mutta ennen kaikkea testaus-, valmennus- sekä asiantuntijapalveluista, joita tukea tarjoava taho järjestää tuetun lajin käytettäväksi.

Huippu-urheilun keskusorganisaation lajiliittotuen määrä ja sisältö ovat maan huippu-urheilujärjestelmän keskeisiä osatekijöitä. Lisäksi keskusorganisaatioiden tukemien lajien tai lajiliittojen määrä kertoo konkreettisesti siitä, kuinka hajautunut tai keskittynyt maan huippu-urheilupanostus on. Ohjataan resurssit rajatulle määrälle menestyksekkäitä lajeja (keskitetty malli) vai ohjataan resursseja laajasti eri lajeille mahdollisimman leveän huippu-urheilutoiminnan aikaansaamiseksi (hajautettu malli). Pohjoismaat poikkeavat tämän aspektin osalta, sillä Tanskassa priorisoidaan hyvin keskitetysti tiettyjä menestyslajeja ja Ruotsissa RF pyrkii tukemaan kaikkea maajoukkue toimintaa tasapuolisesti.

9.1.1 Suomi

Suomen huippu-urheilun tukiprosessissa lajitukia koordinoi Olympiakomitean Huippu-urheiluyksikkö. Sen tehtävänä on lajien huippu-urheilutoiminnan tukeminen, mutta myös lajien toiminnan sisällön arviointi ja sen mukaisesti resursointipäätösten tekeminen. Lajien tukien suunnittelu ja toteutus tehdään yhteistyössä lajien ja Huippu-urheiluyksikön lajiryhmävastaavien kesken.

Lajit on valmennustuen osalta jaettu kesälajeihin, talvilajeihin sekä palloilulajeihin. Viimeinen kategoria käsittää joukkuepalloilulajit, kun yksilöpalloilulajit puolestaan luetaan kesälajeiksi. (Olympiakomitea 2017b.) Lajit on edelleen jaoteltu kolmeen kategoriaan lajin kokonaisvaltaisen huippu-urheilustatuksen perusteella siten, että ykköskategorian lajeja on tuettu suhteellisesti eniten ja vastaavasti kolmannen kategorian lajeja vähiten. Huippu-urheiluyksikön lajitukea on 2016-2017 vuosina myönnetty erilaisiin kohteisiin kuten esimerkiksi yksilötukeen, maajoukkue toiminnan tukeen, nuorten olympiavalmentajien tukeen, palkkaustukeen ja erinäisiin kehittämis- ja tehostamishankkeisiin tavoitteena lajin huippu-urheilutoiminnan parantaminen. (Olympiakomitea 2015a; 2015b; 2015c; 2015d.) On huomioitava, ettei lajiliittojen huippu-urheilutoiminta lepää ainoastaan Huippu-urheiluyksikön tuen varassa. Lajiliitot voivat käyttää osan opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämästä järjestön perusavustuksesta kilpaurheilu- ja

valmennusjärjestelmien toimintaan, sisältäen esimerkiksi maajoukkueen tai maajoukkueiden perustoinnin. Huippu-urheiluyksikön lajikohtainen tuki on lähinnä huippu-urheilutyön jalostamiseen ja laadun edistämiseen tarkoitettua tukea, jolta myös edellytetään vastikkeena urheilullista menestystä.

Olympiakomitea ilmoittaa vuosikertomuksessaan käyttäneensä valmennustukiin, eli käytännössä lajiliittojen huippu-urheilutukiin vuoden 2016 aikana vajaa viisi miljoonaa euroa (Olympiakomitea 2017c). Vuosikohtainen laskenta on sinänsä epätarkkaa, sillä talvilajien tuet myönnetään vuosittain talvikauden yli. Kesälajien tukisummat 2016 ja talvilajien tukisummat 2016-2017 tuottivat yhteensä 5,2 miljoonan euron huippu-urheilutuen lajiliitoille. Tuet jakautuivat joukkuelajit mukaan luettuna siten, että 63 prosenttia (noin 3,3 milj. €) osoitettiin kesälajeille ja 37 prosenttia (noin 1,9 milj. €) talvilajeille. Joukkuelajit saivat kokonaisuutena 24 prosenttia (noin 1,3 milj. €) lajiliittojen huippu-urheilutuesta. Paralajeille osoitettiin kesä- ja talvilajit yhteenlaskettuna seitsemän prosenttia, 374 000 euroa, huippu-urheiluyksikön lajituen kokonaismäärästä. Kesälajeja tuettujen lajien joukossa oli 2016 yhteensä 35, joukkue- ja paralajit mukaan luettuina. Talvilajeja huippu-urheiluyksikön lajitukien piirissä löytyi puolestaan 12, eli 2016 kesäkauden ja 2016-2017 talvikauden suomalaisen urheilun rahoitusprosessi jakoi Huippu-urheiluyksikön lajikohtaista tukea yhteensä 47:lle eri lajille. (Olympiakomitea 2017c.)

Suomessa on meneillään Huippu-urheiluyksikön lajitukien priorisointiprosessi, jonka päämääränä on keskittää lajituet nykyisestä määrästä noin 25-30 lajiin Tokioon 2020 johtavalla Olympiadilla (Olympiakomitea 2017b). Huippu-urheiluyksikkö reagoi siis taantuneeseen arvokilpailumenestykseen keskittämällä suurin piirtein samansuuruisena pysyvä lajien tukisumma pienemmälle määrälle lajeja tavoitteena varmistaa niille lajeille parempia menestysedellytyksiä seuraavien vuosien arvokilpailuissa.

9.1.2 Ruotsi

Ruotsissa Riksidrottsförbundet ohjaa kaiken huippu-urheilun tukemisen lajiliitoille. RF ei siis tue urheilijoita suoraan rahallisesti, vaan pyrkii tukemaan kaikkien jäsenliittojen maajoukkueita. Myös Ruotsin olympiakomitea SOK tukee olympialajien lajiliittoja sekä rahallisesti että erinäisillä asiantuntijapalveluilla. Ruotsin kahden irrallisen intressiorganisaation urheilijakohtaisesta stipendi- ja tukiohjelmasta kerrotaan seuraavassa luvussa. Tämä alaluku tarkastelee RF:n ja SOK:n lajikohtaisia tukiprosesseja.

Kaikilla RF:n jäsenlajiliittojen maajoukkueilla on oikeus saada RF:n maajoukkuetukea seuraavien kriteerien toteutuessa: 1) maajoukkueet osallistuvat kansainvälisiin arvokilpailuihin aikuisten tasolla, 2) Lajissa on oltava vähintään kymmenen arvokilpailuihin osallistuvaa maata, 3) lajiliitolla on oltava pitkän tähtäimen maajoukkueen kehittämissuunnitelma, 4) RF:n maajoukkuetuki saa kattaa enintään 35 prosenttia lajiliiton maajoukkuebudjetista, 5) lajin on saavutettava tietyt minimikriteerit tulosten, lajin kilpailullisuuden ja kustannusten osalta. Kunkin maajoukkueen maajoukkuetuen suuruus perustuu puolestaan RF:n laskemaan tulosten, lajin kilpailullisuuden sekä kustannusten yhteisfunktion. (Riksidrottsförbundet 2017d.)

RF määrittää 2018-2019 toimintasuunnitelmassaan huippu-urheilutuen kokonaissummaksi 90 miljoonaa kruunua, eli noin 9,4 miljoonaa euroa (Riksidrottsförbundet 2017b). Tästä summasta puolet osoitetaan suoraan lajiliitoille niin kutsuttuina maajoukkuetukina. Tämän lisäksi lajiliitoille ja niiden maajoukkueille voidaan myöntää niin sanottuja maajoukkueprojekti-tukia, joilla on tarkoitus toteuttaa maajoukkue toimintaa kehittäviä projekteja. Ylijäävä osuus RF:n huippu-urheilutuesta muodostuu keskusorganisaation lajiliitoille tarjoamasta toimintatuesta. RF:n huippu-urheilun toimintatuki koostuu urheilijoiden asiantuntijapalveluista esimerkiksi fysiologian, urheilulääketieteen, ravitsemuksen tai psykologian aloilta. 2017

RF:n huippu-urheilutuki on jakautunut seuraavasti:

- 4,7 miljoonaa euroa maajoukkueiden perustukea
- 2,7 miljoonaa euroa maajoukkueiden projektitukea.
- vajaa 2 miljoonaa euroa maajoukkueiden asiantuntijatukea. (Riksidrottsförbundet 2017c.)

RF:n maajoukkuetoiminnan perustuen piirissä on ollut 2017 yhteensä 65 eri lajiliittoa, eli lähes kaikki RF:n jäsenistön lajiliitot. Näistä maajoukkueiden oikeutetuista lajiliitosta kymmenen on ollut talvilajien lajiliittoa ja 55 kesälajien lajiliittoa. Paralajien ja kuurojen urheilun maajoukkueiden tuki on eritelty erikseen, sillä ne muodostavat kaksi omaa lajiliittoa Ruotsissa. Talvi- ja kesälajien erikoista suhdetta selittää se, että esimerkiksi Ruotsin hiihtoliitto sisältää pohjoismaisten hiihtolajien lisäksi myös alppihihdon ja freestyle-hiihdon. Lajiliittojen huippu-urheilutukien vertaaminen Suomen ja Ruotsin välillä on täten haasteellista.

Rahamääräinen vertailu kesälajien, talvilajien, joukkuelajien sekä paraurheilun huippu-urheilutukien voimasuhteista on kuitenkin mahdollista. Tällekin vertailulle tuo haasteita muutaman lajiliiton keskittymisen sekä talvi- että kesäurheiluun. RF:n maajoukkueesta (maajoukkueen perustuki sekä maajoukkueen projektituki) noin 1,6 miljoonaa euroa, eli 21 prosenttia, suuntautui vuonna 2017 joukkuepalloilulajien lajiliittoille. *Parasportförbundet* sekä Kuurojen urheiluliitto puolestaan saivat kahdeksan prosenttia, eli noin 580 000 euroa RF:n maajoukkueesta. Vuoden 2017 RF:n maajoukkueesta terveiden urheilijoiden lajiliittoille suunnatusta tuesta 80 prosenttia (noin 5,4 milj. €) osoitettiin kesälajeille ja 20 prosenttia (noin 1,3 milj. €) talvilajeille. (Riksidrottsförbundet 2017c.) Ruotsin RF:n kesälaji-painotteisuus poikkeaa tässä suhteessa Suomesta, jossa talvilajien osuus Huippu-urheiluyksikön lajituista oli 37 prosenttia.

Ruotsissa myös kansallinen olympiakomitea SOK osallistuu maan huippu-urheilun resursointiin maajoukkueita ja lajeja tukemalla. SOK on vuodesta 2013 toteuttanut omaa huippu-urheilun resursointiaan vahvasti omien yksityisten tulonlähteiden nojalla. Valtionavustukset muodostavat alle 30 prosentin osuuden SOK:n kokonaistuloista. SOK tavoittelee tukipolitiikallaan maan olympialajien menestyksen edistämistä. Tätä tukitoimintaa tehdään tiiviissä yhteistyössä olympialajien lajiliittojen kanssa. SOK:n lajituki keskittyy siis kokonaisuudessaan olympialajien huippu-urheilumenestyksen kehittämiseen. SOK:n huippu-urheilutuki koostuu kahdesta tukikanavasta: 1) *topp & talang*- ohjelmasta jo huipulla oleville tai sinne tähtäville yksilöille, sekä 2) *utmanarstöd*-ohjelmasta (=haastajatuki), joka on olympialajien lajiliittojen nuoriso- ja talenttityön vahvistamisen tukiohjelma. (Sveriges olympiska kommitté 2017b.) Molemmat tukiohjelmat ovat RF:n tukijärjestelmään verrattuna huomattavasti vaihtelevampia ja yksilöllisempiä, eikä tukea RF:n tapaan kohdisteta maajoukkuekohtaisesti. Tukiohjelmat sisältävät taloudellista sekä toiminnallista tukea ja lajiliittojen huippu-urheilutyön kehittämiseen tarkoitettua lajituet samoin kuin yksilöiden stipendit räätälöidään yksilöllisen kartoituksen ja arvioinnin perusteella.

SOK ei vuosikertomuksessaan erittele yksilö- ja lajiliittotukeen sijoitettuja tukisummia erikseen, joten tarkkaa lajituen tai yksilötuen summaa ei voida luotettavasti arvioida. SOK kuitenkin ilmoittaa tukiohjelmiansa kokonaissumman sekä jakautumisen lajien välillä, jolloin siitä voidaan arvioida, kuinka moneen lajiin SOK panostaa, miten panostus jakautuu kesä- ja talvilajien välillä sekä miten panostus jakautuu yksilö- ja joukkuelajien välillä. On huomioitava, että vammaishuippu-urheilu ei kuulu SOK:n tukiohjelmiin, sillä maan vammaishuippu-urheilun yhteinen lajiliitto *Parasportförbundet* on RF:n huippu-urheilutuen piirissä.

SOK:n huippu-urheilutukea vastaanotti vuonna 2016 yhteensä 31 lajiliittoa, joista 25 kesälajien lajiliittoa ja kuusi talvilajien lajiliittoa. Joukkuepaloilulajeista SOK tuki puolestaan viittä lajiliittoa. Lajikohtaisesti eriteltynä tuen piiristä löytyy 34 erillistä urheilulajia, sen lajierottelun perusteella, jota Suomen Huippu-urheiluyksikkö on käyttänyt tukipäätöksissään viime vuosina. SOK:n lajituet, urheilija-apurahat sekä yhteiset toiminnalliset tuet asiantuntijapalveluineen muodostuivat vuonna 2016 yhteensä noin 8,5 miljoonan euron kokonaisuudeksi. Lajiliittojen ja yksilöiden asiantuntija- ja tukipalveluiden osuus tästä huippu-urheilutuesta oli noin 1,7 miljoonaa euroa. Kesälajeille osoitettiin noin 4,1 miljoonaa euroa, eli 61 prosenttia lajien ja yksilöiden huippu-urheilutuesta ja talvilajeille osoitettiin noin 2,7 miljoonaa euroa, eli 39 prosenttia samaisesta potista. SOK:n huippu-urheilutuki on RF:n sekä Suomen huippu-urheiluyksikön vastaavaan verrattuna huomattavasti yksilöurheilu-painotteisempaa, sillä ainoastaan kahdeksan prosenttia siitä osoitettiin joukkuepaloilulajeille, joskin joukkuelajien pientä osuutta selittää yksilöllisten apurahojen sisältyminen kokonaissummaan. (Sveriges olympiska komitté 2017b.)

Ruotsin kahden keskeisen huippu-urheilun intressiorganisaation erilaiset huippu-urheilun resursoinnin painotukset kuvastavat niiden erilaista ideologiaa ja toimintatarkoituksia. RF:n tehtävänä on edustaa koko ruotsalaista urheiluseuralähtöistä urheiluliikettä, jolloin se pyrkii huippu-urheilutuksessaan mahdollistamaan mahdollisemman monen lajin maajoukkue toiminnan kehittämisen. RF:n huippu-urheilutuki on täten järjestetty demokraattisen tasapuolisuuden aatteen perusteella ja sillä on tarkoitus mahdollistaa Ruotsissa mahdollisimman leveä osallistuminen kansainväliseen huippu-urheiluun ilman lajien selkeätä priorisointia. RF:n, eli käytännössä Ruotsin julkisrahoitteinen huippu-urheilun resursointijärjestelmä tuottaa hajautuneen ja leveän urheilulajien tukijärjestelmän. SOK edustaa puolestaan ideologisesti RF:n vastakohtaa huippu-urheilun resursoinnissaan. Se toteuttaa huippu-urheilun tukijärjestelmäänsä omavaraisesti yksityisen sponsorirahoituksen voimalla, eikä sen tarvitse täten samalla tavalla perustella panostus- ja investointivalintojaan. SOK tukee huippu-urheilua tavoitteena maksimoida olympialajien maajoukkueiden kilpailu- ja suorituskyky, jolloin se priorisoi lajien ja yksilöiden tukemista puhtaasti menestyspotentiaalin perusteella, katsomatta esimerkiksi lajin tai urheilijan taloudelliseen omavaraisuuteen. SOK:n tukijärjestelmä edustaa jo rajatulla olympialajien toimintakentällä keskitettyä priorisointimallia, jota ohjaavat tulosten ja menestyksen maksimointi.

9.1.3 Norja

Norjassa maan huippu-urheilun päävastuuorganisaatio on liikunnan keskusorganisaatio NIF:n huippu-urheiluelin Olympiatoppen. NIF on järjestänyt lajiliittojen huippu-urheilutuen kulkemaan Olympiatoppenin kautta. Muiden Pohjoismaiden tapaan lajit ja lajiliitot vastaavat varsinaisen huippu-urheilutoiminnan organisoimisesta lajikohtaisesti, mutta Olympiatoppen tukee lajiliittoja tämän työn laadun parantamiseksi. Olympiatoppenin huippu-urheilutuki onkin jaettu urheilijoiden ja joukkueiden sekä lajiliittojen tukeen (Olympiatoppen 2017c). Tämä alaluku keskittyy käsittelemään Norjan huippu-urheilujärjestelmän lajiliitotukea.

Olympiatoppen on Norjan kaikkien urheilulajien yhteisorganisaatio, sisältäen olympialajit, ei-olympialajit sekä vammaisurheilun. Olympiatoppen jakaa lajit kestävyyslajeihin, teknisiin/taktisiin lajeihin sekä joukkuelajeihin. Kaikilla lajiliitoilla ei ole sama asemaa Olympiatoppeniin, sillä noin kolmellakymmenellä lajiliitolla on formaalinen huippu-urheilun yhteistyösopimus Olympiatoppenin kanssa muiden lajien olleessa niin sanottuja kehityslajeja (Norges idrettsforbund 2017a). Olympiatoppenin lajituki edellyttää lajiliitolta kolmea asiaa. 1) Ensin on saavutettava urheilullista menestystä, vasta sen jälkeen Olympia-

toppen voi myöntää lajiliitolle tukea. 2) Jotta lajiliitto voi saada Olympiatoppenin tukea, on vähintään yhden sen lajin urheilijan tai joukkueen oltava Olympiatoppenin urheilijastipendiaatti. 3) Olympiatoppenin lajitukiprosessissa priorisoidaan olympialajien lajiliittoja kansainvälisesti kilpailluimmissa lajeissa sekä perinteikkäimmissä talviurheilulajeissa. Ei-olympialajien kohdalla priorisoidaan niitä lajeja, joissa kansainvälinen ja kansallinen harrastuneisuus on suurta ja joilla on potentiaalia ja taloudellisia rahkeita luoda oma vakaa huippu-urheilun rahoituspohja. (Olympiatoppen 2017c.)

Olympiatoppenin lajiliittotukea myönnetään lähtökohtaisesti kolmeen tarkoitukseen: 1) projektitukea lajiliiton huippu-urheilun kehittämiseksi, 2) tukea Olympiatoppenin harjoituskeskuksen erinäisten palveluiden hyödyntämiseksi sekä 3) huippu-urheilun tutkimus- ja kehitystoiminnan tukea. Olympiatoppenin edelleen jakamat tukisummat eivät vastaa läheskään koko Olympiatoppenin huippu-urheiluun sijoitettuja menoja, jotka esitellään tarkemmin eriteltynä luvussa 5.2.3. Olympiatoppenin huippu-urheilutuki on sekin vain osa lajiliittojen huippu-urheilutoimintaan käytettyjä varoja, joten lajien huippu-urheilun toimintaedellytyksiä ei voida täysin arvioida Olympiatoppenin lajiliittotuen perusteella.

Olympiatoppenin tuki lajiliittoja vuonna 2016 yhteensä reilulla kuudella miljoonalla eurolla sisältäen urheilija-apurahat, joiden kokonaissumma kyseisenä vuonna oli noin 1,75 miljoonaa euroa. Olympiatoppenin lajiliittotuki, sisältäen lajiliitoille tarjottujen projekti-, tuki- ja tutkimuspalveluiden kokonaissummat, muodostui täten noin 4,4 miljoonan euron suuruiseksi. Tarkasteluvuotena kohdistettiin Norjassa lajiliittotukea 34 eri lajiliitolle, joista monen liiton toiminta kattaa useamman erillisen urheilulajin. Olympiatoppenin tukemien lajiliittojen joukosta löytyi 27 (pääosin) kesälajin lajiliittoa ja 7 (pääosin) talvilajin lajiliittoa. Jakaumaa tarkasteltaessa on huomioitava esimerkiksi hiihtoliiton, kamppailu-urheiluliiton ja ampumaurheiluliiton olevan lajiliittoja, jotka tässä listauksessa ovat vain kertalleen esitettynä. Joukkuepallolajeista Olympiatoppenin tukee ainoastaan neljää lajiliittoa. (Norges idrettsforbund 2017a.)

Rahamääräisesti Olympiatoppenin tuki vuonna 2016 lajiliittojen kesälajien huippu-urheilutoimintaa noin neljällä miljoonalla eurolla (65 %) ja talvilajien toimintaa noin 2,1 miljoonalla eurolla (35 %). Samaisesta lajiliittojen huippu-urheilutuesta noin 1,1 miljoonaa euroa (17 %) kohdistettiin joukkuepallolajeille. Edellä esitetyt summat sisältävät sekä lajiliittojen toiminnan tuet että urheilijoiden stipendien summat. Lajiliittojen projekti-, tuki ja tutkimuspalveluiden kokonaissummiksi 2016 muodostui kesälajien kohdalla arviolta noin 2,9 miljoonaa euroa, talvilajien kohdalla noin 1,5 miljoonaa euroa ja joukkuelajien kohdalla noin 750 000 euroa. Arviossa on laskettu Olympiatoppenin lajiliitoille myöntämän huippu-urheilun kokonaistukisumma vähennettynä kauden 2016 kesälajien ja kauden 2016/2017 talvilajien urheilijoiden stipendien summalla kesä-, talvi- ja joukkuepallolajit eriteltynä (Norges idrettsforbund 2017a; Olympiatoppen 2016a; 2016b). Lajikohtaisen tuen arviointi on haasteellista niiden lajien kohdalla, jonka tuurheilijat voivat omata niin korkean tulotason, ettei heille makseta rahallisia urheilijastipendejä (esimerkiksi jalkapallo, hiihtolajit), jolloin lajiliitolle jäävää osuutta Olympiatoppenin huippu-urheilutuesta ei voida laskea lajiliiton Olympiatoppenin kokonaistuen ja stipendiurheilijoiden määrän ja kategorisoinnin funktion perusteella. Huippu-urheilutukien jakautumista Norjassa vammaishuippu-urheilun ja muun huippu-urheilun välillä ei ole eroteltu, sillä Norjassa vammaisurheilu on integroitu osaksi jokaisen lajiliiton kilpa- ja huippu-urheilutoimintaa.

9.1.4 Tanska

Tanskassa huippu-urheilun toimijoiden välinen vastuujako on suhteellisen selkeä. Lajiliitot vastaavat kunkin lajin kokonaisuudesta, sisältäen kilpa- ja huippu-urheilun perustoiminnot. Maan urheilun keskus-

järjestö DIF on puolestaan lajiliittojen kattojärjestö, joka vastaa lajiliittojen kokonaisvaltaisesta kehittämisestä valmentajakoulutuksen ja talenttityön kehittämishankkeineen. Team Danmarkin tehtävänä on valtakunnan huippu-urheilun johtaminen ja koordinointi. Käytännössä siis DIF luo lajiliittojen ja seuratoiminnan kautta kilpaurheilutoiminnan pohjan ja huippu-urheilun edellytykset kansallisella tasolla ja Team Danmark vastaa valtakunnan tasolla lajien välisestä priorisoinnista ja kansainvälisen huippu-urheilun edellytysten luomisesta ja toiminnan kehittämisestä.

DIF toimii Tanskassa julkisen tuen jakajana lajiliitoille. Lajiliitot voivat käyttää tästä DIF:n kokonaistuesta osan huippu-urheilun kehittämiseen. DIF:n tuki on keskeinen lajikohtaiselle talenttityölle Tanskassa. Lajiliitot ovat jäseniä DIF:ssä ja siksi lajiliittojen perustuki huippu-urheilulle on peräisin DIF:ltä. Team Danmark tukee tiettyjä lajiliittoja ja urheilijoita tavoitteena maksimoida maan huippu-urheilumenestys. Vaikka sekä DIF:n että Team Danmarkin huippu-urheiluun panostamat resurssit ovat peräisin julkisista varoista (valtio-omisteisten peliyhtiöiden voittovaroista sekä verotuloista), toteuttavat ne huippu-urheilun tukipolitiikkaa varsin eri tavoin. Siinä missä DIF tukee kaikkien jäsenlajiliittojen huippu-urheilutoimintaa, tukee Team Danmark ainoastaan niitä lajeja, joiden huippu-urheilutoiminnalla on kansainvälisesti uskottavaa menestymisen potentiaalia.

DIF:n vastaanottamista määrärahoista 78 prosenttia jaettiin vuonna 2016 edelleen lajiliitoille ja Team Danmarkille. Lajiliittojen ja DIF:n vuonna 2015 käytetyistä varoista 39 prosenttia suuntautui huippu-urheilun kohteisiin (eliteaktiviteter). DIF:n laskelmien mukaan sen ja lajiliittojen huippu-urheilutoiminnan kokonaismenot olivat vuonna 2015 noin 56 miljoonaa euroa. Tästä 56 miljoonasta noin 12 miljoonaa euroa (22 %) koostui Team Danmarkin huippu-urheilutuesta 28 lajiliitolle. (Danmark Idrætsforbund.) Team Danmark puolestaan ilmoittaa tukeneensa tanskalaista huippu-urheilua vuonna 2016 reilulla 18 miljoonalla eurolla, josta vajaa 13 miljoonaa euroa on ollut suoraa rahallista tukea 28 lajiliitolle ja reilut viisi miljoonaa euroa ollut näille lajiliitoille tarjottuja asiantuntija- ja tukipalveluja. Lisäksi Team Danmark ilmoittaa investoineensa noin kolme miljoonaa euroa kansalliseen huippu-urheilun talenttityöhön. (Team Danmark 2017c.)

Team Danmark on Tanskan urheilujärjestelmässä se taho, joka johtaa ja koordinoi kaikkea kansainväliseen huippu-urheilumenestykseen tähtäävää huippu-urheilutoimintaa. Tästä syystä juuri Team Danmarkin huippu-urheilutoiminnan tuki lajiliitoille kuvastaa Tanskan urheilujärjestelmän huippu-urheilutuen priorisointia ja keskittyneisyyttä. DIF:n huippu-urheilutoiminnan tuki (eliteaktiviteter) ei kilpaile Team Danmarkin kanssa, vaan mahdollistaa Team Danmarkin jalostustyön samalla tapaa kuten lajiliitot Suomessa ja Norjassa rakentavat työllään pohjaa Huippu-urheiluyksikön ja Olympiatoppenin huippu-urheilutyölle.

Team Danmark tekee lajiliittokohtaiset huippu-urheilutuen kehyspöytäkirjat yleensä neljän vuoden ajanjaksoksi, joista nykyinen ulottuu vuosien 2017-2020 ajaksi. Tuen suuruus ja sisältö räätälöidään kunkin tuetun lajiliiton kohdalla tarpeiden ja edellytysten arvioinnin perusteella. (Team Danmark 2016.) Team Danmark tuki 2016 yhteensä 28 lajiliittoa, joista seitsemän kategorisoitiin maailmanluokan lajiliitoiksi, kaksitoista huippulajiliitoiksi ja yhdeksän projektilajiliitoiksi (Team Danmark 2017c). Vuonna 2017 lajiliittoja tuen parissa on enää 24, joista kahdeksan on maailmanluokan lajiliittoja ja kuusitoista huippulajiliittoa (Team Danmark 2017b). Projektilajiliitto-kategoria on poistettu käytöstä Team Danmarkin 2017-2020 tukikonseptissa.

Maailmanluokan lajiliiton status edellyttää sitä, että lajin urheilijat ovat saavuttaneet mitaleita tai top-8 sijoituksia 2013-2016 jakson aikana. Lisäksi useammalla urheilijalla on oltava edellytykset mitalisijoi-

tuksiin 2017-2020 arvokilpailuissa. Joukkuelajien kohdalla status edellyttää osallistumista korkeimman mahdollisen tason arvokilpailuihin 2013-2016 ja edellytyksiä pistesijasijoitukseen 2017-2020 aikana. Maailmanluokan lajiiliiton status ei ole riippuvainen lajin kuulumisesta olympialaisten ohjelmaan, eikä paraurheilijoille aseteta terveisiin urheilijoihin nähden eri kriteerejä. Urheilullisten kriteereiden ohella maailmanluokan lajiiliiton status edellyttää lajiiliitolta laadukasta talentti-, innovaatio- ja strategiatyötä ammattimaisen organisaation ohella.

Huippulajiliiton status myönnetään lajiiliitoille, jotka eivät vielä ole maailmanluokan lajiiliiton tasolla. Huippulajiliiton tuen kehys sopimus on kahden vuoden mittainen ja sen tarkoituksena on kehittää lajiiliiton huippu-urheilutoimintaa lähemmäs maailmanluokan lajiiliiton toimintaa. Huippulajiliittoa ovat ne liitot, jotka kykenevät saavuttamaan kansainvälistä urheilullista menestystä yhden tai muutaman urheilijan toimesta. Joukkuelajeissa huippulajiliitoksi kategorisoidaan sellaiset liitot, jotka osallistuvat tai omaavat potentiaalin osallistua lajin korkeimman tason arvokilpailuihin kahden vuoden jakson sisällä. Pähkinänkuoressa huippulajiliitto eroaa maailmanluokan lajiiliitosta siinä, että urheilullinen menestys lepää muutaman yksilön varassa tai maajoukkue toiminta on kapeammalla pohjalla. Team Danmark edellyttää huippulajiliitolta kuitenkin pyrkimystä kehittää huippu-urheilutoimintaansa sekä rahallisella että työvoimaperusteisella panoksella. Lajiliitolle kuulumisen Team Danmarkin huippu-urheilutuen piiriin maailmanluokan- tai huippulajiliittona tarkoittaa myös sitä, että Team Danmark osallistuu toiminnan suunnitteluun ja päätöksentekoon. (Team Danmark 2016.)

Team Danmark ei Ruotsin Olympiakomitean tavoin erittele kuinka suuren osan huippu-urheilutuesta se panostaa lajiiliitolle ja kuinka suuren osan yksittäiselle urheilijalle. Suomen Huippu-urheiluyksikön tavoin myös Team Danmark voi ulottaa huippu-urheilutukensa yksittäisille urheilijoille, vaikka näiden lajiiliitto ei Team Danmarkin tuen piirissä olisikaan. Team Danmarkin tukikonseptiin kuuluu jokaisen tuensaajan tuen räätälöiminen tarpeen mukaisesti (Team Danmark 2016), myös lajiiliiton tasolla. Team Danmarkin vuosikertomuksesta voidaan kuitenkin arvioida, kuinka keskitetysti sen huippu-urheiluresursseja kohdennetaan eri lajeille.

Team Danmarkin huippu-urheilupanostus on Pohjoismaisessa kontekstissa poikkeuksellisen kesälajipainotteinen, joka on täysin luonnollista maantieteelliset olosuhteet huomioiden. Team Danmarkin tukemista 28 lajiiliitosta 2016 ainoastaan kaksi oli talviurheilun (jääkiekko sekä curling) lajiiliittoa. Kesälajeja oli täten yhteensä 26. Tuetuista lajiiliitoista ainoastaan kolme oli joukkuelajien liittoa, nimittäin käsipallo, jalkapallo ja jääkiekko. (Team Danmark 2017c.) Vammaishuippu-urheilun tuki kanavoidaan kokonaan maan vammaisurheilun yhteisen lajiiliiton (DHIF:n) kautta ja sen huippu-urheilutoiminnan piirissä on kesälajien lisäksi muutama talvi- ja joukkuelaji. DHIF on tässä luvussa kuitenkin laskettu osaksi kesälajeja, sillä sen toiminnasta suurempi osuus sijoittuu kesälajeihin kuin talvilajeihin. Vuosien 2017 ja 2018 lajiiliitotuet on keskitetty edelleen pienemmälle määrälle lajeja: nyt tuen piirissä on yhteensä 24 lajia. Samaiset kaksi talvilajiliittoa ja kolme joukkuelajiliittoa ovat edelleen mukana Team Danmarkin toiminnassa. (Team Danmark 2017b.)

Vaikka tuettujen liittojen määrä on laskenut neljällä lajilla vuodeksi 2017 voidaan sitä edeltävän vuoden tilastoista arvioida Team Danmarkin lajikohtaisen tuen jakautumista erilaisten urheilulajien kesken. Team Danmarkin vajaan kolmentoista miljoonan euron huippu-urheilutuesta 2016 noin 950 000 euroa (7 %) kohdistui talvilajeihin, 240 000 (2 %) euroa vammaishuippu-urheiluun, 3,5 miljoonaa euroa (28 %) joukkuepallolajeihin ja peräti 11,8 miljoonaa euroa (93 %) kesälajeihin. Vaikka joukkuepallolajien tuki koh-

distuu harvaan lajiin, on se kuitenkin merkittävän suuri, sillä käsipallo on Team Danmarkin eniten tuke-
ma laji. Tuen jakautuminen kuvastaa myös Tanskan luonnollista keskittymistä juuri kesäurheiluun. Team
Danmark edustaa Pohjoismaisista huippu-urheilun intressiorganisaatioista keskitetyintä huippu-urheilun
satsausta, sillä sen huippu-urheiluinvestoinnit kohdistetaan pienimmälle määrälle lajiliittoja.

9.1.5 Yhteenveto

Edellisissä alaluvuissa on esitetty maakohtaisesti Pohjoismaisten huippu-urheilun intressiorganisaatioi-
den tukijärjestelmien resursointia lajeille. Huippu-urheiluresurssien jakaminen lajien kesken kuvastaa
kuinka keskittynyt tai hajautunut maan huippu-urheilun rahoitusjärjestelmä on sekä tavoitellaanko sillä
maksimaalista menestystä, mahdollisimman leveää ja monipuolista huippu-urheilutoimintaa vai mah-
dollisimman demokraattista ja tasapuolista tukijärjestelmää. Taulukossa 15 on koottuna Pohjoismaiden
huippu-urheilutuen lajikohtainen jakautuminen.

Maiden tukijärjestelmissä lajien väliset erottelut tehdään eri tavoin. Esimerkiksi huippu-urheiluyksikkö
erottelee suunnistuksen ja hiihtosuunnistuksen tai taitoluistelun ja muodostelmaluistelun lajikohtaiset
tuet, kun Olympiatoppen taas ilmoittaa yhden tukisumman suunnistukselle, sisältäen sen kaikki eri muo-
dot. Huippu-urheilutuen kohteiden määrä on tästä syystä pyritty esittämään sekä lajiliittojen että erillis-
ten lajien osalta, jotta taulukko toimisi mahdollisimman hyvänä työkaluna Pohjoismaiden välisten erojen
vertailuissa huippu-urheilun lajikohtaisesta priorisoinnista. Pelkkä lajiliittojen vertailu jäisi liian suppeak-
si, kun taas lajikohtaisen vertailun luotettavuutta heikentää eri maiden eri tavoin tehdyt lajierottelut
tietyn liiton tai lajiryhmän sisällä. Lajikohtaisessa vertailussa lajierittelyn lähtökohtana on käytetty Suo-
men Huippu-urheiluyksikön lajierottelua. Siinä esimerkiksi suunnistus on eroteltu (kesä)suunnistukseen
ja hiihtosuunnistukseen, mutta pyöräilyä on käsitelty yhtenä lajina, vaikka esimerkiksi Ruotsin olympia-
komitea ilmoittaa erikseen osoittamansa tukisummat maantiepööräilylle ja maastopyöräilylle. Suomen
erottelun valinta viitekehyykseksi vertailussa tukee parhaiten Suomen huippu-urheilun tukijärjestelmän
vertailua muihin Pohjoismaihin.

TAULUKKO 15. Pohjoismaiden huippu-urheilutuen kohdistaminen.

Huippu-urheilu- tuen myöntäjä	Huippu-urheiluyk- sikkö	RF	SOK	Team Danmark	Olympiatoppen
	2016 & 2016/2017	2017	2016	2017	2016 & 2016/2017
Lajiliittojen (lajien) määrä	36 (47)	65 (107)	31 (34)	24 (28)	34 (45)
Kesälajit	29 (35)	55 (88)	25 (25)	22 (24)	27 (31)
%	81 % (74 %)	85 % (82 %)	81 % (74 %)	92 % (86 %)	79 % (69 %)
Talvilajit	7 (12)	10 (19)	6 (9)	2 (4)	7 (14)
%	19 % (26 %)	15 % (18 %)	19 % (26 %)	8 % (14 %)	21 % (31 %)
Joukkuepalloulu- lajit	7 (8)	12 (15)	5 (5)	3 (5)	4 (5)
%	19 % (17 %)	18 % (14 %)	16 % (15 %)	13 % (18 %)	12 % (14 %)
Paralajit	1 (15)	2 (23)	-	1 (11)	Paralajien tuki on integroituna osaksi jokaisen lajin tukea
%	3 % (32 %)	3 % (21 %)	-	4 % (39 %)	
Lajivalikoima	Välimaastossa	Hajautettu	Keskitetty	Keskitetty	Välimaastossa

Yllä olevasta taulukosta nähdään Tanskan keskittävän tiukimmin huippu-urheiluresursejaan potentiaalisille menestyslajeille. Tanskan kesälaji-painotteisuus ei ole maantieteellisistä tekijöistä johtuen mikään yllätys. Sen tuen piirissä on kuitenkin pelkästään kesälajien tarkastelussa vähiten tuettuja lajiliittoja ja lajeja. Tanskan Team Danmark panostaa siis pohjoismaisista huippu-urheiluorganisaatioista selkeästi kapeimpaan lajivalikoimaan. Tanska onkin 2010-luvulla niittänyt pohjoismaisessa viitekehyksessä erinomaista menestystä saavuttaen 89 arvokisamitalia ja viisitoista olympiamitalia 2016 (Team Danmark 2017c). Team Danmarkin tapauksessa pitkäjänteinen priorisoitu panostus menestyslajeihin on tuottanut tulosta, ainakin urheilullisella mittapuulla. Selkeästi hajanaisin ja laajin huippu-urheilun tukipolitiikka löytyy Ruotsin Riksidrottsförbundetin huippu-urheilun tukijärjestelmästä. Sen laaja tukipolitiikka lienee seurausta ruotsalaisesta huippu-urheilun määritelmän tulkinnasta: maajoukkueurheilu on huippu-urheilua. Tämän myötä käytännössä kaikki lajiliittojen ja lajien maajoukkuetoiminta on huippu-urheilua, joka kuuluu RF:n huippu-urheilutuen piiriin. Sen tukea kohdistetaan lähes kaksinkertaiselle määrälle lajiliittoja ja yli kaksinkertaiselle määrälle lajeja, kuin minkään muun Pohjoismaan huippu-urheilun lajitueta. Toisaalta RF ei olekaan pelkästään huippu-urheiluorganisaatio, toisin kuin kaikki muut taulukon organisaatiot. RF:n huippu-urheilutuki lienee maailmassa poikkeuksellisen demokraattisesti koko urheiluliikkeen kattavuuteen pyrkivä huippu-urheilutuki, joka vaalii lähinnä kaikkien lajien mahdollisuutta toteuttaa jonkinlaista kansainväliseen menestykseen pyrkivää urheilua.

RF:n tukipolitiikka ei todennäköisesti olisi nykyisen kaltainen, mikäli se olisi Ruotsin ainoa huippu-urheilun tukiorganisaatio. Ruotsin olympiakomitea SOK on luonut oman huippu-urheilun tukijärjestelmänsä olympialajien menestyspotentiaalia palvelevaksi. SOK:n lajitukijärjestelmä onkin Pohjoismaista toiseksi keskitetyin Team Danmarkin jälkeen. Se on myös talvilaji- ja yksilölajikeskeisin, mikä johtune siitä, että Ruotsilla on kansainvälisissä menestyspotentiaaliarvioissa iskukykyisimmät maajoukkueet juuri talvilajeissa ja eritoten talviolympialaisten yksilölajeissa. SOK voi myös RF:stä poiketen toteuttaa keskitettyä tukijärjestelmää, sillä järjestelmä on lähes kokonaan omarahoitteinen eikä SOK:n hallintotapaa ole järjestetty yhtä demokraattisesti kuin RF:n hallintotapa. Ruotsin huippu-urheilun lajikohtainen tukipolitiikka on kahden intressiorganisaation olemassa olosta johtuen hajanaisin ja epäjohdonmukaisin. Olympialajeilla, varsinkin menestyvillä, on Ruotsissa käytännössä paras asemasa koko Pohjoismaissa. Toisaalta ei-olympialajit ovat Ruotsissa hankalimmassa asemassa kaikista pohjoismaisista lajiliitoista, sillä niiden huippu-urheilutukipotti jää auttamatta muista pohjoismaisista kilpailijoistaan jälkeen, kun pottia on jaksassa kaksinkertainen määrä lajeja naapurimaihin verrattuna.

Suomen ja Norjan lajiliittotuet ovat periaatteessa hyvin samankaltaisia. Huippu-urheiluyksikön ja Olympiatoppenin lajituet jakautuvat suunnilleen samalle määrälle lajeja (Suomessa 47, Norjassa 45). Myös kesä- ja talvilajien osuudet ovat Suomessa ja Norjassa hyvin samankaltaisia. Merkittävä ero syntyy ainoastaan joukkuelajien kohdalla, jossa Huippu-urheiluyksikkö tukee selvästi useampaa joukkuepaloilulajia verrattuna Olympiatoppeniin. Norjan Suomeen verrattuna paremmasta kansainvälisestä menestyksestä johtuen myös urheilulliset kriteerit lajituen saamiselle ovat Norjassa Suomea kovemmat. Lajituen keskittyneisyys ja jakautuminen toteutuvat kuitenkin hyvin samalla tavalla sekä Suomessa että Norjassa. Samankaltaisuus kuvastaa osittain myös sitä, että Huippu-urheiluyksikön toimintamalli on luotu Olympiatoppenia muistuttavaksi.

Lajikohtaisen huippu-urheilutuen keskittyneisyys tai hajanaisuus kertoo vasta siitä, kuinka monessa lajissa tavoitellaan kansainvälistä menestystä. Huippu-urheilutuen suuruus ja jakautuminen ovat yhtä lailla mielenkiintoisia ja tärkeitä aspekteja ottaa huomioon, kun arvioidaan Pohjoismaiden edellytyksiä saavuttaa kansainvälistä urheilumenestystä. Huippu-urheilun lajituen jakautuminen kesä- ja talvilajien, yksilö- ja jouk-

kuelajien sekä terveiden urheilijoiden lajien ja paralajien välillä valaisee konkreettisesti, minkälaisin paino-
pistein kussakin Pohjoismaassa huippu-urheilua pyritään toteuttamaan. Taulukossa 16 esitetään pohjois-
maisten huippu-urheiluorganisaatioiden lajiliitto- ja lajikohtaiset huippu-urheilutuet rahamääräisesti.

Taulukko 16 ei sinänsä kerro kaikkea siitä, kuinka paljon lajiliittojen toimintaan kussakin maassa panos-
tetaan. Lajiliitot vastaavat kaikissa Pohjoismaissa kunkin lajin kokonaisuudesta, sisältäen lasten ja nuor-
ten urheilun, harrastetoiminnan, kilpaurheilutoiminnan, valmennuskoulutuksen, erotuomaritoiminnan
sekä myös huippu-urheilun. Lajiliittojen huippu-urheilutoiminta rakentuu vain osittain huippu-urheilun
intressiorganisaation tuen varaan. Taulukossa esitetyt summat ovat pikemminkin lajiliittojen huippu-ur-
heilutyön loppusilauksen mahdollistava tukisumma, eikä niistä voida maiden erilaisten lajiliittojen tuki-
mekanismien takia vetää johtopäätöksiä lajien edellytyksistä toteuttaa huippu-urheilua.

Taulukko kertoo kuitenkin siitä, kuinka kunkin maan keskeiset huippu-urheiluorganisaatiot ovat järjes-
täneet kansallisen huippu-urheilun priorisoinnin ja kansainvälisen menestyksen tavoittelun. Taulukosta
voidaan arvioida, kuinka keskitetysti tai hajautetusti kussakin Pohjoismaassa panostetaan huippu-urhei-
lutoimintaan. Keskittyneisyyden lisäksi se myös kertoo yksilö- ja joukkuelajien, talvi- ja kesälajien sekä
terveiden urheilijoiden ja paraurheilijoiden välillä tehdyistä priorisoinneista. Taulukon lajikohtaiset huip-
pu-urheilun resurssoinnit ovat kaikkien organisaatioiden, paitsi Ruotsin olympiakomitean SOK:n tapauk-
sessa peräisin pääosin julkisista varoista, joten kyseessä on hyvin pitkälti julkisin varoin tapahtuvan huip-
pu-urheilun resurssoinnin tarkastelu.

TAULUKKO 16. Pohjoismaisen huippu-urheilun lajeille kohdistettu tuki euromääräisesti tarkasteltuna.

Huippu-urheilutuen myöntäjä	Huippu-urheiluyksikkö	RF	SOK	Team Danmark	Olympiatoppen
	2016 & 2016/2017 (lajikohtaiset kokonaistuet)	2017 (maajoukkueperustuki + maajoukkueprojektituki)	2016 (sis. Lajiliittotuki + henkilökohtaiset urheilijastipendit)	2016 (sis. Lajiliittotuki + henkilökohtaiset urheilijastipendit)	2016 (lajituki - arvio henkilökohtaisien stipendien kokonaissummasta)
Lajiliittojen huippu-urheilutuet (yht.)	5 244 000 €	7 299 472 €	6 838 385 €	12 735 231 €	4 402 018 €
Kesälajit	3 315 500 €	11 781 467 €	4 138 639 €	11 781 467 €	2 878 715 €
%	63 %	80 %	61 %	93 %	65 %
Talvilajit	1 928 500 €	1 310 546 €	2 699 746 €	953 764 €	1 523 303 €
%	37 %	20 %	39 %	7 %	35 %
Joukkuepalloilulajit	1 317 000 €	1 552 758 €	556 618 €	3 554 327 €	765 244 €
%	25 %	21 %	8 %	28 %	17 %
Paralajit	374 000 €	583 391 €	-	242 038 €	Paralajien tuki on integroitu osaksi jokaisen lajin tukea
%	7 %	8 %	-	2 %	
Kesä-/talvilajien painotus	Suhteellisen talvilajipainotteinen	Suhteellisen kesälajipainotteinen	Talvilajipainotteinen	Vahvasti kesäpainotteinen	Suhteellisen talvilajipainotteinen
Yksilö-/joukkuelajien painotus	Suhteellisen joukkuelajipainotteinen	Välimaastossa	Yksilölajikeskeisin	Joukkuelajipainotteinen	Suhteellisen yksilölajipainotteinen

Taulukossa esitetyt Team Danmarkin sekä SOK:n tukisummat sisältävät sekä lajiliitoille osoitetun tuen, että urheilijoiden henkilökohtaiset stipendit. RF:n, Huippu-urheiluyksikön ja Olympiatoppenin (arvio) summat sisältävät ainoastaan lajeille kohdistetut huippu-urheilutuet. Team Danmarkin tukisumma on organisaatioista selkeästi suurin. Kun vielä pidetään mielessä sen jakautuminen pienimmälle määrälle lajeja, on selvää, että Team Danmarkin tukemat lajit voivat toteuttaa huippu-urheilutoimintaansa Pohjoismaissa selkeästi tukevimmalla taloudellisella pohjalla. Tämän jälkeen seuraavaksi tukevimmalla pohjalla lepää Ruotsissa SOK:n tukemat olympialajien lajiliitot. Niiden huippu-urheilutoimintaa rahoitetaan nimittäin SOK:n lajituen lisäksi RF:n toimesta. Suomessa ja Norjassa lajiliitot joutuvat Team Danmarkin ja SOK:n tukemiin lajiliitoin verrattuna toteuttamaan huippu-urheilutoimintaansa selvästi niukkimmin avustusrahoin. Sama koskee RF:n tukemia ruotsalaisia ei-olympialajien lajiliittoja, joilla on taloudellisen avustuksen perusteella tarkasteltuna Pohjoismaiden huonoimmat lähtökohdat toteuttaa huippu-urheilua. Olympiatoppenin lajituen pienuus verrattuna Huippu-urheiluyksikköön on erityisen kiinnostavaa. Olympiatoppenin lajituki on Huippu-urheiluyksikön tukea pienempi niin talvi-, kesä- kuin joukkuepallolajien kohdalla. Suomalaisen huippu-urheilun menestysedellytykset eivät jää ainakaan huippu-urheilun intressiorganisaation tuesta kiinni. Norjalaiset lajiliitot ovat toisaalta suomalaisiin nähden ylivoimaisesti omavaraisempia muun muassa yksityisen rahoituksen osalta (Mäkinen 2010, 65-86).

Tanska panostaa lajituistaan luonnollisesti suhteellisesti eniten kesälajeihin. RF: tuet kohdistuvat niin ikään suhteellisen vahvasti kesälajeihin (noin 80 %). Huippu-urheiluyksikön ja Olympiatoppenin tuet kohdistuvat suhteellisen paljon talvilajeihin, joskin SOK:n resursointi suosii talvilajeja eniten. Vaikka Norjaa pidetään talvilajien suurvaltana, kohdistuu sen huippu-urheilutuesta pienempi osuus talvilajeille verrattuna Suomeen. Talvilajipanostus näyttää olevan yhteydessä yksilölajikeskeisyyteen, sillä Ruotsin SOK:n tuki on paitsi talvipainotteisin myös yksilölajipainotteisin. Myös Olympiatoppen kohdistaa lajitukeaan suhteellisen vahvasti yksilölajeihin. RF sijoittuu yksilö- ja joukkuepallolajien välisessä tukemisessä välimaastoon, kun Huippu-urheiluyksikkö sijoittuu aavistuksen verran joukkuepallolajipainotteiseksi. Tämä johtune Suomen muista Pohjoismaista poikkeavasta palloilukulttuurista ja maan väkilukuun suhteutettuna iskukykyisistä lentopallon ja koripallon maajoukkueista. Vaikka Tanska ei määrällisesti tue montaa joukkuepallolajia, sijoittaa se Pohjoismaista suhteellisesti eniten rahaa joukkuepallolajeihin panostamalla suuria summia jalkapalloon, jääkiekkoon sekä eritoten käsipalloon.

Paralajien tuen osuuden analysointi on haastavaa, sillä Suomessa, Ruotsissa ja Tanskassa ne ovat yhden keskusliiton alaisia, kun taas Norjassa paralajit on integroitu osaksi jokaisen lajiliiton toimintaa. Olympiatoppenin panostusta paralajeihin ja paraurheiluun ei täten tilastoista voida analysoida. Ruotsissa puolestaan paralajit kärsivät siitä, etteivät ne olympialajistatuksen puutteessa pääse SOK:n tuen piiriin, jolloin ne ovat RF:n hajautetun tuen armoilla. Tanskassa vammaishuippu-urheilu on ollut erittäin menestyksestä, mutta sen keskuslajiliitto DHIF ei vastaanota kuin murto-osan (2 %) Team Danmarkin tuesta. DHIF:llä on toisaalta vahva julkinen tuki valtion toimesta, mutta sitä ei ole kohdennettu juuri vammaishuippu-urheiluun. Huippu-urheiluyksikkö panostaa paralajeihin suhteellisesti yhtä paljon kuin Ruotsin RF. Suomen VAU ja Ruotsin Parasportförbundet (sekä Dövidrottsförbundet) ovat Tanskan vastaavaa selkeästi vahvemmin tuettuja huippu-urheilutoiminnan osalta.

Huippu-urheiluyksikön lajituki ei sinänsä vielä kerro kaikkea lajien edellytyksistä saavuttaa huippu-urheilumenestystä, sillä siihen vaikuttaa niin moni muukin tekijä. Maan keskeinen huippu-urheilun intressiorganisaatio ei myöskään missään maassa ole huippu-urheilun ainoa tukija ja rahoittaja, joten lajien taloudellisia toimintaedellytyksiä ei voi arvioida ainoastaan edellä esitetyistä taulukoiden perusteella.

Taulukoista voidaan kuitenkin arvioida, kuinka leveään lajivalikoimaan Suomessa ja muissa Pohjoismaissa panostetaan sekä minkälaisista lajeista mahdollista kansainvälistä urheilumenestystä on odotettavissa. Huippu-urheiluyksikön tuen jakautuminen vertailussa muihin Pohjoismaihin viittaa siihen, että Suomen pitäisi nykyjärjestelmällään kyetä toteuttamaan huippu-urheilutoimintaa vähintään yhtä laajalla lajivalikoimalla kuin muiden Pohjoismaiden, ilman merkittävää poikkeamaa yksilö- ja joukkuelajien tai talvi- ja kesälajien painopisteissä, Tanska kesälajien priorisointi pois lukien.

VIITTEET TIETOIHIIN JA LUKUIHIIN:

Danmarks Idrætsforbund. 2017b. Årsrapport 2016.

Mäkinen, J. 2010. Urheilun rakenteet ja tuki Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa. KIHUn julkaisusarja nro 17.

Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité. 2017a. Årsrapport 2016. https://www.idrettsforbundet.no/contentassets/4393d243d44c40d790193e7ff977765c/nif-arsrapport-2016_lr_siste.pdf.

Olympiakomitea. 2015a. Valmennuksen tukijärjestelmät ja kriteerit 2015 – 2016. <https://storage.googleapis.com/valo-production/2016/12/valmennuksen-tukijarjestelma-ja-kriteerit-2016.pdf>.

Olympiakomitea. 2015b. Kesälajien kategoriat, kriteerit ja huippu-urheilun tehostamistukipäätökset 2016. <https://storage.googleapis.com/valo-production/2016/12/tukipaatokset-lajeittain-2016.pdf>.

Olympiakomitea 2015c. Tukipäätösten 2015 – 2016 lähtökohdat – Talvilajit. <https://storage.googleapis.com/valo-production/2016/12/tukipaatokset-lajeittain-ja-lahtokohdat-2015-2016-talvilajit.pdf>.

Olympiakomitea. 2015d. Palloilulajien valmennustuet. <https://storage.googleapis.com/valo-production/2016/12/palloilulajien-valmennustuet-2016.pdf>.

Olympiakomitea. 2017b. Huippu-urheilutuet. <https://www.olympiakomitea.fi/huippu-urheilu/huippuvaiheen-ohjelma/valmennuksen-tukijarjestelma/>. Viitattu 18.10.2017.

Olympiakomitea. 2017c. SUOMEN OLYMPIAKOMITEA RY VUOSIKERTOMUS 2016. <https://storage.googleapis.com/valo-production/2017/01/liite-2-suomen-olympiakomitean-vuosikertomus-ja-tilinpaatos-2016.pdf>.

Olympiatoppen. 2016a. Tildeling sommeridretter 2016. http://www.olympiatoppen.no/forutovere/for_stipendut%C3%B8vere/stipendtildelinger/media52618.media.

Olympiatoppen. 2016b. Tildelte vinterstipend 2016/2017. http://www.olympiatoppen.no/forutovere/for_stipendut%C3%B8vere/stipendtildelinger/media52631.media.

Olympiatoppen. 2017c. Støtteordninger. http://www.olympiatoppen.no/om_olympiatoppen/stoetteordninger/page1900.html.

Riksidrottsförbundet. 2017b. Verksamhetsinriktning 2018-2019. <http://www.rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/dokument/dokumentbank/rfs-verksamhet/verksamhetsinriktning-2018-19.pdf?w=900&h=900>.

Riksidrottsförbundet. 2017c. Total SF-stöd 2017. <http://www.svenskidrott.se/globalassets/svenskidrott/dokument/undersidor/bidrag-och-stod/ekonomiskt-stod-2017/sf-stod-totalt-2017-med-kommentar.pdf>.

Riksidrottsförbundet. 2017d. Landslagsstöd. <http://www.svenskidrott.se/Elitidrott/ekonomisktstod/landslagsstod/>.

Sveriges Olympiska kommitté. 2017b. Verksamhetsberättelse 2016. http://sok.se/download/18.4a37074715dea6034af9b9eb/1503563061313/2016_SOKVerksamhetsberattelse.pdf.

Team Danmark. 2016. Støttekoncept 2017-2020. <http://www.e-pages.dk/teamdanmark/144/>.

Team Danmark. 2017b. Støttede forbund. <http://teamdanmark.dk/Forbund.aspx>. Viitattu 11.10.2017.

Team Danmark. 2017c. 2016 Årsberetning. <http://www.e-pages.dk/teamdanmark/158/>.

9.2 Huippu-urheilijan tukeminen Pohjoismaissa

Huippu-urheilijoiden toimintaedellytyksiä arvioidaan usein huippu-urheilustipendejä ja -apurahoja tarkastelemalla. Kaikissa Pohjoismaissa on olemassa jonkunlaisia yksilöurheilijoiden tai joukkueurheilijoiden apurahajärjestelmiä. Tarkoitus on kaikissa järjestelmissä edistää maan huippu-urheilijoiden edellytyksiä harjoittaa urheilemistaan mahdollisimman korkealla tasolla.

Rahamääräiset urheilijoille maksettavat apurahat ovat vain osa huippu-urheilujärjestelmän investointeja huippu-urheilijoihin. Apurahojen lisäksi huippu-urheilijoita tuetaan kaikissa Pohjoismaissa tarjoamalla valmennus-, ravitsemus- ja urasuunnitteluasiantuntemusta (Dual Career) sekä terveydenhuolto-, lääkäri-, hieronta-, fysioterapia-, testaus- ja urheilupsykologiapalveluita. Tuki- ja asiantuntijapalveluita tarjotaan huippu-urheilijoille eri maissa vaihtelevin painopistein ja eri instituutioiden toimesta. Suomessa lajiliitot (maajoukkueet), Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus, urheiluakatemit sekä Olympiakomitean huippu-urheiluyksikkö muodostavat huippu-urheilijan tukipalvelujen kokonaisuuden. Norjassa puolestaan Olympiatoppen tarjoaa lajiliittojen maajoukkueille ja näiden urheilijoille tukipalvelukokonaisuuden samoin kuin Tanskassa Team Danmark. Huippu-urheilijoiden tukijärjestelmä on Pohjoismaista sekävin kenties Ruotsissa, jossa tukipalvelujen tarjonta ja olennaiset toimijat määräytyvät sen mukaan, kuuluuko urheilija Ruotsin Olympiakomitean, Riksidrottsförbundetin (eli lajiliiton maajoukkueen) tai urheilulukioiden tuen piiriin. Olennaista on huomata, että kaikissa maissa urheilijalle pyritään järjestämään kokonaisvaltaisesti urheilemista tukevia palveluita menestyksen ja suorituskyvyn maksimoimiseksi.

Taulukossa 17 esitetään kattavasti urheilijoille kohdistettavien apurahojen ja stipendien tiedot Pohjoismaista. Taulukosta on luettavissa, kuka tuen myöntää, miten tukiprosessi on järjestetty sekä minkä kokoisista urheilijastipendeistä on kyse. Edelleen on luettavissa, miten urheilijat kussakin maassa on kategorisoitu ja mitkä kriteerit urheilijoiden on täytettävä apurahan saamiseksi. Taulukko valaisee myös vertailevasti kuinka keskitetysti pohjoismaiset huippu-urheilijat edustavat eri lajeja sekä kuinka moni urheilija ja lajiliitto valtion julkista tukea saa.

Ruotsi poikkeaa yksittäisen urheilijan tukijärjestelmän osalta muista Pohjoismaista. Ruotsissa pääosin omarahoitteinen Olympiakomitea myöntää apurahoja maan kirkkaimmille urheilijoille, mutta ainoastaan olympialajeissa. Maan urheilun keskusjärjestö RF ei ylläpidä omaa urheilija-apurahajärjestelmää, vaikka se yhdessä Svenska Spelin kanssa ylläpitää opiskeleville urheilijoille *elitidrottsstipendium*-apurahajärjestelmää. SOK:n omavaraisuuden myötä se voi harjoittaa omaa huippu-urheilutukipolitiikkaansa oman priorisointinsa mukaan. Siinä missä muut Pohjoismaiset stipendijärjestelmät asettavat selkeät kriteerit ja kategorisoinnit ja avoimen raportoinnin, ei Ruotsissa stipendijärjestelmä toimi yhtä avoimesti tai tasaisesti. Ruotsista on taulukossa esitetty SOK:n ja RF:n/Svenska Spelin apurahajärjestelmät erikseen.

TAULUKKO 17. Pohjoismaisten huippu-urheilustipendijärjestelmien vertailu

Tuen myöntäjä	Opetus- ja kulttuuriministeriö	Riksidrottsförbundet	Sveriges olympiska kommitté	Team Danmark	Olympiatoppen
Tuen kriteerit	Harkinnanvarainen: Huomioidaan urheilijan kansainväliset näytöt sekä urheilijan kehitys suhteessa lajin kansainväliseen tasoon ja kehitykseen.	(Svenska Spel) Elitidrottsstipendiet: Maajoukkueetason urheilija (RF:n jäsenliitossa, sis. paraurheilijat sekä joukkueurheilijat): Opiskeltava vähintään puolivauhtia korkeakoulutason tutkintoa. Urheilijan vuositulot saavat olla kokonaisuudessaan enintään 100 000 kruunua (noin 10 400 euroa).	Topp & Talang: 1) Korkeatasoiset suoritukset arvokilpailuissa tai toistuvat huippusuoritukset lajin maailmancupissa tai vastaavassa. 2) Talang: Olympialajien valmennusjohdon ja SOK:n arvioitava, että urheilija kykenee saavuttamaan maailmanhuipun seuraavien 3-6 vuoden aikana.	Urheilijan/joukkueen luokittelu perustuu Team Danmarkin ja DIF:n yhteiseen arvioon urheilullisesta tasosta sekä menestypotentiaalista. Tuetun lajiliiton maajoukkueeseen kuulumisen tarkoittaa urheilijalle Team Danmarkiin kuulumista. Yksittäinen huippu-urheilija on oikeutettu Team Danmark-statukseen, vaikka oma lajiliitto ei Team Danmarkin kriteerit täyttäisikään.	Ensin tulos, sitten vasta mahdollisuus saada tukea. Urheilijan on kuultava lajiliittonsa valmennusjärjestelmään.
Tukiprosessi	1. Urheilija hakee 2. Olympiakomitean Huippu-urheiluyksikkö tekee esityksen 3. ministeri tekee virallisen päätöksen. Kesälajien ja talvilajien haut + päätökset erikseen.	1. Urheilija hakee 2. RF arvioi ja tekee päätöksen 3. Svenska Spel maksaa RF:n päätösten mukaisesti. (Max 75 urheilijaa/vuosi)	1. SOK:n on ensin valittava urheilija Topp & Talang ohjelmaansa 2. Ohjelmaan kuuluva urheilija voi vuosittain hakea henkilökohtaista stipendiä 3. SOK tekee päätöksen, stipendi on aina yksilöllisesti räätälöity ja uniikki.	Team Danmark myöntää huippu-urheilutukea tietyille lajiliitoille. Yksittäiset urheilijat saavat puolestaan rahallista tukea lajiliitolta. Tukisummat ovat yksilöllisiä.	1. Lajiliiton päävalmentaja laatii hakemuksen lajikohtaisesti. Hakemuksessa eritellään kaikki saman lajin urheilijat tärkeysjärjestyksessä 2. Olympiatoppen tekee stipendipäätöksen ja maksaa stipendit urheilijoille/joukkueille. (Joukkuestipendi on kooltaan stipendin perussumma x joukkueen urheilijoiden lukumäärä kilpailutilanteessa)

Tuen myöntäjä	Opetus- ja kulttuuriministeriö	Riksidrottsförbundet	Sveriges olympiska kommitté	Team Danmark	Olympiatoppen
Urheilija-kategoriat	<p>20 000 €: Olympia- tai Paralympialajien yksilöurheilijat. Näytöt: Top-8 (olympialajit) tai top-3 (paralympialajit). Seuraavien olympiakisojen potentiaalinen mitalisti tai paralympiakisojen kultamitalisti.</p>	<p>RF:n oma huippu-urheilutuki koostuu kokonaisuudessaan lajiliitoille kohdennettavasta maajoukkueudesta. Maajoukkueetukseen ovat oikeutettuja kaikki RF:n alaisten lajiliittojen eri maajoukkueet.</p>	<p>Topp & Talang ohjelma: Tarkoitettu Olympialajien urheilijoille. Tuen piirissä pelkästään yksilöurheilijoita, mutta voisi teoriassa ulottua myös olympiakisojen joukkuelajeihin.</p>	<p>Maailmanluokan urheilija: Top-8 arvokilpailusijoituksia 2013-2016. Realistiset mahdollisuudet mitaliin 2017-2020. Joukkuelajien urheilijat: Realistinen mahdollisuus top-8 suoritukseen arvokilpailuissa.</p>	<p>A-stipendi, noin 13 000 € - Yksilöurheilijat: Mitalisijoitus edellisissä arvokisoissa tai olympia/paralympialajien top-3 sijoitus lajin maailmancupissa. Voidaan myös harkinnanvaraisesti myöntää lähellä kyseistä tasoa oleville urheilijoille. Joukkuelajit - Mitalisijoitus tai maailmanluokan suoritus edellisissä arvokilpailuissa.</p>
	<p>10 000 €: Yksilö- sekä joukkueurheilijat. Näytöt: Top-16 (olympialajit) tai top-8 (paralympialajit) sekä ei-olympialajit). Seuraavien arvokisojen potentiaaliset mitalistit</p>	<p>Rf jakaa myös Svenska Spelin rahoittamaa elitidrottsstipendium-apuraha. 50 000 kr, eli noin 5 200 euroa vuodessa.</p>	<p>Ruotsin Olympiakomitean Topp & Talang ohjelman huippu-urheilutuki: Ei erillisiä kategorioita tai urheilijaluokitteluita. Tuen määrä ja sisältö räätälöidään urheilijakohtaisesti.</p>	<p>Huippu-urheilija: Realistiset top-8 odotukset 2017-2020 arvokilpailuissa. Voi sisältää jo kansainvälisiä näyttöjä antaneita urheilijoita sekä erityisen lahjakkaita nuoria urheilijoita, joilla arvellaan olevan edellytyksiä saavuttaa maailman huippu. Joukkuelajien urheilijat: Realistiset mahdollisuudet kilpailulla korkeimmalla mahdollisella tasolla arvokilpailuissa 2017-2020.</p>	<p>B-stipendi, noin 7 500 € - Yksilöurheilijat: Lähelle A-stipendin vaadittua tasoa yltänyt urheilija joko vahvoilla arvokisajoukkueilla tai yksittäisillä erittäin kovilla maailmancup-sijoituksilla. Joukkuelajit - Lähelle A-tasoa yltäneet maajoukkueet.</p>
	<p>5 000 €: Yksilö- sekä joukkueurheilijat: Tulevaisuuden potentiaaliset mitalistit sekä mahdolliset joukkue- viestikilpailujen edustajat.</p>			<p>Paralympialajit eivät kuulu SOK:n toiminnan piiriin, joten paralajien urheilijoita ei Topp & Talang-ohjelman kuulu.</p>	<p>Tuetun lajin maajoukkueurheilijat: Sekä juniori- että aikuisurheilijoita. Ylempiä kategorioita suppeampi tukipalvelujen tarjonta.</p>

Tuen myöntäjä	Opetus- ja kulttuuriministeriö		Riksidrottsförbundet		Sveriges olympiska kommitté		Team Danmark		Olympiatoppen	
	Kesä	Talvi	Talvi		Kesä	Talvi	Kesä	Talvi	Kesä	Talvi
Urheilijoiden lukumäärä	140	80	60	15	78	62	878	137	78	98
Edustetut lajit	28 lajia	11 lajia	38 lajia	9 lajia	16 lajia	9 lajia	26	2	23 lajia	15 lajia
Stipendien jakautuminen per kategoria	13 x 20 000 € 40 x 10 000 € 87 x 5 000 €	18 x 20 000 € 20 x 10 000 € 42 x 5 000 €	Kaikki stipendit samankokoisia (noin 5 200 € / vuosi)		Stipendit yksilökohtaisesti räätälöityjä		137 x maailmanluokan urheilija, 263 x huippu-urheilija, 7 x Team Danmark talentti, 471 x maajoukkuurheilija	58 x Huippu-urheilija, 79 x maajoukkuurheilija	14 x A-stipendi, 35 x B-stipendi, 29 x U stipendi	35 x A-stipendi, 33 x B-stipendi, 30 x U-stipendi
Urheilija-apurahat (€)	1 096 000 €	770 000 €	312 531 €	78 133 €	ei ilmoitettu		ei ilmoitettu		*noin 956 000 €	*noin 1 081 000 €
	Yht.		Yht.		Yht.		Yht.		Yht.	
Urheilijoiden lukumäärä	220		75		140		1015		176	
Edustetut lajit	39 lajia		47 lajia		25 lajia		28 lajia (lajiliittoa). Näistä 24 Team Danmarkin toimesta tuettuja lajiliittoja.		38 lajia	
Stipendien jakautuminen kategoriittain	31 x 20 000 €, 60 x 10 000 €, 129 x 5 000 €		Kaikki stipendit samankokoisia (noin 5 200 € / vuosi)		Stipendit yksilökohtaisesti räätälöityjä		137 x maailmanluokan urheilija, 321 x huippu-urheilija, 7 x Team Danmark-talentti, 550 x maajoukkuurheilija		49 x A-stipendi, 68 x B-stipendi, 30 x U-stipendi	
Urheilija-apurahat (€)	1 866 000 €		390 664 €		noin *7 000 000 € (*SOK:n maksamat tuet kokonaisuutena 2016 (sis. Topp och talang stipendit sekä tuet SOK:n jäsenliitoille)		** Team Danmarkin tukiurheilijan vuotuinen henkilökohtainen taloudellinen tukisumma lienee keskimäärin 10 000 euron vuositasoin lähellä (** laskettu curlingliiton ja soutuiliiton osoitettu henkilökohtainen tukisumma jaettuna tuettavien urheilijoiden määrällä. Lajiliitot rahoittavat kys. tukea myös omilla tulonlähteillä).		*Noin 2 037 000 € (v. 2016 ollut 1 749 385 €) Stipendiummien arvio 2017 laskettu joukkuelajien kohdalla lajisääntöjen mukaisten joukkueen maksimihenkilömäärän mukaan.	
Lähteet:	Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2017a; 2017b; 2017c.		Riksidrottsförbundet 2017a.		Sveriges Olympiska kommitté 2017a; 2017b.		Team Danmark 2016; 2017a; 2017b; 2017c.		Olympiatoppen 2017a; 2017b; 2017 c. NIF 2017.	

Taulukosta on luettavissa, että Tanska ulottaa huippu-urheilun tukijärjestelmänsä selkeästi muita Pohjoismaita suurempaan urheilijoiden joukkoon (1015 tanskalaista urheilijaa, kun muiden maiden urheilijoita löytyy tuen piiristä kahdensadan molemmin puolin). Tanskassa tuki myös painottuu maantieteellisestä näkökulmasta luonnollisesti selkeästi kesälajeihin. Talvilajeista edustettuna ovat vain jääkiekko ja curling. Tanskan suuri urheilijoiden määrä kuvastaa maan huippu-urheilujärjestelmän valtiojohtoisuutta ja keskitettyisyyttä, sillä Team Danmarkin urheilijoiksi luetaan suuri määrä ammattilaisurheilijoita esimerkiksi käsipallon, jääkiekon ja pyöräilyn parista. Käytännössä kaikki maan kirkkaimmat urheilutähdet löytyvät Team Danmarkin edustajien listasta. Tanskassa para-urheilijoilla on samat kriteerit kuin muillakin urheilijoilla. Suomalainen ja norjalainen huippu-urheilun apurahajärjestelmä muistattavat toisiaan monella tapaa. Ensinnäkin Olympiatoppen sekä Opetus- ja kulttuuriministeriö esittävät selkeät apurahakriteerit sekä apurahan kategorisoinnin. Kategorisoinnit muistuttavat toisiaan jakautuen käytännössä potentiaaliin mitaliurheilijoihin, pistesijaurheilijoihin sekä tulevaisuuden menestyjiin. Järjestelmät eroavat toisistaan siinä, että Suomi priorisoi para- ja olympialajien menestystä aavistuksen joukkuelajien ja ei-olympialajien menestyksen edelle, siinä missä Norjassa kaikki lajit on pyritty asettamaan samalle viivalle. Norjassa on myös pyritty yhteismitallistamaan yksilö- ja joukkuelajien menestystä Suomea enemmän. Menestyskriteerien suhteen norjalaiset ovat hivenen suomalaisia vaativampia.

Ruotsin apurahajärjestelmä on siis Pohjoismaista sekavin ja omalla tavallaan epädemokraattisin. SOK:n keskeisyydestä ja RF:n suoran stipendijärjestelmän puutteesta johtuen ei-olympialajien sekä paralajien urheilijoilla ei ole mahdollisuutta huippu-urheilustipendeihin, jos he eivät ole korkeakoulutason opiskelijoita. SOK tosin tukee suurta määrää maan olympialajien huippu-urheilijoita vahvoin stipendein, mutta osa maan huippu-urheilijoista jää täten kokonaan huippu-urheilun keskeisen intressiorganisaation yksilötuen ulkopuolelle.

Urheilijastipendien vertailu kertoo Suomen osalta verrattain hyviä lukemia. Suomalaisten huippu-urheilijoiden apurahat ovat rahamääräisesti ainakin Norjan Olympiatoppenin sekä Svenska Spelin urheilustipendejä merkittävästi suurempia. Lisäksi Suomessa tuen piirissä on huomattavasti enemmän urheilijoita kuin Norjassa tai edes Ruotsissa. Vertailu Tanskan ja Ruotsin apurahajärjestelmiin on sikäli haasteellista, että tukiurheilijan summa räätälöidään yksilökohtaisesti. Tanskassa lajiliitto maksaa edelleen Team Danmarkin rahoittamana huippu-urheilijoiden tuet, joten Tanskassa mitä todennäköisimmin yksittäisten stipendien suuruusluokka vaihtelee. Tanskan ja SOK:n tukijärjestelmien puolesta puhuu puolestaan se seikka, että niissä päätökset tukemisesta ja tuen sisällöstä tehdään lajien ja valmennusjohdon toimesta, jolloin yksilön tarpeet ja lähtökohdat pystytään periaatteessa huomioimaan tehokkaammin. Suomen järjestelmä on kenties selkeä ja avoin, mutta siirtää päätöksenteon melko etäälle urheilijasta.

Taulukkoon ei ole sisällytetty muita pienempiä urheilija-apurahoja. Tällaisia apurahoja tarjoavat Suomessa esimerkiksi opiskeleville urheilijoille Urheilijoiden ammatinedistämissätiö (URA-säätiö) sekä Urheiluoopistosäätiö. Apurahavertailusta ei myöskään käy ilmi se, että julkisten urheilija-apurahojen ulkopuolella ammattimaista urheilua harjoittaa lukuisa joukko maiden kirkkaimpia urheilutähtiä, jotka ansaitsevat vakaan elannon urheilusta ilman huippu-urheilustipendejä. Näitä ovat esimerkiksi ammattilaiset jalkapallon, jääkiekon, nyrkkeilyn, vapaaottelun ja moottoriurheilun parista, sekä muutama kansainvälinen yksilölajin kestopuolijä, kuten Kaisa Mäkäräinen Suomessa.

Suomi, Tanska ja Norja rajoittavat urheilija-apurahajärjestelmiään siten, että ”liian” hyvätuloinen urheilija ei kyseistä apurahaa voi saada. Tämä rajaa pois muutamia hyvätuloisia menestyneitä huippu-urheilijoi-

ta sekä ammattiuurheilijoita. Nämä huippu-urheilijat voivat tosin hyödyntää huippu-urheilutuen muita osa-alueita, kuten testaus-, leiritys- ja lääkärintalouksia. Ruotsissa SOK:n tuki perustuu puhtaasti urheilullisiin kriteereihin ja menestyspotentiaaliin, eikä stipendipäätöksissä huomioida urheilijan omia taloudellisia voimavaroja. Menestyvä olympialajin urheilija ei voi siis olla liian hyvätuloinen saadakseen SOK:n rahallisen stipendin. Vaikka Ruotsin liikuntajärjestelmä kokonaisuudessaan on varsin demokraattinen ja hyvinvointiperusteinen, ei maan huippu-urheilun tukijärjestelmä ole ollenkaan kyseisin perustein rakennettu. Se saattaa tosin kertoa huippu-urheilun etäisestä ja löyhästä kiinnittymisestä maan kansalliseen liikunnan ja urheilun kokonaisuuteen.

ONLINE -VIITTEET TIETOIHIIN JA LUKUIHIIN:

Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité. 2017a. Årsrapport 2016.

https://www.idrettsforbundet.no/contentassets/4393d243d44c40d790193e7ff977765c/nif-arsrapport-2016_lr_siste.pdf.

Olympiatoppen. 2017a. Stipendtildeling sommar 2017.

http://www.olympiatoppen.no/forutovere/for_stipendut%C3%B8vere/stipendtildelinger/media52866.media.

Olympiatoppen. 2017b. Stipendtildeling vinter 2017-2018.

http://www.olympiatoppen.no/forutovere/for_stipendut%C3%B8vere/stipendtildelinger/media53519.media.

Olympiatoppen. 2017c. Støtteordninger. http://www.olympiatoppen.no/om_olympiatoppen/stoetteordninger/page1900.html.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2017a. Myönnetty avustukset – Kesälajien urheilija-apurahat 2017.

http://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/yli-miljoonaa-euroa-apurahoina-140-kesalajien-urheilijalle.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2017b. Myönnetty avustukset – Talvilajien urheilija-apurahat 2017-18.

http://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/talvilajien-urheilijoille-770-000-euroa-apurahoja.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2017c. Avustukset - Urheilijoiden valmennus- ja harjoitteluapurahat.

http://minedu.fi/avustukset/avustus/-/asset_publisher/urheilijoiden-valmennus-ja-harjoitteluapurahat.

Riksidrottsförbundet. 2017a. RF:s och Svenska Spels Elitidrottsstipendium 2017-18.

<http://www.svenskidrott.se/globalassets/svenskidrott/dokument/undersidor/elitidrott/stipendiet/elitidrottsstipendium-2017-2018.pdf>.

Sveriges Olympiska kommitté. 2017a. Topp & Talang deltagare.

<http://sok.se/topp-och-talang/deltagare-i-topp-och-talang.html>. Viitattu 6.10.2017.

Sveriges Olympiska kommitté. 2017b. Verksamhetsberättelse 2016.

http://sok.se/download/18.4a37074715dea6034af9b9eb/1503563061313/2016_SOKVerksamhetsberattelse.pdf.

Team Danmark. 2016. Støttekoncept 2017–2020. <http://www.e-pages.dk/teamdanmark/144/>.

Team Danmark. 2017a. Støttede atleter. <http://teamdanmark.dk/Atleter.aspx>. Viitattu 11.10.2017.

Team Danmark. 2017b. Støttede forbund. <http://teamdanmark.dk/Forbund.aspx>. Viitattu 11.10.2017.

Team Danmark. 2017c. Årsberetning 2016.

JULKINEN TUKI

LIIKUNNALLE JA

URHEILULLE

POHJOISMAISSA

10 JULKINEN TUKI LIIKUNNALLE JA URHEILULLE POHJOISMAISSA

Tässä luvussa vedetään yhteen aiemmissa luvuissa esitetyt valtion ja kuntien liikunnalle ja urheilulle osoittama tuki. Luvussa vertaillaan Pohjoismaita liikunnan ja urheilun kokonaisvaltaisen julkisen rahoituksen osalta. Lisäksi vertaillaan sitä, kuinka paljon julkinen sektori osoittaa liikunnan ja urheilun rahoituksesta suoraan huippu-urheiluun ja kuinka suuren osan huippu-urheilu muodostaa liikunnan julkisesta rahoituksesta eri maissa 2010-luvulla.

Tässä luvussa esitetyt summat perustuvat aiemmissa luvuissa (7, 8 & 10) esitettyihin tilastoihin ja luke-miin. Tässä luvussa on siis sovellettu ja laskettu yhteen kansallisten tilastotietokantojen, valtioiden bud-jettien sekä huippu-urheilun intressiorganisaatioiden taloustietoja. Kaikki tämän luvun tilastolliset läh-teet määritelmiseen on esitelty tarkemmin aiemmissa luvuissa. Kaikki tämän luvun tiedot ovat julkisesti saatavilla olevista tilastotietokannoista. Koska tulevilla taulukoilla ja kuvissa on ynnätty ja sovellettu useita eri tietokantoja, jotka sisältävät omanlaisiaan rajoituksia ja erikoisuuksia, ovat tämän luvun luke-mat eritasoisten, enemmän tai vähemmän karkeiden kategorisointien ja erotteluiden tulosta. Tilastoihin ja tilinpäätöstietoihin perustuvina ne kuitenkin perustuvat faktatietoon julkisvallan tuesta liikunnan ja urheilun muodostamalle kokonaisuudelle.

Pohjoismaiden julkisen liikunnan rahoituksen kokonaissummat 2016 esitetään taulukossa 18. Taulukosta on havaittavissa, että kunnat kantavat valtiota suuremman vastuun liikunnan ja urheilun rahoittamisesta kaikissa Pohjoismaissa. Ruotsin julkinen liikuntarahoitus on Pohjoismaista kuntapainotteisinta, kun vas-taavasti Norjassa valtio kantaa suhteellisesti suurimman vastuun. Tanskalainen ja suomalainen liikunta ovat lähellä toisiaan 16 ja 17 prosenttiyksikön valtiorahoitettavuuden kanssa. Valtion ja kuntasekto-rin välinen rahoitustasapaino kuvastaa kenties vain julkisen liikuntahallinnon ja liikuntatoimen vastuun-jakoa. Ruotsi, jossa liikuntatoimea koskeva päätöksenteko ja resursointi on viety lähimmäs paikallistasoa, myös rahoitus on muita Pohjoismaita selkeämmin paikallishallinnon vastuulla. Norjassa liikuntapolitiik-kaa johdetaan huomattavasti keskitetympin valtakunnanlaajuisesti NIF:n ja Kulttuuriministeriön toimes-ta, joka näkyy valtion verrattain suurena (28 %) osuutena julkisesta liikuntarahoituksesta. Norjassa myös liikuntaresursoinnin hintavin osa-alue, liikuntapaikkarakentaminen, on muita Pohjoismaita vahvemmin valtion toimesta rahoitettua, minkä myötä valtion suuri liikuntarahoituksen osuus näyttäytyy loogisena.

Suomessa kunnat kantavat lähes viisinkertaisen painolastin valtioon verrattuna liikunnan ja urheilun ra-hoituksesta. Tämä siitäkin huolimatta, että valtio osallistuu liikuntapaikkarakentamiseen Pohjoismaista toiseksi vahvimmin Suomessa. Valtion ja kuntien välisen rahoitustasapainon tarkastelu havainnollistaa kuitenkin sen, että liikunta toteutuu ilmiönä ja harrastamisena varsin paikallisesti, jolloin myös rahoitus-vastuu sijoittuu paikallistasolle. Valtakunnallinen liikunnan rahoitus kohdistuu lopulta vain koko valta-kunnallista liikuntaa koskettaviin liikunnan osa-alueisiin, kuten liikuntapolitiikan johtamiseen, valtakun-nallisiin liikunnan edistämishankkeisiin, tutkimukseen ja eettiseen työhön sekä myös huippu-urheiluun. Huippu-urheilun sijoittuminen kaikissa Pohjoismaissa lähinnä valtion tasolle kuvastaa huippu-urheilun edelleen keskeistä asemaa kansallisessa liikuntakulttuurissa. Huippu-urheilun johtamisen ja kehittämi-sen nähdään edelleen olevan valtakunnanlaajuinen ilmiö, jota kuuluu johtaa ja toteuttaa valtakunnan tasolla keskitetysti. Tämä havainto peilaa huippu-urheilussa edelleen vahvasti läsnäolevaa kansallisen suorituskyvyn ja kansallisylypeyden leimaa, joka on tavallaan 2010-luvun nationalismin ilmentymä.

TAULUKKO 18. Pohjoismaiden julkisen liikunnan rahoituksen kokonaissummat 2016.

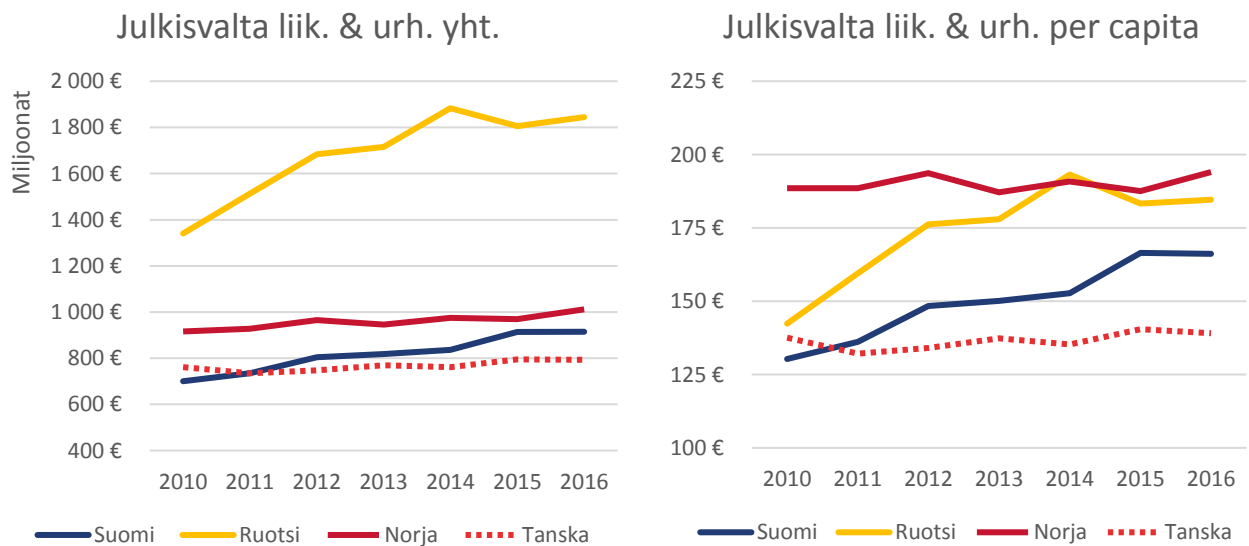
2016	FIN	SWE	DEN	NOR
Liikuntaan ja urheiluun yhteensä	914 675 000 €	1 845 149 961 €	793 868 834 €	1 011 758 444 €
Liikuntaan ja urheiluun per capita	166 €	185 €	139 €	194 €
Valtion osuus	17 %	12 %	16 %	28 %
Kuntien osuus	83 %	88 %	84 %	72 %
Huippu-urheilulle yhteensä	11 610 000 €	15 418 898 €	12 383 818 €	18 988 763 €
Huippu-urheilulle per capita	2,11 €	1,54 €	2,17 €	3,64 €
Huippu-urheilun osuus julkisvallan liikunnan ja urheilun rahoituksesta	1,27 %	0,84 %	1,56 %	1,88 %

Ruotsissa liikuntaa rahoitetaan julkisvallan toimesta Pohjoismaista suurimmalla summalla, noin 1,85 miljardilla eurolla 2016. Pohjoismaista toiseksi suurimman tuen liikunnalle osoittaa Norja, kolmanneksi suurimman Suomi ja pienimmän Tanska. Tanskan julkisen tuen pienuus on merkittävää, kun huomioidaan Tanskan erinomainen kansainvälinen menestys huippu-urheilussa ja korkea liikunnan harrastamisen määrä väestön keskuudessa. Toisaalta Tanskassa liikunta- ja urheiluliitot DIF, DGI ja DFIF ovat pitkään olleet vahvoja liikuntasektorin toimijoita niin valtakunnallisella kuin paikallisella tasolla, jolloin valtion tai kunnan osallistumiselle ei ole ollut samanlaista tarvetta kansalaisten liikunnan harrastamisen edistämiseksi kuin esimerkiksi Suomessa.

Asukaskohtaisesti tarkasteltuna Norjan sijoittaa eniten julkista rahaa liikuntaan, 194 euroa vuonna 2016. Ruotsin vastaava summa on lähes yhtä korkea, 185 euroa vuonna 2016. Suomessa asukaskohtainen tuki jää jo selkeästi, asukasta kohden melkein 20 euroa Ruotsista ja melkein 30 euroa Norjasta. Ero on huomattava, vaikka Tanska jää 139 euron keskimääräisellä panostuksella keskimääräisen asukkaan liikuntaan vielä kauas Suomen tasolta.

Pohjoismaiden julkisvallan liikunnan rahoituksen kehitys 2010-luvulla on esitettyinä kuviossa 22 absoluuttisin sekä asukaskohtaisin summin. Ruotsi on absoluuttisia summia tarkastellen kasvattanut 2010-luvun aikana liikunnan julkista rahoitusta 38 prosentilla, Suomi 31 prosentilla, Norja 10 prosentilla ja Tanska neljä prosentilla. Ruotsi on asukaskohtaisesti tarkasteltuna kasvattanut julkista liikuntabudjettiaan 2010-luvulla 30 prosentilla, Suomi 28 prosentilla, Norja kolme prosentilla ja Tanska yhden prosentin. Sekä Suomen että Ruotsin julkinen liikuntarahoitus on kasvanut tai vähintään pysynyt samalla tasolla vuosittain. Tanskan ja Norjan julkisessa liikuntarahoituksessa on puolestaan tapahtunut pienimuotoisia heilahteluja vuosien välillä suuntaan tai toiseen. Kuviossa 22 voidaan selkeästi havaita Suomen ja Ruotsin liikunnan edistämisen näkökulmasta positiivinen kehitys vviime vuosien aikana. Vastaavasti siitä voidaan havaita Norjan liikunnan rahoituksen etumatkan kaventumista 2010-luvun aikana. Tanskan osalta on havaittavissa maan liikunnan resursoinnin polkeminen paikallaan ja taantumisen verrattaessa muihin Pohjoismaihin.

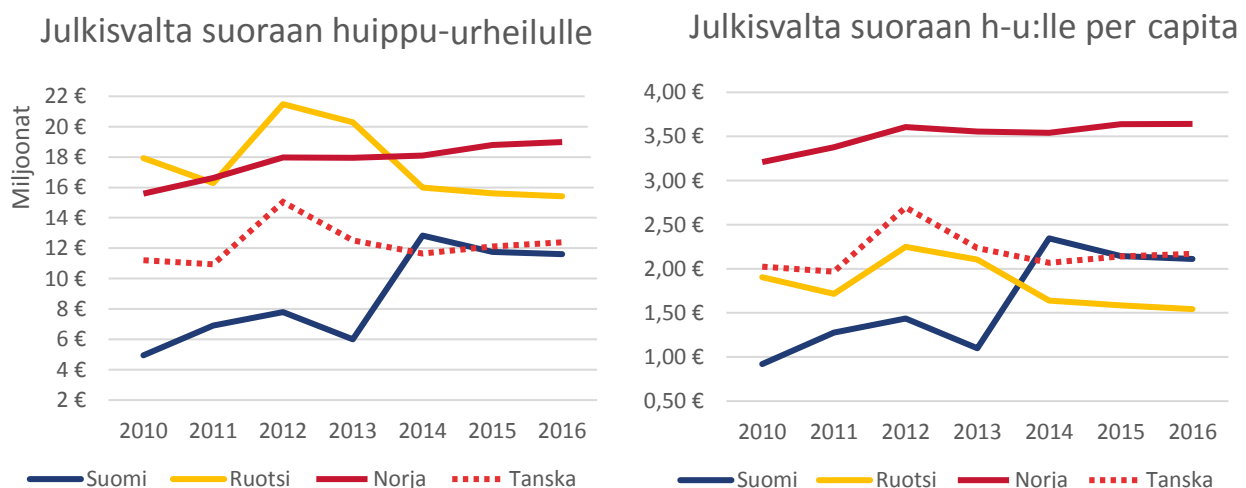
⁴ Kuntien osuus sisältää Suomessa myös kuntayhtymien pienen osuuden ja Norjassa fylkeskommun-aluehallintoelimen pienen osuuden. Suomessa aluehallintoviranomaisen liikuntatoimen toiminta rahoitetaan valtion budjetista, mutta se on lähinnä valtion tehtävää aluetasolla suorittava viranomaisen, jolloin sen toiminta on tulkittu osaksi valtion liikuntatoimen vastuuta.

KUVIO 22. Julkisivallan liikuntarahoituksen kehitys Pohjoismaissa 2010-luvulla.

Huippu-urheilussa menestymisen argumentoidaan usein olevan yhteydessä laajempaan kansan liikunnan harrastamiseen. Vastaavasti laajan liikunnan harrastamisen argumentoidaan tuottavan todennäköisemmin enemmän menestyviä huippu-urheilijoita. Kansainvälisessä huippu-urheilumenestyksen tavoittelussa on 2000-luvun alussa totuttu näkemään panostuksen kasvattamista ja keskittämistä tietyille potentiaalisille menestyslajeille. Kuviossa 23 on esitetty Pohjoismaiden suoran huippu-urheilun edistämiseen tarkoitettua julkisen rahoituksen kehittyminen 2010-luvulla. Kaikki huippu-urheiluun tarkoitettu suora rahoitus on peräisin valtakunnallisista liikuntamäärärahoista, sillä kuntatalouden tilastoista ei yhdessäkään Pohjoismaassa ollut eroteltavissa suoraan huippu-urheilun edistämiseen tarkoitettuja tukia tai varoja.

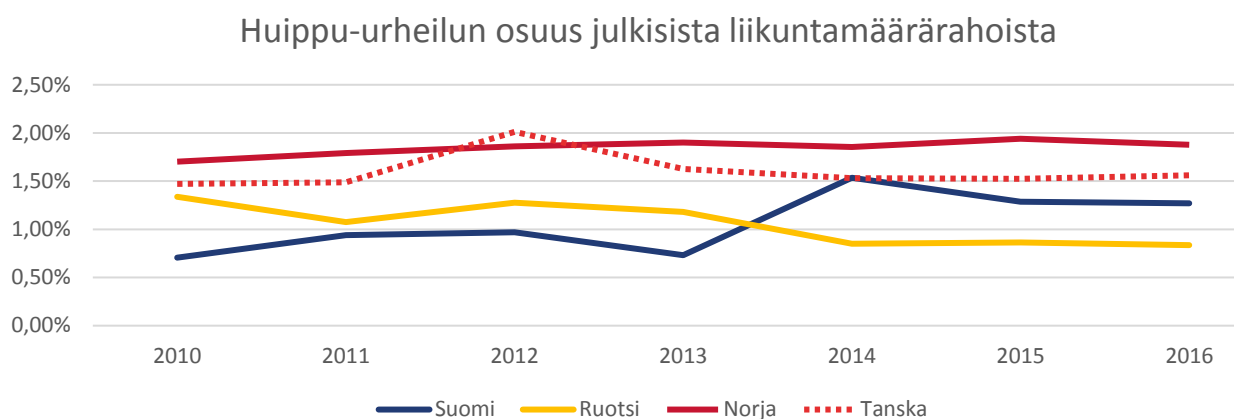
Huippu-urheilun rahoitus on 2010-luvulla heilahdella tarkastelun Pohjoismaissa vuosien välillä. Tasaisinta kehitys on ollut Norjassa, jossa huippu-urheiluun sijoitettu summa on kasvanut noin 15,5 miljoonasta eurosta vuonna 2010 noin 19 miljoonaan euroon vuonna 2016. Nykyisellään Norjan julkinen huippu-urheilutuki on Pohjoismaista korkeimmalla tasolla. Ruotsissa julkinen huippu-urheilun tuki on hiipunut vuonna 2010 vuoden noin 18 miljoonasta eurosta noin 15,5 miljoonaan euroon vuonna 2016. Ruotsissa toteutettiin vuosina 2009-2012 huippu-urheilun rahoituksen tehostettu panostus, jonka jälkeen huippu-urheilun tuki on tasaisesti laskenut. Lisäksi Ruotsissa siirryttiin samoina vuosista aiemmasta kahden huippu-urheilunorganisaation (RF ja SOK) huippu-urheilun tukemisesta järjestelmään, missä RF vastaanottaa ja delegoi eteenpäin kaiken huippu-urheilutoimintaan tarkoitettua tukea, jolloin SOK on joutunut toteuttamaan huippu-urheilun tukensa pitkälti omavaraisesti viime vuosina.

KUVIO 23. Julkinen rahoitus huippu-urheilulle Pohjoismaissa absoluuttisina summina sekä asukaskohtaisina summina 2010-luvulla.

Suomessa huippu-urheilun julkinen rahoitus laahasi muista Pohjoismaista merkittävästi vielä vuosikymmenen vaihteessa. Tämän jälkeen toteutetun huippu-urheilun rakennemuutoksen myötä huippu-urheilun julkinen rahoitus lähti kasvuun valtion liikuntabudjetissa, vaikka rajanveto ja tulkinta huippu-urheilun tuesta onkin haastavaa (Ks. Lämsä & Mäkinen 2016). Huippu-urheiluyksikön perustaminen, lajikohtaisten tukien kasvattaminen, urheiluakatemiaohjelman rakentaminen ja resusointi johti Suomen julkisrahoitteisen huippu-urheilubudjetin merkittävään kasvuun vuoteen 2014. Suomi ylsi vuoteen 2016 mennessä lähes Tanskan tasolle ollen kuitenkin pienin huippu-urheilun rahoituksen osalta 11,6 miljoonalla eurolla. Tanskassa Team Danmarkin huippu-urheilutuki on elänyt riippuvaisena Danske Spilin rahapelivoitoista, mutta sen osuutta rahapelituotoista on rahapelivoittojakolaisissa kasvatettu pitkin 2010-lukua. Absoluuttisesti tarkasteltuna Tanskan huippu-urheilutuki on pyörinyt noin 12 miljoonan euron tienoilla 2010-luvulla ja täten jäänyt selkeästi Norjan lukemista. Toisaalta Tanskassa valtakunnallisen urheilukoulu- tai urheilukiojärjestelmän tukeminen ei kuulu Ruotsin tai Norjan huippu-urheilutuen tapaan Team Danmarkin rahoitusvastuulle, jolloin Tanskan suoraan huippu-urheilutoimintaan menevien varojen osuus kuvion 23 lukemista lienee tosiasiasa lähempänä Norjaa ja jopa Ruotsia edellä.

Asukaskohtaisesti tarkasteltuna Norjan suora huippu-urheilutuki (3,64 €) oli 2016 omaa luokkaansa, ollen noin 1,5 euroa asukasta kohden enemmän kuin Suomessa (2,11 €) ja Tanskassa (2,17 €). Ruotsissa puolestaan asukaskohtainen huippu-urheilutuki oli Pohjoismaista pienimmällä tasolla (1,54 €). Huippu-urheilun asukaskohtainen tuki on Suomessa enemmän kuin kaksinkertaistunut, Tanskassa ja Norjassa hieman kasvanut, mutta vastaavasti Ruotsissa laskenut 2010-luvun aikana. Huippu-urheilun julkinen rahoitus on kuitenkin tosiasiasa varsin pieni osa julkista taloutta, sillä asukaskohtaiset huippu-urheilun tukisummat ovat 2010-luvulla pyörineet Pohjoismaissa vuositasolla muutamissa euroissa asukasta kohden. Huippu-urheilu on kaikesta mediahuomiosta ja julkisesta keskustelusta huolimatta varsin pieni kohde julkisessa taloudessa. Huippu-urheilun osuutta kaikista julkisista liikuntamäärärahoista havainnollistaa vielä kuva 24.

KUVIO 24. Huippu-urheilun osuus julkisesta liikuntarahoituksesta Pohjoismaissa 2010-luvulla.

Huippu-urheilun osuus kaikesta liikuntaan ja urheiluun osoitetusta julkisesta rahasta on 2010-luvulla liikkunut Pohjoismaissa vajaan prosentin ja kahden prosentin välillä. Suurimman osuuden liikuntabudjetistaan on huippu-urheilulle osoittanut Norja, jossa vajaa kaksi prosenttia liikuntamäärärahoista on päätynyt huippu-urheilun kohteisiin. Tanskassa huippu-urheilun osuus on ollut noin puolentoista prosentin tienoilla vuosittaisista liikuntapanostuksista. Suomi on kasvattanut huippu-urheilun osuutta julkisista liikuntaresursseista merkittävästi 2010-luvun aikana (80 % suhteellinen kasvu). Kasvusta huolimatta Suomen huippu-urheilun osuus julkisista liikuntamäärärahoista oli Pohjoismaista vasta kolmantena (1,27 %) vuonna 2016. Ruotsissa huippu-urheilun osuus on absoluuttisten summien laskun myötä luonnollisesti pienentynyt merkittävästi 2010-luvulla (38 % suhteellinen lasku). Ruotsin huippu-urheiluun osoitetun julkisen resusoinnin osuuden pienuus korostuu, kun otetaan huomioon maan muihin vertailumaihin nähden lähes kaksinkertainen väestö ja kokonaisliikuntabudjetti. Ruotsissa osoitetaan nykyään alle prosentti (0,88 %) maan julkisista liikuntamäärärahoista huippu-urheiluun, jolloin ruotsalaisen huippu-urheilun osuus on suhteessa alle puolet Norjan huippu-urheilun osuudesta.

Huippu-urheilun osuuksien liikkuminen prosentissa tai kahdessa prosentissa julkisvallan liikunnan rahoituksen kokonaisuudesta kertoo lopulta siitä, että huippu-urheilu on varsin pieni osa julkista liikuntatoimen kokonaisuutta. Toisaalta se kertoo myös siitä, että julkisvallan liikunnan edistämisen pääpaino on koko väestön liikunnan harrastamisen edistämässä ja liikuntaedellytysten luomisessa koko väestöä varten. Tilastot ja lukemat kuvastavat pohjoismaisten yhteiskuntien keskittymistä pikemminkin hyvinvoinnin edistämiseen kuin suorituskyvyn tai kilpailukyvyn osoittamiseen kansainvälisillä areenoilla.

LIITTEET

11 LIITTEET

Taulukko 19. Suomen kuntasektorin osallistuminen liikunnan ja urheilun rahoitukseen 2010-luvulla, miljoonaa euroa.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Kuntien ja kuntayhtymien käyttötalous (netto) liikunta ja ulkoilu	483,6	502,6	530,5	545,5	553,6	573,3	592,2
Valtion tuki kuntien liikuntatoimelle.	18,9	19,0	19,5	19,1	19,2	19,2	19,4
Kuntien ja kuntayhtymien omat nettomenot liikuntaan ja ulkoiluun	464,8	483,6	511,0	526,3	534,4	554,1	572,8

Kunnat ja kuntayhtymät - INVESTOINNIT	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
bruttoinvestoinnit liikuntapaikkarakentamiseen & korjaamiseen	118,5	123,1	167,4	155,8	130,3	190,9	201,6
investointitulot	13,1	15,3	20,8	15,9	16,4	5,1	3,0
(rahoitusosuudet investointimenoihin valtiolta)	10,6	11,0	17,7	13,1	9,2		
OKM:n myöntämät avustukset em. Kohteisiin in total						15,1	12,2
Kuntien nettoinvestoinnit liikuntapaikkoihin.	105,3	107,8	146,6	139,8	113,9	170,6	186,4

Kunnat ja kuntayhtymät - Liikuntamenot	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Netto käyttötalous liikuntaan ja ulkoiluun	464,8	483,6	511,0	526,3	534,4	554,1	572,8
Nettoinvestoinnit liikuntapaikkoihin.	105,3	107,8	146,6	139,8	113,9	170,6	186,4
Avustukset liikunta- ja urheiluseuroille	45,3	46,4	49,2	51,0	51,6	50,7	51,2

Taulukko 20. Ruotsin kuntasektorin panostus liikuntaan ja urheiluun nettomääräisesti, miljoonaa euroa (sovellettu Statistiska centralbyrån- ja Kommun- och landstingsdatabasen- tilastotietokannoista sekä Riksidrottsförbundet kommunundersökningar 2010-2017).

Kuntien liikuntabudjetti Ruotsissa	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Nettomenot yleinen vapaa-aika toiminta (sis. Liikunta)	225,1	253,1	270,1	280,9	268,9 €	249,6 €	254,4
Nettomenot liikunta- ja vapaa-aikatilat	732,5	821,2	899,1	924,2	928,8	963,7	995,4
Liikunnan ja vapaa-ajan toiminnan ja tilojen nettokustannukset	957,6	1 074,3	1 169,2	1 205,1	1 197,7	1 213,3	1 249,8
Rahalliset avustukset liikuntaseuroille		105,0	108,7	115,9	96,4	93,7	82,3
Kuntien jakama toiminta-avustus seuroille (RF kommunundersökning)	35,8	36,0	37,8	37,1	38,1	37,0	41,1
LOK-stöd RF:n jakama, valtion paikallistuki liikuntaseuroille	59,2	63,0	64,8	64,7	64,3	64,2	64,4
Investoinnit kulttuuri- ja vapaa-aikatoiminnalle	240,9	260,4	300,8	295,4	479,9	386,5	374,7
Kuntien liikuntatoimen investointibudjetti (RF kommunundersökn.)					586,6		468,6

Taulukko 21. Norjan kuntasektorin osallistuminen liikunnan ja urheilun rahoitukseen 2010-luvulla, miljoonaa euroa.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Fylkeskommunerna (Konsern)							
Nettokäyttömenot Liikunta & Urheilu (f775)	7,5	8,6	11,0	13,3	30,0	17,6	1,2
Kunnat (Kommun konsern)							
Nettokäyttömenot liikunta & urheilu yht. (f380 & f381)	324,7	343,6	382,9	394,5	389,1	377,5	399,8
Brutto investointimenot, kunnallinen liikun- tapaikkarakentaminen, konsern	384,7	360,5	350,4	311,2	310,2	292,6	326,4
Kokonaistuki seuroille ja yhdistyksille	77,5	75,6	91,4	85,3	83,6	81,6	85,5

Taulukko 22. Tanskan kuntasektorin osallistuminen liikunnan ja urheilun rahoitukseen 2010-luvulla, miljoonaa euroa

Kuntien nettopanostus liikuntaan ja urheiluun	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Liikunta ja urheilu kokonaisuudessaan	647,9	619,6	623,8	646,4	638,1	670,8	667,7
Käyttömenot yht.	463,3	455,1	475,0	474,4	473,3	483,1	483,5
Käyttömenot liikuntapaikkoihin	397,7	392,2	409,9	412,1	414,5	422,1	422,3
Toiminta-avustukset seuroille ja yhdistyksille	65,6	62,9	65,0	62,3	58,8	61,1	61,2
Investoinnit (rakentaminen ja ostot)	184,6	164,5	148,9	171,9	164,8	187,6	184,2
Varsinainen liikuntapaikkarakentaminen	182,3	162,7	146,0	169,1	162,0	186,1	181,8
Tuettujen aktiviteettien investoinnit	2,3	1,8	2,9	2,9	2,8	1,5	2,4

